; Г t \ EDIȚIA SOCIETĂȚII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA CU ASISTENŢA SOCIETĂŢII FILOZOFICE Ș PETERSBURG ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE PSIHOLOGII JURNAL, fondat de prof N Ya Grotom și A A Abrikosov ANUL XIV Sub redactia cărții S N Trubetskoy și L M Lopatin Cartea a IV-a ( ) IMPARATUL C} MvSKaKKIInRTYASHCH MUYaEL MOSCOVA Tipografia Asociației lui I N Kushnerov și N° Dvmenovsk și eu deja , cu b casa, - Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " CONŢINUT Pagină Filosofia lui Nietzsche XVII-XXV (Sfârșit) Carte Evgenia Trubetskoi Teoria emoțiilor de James-Lange NDD Vinogradov Perspectivă științifică și filozofie L Lopatina Boala lui N V Gogol V F Chizha (Continuare) Viaţa şi psihicul (Empiriomonismul în doctrina vieții) I-V A Bogdanova Eseuri despre filosofia științelor naturale Legile naturii și legile societății A Shchukareva ° Critică și bibliografie I Recenzie de cărți A Rogers "O scurtă introducere în istoria noilor fi- loofii" Tradus de S S Zelinsky, editat de Yu I Aikhenvald M XX -|- pagini C i r G Shpftta "Biblioteca Educaţională* G F Lipps Fundamentele psihofizicii Pe G Kotlyar SPb dar p C K G Shpett David Yum O anchetă asupra minții umane (O anchetă cu privire la înțelegerea umană) Pe din engleza S I Tsereteli SPb N Vinogradova Biblioteca "Runivers" Pagină L'année psychologique, publiée par Alfred Binet avec collaboration de H Beaunis, V Henri, Th Ribot Secretar de la Redaction: Larguier des Bangels Huitieme annee Paris, H Vinogradova II Pliant bibliografic III Revizuirea revistelor Rivista filosofica mai-decembrie N K Waldenberg Archiv fur systematische Philosophie Banda VIII Heftu A B Societatea Psihologică (Rapoarte despre întâlniri) Controversă , Obiecție la P A Nekrasov V Goltseva Răspuns domnului Kaplan (Conform articolului domnului Kaplan "Plyushkin and the Old World Landowners") V F Chizha Anunturi Biblioteca "Runivers" Filosofia lui Nietzsche XVII Concepții sociale și politice ale lui Nietzsche Am văzut deja că punctele de vedere morale din punctul de vedere al lui Nietzsche sunt reflectări ale relațiilor sociale Moralitatea altruistă este o expresie a ordinii democratice de viață și a tendințelor democratice ale societății Dimpotrivă, acea morală pe care Nietzsche o numește "sunetă", "naturalistă", "domnească", este creația straturilor superioare ale societății, cuceritorii domnilor, aristocrația Prin urmare, aprecierea cutare sau cutare morală pentru Nietzsche este, împreună cu aceasta, evaluarea cutare sau acel tip social, sistem social, care a creat fiecare morală dată În spatele urii lui față de moralitatea altruismului se află un dispreț profund pentru tot ceea ce poartă pecetea democrației Toate opiniile sale sociale și politice de la început până la sfârșit sunt construite pe principii aristocratice Am văzut deja că ierarhia sa a valorilor corespunde ierarhiei forțelor din societatea umană Oamenii nu sunt egali prin natura lor și, în consecință, inegali; prin urmare ar fi culmea nebuniei și a nedreptății să-și egaleze drepturile Adevărata dreptate este exprimată !) Nr "Întrebări Phil și Psych ", Întrebări de filosofie, KN Biblioteca "Runivers" KN, EVGENY TRUBETSKOY zhaetsya în raport inegal cu cantitățile inegale, prin urmare, în inegalitate *), în predominanța celui mai înalt tip Venind din cerințele elementare ale justiției, sistemul aristocratic, împreună cu acesta, este o condiție necesară pentru cea mai înaltă dezvoltare culturală "Toată înălțarea tipului uman a fost până acum opera societății aristocratice Așa va fi și în viitor, pentru că în acest scop este nevoie de o societate care să recunoască multe niveluri ierarhice, să creadă în valoarea diferită a diferiților oameni și să aibă nevoie de sclavi într-unul sau altul sens al cuvântului * *) Pentru ca o persoană să crească constant în

înălțime, obiceiul dominației trebuie să intre în carnea și sângele lui: trebuie să fie înconjurat de sclavi, instrumentele voinței sale; el trebuie despărţit de cele inferioare printr-un sentiment de distanţă Cel de sus nu trebuie să se umilească la nivelul unui instrument al celui de jos: patosul distanței trebuie să împartă pentru totdeauna însăși sarcinile oamenilor Oamenii mai înalți au de o mie de ori mai multe drepturi la existență decât cei de jos: acesta este avantajul unui clopoțel cu sunet plin față de un clopot dezacordat și crăpat: la oamenii superiori este o garanție a viitorului; ei singuri sunt obligaţi faţă de viitorul omenirii j Care sunt semnele de cel mai înalt tip, cei care au dreptul de a comanda, spre deosebire de cei care trebuie să se supună? Am văzut deja că, după Nietzsche, contrastul dintre stăpâni și sclavi se bazează pe contrastul dintre animalele de pradă și cele domestice, miei și vulturi; fiecare cultură superioară începea întotdeauna cu o cucerire: un trib de prădători - barbari în sensul deplin al cuvântului - s-a repezit asupra populației pașnice de păstori sau agriculturi, sau la unele *) Gotzen-Dămrnerung, VIII, ibi-) Jenseits von Gut und Bõse, § , V VIII, s) Zur Genealogie der Moral, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE o societate cu o cultură în declin; după cucerire, barbarii s-au transformat în stăpâni, populația cucerită în sclavi Aceasta este baza istorică a oricărei aristocrații Stăpânii erau inițial superiori sclavilor nu prin puterea fizică, ci prin proprietățile lor mentale: erau oameni mai sănătoși sau, ceea ce este același lucru, "fiare mai sănătoase" Aceasta este justificarea dominației lor Nu este de mirare că mieii urăsc vulturii și îi găsesc răi; dar, pe de altă parte, vulturii nu sunt de vină pentru faptul că primesc pentru mâncare miei fragezi și gustoși Așa a fost întotdeauna și așa va fi întotdeauna Există multe forme diferite, diferite tipuri de dominație și sclavie Înseși modurile în care omul este exploatat de către om se schimbă istoric, dar esența rămâne aceeași Astăzi se crede larg că în viitor va veni o stare socială în care exploatarea nu va avea loc deloc Potrivit lui Nietzsche, a aranja o societate în acest fel este la fel de de neconceput ca și a crea viață fără funcții organice "Exploatarea nu este deloc o trăsătură a unei societăți corupte sau imperfecte și primitive: ea constituie o proprietate esențială a vieții, îi servește drept Funcție principală, organică *: ea exprimă acea "voință de putere care constituie esența a tot ceea ce există) Prin urmare, cei mai înalți, cei mai buni oameni nu ar trebui să le fie rușine de exploatare Esența unei aristocrații bune și sănătoase este să vadă în sine nu funcția societății, ci justificarea și sensul ei: de aceea, trebuie să accepte, cu conștiința curată, jertfa unei nenumărate mulțimi de oameni care de dragul ei devin Jenseits von Gut und Bôse, > B VII, - a) Zur Genealogie der Moral, B VII, enseits von Gut und Bõse, § , B VII, S, * Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY oameni incompleti, sclavi, unelte Trebuie să fie impregnat de convingerea că societatea nu ar trebui să existe de dragul societății în sine, ci doar ca o fundație și schelă pe care cele mai înalte ființe ar putea să se ridice la cea mai înaltă sarcină Așa sunt plantele cățărătoare înfometate de lumină din insula Java, cunoscute sub numele de Sipo Matador; își înfășoară crengile în jurul stejarului până când, în cele din urmă, se ridică deasupra lui, dar sprijinindu-se pe el, își deschid coroana într-o lumină liberă, expunându-și fericirea *)· XVIII Acesta nu este curentul principal al timpului nostru O trăsătură caracteristică a epocii noastre este democratizarea neobișnuit de rapidă a societății Toate distincțiile de clasă sunt șterse și distruse; oamenii devin exact ca unii cu alții; în

lupta pentru existență, omul obișnuit, cel care nu se deosebește cu nimic de ceilalți, ia în frunte; dimpotrivă, oameni cu talente rafinate, exemplare remarcabile, rare, rămân neînțeleși, izolați și pier în singurătatea lor Sunt necesare forțe monstruoase pentru a opri acest proces natural de asemănare (progressus in simile), transformarea umanității în ceva obișnuit, mediocru, ca turmă și vulgar! *) În general, nimic nu ajută aici: umanitatea nu poate merge înapoi ca un cancer; trebuie să avanseze pas cu pas pe calea declinului - aceasta este esența "progresului" modern; orice încercare de a preveni această mişcare nu poate duce decât la faptul că el, asemenea unui râu baraj, îşi acumulează şi îşi concentrează forţele, pentru ca ulterior să poată străpunge cu o energie şi mai mare)) Jenseits von Gut un d Bõse, § , B VII, -) Ibìd , § , p) Gotzen-Dämmerung, B VIII, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE Trecând prin toate straturile posibile ale societății moderne, Nietzsche vede peste tot aceeași imagine sumbră a declinului general Clasa muncitoare este complet impersonală: muncitorii nu se consideră rușinați să joace rolul de roți dinți în mașină și, parcă, completează golurile ingeniozității umane: nu sunt dezgustați de gândul că esența suferinței lor , sclavia lor impersonală, poate fi distrusă printr-o creștere a salariilor Mai mult, ei se supun acelor teoreticieni care învață că dizgrația sclaviei poate fi transformată într-o virtute prin creșterea acestei impersonalități în producția de mașini a societății moderne Mesajul lor ajunge în punctul în care sunt de acord, pentru o anumită recompensă, să înceteze să mai fie personalități și să se transforme în roți Între timp, nici o sumă de salariu nu poate compensa muncitorul pentru pierderea valorii sale intrinseci Speranțele pentru ordinea socialistă a viitorului sunt nebunești și lipsite de sens; căci în ziua în care muncitorul va înceta să mai fie sclavul capitaliştilor, el va fi tot sclavul partidului revoluţionar, sclavul noului stat, al maşinii Din acest punct de vedere, glorificarea modernă a muncii devine de înțeles: se bazează pe frica de individ De fapt, acum toată lumea simte că este greu; munca obositoare, care durează de dimineața până seara, este mai reală decât orice forță de poliție, deoarece servește drept frâu pentru toată lumea: înfrânează dezvoltarea rațiunii, nevoilor, sentimentul de independență, deoarece cheltuiește o cantitate imensă de forță nervoasă, distragerea atenției de la reflecție, gânduri, vise, griji, iubire și ură Nu stabilește niciun scop pentru o persoană, îi oferă o satisfacție ieftină și permanentă Prin urmare, într-o societate în care există o muncă constantă, grea, se trăiește în siguranță; și securitate și *) Morgenrõthe, § , B IV, - Biblioteca "Runivers" âŠ carte EVGENIA TRUBETSKOY este zeitatea căreia omul modern se roagă! Și deodată, o groază! Cât de periculos a devenit muncitorul! Personalități periculoase roiesc Și în spatele lor se află cel mai mare dintre toate pericolele, individual) Problema muncii, care în toată măreția sa formidabilă se confruntă cu omenirea în prezent, este rezultatul tendinței dominante a erei noastre - efortul pentru nivelare universală și lipsă de clasă Pentru a păstra sistemul social existent, ar fi necesară educarea muncitorilor în temperamentul chinezesc - un tip de furnică harnică și nepretențioasă În loc de ceea ce a făcut societatea modernă; a șters granițele de clasă și a distrus complet toate acele instincte în virtutea cărora muncitorul devine posibil ca clasă, devine posibil pentru sine în această calitate Muncitorii au fost chemați la serviciul militar, li s-a dat dreptul de asociere, dreptul politic de vot Ce este surprinzător dacă la ora actuală un muncitor vede în starea sa un dezastru sau, pentru a spune în limbaj moral, un neadevăr "Dar

din nou, întrebarea este, ce ne dorim în sfârșit? Dacă dorim sfârșitul, trebuie să dorim și mijloacele; daca vrem sa avem sclavi, atunci vom fi prosti daca incepem sa-i educam ca stapani **) Stăpânii înșiși în prezent nu sunt cu mult mai buni decât sclavii Dacă ne uităm în mediul oamenilor înstăriți, educați, atunci aici, exact în același mod, vom vedea o imagine a declinului, a diminuării intereselor intelectuale și a rafinamentului general al personalității Societatea modernă este pătată de americanism; există ceva sălbatic în lăcomia pentru aur care îi caracterizează pe americanii moderni și care infectează tot mai mult Europa modernă Toate *) Morgenrõtlie, § , B IV, -) Gôtzen-Dàmmerung, B VIII, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE din ce în ce mai des începe să întâlnești un tip de persoană care este complet absorbită de chestiunile bănești: în căutarea profitului, nu cunoaște pacea; îi este rușine de odihnă, simte chinuri de conștiință când un gând îi distrage atenția de la grijile curente ale zilei Ne obișnuim treptat să gândim cu ceasul în mână; luăm micul dejun cu lista de stoc în fața ochilor; trăim de parcă ne este frică să pierdem un minut pentru o afacere importantă Frica de lene, neliniștea neîncetată de a acumula bogăție și grija pentru pâinea zilnică amenință să omoare toată educația și cel mai înalt gust Ne pierdem treptat simțul Formei, flerul pentru melodie și pentru tot ce este frumos În relațiile dintre oameni, eficiența și claritatea rațională primează; am uitat cum să ne bucurăm de viață; considerăm că este o virtute să "facem cât mai multe în cât mai puțin timp" Când petrecem timp plimbându-ne, vorbind cu prietenii sau bucurându-ne de artă, considerăm deja că este necesar să ne justificăm prin "necesitatea odihnei" sau "necesități de igienă / Curând însăși înclinația către o viață contemplativă va intra în dispreț Cât de înaltă era starea de spirit a anticilor! Grecii antici credeau scopul vieții în contemplație; numai războiul și viața contemplativă erau considerate printre ele demne de cei liberi; dimpotrivă, munca era recunoscută ca o ocupație de sclav, demnă de dispreț XJ Epoca noastră urmărește să-l facă pe om cât mai util; pentru aceasta este necesar, în primul rând, să-l înzestrăm cu virtuțile unei mașini infailibile: el trebuie să prețuiască mai presus de toate minutele de "muncă utilă din punct de vedere mecanic" Principala piatră de poticnire în acest caz este, desigur, plictiseala asociată cu acest gen de activitate este necesar sa-l obisnuiesti cu plictiseala, sa-i impartasesti chiar si un farmec aparte; aceasta a fost până acum sarcina școlii moderne) Die frõhlichc Wissenscliait, , B V, - ^ Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY Această școală ne obligă să învățăm tocmai ceea ce nu ne privește deloc, să vedem în această activitate pretins "obiectivă" datoria noastră, să prețuim datoria indiferent de plăcere - acesta este "meritul ei inestimabil!" Prin urmare, filologul a fost până acum un educator prin excelență, pentru că activitatea sa este un exemplu clasic de monotonie, atingând proporții grandioase De la el tineretul învață că îndeplinirea mecanică a îndatoririlor, care este o calitate necesară a viitorului funcționar, soț, sclav al unui birou, cititor de ziare și soldat XIX Facultățile noastre mentale sunt epuizate: nu este de mirare că vârsta noastră se caracterizează prin absența oricărui stil original În neputința noastră de a crea ceva nou, original în domeniul artei, filosofiei și moralei, ne întoarcem spre trecut, adunând cu grijă fragmentele culturilor învechite De aici predomina istoricismului de interes istoric, care distinge modernitatea Epocile anterioare - antichitatea, Evul Mediu, Renașterea - au avut un stil deosebit în arhitectură, sculptură și în întreaga lor viață mentală în general; dimpotrivă, modernitatea este în primul rând o epocă a

imitației și comparării tuturor stilurilor, moravurilor, viziunilor asupra lumii, culturilor posibile *) Reprezintă un fel de carnaval colorat - un amestec de costume din toate timpurile posibile, simboluri ale credinței, moravurilor și religiilor) Omul modern este ca acele planete care își împrumută lumina nu de la unul, ci de la mai multe luminatoare; activitatea noastră este dominată nu de una, ci de mai multe moravuri diferite: de aceea sunt acțiunile noastre !) Der Wille zur Machí, ξ , B XV, -) Menschlìches, Allzumenschiiches, § , B II, -ài) Jenseits von Gut und Bõse, § , B VII, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE cusute în diverse culori și de multe ori facem fapte colorate Nu există hrană spirituală pe care omul modern să nu o digere: aceasta este mândria lui; dar ar aparţine clasei celei mai înalte de fiinţe dacă ar fi lipsit de această abilitate: omul omnivor nu este nicidecum cel mai rafinat fel de om *) Toată această deplasare a culturilor eterogene, tot "simțul nostru istoric" cu care ne lăudăm atât de mult, este consecința acelui stat semi-barbar în care s-a scufundat Europa ca urmare a amestecului democratic de moșii și rase Pentru prima dată în secolul al XIX-lea, semnificația istorică a devenit ceva ca "al șaselea simț" al unei persoane educate: acest sens înseamnă un fler și un gust pentru tot ce este în lume, sau, ceea ce este același, absența rafinatului și nobilului gust, curiozitate plebea Ce este zeul artei moderne, Shakespeare, ci o combinație a tuturor gusturilor posibile: este o astfel de combinație de spaniolă cu maur și săsesc, din care ar muri de râs atenienii antici, contemporanii lui Eschil Și noi, dimpotrivă, ne bucurăm de această pestriță sălbatică, de acest amestec de fragedă, grosieră și artificială, ca de cel mai înalt fel de artă; nu dispreţuim să respirăm acelaşi aer cu niello-ul englezesc - acea atmosferă în care trăieşte opera lui Shakespeare Lipsa gustului este cealaltă parte a susceptibilității și receptivității noastre) Fiind o ființă mixtă, omul modern este, împreună cu asta, ceva neterminat, un fragment și începutul a ceva Timpul nostru, ca nimeni altul, se caracterizează prin dezvoltarea specialităților: datorită creșterii colosale a diferitelor ramuri ale cunoașterii, educația devine din ce în ce mai puțin generală: primește !) Ibid , § , p) Morgenrõthe, § , V IV, ι) Jenseits von Gut und Bõse, § , B VII, - Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY, rakter sketch; naturile bogate și profunde nu mai găsesc tutori potriviți Omul fracționat, observatorul unilateral cu pretenții arogante, este tipul cultural modern Universitățile de astăzi au devenit o adevărată școală de coborâre a nivelului mental x) Nu numai specialiștii științifici, ci majoritatea oamenilor sunt, parcă, fragmente, părți ale unui om; pentru a obține o persoană întreagă, trebuie să le combinați împreună Epoci întregi, popoare întregi sunt exemple de astfel de dezvoltare unilaterală; toate aceste tipuri umane inferioare sunt, parcă, preliminarii și preludii ale celei superioare: ele, în totalitatea lor, pregătesc apariția acelor personalități sintetice, care, ca niște repere, arată cât de mult a înaintat omenirea în mișcarea sa) La Zarathustra găsim același gând în următoarea expresie figurativă Într-o zi, înconjurat de infirmi și infirmi, Zarathustra li se adresează cu acest cuvânt: "Unul n-are ochi, altul n-are ureche, al treilea n-are picioare; alții și-au pierdut limba, nasul sau capul Dar acest lucru este departe de cel mai rău dintre ceea ce am văzut la oameni* "Văd și am văzut ceva mai rău și uneori atât de groaznic încât nu pot vorbi despre tot, dar despre ceva trebuie să tac; Am văzut oameni cărora le lipsește absolut totul, dar în același timp au prea multe lucruri în comun, de exemplu, astfel de oameni care sunt doar un ochi imens, sau

un bot imens sau o burtă imensă, în general, ceva imens , - Eu numesc astfel de infirmi cu susul în jos "Cu adevărat, frații mei, rătăcesc printre oameni ca printre părți și organe ale omului Cel mai rău lucru pentru mine) Gõtzen-Danimerung, VIII,) Der Wille zur Macht, § , B XV, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE privire că văd un om sfărâmat în bucăți și împrăștiat ca pe un câmp de luptă sau într-un abator "O Aceste cuvinte se referă la cele mai diverse tipuri umane - la artiști și artizani moderni care și-au dezvoltat o abilitate unilaterală în ei înșiși, la specialiști din toate ramurile, dar mai ales la oamenii de știință În fiecare "specialist", spune Nietzsche, "există o anumită îngustime a punctului de vedere, o estimare exagerată a colțului în care stă și - cocoașa lui - pe care o are fiecare specialist Fiecare carte învățată reflectă un suflet strâmb, pentru fiecare comerțul distorsionează! Fiecare abilitate din lume are un cost: cine vrea să-și stăpânească meșteșugul la perfecțiune trebuie în cele din urmă să devină victima acestuia doar una *) Viața lor exclusiv de cabinet implică o pierdere a susceptibilității și a prospețimii mentale "Dacă atingeți ei cu mâinile tale", spune Zarathustra, "eliberează praf, ca nişte saci de făină; şi cine ar fi crezut că acest praf vine din bobul de grâne, din harul şi aurul câmpurilor" "Sunt un mecanism bun; trebuie doar să le încheiați la timp; apoi arată timpul fără înșelăciune și în același timp bat cu modestie Lucrează ca mori și mortare, doar că trebuie să arunci cu grâne în ei! Ei știu perfect să măcine cerealele în cele mai mici părți și să le transforme în praf alb ") Toate aceste calități ale unui om de știință trădează în el un tip ignobil, democratic: nu are virtuțile celor de la putere, dominatori, autosuficienți Virtuțile lui sunt hărnicia, răbdarea, perseverența, smerenia *) Sprach Zarathustra, VI, -) Die frohliche Wissenschaft, § , B V, -) Sprach Zarathustra, B VI, Biblioteca "Runivers" ceai EVGENIA TRUBETSKOY disciplina, obiceiul de a-i considera pe ceilalți ca fiind egali, dezvăluie în el o ființă dependentă și de turmă De aceea Zarathustra nu-i suportă pe oamenii de știință "Prea mult timp", spune el, "sufletul meu a murit de foame la masa lor; pentru mine cunoașterea nu este ca pentru ei - spargerea nucilor *) În dezvoltarea modernă a cunoștințelor de specialitate în detrimentul intereselor filozofice generale, Nietzsche vede manifestarea tendințelor vulgare ale secolului "Declarația de independență de către un om învățat, eliberarea lui de filozofie, este una dintre cele mai subtile manifestări ale unei dispoziții democratice și ale stângăciei" asta vrea și aici instinctul plebeian; după ce știința a încetat să mai fie o "operă a teologiei", aroganța și nebunia unui învățat vrea la rândul lor să dicteze legile filozofiei, să o domine Mai mult, oamenii de știință înșiși vor să fie filozofi în legătură cu dependența sclavă de orice studiu filozofic, care servește omului de știință ca obiect de credință inexplicabilă și naivă Această deziluzie în filozofie a fost în mare măsură promovată de filozofii moderni înșiși, cu lipsa lor de creativitate și de înțelegere a marilor sarcini sintetice ale gândirii Mai ales acei "oameni mixti" care se autointitulează pozitiviști sau "filozofi ai realității" sunt capabili să insufle o neîncredere periculoasă în sufletul unui tânăr om de știință În cel mai bun caz, acești filozofi sunt ei înșiși "specialiști", oameni de știință: neputând să facă acest lucru, ei au preluat sarcinile regale ale filosofiei Și acum, acum își răzbună neputința, propovăduind cu cuvânt și faptă neîncrederea în filozofie *) Democratizarea și vulgarizarea asociată a gândirii *) Jenseits von Gut und Bõse, § ó, V VP, -) Sprach Zarathustra, B VI,) Jenseits von Gut

und Bose, § , VII, - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE este numită nu numai în declinul sistemelor filosofice moderne, ci și în denaturarea gândirii științifice însăși, pentru că, în definițiile lor de bază, științele pozitive sunt inevitabil dependente de filozofie Nietzsche subliniază urme de democrație în sociologia biologiei *) și chiar în Fizică) Într-un cuvânt, același proces, declinul culturii, are loc cu o rapiditate incredibilă în toate tărâmurile vieții intelectuale și morale Cu ce se datorează? În special, ce contribuie la declinul culturii germane? În primul rând, faptul că învățământul superior și-a pierdut semnificația ca privilegiu - acesta este democratismul învățământului public, universal În același timp, nu trebuie uitat că privilegiile serviciului militar forțează direct supraaglomerarea școlilor superioare, cu alte cuvinte, moartea Acum, în Germania modernă, nimeni nu le poate oferi copiilor o educație aristocratică: toate școlile superioare, cu profesorii, programele și scopurile lor, sunt adaptate la cea mai ambiguă mediocritate ") XX De regulă, în respingerea oricărei discuții despre declinul culturii, ei indică progresul colosal al principiului statului În ochii lui Nietzsche, dimpotrivă, tocmai creșterea statului este cea care servește, parțial ca simptom, parțial ca cauză a declinului, deoarece statul exprimă principiul colectiv, de turmă Cultura și statul sunt antagoniste: statul nu poate reuși decât în detrimentul culturii, iar cultura în detrimentul statului Totul grozav din punct de vedere cultural) Gótzen-Dãmmerung, VSH,) Genealogie der Moral, VII, -) Jenseits von Gut și Bòse, § , VP,) Gõtzen-Dãmmerung, VSh, Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY străin de politică; dimpotrivă, statul, ajuns la putere, încetează să mai fie centrul vieții culturale Viața intelectuală a înflorit în Germania la începutul secolului al XIX-lea, când aceasta din urmă era nesemnificativă din punct de vedere politic; după unificarea politică a Germaniei, centrul mișcării culturale a fost transferat în Franța învinsă *) Din acest punct de vedere, Zarathustra învață că statul este "moartea popoarelor, o instituție pentru "oameni de prisos": tipul unui adevărat, persoana "nu de prisos" începe acolo unde se termină starea) Așa cum este viața socială, așa sunt și teoriile politice Ei dau Formule instinctelor pervertite ale societății europene degenerate Care sunt aspirațiile de bază ale socialismului? Este, din toate punctele de vedere, fratele mai mic fantastic al despotismului învechit El cere pentru sine o asemenea plinătate de putere de stat, care lasă cu mult în urmă tot trecutul despotismului; el aspiră direct la distrugerea individualității: aceasta din urmă i se pare un fel de lux nepotrivit în natură; şi astfel, socialismul vrea să transforme individul într-un organ oportun al vieţii comunitare Însăși puterea Cezarilor ar fi fost departe de a fi suficientă în acest scop, căci socialismul necesită o supunere loială până acum nemaiauzită a tuturor cetățenilor în fața puterii nelimitate a statului) Aceeași esență stă la baza învățăturilor liberalilor Instituțiile liberale "subminează" efortul individului pentru putere; ele ridică nivelarea universală ca principiu, nivelează dealuri și văi, îi fac pe oameni mici, lași și lacomi de plăceri: animalul turmă triumfă în ei Liberalismul nu este altceva decât transformare într-un turma Oamenii care valorează ceva și au meritat, nu și-au atins niciodată valoarea) Gòtzen-Dammerung, V VSh, ii-) De asemenea sprach Zarathustra, B VI, -) MenschlicheSj Allzumenschliches, § , B Il, - - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE linia instituțiilor liberale: marele pericol a scos din ele ceva demn de respectat - acel pericol în care ne trezește puterea, priceperea marțială și mintea noastră: instituțiile

liberale, odată realizate, distrug cele mai înalte calități ale naturii umane, tocmai pentru că creează o atmosferă de securitate generală *) Toate instituțiile, constituțiile și teoriile politice moderne, de la liberalism la anarhism, exprimă aspecte diferite ale aceleiași decadențe; toţi se apropie unul de altul într-o aderenţă comună la idealul "turmei autonome" şi într-o duşmănie comună împotriva oricărei alte ordini sociale bazate pe opoziţia sclavilor şi stăpânilor) Visul comun al demagogilor este fericirea unei pășuni verzi pentru toată lumea, cu liniște, siguranță, comoditate și ușurință de viață pentru toată lumea; învăţătura lor preferată este "egalitatea în drepturi" şi "compasiunea pentru toţi cei care suferă"; suferința însăși, din punctul lor de vedere, este ceva ce trebuie distrus Iar noi, spune Nietzsche, dimpotrivă, credem că planta "omul" crește cel mai puternic în sus în condiții opuse: pentru aceasta, pericolul poziției sale trebuie să crească la extrem Cruzime, violență, sclavie, pericol în stradă iar în inimă, stoicismul, arta ispitei și a diavolității de orice fel, prădătoare și serpentină la om - acestea sunt calitățile care servesc în primul rând la înălțarea neamului uman) La baza idealurilor politice ale noului timp, precum și la baza moralității compasiunii, după Nietzsche, stă aceeași sursă - revolta sclavilor împotriva stăpânilor În ochii lui, demagogia noului timp este cel mai bine personificată de imaginea lui Rousseau, care era un idealist) Gõtzen-Dämmerung, VIII, -d) Jenseits von Gut und Bõse, § , B VII,) Ibid , § , B VII, - Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY și împreună cu asta - un canal, un predicator al egalității din răutate și invidie față de tot ceea ce iese în evidență deasupra nivelului general În cele din urmă, toată această democrație este o continuare istorică a acelei idealizări a celor slabi, "slabii acestei lumi", care a început în creștinism Creștinismul a proclamat pentru prima dată egalitatea tuturor în fața lui Dumnezeu! "Primul și ultimul creștin", spune Nietzsche, "se revoltă de dragul instinctului inferior împotriva a tot ceea ce este privilegiat: el trăiește și luptă pentru drepturi egale" *) Creștinii și anarhiștii sunt la fel de decadenți Creștinul condamnă și hulește lumea sub presiunea aceluiași instinct care îl determină pe muncitorul socialist să hule, să defăimească și să condamne societatea modernă Cea mai "judecata de ultimă" este deliciul răzbunării așteptate; aceasta este aceeași revoluție la care visează muncitorul socialist, deși este pusă deoparte în gând pentru o perioadă mai îndepărtată") Rafinamentul și degenerarea din Europa modernă au ajuns într-un asemenea punct încât însuși tipul unui om independent, un maestru, dispare treptat Europa este sub vraja prejudecății larg răspândite că turma, omul ascultător este singurul tip de om permis Prin urmare, conducătorii înșiși, siliți să-i poruncească pe ceilalți, suferă dureri de conștiință: pentru a putea comanda, trebuie să recurgă la autoînșelăciune Aceasta este ceea ce Nietzsche numește "ipocrizia celor care poruncesc " Atunci când dau ordine, conducătorii pretind că nu ordonă în nume propriu, ca și cum ei înșiși se supun ordinelor celor mai vechi, de exemplu, legămintele lui strămoșii, prescripțiile constituției, ale legii, ale legii și chiar ale lui Dumnezeu: vor să-i asigure pe toți că ei înșiși urmează) Gõtzen-Dãmmerung, V VIII, ibi-) Der Wille zur Macht, § , B VIII,) Gõtzen-Dãmmerung, V VSh, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE ei jură pe regulile înțelepciunii turmei ca "primii slujitori ai poporului" sau "instrumente ale binelui comun" XXI Filosofia socială a lui Nietzsche, ca și învățătura sa morală, este impregnată de aversiunea față de om Ce explică acest dezgust, se întreabă el, "pentru că fără nicio îndoială suferim pentru

o persoană? Motivul pentru aceasta nu este frica, ci mai degrabă faptul că nu mai avem de ce să ne temem de la un om: un vierme-om a ocupat întregul prim plan și roiește; o persoană ireproșabilă și fără speranță mediocră a învățat deja să vadă în sine o persoană superioară, scopul final, culmea și sensul istoriei *) În această iluminare sumbră, Nietzsche vede nu numai prezentul, ci și trecutul omului "Când privirea mea se întoarce de la prezent la trecut", spune Zarathustra, "acolo găsește totul la fel: părți împrăștiate, organe umane, dar nu vede oameni Prezentul și trecutul de pe pământ, frații mei, acesta este cel mai insuportabil lucru pentru mine; Nu aș ști cum aș trăi dacă nu aș fi un clarvăzător al viitorului*) Consolarea lui Nietzsche este că el vede prezentul ca pe o tranziție către un viitor mai bun "Un clarvăzător, voinic, un om al viitorului și, parcă, o punte către viitor, dar în același timp, vai, ca un schilod pe acest pod - așa este Zarathustra*) Angajamentul acelui viitor mai bun, care Jenseits von Gut und Bõse, § , V VII, ; cf Nachtrãge zum Zarathustra, § , B ΣΠ, ; Die frõhliche Wissenschaft, § , V V, ï) Zur Genealogie der Moral; B VII,) Sprach, de asemenea, Zarathustra B VI, USD) Ibid Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY zgomotul prevăzut de Zarathustra se află în însuși procesul de degenerare a umanității moderne Acest declin îngrozitor este antecedentul necesar al acelei mari creșteri care urmează să apară omenirii Când vechiul se prăbușește și moare, înseamnă că se naște o nouă formă de existență mai înaltă Cea mai suferintă, simptomele declinului, anunță o eră a intensificării mișcării înainte Când omul superior crește, atunci și reversul său, omul obișnuit, inferior, trebuie să crească odată cu el: pentru exaltarea exemplarelor rare, excepționale de umanitate, este necesar contrastul Din acest punct de vedere, degenerarea omenirii trebuie să fie prezentat într-o lumină nouă i Căderea, decadența, degenerarea, nu este ceva demn de condamnare; este o consecință necesară a vieții însăși și a creșterii ei Fenomenul "decadenței" este și el necesar, ca orice ascensiune a vieții, orice mișcare progresivă: nu stă în puterea noastră să o oprim Dimpotrivă, rațiunea își dorește justificarea) Justificarea constă în faptul că pentru tipul superior de ființe, cele inferioare sunt necesare - ca unelte și piedestal: mai exact, sclavii sunt necesari stăpânului Diminuarea omului pentru o lungă perioadă de timp trebuie considerată unicul scop al istoriei: numai astfel se poate crea acea Fundație largă și solidă, pe care se va etala o varietate mai puternică a omului) · Din acest punct de vedere, nu trebuie amânat, ci, dimpotrivă, accelerat procesul de egalizare generală care are loc în Europa De îndată ce acest proces se încheie, turma umană mărunțită va cădea de la sine în mâinile unor oameni puternici - stăpânii și stăpânii săi naturali Cu cât masa devine mai mică,) Der Wille zur Machí, §§ , , B XV, , v) Ibid , § , p) Ibid , § , p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE cu atât decalajul crește între ea și cea mai mare varietate a omului; cu atât mai semnificativă devine, prin urmare, preponderența puterii de partea acesteia din urmă Justificarea mulțimii constă în slujirea ei către cel mai înalt fel de conducători, care fără ea nu și-ar putea îndeplini sarcina Sarcina rasei conducătoare nu este doar să conducă: scopul ei nu este în cel condus, nu în cel inferior, ci în sine, în propria sa sferă de viață: aici ar trebui să fie o manifestare a unui exces de forță, frumusețe, curaj , cultură și maniere superioare Aceasta este o rasă autoafirmatoare și veselă de oameni care își pot permite orice lux, suficient de puternici pentru a nu avea nevoie de tirania preceptelor morale, suficient de bogați pentru a nu fi cumpătați și

pedanți - dincolo de bine și de rău Este ca o seră plină cu plante rare și rafinate *) Astfel, dezvoltarea actuală a omenirii are un dublu rezultat: ea pregătește tipul de om-mașină: se străduiește să transforme omenirea într-un sistem imens de roți și pârghii montate între ele și adaptate buclei generale de producție Pregătind astfel instrumente excelente de exploatare, civilizația modernă pregătește astfel condițiile de existență pentru un nou tip de exploatator Producția modernă de mașini aduce exploatarea omului de către om la maxim: această exploatare nu va dispărea, ci își va găsi justificarea în viitor, când se va naște o nouă nobilime, demnă de a stăpâni peste cei de jos *) Între "stăpâni" și "sclavi" oamenii cu talente medii își vor găsi și ei un loc: cea mai înaltă cultură nu poate sta decât pe baza largă a unui mijloc ferm unit) Ibid , § , B XV,) Ibid , § , V XV, - * Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY valabilitate Pentru aceasta, în primul rând, este nevoie de oameni de știință; Știința, însă, nu a fost niciodată o ocupație aristocratică: nu suportă darurile excepționale ale geniului, dar, în același timp, nu este nici opera maselor: este doar pe umărul tipului mediu de oameni Pentru a desfășura comerț și a muta capital, din nou, este nevoie de oameni cu înclinații burgheze, cu alte cuvinte, oameni de talent mediu *) Întrucât cultura cea mai înaltă nu se poate lipsi de sclavi, pare necesară și de dorit acea moralitate care educă o persoană ca instrument Am declarat război idealului creștin, spune Nietzsche, deloc pentru a-l distruge, ci pentru a pune capăt tiraniei sale și a face loc altor idealuri, mai puternice În sine, existența continuă a viziunii creștine asupra lumii este chiar foarte de dorit "Noi, imoraliștii, avem nevoie de forța moralității: dorința noastră de autoconservare cere ca oponenții să rămână în puterea lor; nu vrea decât să-i domine* *) Din punctul de vedere al lui Nietzsche, regula este o condiție necesară pentru existența excepțiilor) Pentru ca oamenii superiori să fie stăpâni desăvârșiți, este necesar ca masa să fie o turmă perfectă XXII După tot ce s-a spus deja despre contradicțiile interne ale filozofiei morale a lui Nietzsche, critica la adresa doctrinei sale sociale și politice se poate reduce la câteva observații Aici găsim aceleași contradicții, aceeași scară duală de valori În primul rând, conceptul de "declin" sub care Nietzsche rezumă tot modernul) Ibid , § , c XV, -) Ibid, § , p ; Ibid , § , p Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE lui dezvoltarea socială "Decăderea" în gură înseamnă fie căderea de la binecunoscuta normă a perfecțiunii biologice, atinsă cândva în trecut, în epoca prosperității fiarei blonde, fie abaterea de la idealul raționalității superioare, realizabilă doar în viitor Drept urmare, Nietzsche înțelege aceleași Fapte acum ca semne de declin, acum ca manifestări ale unei noi vieți ascendente, ale unei culturi superioare Aceasta este, de exemplu, atitudinea lui față de viața conștientă Dezvoltarea conștiinței este întotdeauna asociată cu o dezvoltare crescută a sistemului nervos: creșterea activității creierului merge de obicei în detrimentul dezvoltării musculare Fiind un instrument de comunicare între oameni, conștiința crește în același timp nevoia unei astfel de comunicări A trăi în mod conștient înseamnă a trăi într-o atmosferă comună tuturor oamenilor Pe această bază, Nietzsche vede în conștiință manifestarea principiului turmei "În cele din urmă", spune el, "creșterea conștiinței este un pericol: cine trăiește printre europeni conștienți înțelege că este o boală") Pe de altă parte, în ochii lui Nietzsche, cea mai înaltă conștiință este ștampila geniului, aceea care ridică individul deasupra stării de degenerare și declin Prin urmare, conștiința este pentru filozoful nostru fie un semn de

dependență și slăbiciune, fie o manifestare a unui exces de forță și superioritate: pe de o parte, ridică o persoană la demnitatea unei persoane; pe de altă parte, tocmai ceea ce depersonalizează Opusele declinului și ascensiunii vieții, așa cum am văzut, corespund la Nietzsche opusului aristocrației și democrației Nu este greu de observat că și aici avem de-a face cu concepte în esență contradictorii și ambigue Democrația în scriitorul nostru este un sinonim pentru slăbiciune de inimă, flacabilitate, în general, degenerare fiziologică, un sinonim pentru mental) Die frõhliche Wissenschaft, § , BV, - Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY nago nonentity La fel, aristocrația înseamnă fie superioritatea unei rase, mai puternică în nervi și mușchi, fie superioritatea oamenilor care sunt excepțional de dotați Însuși cuvântul german "vornehm", pe care Nietzsche îl folosește pentru a desemna tot ce este aristocratic, cuvânt care nu poate fi tradus cu exactitate, este un termen ambiguu în esență: poate însemna atât nobilimea familiei, cât și orice altă superioritate a omului asupra omului tipul social care servește la Nietzsche, etalonul pentru evaluarea tuturor Formelor existente de comunicare umană, combină trăsăturile opuse ale aristocrației rasiale și ale aristocrației intelectuale, culturale persoană care legiferează cu bună minte Nietzsche asociază acest lucru cu dualitatea conceptelor juridice Stăpânirea aristocrației este justificată de cerințele "adevăratei dreptate", iar această "dreptate" fie este identificată cu dreptul la forță, fie, dimpotrivă, îi este opusă Când vine vorba de exploatarea inferiorului de către superior, Nietzsche constată că este doar pentru că este naturală: este rezultatul unei necesități fiziologice Aici, așadar, dreptul celui mai puternic este recunoscut fără nicio restricție Dimpotrivă, atunci când statul devorează individul, când gloata răsturnează minoritatea stăpânilor prin dreptul de forță, acest lucru stârnește indignare și dezgust la Nietzsche Aici, așadar, dreptatea este înțeleasă ca ceva opus forței, "egal egal", spune el, inegal inegal, aceasta este adevărata cerință a dreptății*) Într-un cuvânt, în judecățile sale despre societatea umană, reală și ideală, Nietzsche devine *) Gõtzen-Dãmmerung, VS, oras Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE acum la punctul de vedere al naturalismului pur, excluzând evaluarea morală, apoi la punctul de vedere al normativului, moralului Stăpânirea nobilimii îi apare fie ca un fapt ce trebuie să vină în viitor din cauza unei irezistibile necesitate firești, fie ca o normă imperativă, un ideal pe care o persoană trebuie să-l urmeze În învățătura sa socială, Nietzsche vrea să stea de partea cealaltă a binelui și a răului; cu toate acestea, el face, dacă nu întregii societăți, atunci cel puțin "oamenilor superiori" o serie de cerințe etice: nu trebuie să se mulțumească cu rolul roților din mașina socială; nu trebuie să sacrifice interesele mentale pentru interese materiale; nu ar trebui să le fie rușine de dominația deasupra celor de jos; nu ar trebui să se complacă într-o specialitate îngustă: ar trebui să lupte pentru dezvoltarea armonioasă completă a tuturor forțelor și abilităților lor Filosofia socială a lui Nietzsche, ca și întreaga sa filozofie în general, este atât o căutare, cât și o negare a sensului cel mai înalt al existenței umane Pe de o parte, întregul său protest împotriva a ceea ce el numește "democratism" sau "degenerare" se bazează pe aceasta: presupunerea că scopul omenirii nu este sațietatea, nu mulțumirea universală: nicio bunăstare materială nu poate recompensa o persoană pentru pierderea celor "binecuvântările spirituale, care îi determină demnitatea ca persoană, constituie avantajul său asupra vieții; Aici Pe de altă parte, se dovedește că nu există niciun

obiectiv care ar putea ridica o persoană deasupra lumii animale Forța fără sens, voința de putere oarbă și fără scop este cea mai înaltă și necondiționată din lume! Omul este una dintre manifestările acestui element orb: prin urmare, cel mai înalt care îi este la îndemână este maximul puterii, maximul exploatării, maximul dominației asupra celorlalți Acea prăpastie dintre om și animal, care trebuia să fie ridicată, dispare din nou, iar omul superior se dovedește a fi un animal în cea mai mare măsură, cel mai teribil și Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY cel mai prost exemplar de animal Iar cei de jos trebuie să se mulțumească cu rolul mai modest al animalelor domestice, unelte ale supraomului XXIII Doctrina supraomului Am ajuns la ideea centrală a lui Nietzsche Pentru el, ideea de "supraom" personifică justificarea vieții sale și întregul sens al filosofării sale Să aruncăm o privire mai atentă la această idee În primul rând, să observăm că este în cea mai strânsă legătură cu doctrina deja enunțată mai sus despre lipsa de scop a tot ceea ce există - Nu există niciun scop în lume, nu există sens; între timp, întreaga viață a omului este construită pe asumarea unui scop ultim care îi justifică existența De aici rezultă că această concepție a unui "țel" este o expresie a capriciului uman și a arbitrarului Oamenii individuali și națiunile întregi își creează obiective în funcție de propria discreție și gust încă nu există cătușe care să lege aceste mii între ele: nu există un scop unic Omenirea nu are încă un scop Dar spuneţi-mi, fraţii mei, dacă omenirea nu are încă un scop, înseamnă asta că până acum nu există omenirea în sine * ')'? O ființă lipsită de scop este, tocmai din acest motiv, meschină, nesemnificativă și nedemnă să poarte numele unui om Dacă toate acele scopuri pe care omenirea și-a propus până acum s-au dovedit a fi iluzorii, atunci este necesar să se stabilească un nou scop pentru om Până acum scopul omenirii a fost determinat de moralitate Dar opiniile morale, false în temeiul lor, nu i-au salvat pe indivizi de nesemnificație Prăbușirea moralității, care vine în viitorul imediat ') De asemenea spracli Zarathustra, VI, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE suflet, ar trebui să provoace în societate un nou proces de descompunere, în consecință, o nouă rafinare și cădere a individului Prin urmare, mai mult ca niciodată, omenirea are nevoie de un nou scop și de o nouă iubire Distrugerea omului trebuie oprită printr-un nou act de creativitate În acest sens, Zarathustra se adresează oamenilor: "A venit vremea ca omul să-și pună scopul înaintea lui A sosit timpul ca omul să planteze sămânța celei mai înalte speranțe Acum solul este suficient de fertil pentru asta Dar într-o zi va deveni slab, slab și niciun copac înalt nu va putea crește pe el "Vai, vine vremea când omenirea nu va mai putea da naștere nicio stea din ea însăși? Vai, vine vremea celui mai disprețuitor om, care nu se va mai putea disprețui! Noul scop pe care Nietzsche vrea să-l pună în fața omului nu este ceva transcendent pentru omul însuși, pentru că nu există o altă realitate superioară deasupra omului Dacă nu există Dumnezeu mai presus de om, aceasta înseamnă că omul însuși trebuie să devină pentru sine cel mai înalt, divin Singurul Dumnezeu trebuie să fie înlocuit de o mulțime de zei umani; moartea lui Dumnezeu este, alături de ea, învierea politeismului "Divinul constă tocmai în faptul că există zei, dar nu există Dumnezeu") Dar omul îndumnezeit este, împreună cu el, un om transformat, cu totul diferit de actualul om-pitic: trebuie să se nască ceva, "care va depăși măreția furtunii, a munților și a mării și va fi împreună cu acel fiu al omului") Un nou scop pentru om nu poate fi decât un nou om, mai precis, un nou tip supraomenesc !) Nachtrage zum Zarathustra, § ^ - , XII, -) AIso

spracli Zarathustra; λ ,) Ibid , VI, : Der Wille zur Macht, § , B XV, -) Nachtrăge zum Zarathustra, § , V XII, Biblioteca "Runivers" KN Evgheșa Trubetskoy "Ascultă, eu vă proclam Supraomul", spune Zarathustra "Superman este sensul pământului Să zică voia ta: supraomul să fie sensul pământului* *) Odată ce supraomul devine scopul cel mai înalt pentru noi, el umple pentru noi de sens nu numai lumea umană, ci și "întregul pământ", adică toată viața, natura; dacă supraomul este cel mai valoros lucru pentru noi, atunci tot ceea ce există ar trebui evaluat în raport cu El Toată viața noastră trebuie să fie ajustată în acest scop: trebuie să muncim și să inventăm pentru a construi o locuință pentru supraom; trebuie să pregătim pentru el pământul, animalele și plantele; de dragul lui trebuie să dorim propria noastră distrugere *) "Noul scop" schimbă deodată iluminarea întregii realități care ne înconjoară, tot ceea ce este prezent și trecut Pentru o persoană, el personifică sarcina sa și, în același timp, justificarea sa În procesul evoluției lumii, fiecare pas de lumea organică servește ca trecere de la cel mai de jos la cel mai înalt: toate ființele au produs până acum ceva mai înalt din ele însele, în om această ascensiune a vieții trebuie să continue: el trebuie să dea naștere din el însuși la cea mai înaltă formă de existență, supraom ƀka : râzând sau chinul rușinii Ai trecut calea de la vierme la om și o mare parte din vierme încă mai rămâne în tine Odinioară erai maimuțe, și chiar și acum un om este maimuță decât orice altă maimuță ")! Omul este în toate privințele o verigă intermediară, "o frânghie întinsă între animal și supraom și atârnând peste abis " Mare și demn de iubire în om este tocmai faptul că el nu este scopul final !) Sprach Zarathustra, VI,) Ibid , VI,) Ibid , Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE ci numai supraomului, o formă de viață tranzitorie, și deci trecătoare *) Chiar și cei mai înalți oameni ai timpului nostru nu sunt mai mult decât astfel de poduri și pasaje, părinții și strămoșii supraomului care se vor naște *) Trecerea către un viitor mai bun se reflectă în dezgustul pe care modernitatea îl inspiră oamenilor superiori, în disperarea și disprețul lor față de prezent: căci în această disperare se dezvăluie atracția lor "către alte țărmuri") Ce ar trebui să facă o persoană care vede în sine doar un pas pregătitor pentru viitor? El trebuie să-și dedice tot gândul și voința acestui viitor; nu trebuie să aibă grijă, împreună cu alți oameni, de păstrarea cât mai îndelungată și cea mai mare bunăstare a omului; în schimb, el ar trebui să-și vadă sarcina principală în întrebarea lui Zarathustra: "cum să învingi un om" Puțină virtute, măruntă înțelepciune lumească, griji mărunte, zgomot de furnici, mulțumire mizerabilă și "fericirea majorității" - aceasta este ceea ce mai înaltă oamenii trebuie să depășească)! Absența unui scop ultim în lume este echivalentă cu absența binelui și a răului în ea Dar cel care creează un scop pentru o persoană, îi întoarce astfel pământului sensul și viitorul său Numai prin această ispravă creativă poate o persoană să o facă din nou, astfel încât binele să se distingă de rău) A crea un scop înseamnă a aduce sens nu numai viitorului Creând un supraom din material uman, creăm astfel o justificare postumă pentru toți cei care au murit deja; le comunicăm sensul și scopul vieții lor și tot ceea ce a trecut în general Recreăm tot ce era în dorit), care ar fi trebuit să fie Împreună) Ibid , ,) Ibid , ,) Ibid , ,) Ibid , , s) Ibid ,) Ibid , ; Nachtrage zum Zarathustra, § , V XII, Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY Prin aceasta, îi oferim omului fericirea creativității - singura fericire care are un preț: toți oamenii trebuie să participe la crearea supraomului și să-și găsească fericirea în asta "Superom" personifică

iubirea noastră nouă și superioară, singurul obiect demn de iubirea noastră și capabil să ne satisfacă nevoia de ea *) Demn de iubire nu este prezentul și nu trecutul, ci doar viitorul: ar trebui să iubim nu vecinii, ci cei îndepărtați) Putem iubi cu dragoste adevărată doar copiii noștri, acea umanitate cea mai bună, cea mai înaltă care trebuie să se nască din noi Vrem să creăm o ființă nouă, să participăm la nașterea ei, să o iubim, să o purtăm în pântecele nostru, în supraom avem un scop pentru care ne putem iubi și respecta unul pe celălalt: toate celelalte scopuri sunt demne de distrugere În supraoman, însuși egoismul nostru își găsește justificarea, pentru că este un semn al sarcinii: prezent omenirea este însărcinată cu viitorul; chinurile ei sunt chinurile nașterii) XXIV Care sunt, atunci, calitățile supraomului care fac din el un sfârșit pentru noi? Dacă ar fi o ființă complet diferită de noi, necondiționat străină pentru noi, nu ne-am putea face nicio idee despre el Dar, din punctul de vedere al lui Nietzsche, supraomul este o continuare a omului Calitățile lui pândesc deja în noi în embrion; îl putem judeca după materialul uman din care urmează să fie făcut "Când am creat supraomul", spune Nietzsche, "nu puteam lăsa deoparte nimic uman de la el Toată răutatea ta *) Nachträge zum Zarathustra, § , V XII,) Ibid , § , p) Sprach Zarathustra, VI,) Ibid , , , ; Nachträge zum Zarathustra, § , V XII, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIE Yitzsche și Falsitatea, toate minciunile și ignoranța voastră, toate acestea sunt ascunse în sămânța lui "x) Superman este un "om sintetic" prin excelență: imaginea lui se obține prin reducerea într-un întreg a ceea ce este parțial și fragmentar la oamenii individuali) Dar, în același timp, nu este loc în ea pentru ceea ce τύ pare a fi mic și nesemnificativ la o persoană: personifică totalitatea a tot ceea ce este mare într-o persoană, acel ocean în care trebuie să se afunde disprețul nostru) Privind mai îndeaproape acele calități în care Nietzsche vede semnele măreției, germenii supraumanității, vom vedea că acestea sunt în mare parte definiții obținute prin negarea persoanei medii, obișnuite Omul de rând este în orice supus obiceiului; dimpotrivă, ceea ce este grozav la o persoană este întotdeauna "neobișnuit", "rar"; mare este cel care nu se aseamănă cu ceilalți; dar, întrucât acești "ceilalți", adică mulțimea umană, în epoci istorice diferite au departe de aceeași Fizionomie, semnele măreției în timpuri diferite sunt diferite În zilele noastre de dominație a idealului democratic, semn al măreția este aristocrația: mare este cel care nu merge cu toată lumea, care se retrage din mulțime, trăiește pentru sine și nu pentru alții, cel care se abate de la norma generală rău": este un "criminal" în esență, pentru că el sparge toate tabelele de valori existente: întreaga lui viață este o încălcare continuă a tuturor acelor legi care guvernează masa; germenul supraomenului din el este în principal "răutatea" Spre deosebire de "omenirea turma" - cei mari sunt "pustnici", "singuratici*; dintre ele vor crește în timp) Nachtrage, § , B XII,) Sprach Zarathustra, B VI,) Ibid , Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY poporul ales care va crea un supraom din ei înșiși În Zarathustra, Nietzsche, printre altele, descrie o serie de tipuri de "oameni superiori" ai timpului nostru Aceștia poartă încă pecetea decadenței - o trăsătură caracteristică a tot ceea ce este modern; dar în același timp conțin deja germenii a unui supraom care este pe cale să se nască: ei sunt predecesorii săi și Toți sunt, în primul rând, negatori, fugari, plecați din societatea modernă, renunțând la credințele moderne, "oameni de mare dispreț și disperare " ii cu excepția dreptului propria sa vointa;orice societate umana este pentru el un obiect al

dezgustului;el evada de oameni in singuratatea pesterii sale, situata pe cel mai inalt varf muntos, sub zapada si gheata, printre stanci inaccesibile El - dusmanul tuturor compasiunii - vrea să fie dur ca un diamant, dar încă reprezintă doar o manifestare profetică, o etapă pregătitoare pentru un supraom, pentru că nu și-a depășit încă ultimul păcat în sine, ultima rămășiță a umanității - milă pentru cei mai buni, "oameni mai înalți" * Vizitatorii se adună în peștera lui Zarathustra, de asemenea "oameni mai înalți", dar, totuși, stând cu o treaptă sub el, caută instrucțiuni de la el și cer ajutor Primul este un ghicitor, "un predicator de mare oboseală*, un tip de pesimist modern totul în lume este indiferent,orice străduință este zadarnică,lumea nu are sens,cunoașterea zdrobește ca un coșmar,căutarea este zadarnică și nu există insule binecuvântate poziția cea mai înaltă,nefiind cea mai înaltă din fire; în ei înșiși și în subiecții lor ei văd doar un tip degenerat de om: ei caută cel mai înalt Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE un om care este vrednic să conducă pământul Regii sunt urmați de un "spirit conștiincios" - un om de știință care este dezamăgit de cunoștințele sale Conștiinciozitatea lui nu se împacă cu diletantismul: își dorește cunoștințe care să fie necondiționat de încredere, exacte și preferă să nu știe nimic decât să știe multe la jumătate; iar el este zdrobit de nesemnificaţia a ceea ce este accesibil cunoaşterii umane Și-a dedicat viața studierii creierului lipitorii: aceasta este lumea lui, în afara căreia nu știe nimic perfect Un alt tip de om superior este magicianul, artistul care a devenit dezamăgit de arta sa Are darul de a captiva, de a-i înșela pe ceilalți, dar nu este în stare să se înșele singur: apare în fața oamenilor în rolul unui mare magician, dar el însuși este deprimat de conștiința nesemnificației sale și de minciunile creativității sale; totul în ea este o minciună; el este sincer doar în dezgustul său pentru sine și pentru ceilalți, în dorul său de idealul de neatins de om mare și veridic În continuare, Nietzsche îl portretizează pe "ultimul papă"; acest sfânt și-a pierdut credința "din evlavie" pentru că nevoia sa religioasă nu și-a găsit satisfacție în propria religie; și aici rătăcește fără muncă, fără slujire și fără bucurie, uluit de vestea morții lui Dumnezeu Aceeași dezamăgire și aceeași tristețe ne apar în imaginea "cel mai urât dintre oameni" - "ucigașul lui Dumnezeu" Pentru el, Dumnezeu este înainte de toate un "martor al slăbiciunii umane" și, parcă, personificarea ei Dumnezeu a văzut toată adâncimea urâțeniei și a rușinii omenești: compasiunea lui a pătruns peste tot, nu a cruțat rușinea omenească, a făcut pe om să simtă întregul abis al nesemnificației sale "Cel mai urât dintre oameni* nu a putut depune o asemenea mărturie: l-a ucis pe Dumnezeu; a fost un act de răzbunare pentru el Următorul vizitator al lui Zarathustra este un cerșetor voluntar, la fel ca și ceilalți, unul dintre proscrișii societății A deținut odată o mare avere, dar s-a făcut de rușine Biblioteca "Runivers" KN EVGENIA TRUBETSKOY întorcându-se de la bogați, "cerșetorul de bunăvoie s-a întors spre sărac din plinătatea inimii lui; dar ei nu l-au acceptat: s-au dovedit și ei "mulțite", oameni meschini, invidioși, care s-au răzvrătit ca sclavi S-a retras de la săraci și a început să predice vacilor Ultimul vizitator este umbra lui Zarathustra însuși, personificarea tuturor negării și durerii sale "Cu tine", îi spune umbra, "am aspirat la tot ce este interzis, mai rău, cel mai îndepărtat: singura mea virtute este că nu mă temeam de nicio interdicție Cu tine am rupt tot ceea ce inima mea a onorat; Am aruncat toate pietrele de hotar și icoanele; Am alergat spre cele mai periculoase dorințe, m-am ridicat deasupra oricărei crime Cu tine am

uitat cum să cred în cuvinte, valori și nume grozave Este o fantomă care rătăcește fără bucurie și fără scop, iar Zarathustra fuge din umbra lui întunecată Drept urmare, toți acei "oameni mai înalți" care se adună în peștera lui Zarathustra se apropie unii de alții în negare] toți aceștia sunt oameni care disperă de Dumnezeu și de omul modern: ritul "cultului măgarului", o parodie blasfemioasă la slujbele de cult, servește ca expresie a stării lor generale de spirit e, pe care toți o fac împreună în peștera lui Zarathustra Negația în sine nu poate fi un ideal și un scop și, prin urmare, Nietzsche este nemulțumit de "poporul său superior": ei sunt doar un pas pregătitor și un semn al viitoarei generații de "supraoameni" Zarathustra îi așteaptă pe alții, mai puternici uhh , biruitori, frumoși la suflet și la trup: trebuie să fie "lei care râd" Doar astfel de oameni poate Zarathustra să-și numească copiii și moștenitorii "Nu ești suficient de frumos și nobil pentru mine", le spune el oamenilor mai înalți "Am nevoie Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE oglinzi curate și netede pentru învățăturile mele; propria mea imagine este încă distorsionată pe suprafața ta!" Nietzsche încearcă să se ridice deasupra definițiilor negative și să umple ideea de "supraom" cu conținut pozitiv; dar toate aceste trăsături pozitive dispar ca fumul la prima atingere de analiză aspirații Calitatea pozitivă pe care Nietzsche o prețuiește mai presus de toate în supraom este puterea: am văzut că el recunoaște gradul de putere ca singura măsură a valorii Dacă adoptăm acest punct de vedere, devine evident că întreaga valoare a supraomului se reduce doar la contrastul cu oamenii mai slabi, cu masele, cu mulțimea Între timp, am văzut că masa oamenilor, din punctul de vedere al lui Nietzsche, nu numai că nu are valoare, ci, dimpotrivă, este ceva demn de dispreț și dezgust Dacă "supraomul" este valoros doar în comparație cu faptul că nu are valoare, atunci este evident că el însuși este doar o valoare imaginară, imaginară Din punct de vedere cosmic, este unul dintre cele mai nesemnificative fenomene, un grăunte de nisip pe scoarța terestră, care este puțin mai înalt față de alte granule de nisip Întregul sens al supraomului se rezumă la contrast În sine el nu este nimic: pentru a fi ceva, este necesar ca el să se ridice, să se arate deasupra celorlalți are nevoie de un piedestal uman, de o "mafie" peste care să se înfățișeze și de spectatori în fața cărora să poze Oare acesta este cu adevărat "sensul pământului" și "scopul existenței umane"! Nietzsche însuși este vag conștient de falsitatea propriului său punct de vedere Pentru el, "supraom" este cea mai înaltă formă de existență Dar ce poate însemna "mai înalt" și "jos" într-o lume în care nu există nici sus, nici jos, unde nu există o scară prea mare pentru a determina superioritatea unui singur-Întrebări de Filosofie, KN Biblioteca "Runivers" KH EVGENIA TRUBETSKOY nicio formă peste ceilalți! Evoluţioniştii moderni / descriu dezvoltarea lumii organice ca o mişcare progresivă, ca o tranziţie de la Formele inferioare la cele superioare Speranțele lui Nietzsche pentru o posibilă tranziție a umanității în cel mai înalt tip de supraom se bazează pe această ipoteză Dar deodată se întreabă dacă întreaga ipoteză a dezvoltării nu se bazează pe o ierarhie falsă și arbitrară a valorilor? Cine ne-a spus că trecerea z de la o formă la alta este o tranziție la cea mai bună și mai înaltă? Într-adevăr, în esență, se poate dovedi la fel de convingător contrariul, adică că întregul proces de evoluție a lumii, până la om inclusiv, este un declin neîntrerupt: omul, și tocmai cel mai înțelept om, este limita extremă a autocontradicției și erorii naturii, pentru că el este ființa cea mai suferindă; cea mai organică lume este produsul degenerării lumii anorganice*) A deveni "dincolo de

bine și de rău", așa cum vrea Nietzsche, înseamnă a renunța la toate valorile: din acest punct de vedere, o persoană nu este mai mare sau mai valoroasă decât alta, căci toți oamenii, ca toate fenomenele naturale în general, sunt egal neprețuit S-ar părea, dacă da, că nu poate fi vorba despre un "supraom" Între timp, "supraom" este conceptul central al filozofiei lui Nietzsche: el este tocmai ceea ce dă frumusețe, sens și atractivitate întregului tablou al vieții lumii Cum ar putea, cineva să se întrebe, această transformare a indiferentului în frumos, valoros? Nietzsche însuși și-a dezvăluit secretul în următoarea imagine poetică "Acest munte comunică frumusețe și semnificație întregii zone peste care domină După ce ne-am spus asta pentru a suta oară, avem imprudența și ingratitudinea de a crede că ea este, sursa acestui farmec, *) Nachträge zum Zarathustra, § ^ V XII, - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE trebuie să fie cea mai fermecătoare parte a țării; facem ascensiunea și experimentăm dezamăgirea Dintr-o dată, magia care a împodobit atât muntele, cât și zona rurală dispare pentru noi! Am uitat că multe lucruri bune și mărețe apar ca atare doar de la o anumită distanță, în plus, cu siguranță de jos, și nu de sus - doar în această condiție pot acționa asupra noastră Poate că printre cei din jurul tău cunoști oameni care trebuie să se privească pe ei înșiși de la o anumită distanță pentru a se găsi în general tolerabili sau atrăgători și dăruind putere "x) Vb În aceste rânduri, scrise cu doi ani înainte de compilarea lui Zarathustra, Nietzsche nu însemna "supraom"; şi totuşi ele conţin întregul secret al acestuia din urmă Dacă îl priviți de sus, atunci ni se va dezvălui în tot golul și lipsa de conținut Pentru a vedea în ea "frumusețea și sensul vieții" - pentru aceasta trebuie să o privești de jos, într-o anumită distanță și perspectivă artificială "Superman" este un spectacol emoționant și eficient; dar nu este greu de observat că întregul efect este obținut prin iluzie optică Sensul general al unei serii întregi de definiții ale "supraomului" se reduce la negarea omului și a umanității Recunoscând la Napoleon I întruchiparea idealului său, Nietzsche spune direct că el a fost "o sinteză a supraomului și a inumanului"*) Combinația de calități precum puterea extraordinară și inumanitatea extraordinară - îl face să vadă un "supraom" în Caesar Borgia) Întrebarea este, ce poate fi atrăgător la un prădător uman, exploatator, crud, neconștient de milă?! Inumanitatea în sine nu poate decât să inspire dezgust; dar într-o anumită situație poate *) Die frõhliche Wissenschaft, § , B V, -) Zur Genealogie der Moral, B VII,) Gõtzen-Dãmmerung, V V'SH, $- * Biblioteca "Runivers" itti, EVGENIA TRUBETSKOY pentru a produce asupra noastră un anumit EFECT teatral: spre deosebire de hoții mici și animalele de turmă care poartă formă umană, un prădător mare ne poate părea un leu; cruzimea, dacă o comparăm în mod constant cu flacabilitate, nervozitate și efeminație, va trece în cele din urmă drept "duritatea unui diamant"; nemilosirea, mai devreme sau mai târziu, va fi luată de noi pentru "tăria voinței", o frunte de aramă pentru metal nobil și cuvinte frumoase pentru filozofie Nietzsche însuși spune: un monstre gai vaut mieux qu'un sentimental ennuyeux *) Filosofia lui Nietzsche este un protest împotriva rafinamentului și degenerarii omului modern; dar tocmai în această degenerare se află una dintre sursele popularității ei colosale Ne-am plictisit de "oameni posomorâți" care trec prin fața noastră într-un șir nesfârșit Nervii sunt obosiți de imaginea monotonă a vulgarității lumești care ne înconjoară, iar gustul nostru degenerat tânjește la senzații puternice! "Superman" ne-a oferit un spectacol care ne-a distrat și a părut să umple o vreme unul dintre golurile

existenței noastre Dar acum ne-am distrat destul și este timpul să-l demascăm Una dintre principalele propuneri ale lui Nietzsche este că nu există nimic în lume care ar fi valoros în sine Absența valorilor absolute trebuie să fie umplută cu creativitate: altfel viața devine insuportabilă) "Superman" din punctul de vedere al lui Nietzsche însuși nu este altceva decât o ficțiune poetică, o valoare inventată, compusă pentru a înveseli viața Zarathustra lui spune că nu ar putea fi împăcat cu existența sa umană dacă omul nu ar fi poet și ghicitor) Dar poezia, după Nietzsche, este o atmosferă de minciuni; toți poeții mint, căci ei aduc) Der Wille zur Macht, §§ i , B XV,) Nachtrage zum Zarathustra, § , B XП,) Sprach Zarathustra, B VI, , Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE lumea frumuseții inexistente; ca poet, însuși Zarathustra minte "Într-adevăr", spune el, "noi (poeții) suntem întotdeauna atrași în sus - spre tărâmul norilor; ne plantăm efigiile pestrițe pe nori și apoi le numim zei și supraoameni Sunt suficient de ușoare pentru aceste scaune, toți acești zei și supraoameni* Și puțin mai departe: "M-am săturat de poeți" *) Pare greu să râzi mai rău de acel vis prețuit al lui Nietzsche, care a personificat pentru el sensul existenței sale: și totuși avem aici adevărata lui zicală În spatele imposibilității de a umple viața cu conținut real, nu putea decât să apară, să pozeze în fața celorlalți și să se admire pe sine Zarathustra lui a jucat pentru el rolul unei oglinzi împodobite cu imaginea propriei personalități În el, Nietzsche a vrut să întruchipeze idealul propriei sale măreții; dar el însuşi a dezminţit această măreţie: aflăm de la el că într-un mare om vede "întotdeauna doar un actor al idealului său *) Și de fapt, în fiecare cuvânt, în fiecare mișcare a lui Zarathustra, cineva simte că joacă un rol în care el însuși cu greu crede În primul rând, este creator, profesor și legiuitor Am văzut deja că, ca creator, nu crede în propria sa creativitate, pentru că până la urmă se rezumă la crearea de iluzii, false fantome ale frumuseții, bunătății și) Ibid ; ; cf în general - În Menschliches AUsunienschliches, § , B II, - , Nietzsche vorbește despre o superstiție "religioasă sau semi-religioasă" care atribuie calități supraomenești geniului; o astfel de superstiție pe care o consideră parțial utilă pentru mase, dar fatală pentru geniu în sine De aici însă nu trebuie să tragem concluzia că atitudinea inegală faţă de "supraom" constituie linia dintre "mijlocul" şi ultima perioadă a activităţii filosofului nostru Textul din Zarathustra tocmai citat arată că şi aici predica a "supraomului" coexistă cu o atitudine negativă față de el și chiar - batjocorindu-l) Jenseits von Gut und Bõse, § , B VU, Biblioteca "Runivers" KN EVGENIA TRUBETSKOY măreție, într-un cuvânt, valori imaginare Este un "învățător", care nu are ce să învețe, pentru că nu crede în adevăr: pentru el orice judecată omenească este o minciună Pe această bază, Zarathustra râde de acei discipoli care cred în el "Voi spuneți că credeți în Zarathustra", le spune el, "Dar ce înseamnă Zarathustra! Voi sunteți credincioșii mei, dar ce pot să însemne toți credincioșii! Încă nu v-ați căutat și de aceea m-ați găsit Asta fac toți credincioșii și de aceea toată credința înseamnă atât de puțin Acum vă chem să mă pierdeți și să vă regăsiți; și numai atunci mă voi întoarce la voi, când voi toți vă lepădați de Mine ") Aceste cuvinte nu sunt doar un avertisment împotriva credinței în autoritate, ci o negare a învățăturii însăși: Zarathustra nu are adevăr de împărtășit ucenicilor săi) El le predică un supraom și îi îndeamnă să-l caute, dar "supraomul" pentru el nu este adevărul, ci doar un vis poetic "Legislația" lui Zarathustra este și ea fictică Am văzut deja că filosofia lui Nietzsche neagă posibilitatea oricărui fel

de legislație universală, a oricărei prescripții obligatorii pentru toți oamenii În consecință, Zarathustra declară că legislația sa nu se aplică tuturor, ci doar unora, nu poporului, ci aleșilor) Aus der Zeit des Zarathustra, § , B VPI,) Sprach, de asemenea, Zarathustra B VI ,) miercuri supra, §X; cf de asemenea zicala deja citată despre "învăţătorul adevărat" Jenseits von Gut und Bõse, § , B VII,) De asemenea sprach Zarathustra, B VI, Totuși, așa cum am văzut, în Zarathustra și în alte scrieri ale lui Nietzsche există multe texte în care "supraomul" este în rolul unui singur scop, pe care toți oamenii ar trebui să-l servească Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE Este posibil, din punctul de vedere al filozofiei lui Nietzsche, să existe vreun fel de legislație obiectivă, chiar dacă numai pentru aleși? La urma urmei, "aleșii" sunt tocmai cei care nu recunosc nimic obligatoriu pentru ei înșiși, neagă însăși ideea de obligație! Legislația, după Nietzsche, este un semn de dominație asupra celorlalți; dar "a domina", spune el, "înseamnă să-mi impun tipul E groaznic! Fericirea mea nu constă oare tocmai în contemplarea multor alte tipuri de "x") În cele din urmă, doctrina "supraomului" este individualismul dus la limitele sale extreme, care exclude posibilitatea de a lega voința individului prin orice regulă Prin urmare, pentru însuși Nietzsche, întreaga legislație a lui Zarathustra este asociată cu un semn de întrebare Din cauza imposibilității de a crea o singură legislație, el declară direct că "Zarathustra este un vestitor care convoacă mulți legiuitori" *) Dar multitudinea de legiuitori, a cărora fiecare legiferează numai pentru sine, înseamnă în esență absența a oricărei legislații Simțind această jenă, Nietzsche face, printre altele, următorul laps de limbă: scopul legislației este de a evoca un spirit de contradicție: "Legea trebuie să vină de la mine, de parcă aș vrea să-i recreez pe toată lumea din mine imagine, pentru ca în lupta împotriva mea individul să se cunoască pe sine " și a devenit mai puternic" s) În cele din urmă, Nietzsche a murit cu întrebarea nerezolvată: "ce rost mai are să facem legi" *) Am văzut mai sus, după Nietzsche, imaginea supraomului parțial ca material, parțial ca unelte, conștient sau orb Dar aceasta este una dintre acele contradicții cu care abundă în general învățătura lui Nietzsche) Nachtrãge zum Zarathustra, § , B XII,) Nachtrãge zum Zarathustra, § , V XII,) Ibid, §) Ibid , O · Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY se obține prin reunirea tuturor lucrurilor mărețe care se află în oamenii individuali Acum se dovedește că toate semnele măreției umane au un caracter fictiv Întrebarea este, ce valoare poate fi obținută ca urmare a sintezei unui set de zerouri! Dintre semnele supraumanității, am lăsat până acum deoparte unul*, acesta este veselia, râsul, bucuria existenței, care a cucerit suferința în sine și și-a atins cel mai înalt scop Dar și aici Zarathustra este în primul rând actorul idealului său Am avut deja ocazia să vedem că veselia la Nietzsche este o mască, un mijloc de a ascunde suferința Întrucât obiectul acestei bucurii sunt valorile imaginare, scopul fictiv al vieții, veselia nu poate decât să fie prefăcută, teatrală În chiar râsul lui Zarathustra se simte nu bucurie, ci o batjocură amară a omului și a căutării sale filozofice, o încercare de a ridiculiza viața, dar această încercare nu este întotdeauna reușită "Ți-ai pierdut scopul", spune Zarathustra umbrei sale, "vai de tine, cum te poți îmbolnăvi și să-ți bate joc de această pierdere Căci așa ți-ai pierdut drumul " Și imediat după aceea, Zarathustra invită umbra în peșteră cu cuvintele: "în seara asta voi dansa" *) Ne-am familiarizat deja cu vizitatorii care se adună în această peșteră Ca răspuns la solicitările

tuturor acestor suferinzi și nemulțumiți de viață, Zarathustra îi invită să înceapă dansul "Fiți înălțați cu inima, frații mei, și nu vă uitați picioarele Dezlănțuiți-vă picioarele, dansatori pricepuți, și mai bine, stați pe cap! Această coroană de râs, această coroană de trandafiri, am pus-o pe propriul meu cap Nimeni în afară de mine nu este suficient de puternic pentru asta zilele astea! " *) În timp ce predica dragostea de viață, Zarathustra, însă, însuși Sprach Zarathustra, B VI,) Ibid, GBP Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE Sunt convins de nebunia acestei iubiri: "în orice iubire", spune el, "e nebunie; dar în fiecare nebunie există un sâmbure de rațiune Și mi se pare, cu toată dispoziția mea față de viață, că fluturii, baloanele de săpun și toți acei oameni care sunt ca ei, știu mai bine decât oricine ce este fericirea" *) Însuși Zarathustra însă nu i se dă fericirea de un fluture și râsete în el "Nu-și poate depăși tristețea Într-o seară frumoasă de vară, admiră dansul fetelor din poiiana pădurii Dar dansul s-a terminat, fetele au plecat și l-a cuprins tristețea "Soarele s-a apucat de mult', spuse el în cele din urmă; răcoare Ceva necunoscut se apropie de mine și se uită întrebător Cum mai trăiești, Zarathustra? De ce, pentru ce, cu ce forță, de ce, în ce fel! Nu este o nebunie să continui viata! Iarta-ma tristetea mea! Era seara: iarta-ma ca era seara ") În aceste momente de durere, Nietzsche pare să-și uite rolul: vanitatea lasă loc sincerității, masca supraomului cade, iar în discursurile lui se aude o notă simpatică, umană În suferințele sale, desigur, nu este actor Dar întreaga lui viață spirituală este o schimbare neîntreruptă a stărilor opuse, o serie de salturi de la o extremă la alta În lupta cu dorul deznădăjduit care se ridică din adâncul sufletului său, trăiește într-o dispoziție veșnic entuziasmată; amăgirile de grandoare preiau constant în el conştiinţa slăbiciunii sale umane Aroganța lui nu cunoaște limite "Vreau să creez lucruri", spune el, "împotriva cărora timpul este neputincios, să îmi creez în formă și în esență puțină nemurire; N-am fost niciodată suficient de modest încât să visez la mai puțin " Din "Zara) Ibid , -) Ibid , Biblioteca "Runivers" kN EVGENY TRUBETSKOY Tustra" el numește "cea mai profundă carte pe care omenirea a avut-o vreodată" ') Din ziua "reevaluării tuturor valorilor", i e din ziua apariţiei propriei învăţături, îşi propune să înceapă o nouă socoteală *) Alter ego-ul său, Zarathustra, este dotat cu simboluri ale înțelepciunii și puterii: un vultur plutește deasupra capului lui Zarathustra, "cel mai mândru dintre animale", un șarpe se înfășoară în jurul gâtului vulturului - "cel mai înțelept dintre animale") La acești vestitori ai înțelepciunii se adaugă leul, semn al viitoarei generații de "supraoameni", "copiii lui Zarathustra" În învățătura sa, Nietzsche vede începutul unei crize mondiale, o revoluție generală care va avea loc cel târziu în "Eu sunt soarta omenirii", îi scrie el prietenului său Brandeis, cu un an înainte de nebunie Totuși, în momentele clare, Nietzsche se judecă mai corect În prefața articolului despre Wagner, el scrie printre altele: "Sunt același fiu al timpului meu cu Wagner, adică decadent, cu deosebirea că am înțeles acest lucru și m-am răzvrătit împotriva lui) Vom subscrie la această judecată XXV Concluzie Că învățătura lui Nietzsche poartă pecetea unui declin al gândirii filozofice, vom vedea de îndată ce vom încerca să o rezumam În toate lucrările sale se poate simți un mare talent filozofic și mai ales artistic În unele dintre aforismele sale, noi *) Gõtzen-Dãmmerung, VPI,) Der Wille zur Macht, § , VIII,) Sprach Zarathustra, VI,) Brandes, Menschen und Werke, , s) Der Fall Wagner, VIII, Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE suntem frapați de profunzimea

formulării întrebărilor filozofice, de subtilitatea observației și a criticii Artificii de spirit, bogăția și strălucirea imaginilor artistice Dar, în ansamblu, filosofia lui Nietzsche dă impresia a ceva extraordinar de discordant și incoerent: este uimitoare prin lipsa ei de unitate logică și prin lipsa rezultatelor sale Arată o diversitate extraordinară, anarhie a principiilor eterogene, inconsecvente între ele și neconsiderate până la capăt Alături de negația necritică a metafizicii, găsim aici afirmații la fel de necritice despre ființe - o metafizică naivă în dogmatismul ei inconștient; elemente de pozitivism din aceleași lucrări ale Filosofului nostru se ciocnesc de batjocura de pozitivism și de doctrina monistă a ființei Teoria cunoașterii a lui Nietzsche, care, mai exact, este negația cunoașterii, este o întoarcere conștientă la punctul de vedere presocratic al vechilor sofiști; în acelaşi timp, este o răsturnare completă a tuturor celorlalte diviziuni ale învăţăturilor conturate, căci toată această învăţătură este aplicarea neruşinată a categoriilor raţiunii, respinse de teoria cunoaşterii a Filosofului nostru Mai mult, în învățătura morală a lui Nietzsche găsim, pe de o parte, aceeași sofism, negarea oricăror valori și norme obiective de comportament, iar pe de altă parte, doctrina scării obiective a valorilor, care este înrădăcinat în însăși natura ființei; în plus, această scară se dovedește a fi duală În filosofia socială a lui Nietzsche găsim individualismul dus la o extremă anarhică, excluzând posibilitatea oricărui fel de legislație, iar alături de aceasta, credința în Filosof, legiuitorul viitorului, care va reorganiza viața socială a omenirii pe noi principii În cele din urmă, în imaginea supraomului, jumătate fiară, jumătate filozof, găsim, parcă, un rezumat al tuturor contradicțiilor interne ale învățăturilor lui Nietzsche și ale stărilor sale de spirit Biblioteca "Runivers" Í KN EVGENY TRUBETSKOY În cele din urmă, filosofia lui Nietzsche încetează să mai vorbească în limbajul uman și începe să răcnească ca un animal: ultimul răspuns al lui Zarathustra la cerințele filozofice ale umanității moderne este un vuiet de leu care împrăștie toți căutătorii și întrebatorii Mai mult, pare dificil să urmezi calea sălbăticiei și a degenerarii gândirii Între timp, ca "semn al viitorului" acest leu profetic arată la ce altceva ne putem aștepta de la "copiii" lui Zarathustra! Am avut în repetate rânduri ocazia să subliniem importanța sarcinii principale pe care Nietzsche și-a propus-o, precum și profunzimea și seriozitatea căutării sale mentale Între timp, concluziile finale ale filozofiei sale se limitează la vulgaritate! Ce explică această discrepanță colosală între efortul depus și rezultatul obținut? Natura extraordinară a darurilor lui Nietzsche demonstrează că eșecul lui se datorează în principal unor cauze care nu pot fi controlate Acest eșec dezvăluie slăbirea generală și oboseala gândirii, care este o trăsătură caracteristică întregii noastre epoci Există ceva în atmosfera intelectuală pe care o respirăm, care taie aripile filozofiei În zilele celei mai înalte prosperități a filozofiei, ea era animată de credința în rațiune, credința în gândul care stă la baza a ceea ce există În perioada de glorie a filosofiei antice, Socrate a definit ființa ca un concept, Platon a văzut în ea o idee Aristotel credea în forma tuturor formelor, mintea universală a lumii Pe vremea filozofiei germane clasice, Kant a învățat că rațiunea este legiuitorul naturii, că întreaga lume a fenomenelor este condiționată de Formele gândirii; Fichte a înțeles universul ca o revelație a "eului" absolut; Schelling și Hegel au încercat să înțeleagă procesul lumii ca un proces de dezvoltare, "spirit absolut" Pentru cei mai mari gânditori ai antichității și ai timpurilor moderne, a crede în gândire înseamnă a

recunoaște în ea nu numai starea noastră subiectivă, ci o definiție obiectivă a esenței Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE spago Am văzut deja că aceasta este presupunerea nu numai a întregii filosofii, ci a tuturor cunoașterii în general, mai mult, a oricărui act al conștiinței noastre Dacă ființa ar fi necondiționat străină de gândire, nu numai că ar fi absolut de necognoscibil, ci nici nu ne-ar putea apărea, căci tot ceea ce ne apare prin aceasta devine gândire, se manifestă ca gândire Dacă gândirea ar fi doar starea noastră subiectivă, dacă nu ar exprima realitatea obiectivă a existentului, ea ar fi deci ea însăși o fantomă fără conținut real: nu am putea cunoaște nici existentul, nici fenomenele În cele din urmă, cunoașterea se bazează pe presupunerea că gândirea este Forma universală, atotcuprinzătoare a ceea ce există Această presupunere nu poate fi dovedită, căci ea stă la baza conștiinței noastre, determină prin ea însăși toată gândirea noastră și, în consecință, toată dovezile noastre: înainte de a dovedi ceva, ne asumăm deja universalitatea și necesitatea însăși Formelor de gândire, aplicabilitatea a acestor Forme la fiinţă: toate dovezile pornesc deja de la presupunerea că gândirea poate servi ca expresie a fiinţei şi că, prin urmare, ea constituie determinarea ei Strâns legată de credința în gândire, universală și universală, este o altă presupunere a conștiinței noastre, la fel de necesară și la fel de nedemonstrabilă, asumarea unui scop universal și universal care stă la baza a tot ceea ce există Toată conștiința noastră și toată viața noastră sunt reprezentate ca o serie de scopuri, iar varietatea manifestărilor individuale ale conștiinței și activității noastre corespunde unei pluralități de scopuri; dar toată această diversitate de scopuri pe care le urmărim presupune, după cum sa spus deja mai sus, un singur scop necondiționat, de dragul căruia merită în general trăit, acționat și gândit, un scop care este dezirabil în sine și nu de dragul de orice altceva Altfel, totul în viața noastră este fără scop, Biblioteca "Runivers" S &J EEGESHI TRUBETSKOY ilogic, lipsit de sens: totul în ea este o minciună și întreaga noastră minte este o iluzie Acest scop nu poate fi produsul, rezultatul gândirii noastre, pentru că el condiţionează fiecare gând Prin urmare, nu poate fi dovedit de noi înșine, pentru că orice dovadă presupune deja că există un scop necondiționat, de dragul căruia merită în general să ne gândim, să îl dovedim Într-un cuvânt, la baza conștiinței noastre stă asumarea unui scop care nu este condiționat, ci, dimpotrivă, condiționează și ne justifică pe noi înșine, asumarea unui scop universal, universal Măreția poate fi atinsă numai prin acea filozofie care crede în presupunerile ei, în acele postulate necesare care condiționează toată conștiința în general Renunțând la ceea ce este viu fiecare gând, la ceea ce mintea respiră, filosofia se renunță la ea însăși, se condamnă la o degenerare inevitabilă Este exact ceea ce se observă în principalele curente de gândire filosofică din a doua jumătate a secolului al XIX-lea Cu toată eterogenitatea lor, doctrinele cele mai populare în această epocă - pesimismul, materialismul și pozitivismul - se reunesc într-o lipsă comună de credință în gândire, într-o reacție comună împotriva idealismului care domina înainte Pesimismul lui Schopenhauer se bazează pe dualismul ireconciliabil al lumii ca voință și al lumii ca reprezentare Întreaga lume a ideilor este o minciună, o iluzie; ființa este absolut străină de gândire, este fundamental lipsită de sens, nerezonabilă și fără scop Din punctul de vedere al materialismului, la fel, tot ceea ce există este o manifestare a unei forţe lipsite de sens, nerezonabile; gândul în sine nu este altceva decât o manifestare particulară a elementului orb, o

funcție a creierului În mod similar, învățătura pozitiviștilor și agnosticilor de diferite nuanțe despre incognoscibilitatea ființelor înseamnă, în cele din urmă, că ființele sunt absolut străine de gândire Într-o etapă ulterioară a dezvoltării sale, acest punct de vedere trebuie să treacă în iluzionism perfect Cine respinge cunoașterea existentului, rămânând consecvent, trebuie Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE să răstoarne în final cognoscibilitatea fenomenelor existenţei La acest rezultat, după cum am văzut, a ajuns de fapt Nietzsche, care a respins însuși conceptul de aspect După ce și-a pierdut încrederea în rațiune, filosofia a fost nevoită să dispere și în om; căci dacă rațiunea, ceea ce deosebește omul de fiară, este o minciună, atunci nu mai rămâne nimic care să justifice credința în demnitatea umană Învățătura sofisticată a lui Nietzsche reprezintă sfârșitul declinului gândirii filosofice moderne și, este de sperat, limita sa extremă Dar această doctrină, ca multe altele, dă doar o formă teoretică a ceea ce trăiește întreaga societate, aspirațiilor, aspirațiilor și speranțelor sale mentale Declinul filozofiei a reflectat declinul general al umanității moderne Că în zilele noastre personalitatea a devenit impersonală, gusturile au degenerat, interesele s-au diminuat și creativitatea s-a secat - nu poate exista nicio îndoială Nietzsche a observat corect ♦ fenomenul; dar nu a putut să-i dea vreo explicaţie satisfăcătoare În primul rând, este evident că degenerarea personalității nu poate fi explicată prin democratizarea societății moderne Democrația a dat naștere "americanismului" care a pus stăpânire pe societatea modernă? Să fie oare de vină pentru predominarea intereselor materiale asupra celor mentale? Mai degrabă, pasiunea pentru profit este asociată cu o competiție nelimitată, pentru a le concentra în câteva mâini : este un acompaniament inevitabil al ordinii capitaliste "conditiile umane de existenta" sa-si scurteze timpul de munca pentru a-i oferi timp liber pentru activitate psihica, autodezvoltare si autoeducatie Legislatia muncii din secolul XIX deja Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY a făcut mult pentru a pune limite în exploatarea muncii și a slăbi "sclavia impersonală" a clasei muncitoare Depersonalizarea individului nu este deloc înrădăcinată în esența democrației ca atare; dimpotrivă, mișcarea democratică conține un element de individualism puternic pronunțat; reflectă dorința individului de a deveni independent, de a se elibera de sclavia de clasă Pe de altă parte, nu există nicio îndoială că instituțiile democratice înseși, nici orice transformări sociale în general, pot salva individul de degenerare și rafinament: acesta din urmă nu depinde numai de condițiile externe, deci nu de o singură ordine socială O persoană pentru care mijloacele materiale și condițiile materiale de viață îi înlocuiesc scopul este posibilă în orice sistem social; iar în orice sistem social o astfel de persoană va fi meschină și vulgară O persoană se ridică atunci doar deasupra principiului turmei, abia atunci este eliberată de jugul vulgarității, când își pune accentul / vieții nu în moarte, nu în a trăi o zi, ci în etern și necondiționat Rădăcina declinului stă în pierderea de către om a scopului care îl ridică deasupra tărâmului materialului; zilnic și pune o linie între el și animal Filosofia lui Nietzsche este cea mai bună modalitate de a ne arăta ce înseamnă această pierdere Toată această filozofie este o negare a sensului vieții și, odată cu ea, neliniștea și chinul căutării, o luptă între disperarea în om și nevoia de speranță, între negarea rațiunii și credința în rațiune În construcțiile pozitive ale lui Nietzsche, găsim o serie de reflecții slabe, distorsionate, ale exactului lucru pe care el îl neagă, conceptul de scop, valoare,

idealul unei persoane raționale, "adevărate" Toate acestea, prin propria admitere, sunt umbra lui Boia fara aceste umbre Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI NIETSCHE vana chiar la lucrul pe care el neagă Dumnezeul respins, însă, rămâne centrul filozofiei sale și în aceasta constă religiozitatea căutării sale În multe dintre scrierile sale, Nietzsche repetă în toate felurile: "Dumnezeu a murit, Dumnezeu a murit*: el vorbește despre asta prin gura "nebunului", Zarathustra, fostul papă și de multe ori - în propriul său nume În urma acestor nenumărate repetări, se face impresia că Nietzsche vrea să scape de coșmarul care îl bântuie, să se asigure pe sine și pe alții că aceasta este doar o prostie, și nu realitate Dar toate eforturile lui sunt zadarnice: el neagă tocmai lucrul prin care trăiește! În concluzie, trebuie să recunoaștem marele merit al lui Nietzsche Întreaga sa filozofie este o mărturie neobișnuit de elocventă a forței și vitalității aceleiași religioase ideile pe care le promovează Dacă presupunerile religioase stau la baza întregii noastre vieți și activități, credința noastră în progres, la baza idealurilor etice și sociale care decurg din aceasta, nu înseamnă asta că aceste presupuneri sunt ceva indestructibil, inseparabil de om! Doar credința în sensul vieții ne dă puterea de a trăi Și cât timp trăim, negarea nu pătrunde adânc în, ci rămâne la suprafața conștiinței noastre Nietzsche a vrut să proclame omenirii o nouă sursă de speranță și bucurie Întreaga sa filozofie este o încercare de a depăși disperarea, de a se ridica deasupra pesimismului la care l-a atras irezistibil logica gândirii sale A reușit această încercare, a atins țelul rătăcirilor sale? Am văzut că a suferit o epavă și el însuși spune despre sine: "Sunt un evreu veșnic, cu singura deosebire că nu sunt nici evreu, nici veșnic"^/ Într-unul dintre aforismele sale clasice, Nietzsche spune, printre altele: "Soarele nostru a apus deja și, deși nu-l mai vedem, cerul vieții noastre încă strălucește deasupra noastră, încă strălucește cu reflectarea lui* În Questions of Philosophy, KN Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY aceste cuvinte, parcă, conțin cheia misterului omului modern, pe care Nietzsche a căutat să-l înțeleagă: credința noastră în bunătate, în om și în mintea lui, toate valorile noastre, toate acestea sunt reflectări ale acelui soare care acum a apus un timp, dar cândva a strălucit puternic peste noi Dacă aceste valori nu mor, dacă continuă să ne domine gândirea și voința, atunci asta dovedește că, spre deosebire de Nietzsche, nu ne-am separat încă pământul de soare, că sursa eternă a speranței noastre este încă vie in noi Dar dacă este așa, atunci pesimismul își pierde înțepătura mortală pentru noi! Putem aștepta un nou zori; nu ne este frică de întunericul nopții veșnice! Carte Evgheni Trubetskoy Biblioteca "Runivers" Teoria emoțiilor James-Langeh) eu Rolul enorm al sentimentului în toate sferele vieții noastre spirituale nu este negat nici de conștiința populară, nici de experiența științifică Atât unul cât și celălalt, afirmând bogăția și diversitatea vieții emoționale, în același timp sunt de acord că sentimentele noastre sunt în strânsă legătură nu numai cu sistemul nostru nervos central, ci, în general, cu viața organismului nostru, în activitatea căruia deseori își găsesc expresia exterioară Această din urmă împrejurare ar trebui, se pare, să faciliteze foarte mult studiul emoțiilor noastre, întrucât putem aplica ambele metode de cercetare psihologică în această sferă a vieții mentale, atât introspecția, cât și observația obiectivă Dar, de fapt, toată lumea știe că acest domeniu de activitate mentală rămâne cel mai puțin elucidat chiar și în psihologia modernă, predominant/analitică Fără a putea intra aici într-o analiză detaliată a cauzelor care

determină o asemenea stare a acestui departament de psihologie, vom spune doar că o singură întrebare despre clasificarea sentimentelor, unde cele mai diverse puncte de vedere acționează ca principii de divizare, poate sa) Conferință de probă susținută la Universitatea din Moscova la martie ' * Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV servesc ca o ilustrare vie a gândului exprimat mai sus despre poziţia încă departe de satisfăcătoare în care se află studiul emoţiei în ştiinţa modernă a sufletului În principal, pe baza conștiinței nesatisfăcătorului clasificării moderne a sentimentelor, a apărut o teorie a emoțiilor aparent foarte paradoxală, care de aproximativ de ani a ocupat cei mai buni reprezentanți ai psihologiei moderne și căreia ne propunem să ne consacrăm prelegerea Înțelegem binecunoscuta teorie a emoțiilor James-Lange Unul dintre cei mai eminenți psihologi moderni, profesorul de la Universitatea Harvard William James și celebrul neuropatolog danez Karl Lange, independent unul de celălalt, au ajuns la opinii foarte asemănătoare cu privire la natura emoțiilor James și-a exprimat pentru prima dată părerile în într-un articol publicat în revista "Mind" ("Ce este emoția") și apoi și-a dezvoltat teoria în lucrarea sa fundamentală "Principii de psihologie" și în "Manualul" ulterioară despre aceeași știință (unele dintre ele) adăugiri suplimentare au fost făcute de James într-un articol mai târziu: "The Physical Basis of Emotion", publicat în jurnalul american "Review Psychological", , V) K Lange și-a expus părerile într-un pamflet separat, care a apărut câteva luni mai târziu, după primul articol al lui James menționat mai sus Vom încerca să expunem această teorie conform ambilor autori, astfel încât în acest fel toate nuanțele din opiniile acestor oameni de știință să fie exprimate în relief, opinii în care există multe asemănări, deși această asemănare este adesea destul de nedrept transformată în identitate completă IL Fiecare dintre autorii menționați mai sus precede expunerea teoriei sale cu o critică destul de severă a clasificărilor moderne ale sentimentelor și indică necesitatea creării unei noi clasificări mai științifice "Nenumărat Biblioteca "Runivers" TEORIA EMOŢIILOR JAMES-LANGE Nuanțele specifice fiecărei emoții, spune James, trec imperceptibil una în alta și sunt parțial marcate în limbaj de sinonime, cum ar fi, de exemplu, ura, antipatie, dușmănie, răutate, antipatie, dezgust, răzbunare, ostilitate, dezgust etc În multe manuale germane de psihologie, capitolele despre emoții sunt pur și simplu dicționare de sinonime nu există un început fructuos, nici un punct de vedere de bază (James adaugă că ar prefera să citească descrierile verbale ale dimensiunilor stâncilor din New Hampshire decât să recitească lucrări clasice de psihologie a simţurilor) Potrivit lui James, însă, există o cale de ieșire din limitele unor astfel de descrieri concrete și este necesar doar să facem un efort pentru a o găsi) Aproximativ același lucru spune și K Lange, conform căruia nu avem o definiție științifică nici măcar a unor emoții precum bucuria sau frica Acest lucru se explică, potrivit acestuia, prin faptul că încă nu avem semne obiective care să caracterizeze cutare sau cutare emoție "Studiul culorilor", spune Lange, "nu putea fi științific până când oamenii nu cunoșteau decât acele impresii subiective care au fost primite de la ei; dar a devenit așa din ziua în care Newton a descoperit un semn obiectiv: refracția diferită a razelor colorate În același mod, emoțiile nu se vor preta analizei științifice până când nu vor fi indicate semne obiective care pot constitui un punct de plecare pentru cercetare *) Potrivit lui Lange (vom prezenta acum teoria sa, deoarece diferă mai mult) W James "Manual de psihologie *, traducere rusă Lapshina, ed a IV-a, p) Ib , p Comp Principii de psihom , II, p -

) K Lange, trad V Linda, Moscova, , p -io Biblioteca "Runivers" A Vinogradov relief, iar James, deși promulgase fundamentele teoriei sale înainte de Lange, în lucrările sale ulterioare are în mod constant în minte opiniile lui Lange, deși uneori le modifică semnificativ) nu este dificil să indice astfel de semne obiective Pentru a face acest lucru, trebuie doar să alegeți emoții mai tipice (din punct de vedere al manifestărilor externe) și să descrie în detaliu manifestările fizice sau fiziologice ale acestor sentimente Lange ia patru astfel de emoții de bază: tristețe, bucurie, furie, frică, precum și sentimente aferente - dezamăgire, confuzie, nerăbdare și descrie în detaliu toate fenomenele fiziologice care se observă atunci când aceste emoții sunt detectate El împarte toate aceste manifestări externe ale sentimentelor în două grupe principale: modificări ale inervației voluntare și modificări ale vasomotorilor (vasomotorii) În consecință, emoțiile numite sunt împărțite în două categorii, una dintre ele fiind: dezamăgire, tristețe, frică, confuzie, iar cealaltă - nerăbdare, bucurie, furie În primul caz, în raport cu toate emoțiile, se remarcă o scădere a inervației voluntare, în al doilea, un fenomen complet opus - o creștere a acestei inervații În același timp, în majoritatea emoțiilor de primul fel, există o îngustare a vaselor de sânge și, în al doilea rând, dimpotrivă, o expansiune În plus, în ambele grupuri, se pot enunța unele procese suplimentare caracteristice uneia sau alteia emoții (cum ar fi necoordonarea mișcărilor și spasmul mușchilor organici) Astfel, Lange obține următoarea schemă de reprezentare a fenomenelor fiziologice corespunzătoare emoțiilor numite: Grupa I: Dezamăgirea-reducerea inervației voluntare Tristețea este și-(- vasoconstricție Frica - de asemenea -) - de asemenea - (- spasm al mușchilor vieții organice Confuzie - de asemenea - (- necoordonarea mișcărilor Biblioteca "Runivers" TEORIA EMOŢIILOR JAMES-LANGE a -a grupa: Nerăbdarea - o creștere a inervației voluntare - un spasm al mușchilor vieții organice Bucuria este, de asemenea, o dilatare a vaselor de sânge Furia este, de asemenea, ~ prea ψ necoordonarea mișcării x) Atunci se pune firesc întrebarea: care dintre aceste fenomene (adică fenomenele de inervație musculară sau vasoconstricție) sunt primare și care sunt secundare, derivate Potrivit lui Lange, pe baza cunoștințelor fiziologice moderne, putem concluziona că tulburările funcționale ale inervației musculare nu sunt cauza modificărilor vasomotorii Dimpotrivă, având în vedere astfel de fapte că cele mai mici fluctuații ale circulației sanguine modifică profund funcțiile creierului, atât ale coloanei vertebrale, cât și ale creierului, putem admite foarte bine presupunerea că toate aceste modificări organice sunt precedate de modificări ale vasomotorilor *) Dar cum poate cineva să-și imagineze mecanismul însuși al emoției? Opinia comună, spune Lange, este că un eveniment însoțit mai întâi de o emoție și produce direct un efect pur psihic (fie prin crearea unei forțe neuropsihice, fie prin schimbarea unei stări de spirit anterioare); se admite în continuare că emoţia reală este bucuria reală, tristeţea reală, ceea ce se întâmplă în suflet, în timp ce expresiile fizice sunt fenomene suplimentare, deşi prezente constant, dar care nu conţin nimic esenţial în sine) Astfel, cauza este sentimentul, care acţionează de obicei prin intermediul amintirii sau al asocierii de idei; x) Ib , p -) Ib , p - Ib , p $ Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV gih transporturi organice Lange numește o astfel de idee o ipoteză pur metafizică, nejustificată de însăși esența materiei Poziția reală a proceselor care au loc în timpul emoției este cu totul inversă celei recunoscute de psihologia modernă Procesele

organice, sau mai degrabă modificările vasomotorii care stau la baza acestor procese, sunt fenomenele primare prin care este determinată starea emoțională Dacă o mamă primește vestea morții fiului ei și, profund întristată, îl plânge, atunci, conform psihologiei ambulante, ordinea proceselor este aceasta: idee, emoție, expresia fizică a acesteia Dar pentru a înțelege starea actuală a lucrurilor, este necesară rearanjarea ultimelor două procese, întrucât ceea ce este prezentat de obicei ca însoțitor al emoției este fundamentul ei esențial, iar fără anumite mișcări organice nu poate exista emoție reală Astfel, emoția, după Lange, este de fapt conștiința acelor procese fiziologice care au loc în vas despre motoare și, de asemenea, (conștiința) tuturor acelor modificări pe care le produc vasomotorii în alte funcții organice În exemplul dat, excitarea vasomotorilor a fost cauzată de un fenomen intelectual (primirea veștii despre moartea unui fiu), dar de foarte multe ori procese pur fiziologice stau la baza modificărilor vasomotorii, astfel încât în aceste cazuri emoția ia naștere complet independent a intervenţiei activităţii mentale (în sens larg) sensul cuvântului) Lange înțelege efectul stimulant al medicamentelor, fenomenul de tristețe sau bucurie fără cauza (din punct de vedere psihologic) al bolnavilor mintal, efectul calmant asupra acestor pacienți de bromură de potasiu sau sufletele reci, care au un efect direct asupra sistemului vasomotor , etc *) Ib , pp - Biblioteca "Runivers" TEORIA EMOȚIILOR LUI JAMES-LANGE B Deci, spune Lange, "întreaga parte emoțională a vieții noastre mentale, bucuriile și necazurile, momentele fericite și nefericite, o datorăm sistemului vasomotor Dacă senzațiile exterioare aduse de nervii noștri nu ar fi capabile să-i stimuleze activitatea, atunci am trece prin viața noastră nesimțiți și lipsiți de pasiune; toate impresiile lumii exterioare ne-ar îmbogăți experiența, ne-ar spori cunoștințele, dar niciodată nu ar stârni în noi nici bucurie, nici mânie, nu ne-ar cufunda nici în frică, nici în tristețe"*) III Aceasta este, în termeni generali, teoria emoțiilor a lui Lange Acum să ne întoarcem la James și să ne oprim asupra opiniilor acestuia din urmă, în principal în măsura în care diferă de opiniile lui Lange James este pe deplin de acord cu Lange că, contrar credinței populare, "excitația corporală urmează direct percepției Faptului care a provocat-o, iar conștientizarea noastră cu privire la această emoție în momentul în care apare este emoție Se obișnuiește să o exprimăm în felul următor: ne-am pierdut averea, suntem întristați și plângem; ne-am întâlnit cu un urs, ne înspăimântăm și luăm zborul; suntem insultați de inamic, înfuriați și îl lovim Conform ipotezei pe care o apăr, spune James, ordinea acestor evenimente trebuie să fie oarecum diferită: și anume, prima stare mentală nu este imediat înlocuită de a doua: între ele trebuie să existe manifestări corporale și, prin urmare, expresia cea mai rațională este ca urmează: suntem triști pentru că plângem; înfuriați pentru că batem pe altul, ne este frică pentru că tremurăm, și să nu spunem: plângem, batem, tremurăm pentru că suntem întristați, înfuriați, b , p Biblioteca "Runivers" n Vinogradov C> speriat Dacă fenomenele corporale nu ar urma imediat percepției, atunci aceasta din urmă ar fi un act pur cognitiv, sărac, lipsit de culoare și căldură emoțională "*) momentul apariției noastre simțul de sine, constant conștient fiecare persoană" *) De aici rezultă punctul principal al teoriei prezentate: dacă ne imaginăm o emoție puternică și încercăm să scădem mental din această stare a conștiinței noastre, una câte una, toate senzațiile simptomelor corporale asociate cu ea, atunci până la urmă nimic nu va rămâne din această emoție, nici un "material mental"

din care s-ar putea forma această emoție, iar rezultatul ar fi o stare rece, indiferentă de percepție pur intelectuală "Nu-mi pot imagina absolut, spune James, ce fel de emoție de frică va rămâne în creația noastră, sentimentele asociate cu bătăile crescute ale inimii, respirația scurtă, tremurul buzelor, relaxarea membrelor, "pipea de găină" și murmurele în abdomen Ce ar urma, tristețe fără lacrimi, suspine, bătăi întârziate ale inimii, dor în stomac? O recunoaștere senzuală a Faptului că anumite circumstanțe sunt foarte triste - și nimic mai mult Emoția umană, lipsită de orice căptușeală corporală, este un sunet gol") * Oh, James Manual de psihologie, ed a IV-a, pp - Principii de psihologie, П, p -) Ib , p - Prin de Psiho , p - s) Ib c - ; Prinţ de psihic, p - Biblioteca "Runivers" TëoMya emoţiile lui James-Dangyo § Din acest scurt rezumat al punctelor de vedere ale lui James, diferența lor față de opiniile oarecum similare ale lui Lange devine clară În timp ce acesta din urmă vede baza stării emoționale în principal în schimbările care au loc la nivelul vasomotorilor, James privește problema ceva mai larg: în opinia sa, emoția este un complex al celor mai diverse senzații interne, indiferent de ceea ce le-a provocat senzatii Cu toate acestea, într-una dintre notele la pamfletul său, Lange admite că senzațiile interne pot fi recunoscute ca fenomene primare, astfel că aici este foarte aproape de James, deși este din nou gata să vadă cauza acestor senzații în modificările circulației sanguine *) Pentru a-și consolida punctele de vedere, James însuși prezintă posibile obiecții împotriva lor și, respingând aceste presupuse obiecții, încearcă să întărească fundamentul teoriei susținute În lucrarea sa principală, Fundamentele psihologiei, el formulează astfel aceste obiecții, care sunt imediat supuse unei analize detaliate Prima obiecție Avem vreo dovadă în favoarea faptului că timpul parțial al corpului nostru poate asigura, prin est de asemănarea fizică, răspândirea pe scară largă în noi, apariția unei imagini emoționale sau emoționale din autoobservarea directă "Ascultând o poezie, o dramă, observăm adesea cu surprindere că un tremur ne străbate brusc corpul, ca un val, sau că inima a început să ne bată mai repede, iar lacrimile ne curgeau din ochi Același lucru, într-o formă și mai tangibilă, se observă la ascultarea muzicii "*) Lange Emoții, aprox) Manual, p Principiile psihologiei, p Biblioteca "Runivers" A vinogradov dovezi că cauza imediată a emoției este acțiunea fizică a stimulilor externi asupra nervilor sunt acele cazuri patologice în care nu există un obiect corespunzător pentru emoție În fiecare azil întâlnim exemplare de furie nemotivată, frică, melancolie sau reverie, precum și specimene de apatie nemotivată care persistă în ciuda absenței oricăror cauze externe motivante Acest lucru, potrivit lui James, poate fi explicat prin faptul că mecanismul nervos a devenit atât de susceptibil în raport cu anumite emoții, încât aproape orice stimul, chiar și cel mai nepotrivit, este un motiv suficient pentru a provoca excitație în el în această direcție și, prin urmare, dau naştere unui complex deosebit sentimente care alcătuiesc această emoţie *) A doua obiecție Dacă această teorie este adevărată, atunci ea trebuie confirmată de următoarele dovezi indirecte: conform ei, evocând în noi în mod arbitrar, într-o stare de spirit calmă, așa-numitele manifestări exterioare ale uneia sau aceleia emoții, trebuie să experimentăm emoția în sine; între timp, aparent, putem plânge și nu simți tristețe, râdem fără să fim veseli; un actor poate înfățișa toate manifestările celei mai puternice emoții și totuși să fie complet cu sânge rece Ca răspuns la această obiecție, potrivit lui James, trebuie mai întâi remarcat că majoritatea mișcărilor organice în care se

exprimă emoția nu pot fi evocate în mod arbitrar Numărul imens de părți individuale ale corpului care suferă modificări într-o anumită emoție face foarte dificil pentru o persoană într-o stare calmă să reproducă manifestările externe ale oricărei emoții Este în puterea noastră să reproducem jocul mușchilor mișcării voluntare, dar nu putem apela în mod voluntar Principii de psihologie", pp - Manual, p Biblioteca Runiverse TEORIA EMOȚIILOR LUI JAMES-LANGE excitare adecvată în piele, glande, inimă și măruntaie Astfel, experimentul va fi aplicat aici doar parțial Dar în măsura în care experiența este admisibilă aici, aceasta din urmă, conform lui James, mai degrabă confirmă decât infirmă teoria lui Toată lumea știe, spune el, în ce măsură zborul intensifică sentimentul de panică al fricii din noi și cum se poate crește sentimentele de furie și tristețe în sine, dând frâu liber manifestărilor lor exterioare Reluând suspinele, creștem sentimentul de durere din noi înșine, iar fiecare nou acces de plâns crește și mai mult durerea, până când în sfârșit vine un calm din cauza oboselii și o slăbire vizibilă a excitației fizice) În ceea ce privește, mai departe, starea emoțională a actorilor, atunci, desigur, James este de acord că mulți dintre ei, reproducând excelent vocea, expresiile faciale și mișcările corporale ale manifestărilor externe ale emoțiilor, nu experimentează nicio emoție Dar James se referă și la investigațiile doctorului Archer, care a luat sondaje ale multor actori eminenti, dintre care unii au afirmat că în acele cazuri în care au reușit să-și joace bine rolul, au trăit toate emoțiile corespunzătoare acestora din urmă Potrivit lui James, se poate da o explicație simplă pentru acest dezacord între artiști În exprimarea fiecărei emoții, excitația organică internă poate fi complet suprimată la unele persoane, în timp ce altele nu posedă această abilitate Actorii care experimentează emoții în timpul jocului nu sunt capabili, dar cei care nu experimentează emoții sunt capabili să disocieze complet emoțiile și exprimarea lor) În cele din urmă, James sugerează o altă obiecție (a treia) Când amânăm manifestarea unei emoții, aceasta din urmă se intensifică Toată lumea știe că dureros Ch Ib , r - Manual, p) Ib D - Manual, p - Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV starea de spirit pe care o resimți atunci când împrejurările îl obligă să se abțină de la râs; mânia, înăbușită de frică, se transformă în cea mai puternică ură Dimpotrivă, manifestarea liberă a emoției dă alinare, prin urmare, puterea acestei emoții nu se află deloc în procesele organice - Dar această obiecție, după James, este mai aparentă decât fundamentată cu adevărat "În timpul exprimării, emoția este întotdeauna simțită După exprimare, când a avut loc o descărcare normală în centrii nervoși, nu mai trăim emoție Dar în acele cazuri în care expresia facială este suprimată de noi, excitația internă în piept și abdomen se poate manifesta cu o forță și mai mare, ca, de exemplu, cu râsul suprimat; sau o emoție, datorită combinației dintre obiectul care o evocă cu influența care o întârzie, poate renaște într-o emoție complet diferită, care, poate, este însoțită de o excitație organică diferită și mai puternică" Respingând obiecțiile de mai sus, James încearcă să-și întărească teoria Dar toate aceste încercări ale sale, prin propria sa recunoaștere, au caracter de dovezi circumstanțiale; în ceea ce privește dovezile decisive directe, acesta poate fi singurul caz dacă îl putem observa vreodată: este anestezie completă externă și internă (dar nu paralizie, astfel încât pacientul să poată da mărturie despre starea sa de sănătate) și absența oricărui stare emotionala Dar un astfel de caz nu poate fi observat aproape niciodată, ca să spunem așa, în întregime, pentru că anestezia completă atrage moartea Prin urmare,

trebuie să ne reținem la exemple în care, în paralel cu starea de anestezie privată, există și o scădere semnificativă a vieții emoționale În Fundațiile sale de psihologie, James indică un caz binecunoscut *) Ib , p Manual, p Biblioteca Runiverse TEORIA EMOȚIILOR LUI JAMES-LANGE ceai publicat de prof Strumpel Ultimul pacient, un băiat de ani, afectat de anestezie internă și externă (cu excepția unui ochi și a urechii), avea în general o viață emoțională foarte redusă, deși uneori părea să experimenteze sentimente de rușine, frică, furie Dar, potrivit lui James, aceste observații nu pot fi considerate pe deplin concludente, deoarece au fost făcute fără a ține cont de teoria pe care a dezvoltat-o și, poate, aici au existat doar cele mai superficiale detecții ale emoțiilor, iar acestea din urmă, deoarece un anumit conținut mental este înglobat în ele, lipseau cu desăvârșire și era, ca să spunem așa, un calm deplin) În articolul său), unde răspunde multora dintre oponenții săi, James se referă la cercetările omului de știință francez Solier, care își confirmă teoria prin observațiile unei femei anesteziate și a două femei istetice care au fost anesteziate prin sugestie Viața emoțională a pacientului a fost redusă la minimum Pacientul își spunea că nici măcar nu simțea dacă trăiește sau nu (în primele zile de boală trebuia adesea să se considere mort) Nu știe dacă doarme sau treaz De cele mai multe ori nu se gândește la nimic Oamenii pe care îi vede în jurul său nu-l interesează: nu sunt oameni reali pentru el, ci simple mecanisme Nimic nu-i face plăcere: "Nu iubesc pe nimeni, nu mai disprețuiesc pe nimeni " Nici măcar nu știe dacă vindecarea îi va fi plăcută, iar când Solier îl asigură de posibilitatea de recuperare, nu are reacție: nici plăcere, nici îndoială Singurul lucru care îngrijorează pacientul este vizita soției sale, dar această emoție trece rapid și devine din nou complet indiferent la orice !) Princip, de psih , p *) Baza fizică a emoției, Review Psychological, , v Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV Această stare de apatie și indiferență a apărut, potrivit lui Solier, încet și s-a dezvoltat în paralel cu anestezia E În ceea ce privește experimentele pe cele isterice, ca urmare a acestora, Solier a ajuns la următoarele concluzii Anestezia periferică completă distruge complet capacitatea de mișcare Când se adaugă aici anestezia viscerală, pacienta, spune ea, simte că nu mai trăiește Sub anestezie periferică, emoția este observată cu intensitate aproape normală Când anestezia este doar viscerală, atunci emoția este aproape complet distrusă, astfel încât dependența sa exclusivă de modificările interne, potrivit lui Solier, este dincolo de orice îndoială *) James, în fundamentarea teoriei sale, are în vedere în principal emoții mai grosiere (cursoare) și nu neagă faptul că sentimentele mai subtile (mai subtile) pot apărea fără participarea unor excitații organice, deși atunci, în opinia sa, cu greu pot fi numite emoții în sensul propriu "Nu neg Faptul, spune el, că pot exista plăceri subtile, cu alte cuvinte, pot exista emoții datorate exclusiv excitației centrilor, destul de independent de curenții centripeți Astfel de sentimente includ un sentiment de satisfacție morală, recunoștință, curiozitate, ușurare după rezolvarea sarcinii Dar slăbiciunea și paloarea unor astfel de sentimente, atunci când nu sunt legate de emoțiile corporale, prezintă un contrast foarte puternic cu emoțiile mai aspre La toate persoanele înzestrate cu sensibilitate și impresionabilitate, astfel de emoții sunt întotdeauna asociate cu excitația corporală: dreptatea morală se reflectă în sunetele vocii sau în expresia ochilor etc Dacă o dovadă inteligentă sau *) Baza fizică a emoției, Review Psychol , V, p' - Comp Revue Philosophique, , III, p -) Ib , p - Comp Revue phil , , IП, p -

Biblioteca "Runivers" TEORIA EMOŢIILOR JAMES-LANGE duhul strălucit nu stârnește râsete adevărate în noi, dacă nu experimentăm emoții corporale la vederea unui act drept sau generos, atunci starea noastră de spirit cu greu poate fi numită o emoție * *) Deci, James este relativ precaut cu privire la natură de sentimente mai subtile Nu mai întâlnim această precauție la unul dintre adepții săi, Ribot, care a asimilat și dezvoltat în continuare părerile lui James în celebra sa Psihologie a sentimentelor *) Așa este, în termenii cei mai generali, teoria emoțiilor James-Lange James crede că satisface pe deplin scopurile care au fost menite în dezvoltarea sa: problema clasificării emoțiilor găsește aici o soluție foarte clară și simplă Odată ce am aflat, spune el, că cauza emoțiilor sunt nenumărate acte reflexe care apar sub influența obiectelor exterioare și sunt imediat conștiente de noi, atunci imediat ne devine clar de ce poate exista o multitudine nenumărată de emoții și de ce la indivizi individuali, ele pot varia cu siguranță și în funcție de compoziția sa și în funcție de motivele care le provoacă: la urma urmei, în reflecție *) Manual, p Cf Princip, of psihic, p -) Potrivit lui Ribot, termenii "mai înalt" și "inferior", "brut" și "rafinat" în raport cu emoțiile nu pot servi decât pentru a indica gradul de evoluție Emoțiile inferioare sau grosolane pot fi numite "animale" deoarece sunt inerente la om și la majoritatea animalelor Esența mai înaltă sau rafinată a "umanului" propriu-zis, deși pot fi întâlnite și la unele animale Reducând toate emoțiile superioare la grupe: religios, moral, estetic și intelectual, Ribot insistă asupra necesității anumitor condiții somatice pentru fiecare dintre ele nih Este adevărat, spune el Dacă luăm în considerare formele cele mai intelectualizate ale sentimentului religios sau estetic, atunci cu mare dificultate este posibil să găsim în ele condițiile fiziologice ale existenței lor Dar aici, după el, nu este nimic surprinzător: aici avem abia acum o abstracție sau un extras de emoție, semn simplu, schema emoțională care a luat locul simțirii, este necesar să studiem eluția reală, trăită și simțită, și nu o reamintire a acesteia, o imagine palidă a ceea ce a fost emoția (Psihologia sentimentelor, iz rusă, Kiev , p) Întrebări de filosofie, carte Biblioteca "Runivers" I VINOGRADOV În actele reale nu există nimic permanent, absolut Prin urmare, sarcina ulterioară a științei în raport cu clasificarea sentimentelor ar trebui să constea nu atât în descrierea expresiilor tipice ale uneia sau aceleiași emoții, cât în clarificarea modului în care ar putea apărea cutare sau cutare expresie a fricii sau a furiei, iar aceasta constituie, pe pe de o parte, sarcina mecanicii fiziologice, pe de altă parte, este problema istoriei dezvoltării psihicului uman, care, ca toate problemele reale, este în esență rezolvabilă, deși poate fi dificil să-și găsească soluția IV Teoria lui James Lange a generat o literatură vastă Multe articole au apărut atât în apărarea acestuia, cât și în infirmarea ei Am numit-o deja pe una dintre zeloșii ei vechi, Ribot Aici putem aminti pe Fulya și Sergi, cărora li se pare destul de compatibil cu Faptele) Dar are și mulți oponenți: nu trebuie decât să-i numești pe Worcester, Irons, StumpF și alții Desigur, nu vom intra în toate detaliile controversei și, subliniind doar câteva neînțelegeri asociate cu o înțelegere nu tocmai exactă a Fundamentele acestei teorii, ca printre apărătorii ei și oponenții ei, vom nota doar punctele principale din opiniile lui James și Lange, fără discuții despre care nu se poate exprima o opinie certă cu privire la teoria care este tratată Manual, p Din punctul de vedere al lui Lange, "sarcina reală a științei pe acest subiect este de a determina răspunsul nervilor vasomotori la diferite influențe"

("Emoții", p)) Sergi Mai puține emoții Paris Sergzhi, în principal pentru alții, insistă asupra termenului "periferic" pentru teoria numită Acest termen servește nu numai sentimentelor pielii și musculare, ci și așa-numitele interne, așadar ca excitații post-creierului Biblioteca "Runivers" TEORIA EMOȚIEI DE JAMES-LANGE Unii apărători ai acestei teorii, mascând natura ei paradoxală, încearcă să găsească urme clare ale ei la Aristotel, Malebranche, Spinoza Adevărat, Aristotel a definit furia ca "fierberea sângelui sau căldura lângă inimă" x), iar Malebranche a numit pasiunea "toată emoția" pe care sufletul o experimentează în mod natural ca urmare a mișcărilor extraordinare ale spiritelor vitale și ale sângelui" * * * * *), dar aceste opinii pot fi aduse doar parțial mai aproape de opiniile lui James-Lange: la urma urmei, Aristotel considera în general sângele (inima), și nu creierul, organul central al vieții mentale; și în cuvintele a lui Malebranche nu se pot vedea afirmaţii despre originea deosebit de periferică a emoţiilor noastre) identificarea acestei teorii cu spinozismul: trebuie amintit că James stă, în studiul fenomenelor mentale, pe baza unui dualism ipotetic, astfel încât el numește adesea procesele care au loc în organele viscerale cauze ale acelor stări mentale pe care le numim emoții teorie pe baza monismului modern și simplifică problema de parcă James și Lange ar afirma doar că și cele mai înalte emoții corespund emoțiilor fiziologice procese (Ribot cade parțial într-o astfel de interpretare falsă): întrebarea este ce procese (și anume, interne în sens larg) și cum se referă, în ordinea timpului, la fenomenele care au loc în creier Astfel, în opinia noastră, esența teoriei) οςγή ζεσις τον περί καρδίαν αίματος ή θερμού) Malebranche, De la recherche de la vérite, V) Acel pasaj din Malebranche pe care Lange dă dovada existența unei teorii periferice a sentimentului, încă în mintea acestui filo- soph?, vorbește mai degrabă în favoarea originii centrale a emoțiilor, deoarece modificările circulației sanguine sunt aici dependente de мозговыхъ измѣненій ("Dar orice împrejurare a venit să schimbe tremurul creierului, care a provocat această dispoziție în acești nervi, arterele conectate slăbeşte şi ceilalţi dimpotrivă strâng puternic", De la recherche de la verité, V, p - - Paris,) " Библиотека "Runivers" Н ВИНОГРАДОВЪ James și Lange pot fi exprimați în două propoziții principale: I) ceea ce numim o stare emoțională (din punct de vedere psihologic) nu poate apărea dacă nu este precedată de modificări viscerale (James) sau vasomotorii (Lange),) o stare emoțională starea este un simplu complex al acestor senzații organice și epuizează întregul conținut al emoției După cum vom vedea în curând, pentru a decide cât de ferm sunt justificate ambele propoziții, trebuie să pornim de la ceea ce înțelegem prin emoție (definiția emoției) Acest lucru este deosebit de important pentru evaluarea celui de-al doilea punct, a cărui judecată decisivă depinde în întregime de modul în care ne imaginăm compoziția stării emoționale Ne vom întoarce acum la primul punct și îl vom discuta mai întâi din punctul de vedere al criticii imanente, adică în limitele acelor presupuneri pe care autorii teoriei enunţate le permit înşişi Pentru a justifica prima propoziție, trebuie să cunoaștem toate etapele unui proces fiziologic complex corespunzătoare unei asemenea stări de spirit ca, de exemplu, o emoție intelectuală sau estetică foarte subtilă Nu e nevoie să spunem că, în starea actuală a fiziologiei, nu putem deține cunoștințe atât de perfecte Prin urmare, rămâne speranța pentru astfel de fapte, care în acest caz ne pot aduce experimentam crucis: aceasta este o anestezie internă și externă completă, care, într-adevăr, ar putea servi ca o experiență decisivă

Dar o astfel de anestezie absolută este imposibilă: duce la moarte imediată; în ceea ce privește anestezia parțială, aceasta, desigur, confirmă doar indirect și departe de a fi complet complet teoria în cauză În special, cazul anesteziei naturale citat de Saulier este până acum singurul de acest fel (altele indicate de James sunt considerate îndoielnice de către acesta), dar nici măcar nu poate fi considerat complet probant: la urma urmei, dr Biblioteca Runiverse TEORIA EMOȚIEI LUI JAMES-LANGE a evocat unele emoții (de exemplu, emoția binecunoscută la intrarea soției sale) și, în plus, nu se poate argumenta că în acest caz absența aproape completă a emoțiilor se datorează exclusiv anesteziei: trebuie amintit că toate activitatea mentală a fost mult redusă, astfel încât susținătorul teoriei intelectuale a emoțiilor poate interpreta acest caz destul de în favoarea sa În ceea ce privește experimentele hipnotice pe cele isterice, ele dau și mai puține dovezi: ca să nu mai vorbim de artificialitatea condițiilor - în acest caz, trebuie să se țină seama de faptul că subiecții experimentelor cu greu ar putea face întotdeauna o distincție complet exactă între stare a senzației și a simțirii, astfel încât a rămas întotdeauna posibilitatea de a amesteca din nou ambele părți ale procesului mental: intelectualul și emoțional Astfel, în acest caz, aproape nimic nu poate fi afirmat cu siguranță nici pro sau împotriva teoriei Pe baza autoobservării, există, de asemenea, puține speranțe de a clarifica disputa Fapte precum diversitatea stărilor mentale cu aceeași expresie exterioară nu pot părea pe deplin convingătoare pentru apărătorii acestei teorii Chiar dacă facem presupunerea destul de plauzibilă că, de exemplu, emoțiile trăite de actori în timpul jocului nu sunt în toate cazurile identice cu sentimentele reale, atunci, totuși, James și susținătorii săi pot obiecta întotdeauna că aceasta nu este o respingere a teoriei lor , deoarece nu există o dovadă sigură că în acest caz sunt prezente toate excitațiile organice care sunt necesare pentru producerea unei emoții reale Așadar, pentru a demonstra validitatea sau nedreptatea teoriei lui James Lange, nu mai rămâne decât o singură cale - cercetarea în domeniul psihologiei și fiziologiei experimentale, dar pe această cale, așa cum am spus, s-a făcut încă foarte puțin Lucrarea experimentală foarte amănunțită a celebrului psihofiziolog danez Lehmann, care, apropo, a avut în vedere teoria lui Lange, Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV aparent, puține confirmă punctele de vedere ale acestuia din urmă În ceea ce privește propria teorie a lui James, aceasta, cu fundamentul ei mai larg în comparație cu opiniile lui Lange, necesită un număr și mai mare de studii, deoarece conform ei prezența unui număr de senzații interne este presupusă a fi o condiţie necesară pentru apariţia emoţiei Astfel, o dovadă pe deplin științifică pentru ipoteza James este și mai dificilă și chiar mai îndepărtată de noi, dacă avem în vedere metodele moderne de cercetare experimentală *) După aceste scurte observații, trecem la considerarea celui de-al doilea punct principal al ipotezei care este tratată Reamintim că este formulată astfel: starea emoțională este doar un complex de senzații organice și este epuizată doar de ele Am spus deja că soluția acestei întrebări depinde de ceea ce înțelegem prin emoție Într-adevăr, în sensul obișnuit, alcătuirea stării emoționale pare a fi foarte complexă Fără îndoială, aici se înțeleg fenomene fiziologice binecunoscute, și un anumit element intelectual, și o stare de spirit specifică, pe care o numim tocmai emoțională, în contrast cu intelectual și volițional Dar înainte de a lua în considerare aceste componente ale stării emoționale, trebuie să subliniem cel puțin pe scurt unele dintre prejudecățile sau neînțelegerile legate de idee !) A Lehmann Die

kõrperlichen Aeusserungen der psychischen Zustãnde, libers, von F Bendixen Th Leipzig, Așadar, aici autorul susține, de altfel, că a trebuit să observe tremurul și sentimentul de frică legat de acesta, chiar înainte de instalarea vasoconstricției (S)) Din lucrarea lui Lehman tocmai menționată, la prima vedere se poate concluziona că autorul ei este de acord în multe privințe cu James; dar la o examinare mai atentă se dovedește că acest acord este parțial și uneori chiar imaginar, deoarece cercetătorul nu recunoaște propunerea de bază a lui James conform căreia conținutul unei emoții este doar un complex de senzații organice Biblioteca "Runivers" TEORIA EMOȚIEI DE JAMES-LANGE despre teoria lui James (și parțial a lui Lange) În primul rând, trebuie avut în vedere că James își aplică întreaga teorie doar emoțiilor mai aspre; în ceea ce privește emoțiile mai subtile, el consideră posibil ca acestea să apară doar pe baza excitației centrale (cum ar fi, de exemplu, emoțiile estetice subtile), deși în acest caz, potrivit lui James, ele aproape se contopesc cu procesele intelectuale Mai mult, Irons, Worcester, Stumpf cred destul de nedrept că James și Lange ignoră participarea elementului intelectual la procesul de apariție a emoției: dimpotrivă, în majoritatea cazurilor ei consideră că procesul intelectual este un punct de plecare necesar (unul trebuie doar să-și amintească vestea tristă de la Lange și vederea unui animal periculos merge la James) și doar în câteva cazuri acești autori văd începutul excitației emoționale în procese organice independente, indiferent de senzațiile și gândurile noastre externe Mai mult, potrivit lui James, mișcările organice nu sunt excitate imediat după o anumită percepție, ci numai după totalitatea unei întregi serii de procese mentale (amintiri etc), strâns legate de o anumită senzație Aceasta, în opinia sa, explică, de exemplu, faptul că vederea unui urs într-o grădină zoologică (în cușcă) evocă în noi o stare de spirit complet diferită de cea care apare în noi atunci când întâlnim acest animal în pădure (răspunsul lui Worcester) Dar nu se poate nega că James recunoaște importanța elementului intelectual doar în raport cu apariția sau începutul unei emoții, și nu cu cursul acesteia, și nu observă că constatarea acestui element este foarte importantă chiar și pentru calificarea însăși a unei emoții Deci, chiar și în raport cu sentimentele din motive patologice, schimbările organice, dacă sunt privite ca un substrat al fenomenelor în mod special mentale, constituie doar un fundal pe care aceste emoții sau alte emoții specifice apar în legătură și uneori în Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV, dependenţă directă de sfera intelectuală (nu trebuie decât să ne amintim diferitele Forme ale fricilor morbide) Nu mai vorbim despre formele superioare ale emoțiilor normale, în care prezența unui element intelectual este dincolo de orice îndoială și, desigur, întregul conținut al emoției este departe de a fi epuizat doar de el, așa cum James încearcă uneori să prezinte în raport cu sentimentele mai subtile Așadar, scutindu-i pe autorii sus-menționați de reproșurile de ignorare completă a elementului intelectual, trebuie să fim de acord cu unii dintre adversarii lor că apărătorii teoriei menționate apreciază prea puțin rolul acestui element în fenomenele vieții emoționale Dar James poate obiecta la aceasta că prin emoție înțelege exact o anumită stare de spirit, complet izolată (în cursul ei și nu în aspectul ei) de amestecurile intelectuale, pentru că altfel am încălca deja conceptul însuși al elementelor de bază ale mentalului viata, amestecand unul cu altul Dar o astfel de izolare completă a elementelor mentale nu poate fi imaginată decât în abstracție și, desigur, cu greu este posibil prin autoobservarea directă să se dovedească independența completă atât a

expresiei externe, cât și a stării speciale de spirit numită emoție, independență în relație la sfera intelectuală Astfel, repetăm, rezolvarea celei de-a doua întrebări va depinde de modul în care ne imaginăm compoziția stării emoționale Dacă rămânem la uzul obișnuit, atunci, fără îndoială, un element intelectual specific este necesar pentru calificarea oricărei emoții, iar afirmația lui James că conținutul unei emoții este un simplu complex de senzații interne nedefinite este în mod clar nedreaptă Dacă, totuși, prin emoție înțelegem o stare de sentiment artificial abstractizată, sau acea stare nu tocmai clară și definită, pe care o numim stare de spirit (cu Biblioteca "Runivers" TEORIA EMOȚIILOR LUI JAMES-LANGE cunoscută expresie externă), atunci James poate avea dreptate, deși încă nu există dovezi complete în favoarea teoriei sale și, în același timp, a limitării acesteia De fapt, cum putem noi, în starea actuală a cunoștințelor noastre fiziologice și psihologice, să descompunem orice emoție complexă într-o serie de senzații interne cele mai diverse? Desigur, nu suntem încă în măsură să facem acest lucru nici prin simpla autoobservare, nici prin cele mai multe astfel de experimente Cu greu putem spune că vom putea face acest lucru și în viitorul apropiat v Astfel, vedem că teoria James-Lange nu poate fi considerată pe deplin dovedită Există foarte puține speranțe că se va dovedi a fi așa, chiar dacă nu în viitorul apropiat: însăși natura teoriei tratate este de așa natură încât o demonstrație completă este complet imposibilă (ceea ce, desigur, nu face deloc zdruncina plauzibilitatea acestei ipoteze) În același timp, judecata finală despre această teorie se poate face doar în funcție de ceea ce înțelegem exact prin termenul de emoție Dar, fiind în esență de nedemonstrat, poate această teorie să servească scopurilor pe care autorii ei le-au avut în principal în minte? Și la această întrebare nu îndrăznim să răspundem satisfăcător Într-adevăr, cunoașterea acelor procese organice care provoacă apariția acestor emoții sau a altora este foarte imperfectă și cu greu putem lua ca bază pentru clasificarea sentimentelor trăsăturile caracteristice cunoscute, și asta cu atât mai mult cu cât acele caracteristici care sunt considerate în prezent tipice pentru o emoție sau alta, prea generale și adesea nedefinite Astfel, cu greu se poate crede că metoda de clasificare recomandată de James-Lange va înlocui în viitorul apropiat metodele de distribuție existente Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV niya emoții, unde principiul clasificării, în special în raport cu sentimentele mai subtile, este cel mai adesea elementul intelectual inerent uneia sau alteia emoții În orice caz, ne va ajuta puțin problema dacă atribuim aceleiași categorii de sentimente emoții precum furia și bucuria, în care, conform principiilor lui Lange, manifestările fiziologice sunt foarte asemănătoare Nu mai vorbim despre diferența enormă dintre furie și bucurie din punct de vedere pur psihologic, ci în însăși emoția bucuriei putem observa o mulțime de nuanțe pentru care cu greu vom putea indica cu exactitate toate fiziologice corespunzătoare proceselor Astfel, repetăm, încercarea lui James-Lange de a indica semne obiective pentru clasificarea emoțiilor poate fi cu greu foarte fructuoasă, mai ales dacă avem în vedere starea actuală a cunoștințelor noastre fiziologice Cu toate aceste remarci critice, nu vrem deloc să spunem că ipoteza oamenilor de știință sus-menționați are o valoare cu totul nesemnificativă în ochii celor interesați de problemele psihologiei generale Nu departe Teoria în sine și controversele aprinse despre ea arată clar cât de mult există încă controverse și nesigure cu privire la astfel de întrebări, care la prima vedere pot părea de mult rezolvate Deci, se dovedește că chiar și

conceptele de sentiment, emoții, nu pot fi considerate ferm stabilite - nu vorbim despre faptul că natura acestor fenomene rămâne încă neclară Am văzut că unele dintre obiecțiile la adresa teoriei menționate sunt complet sub semnificație, fiind bazate pe o neînțelegere, din cauza înțelegerii mult diferite a termenilor psihologici cunoscuți Astfel, semnificația ipotezei în curs de interpretare constă în faptul că ne cheamă încă o dată să trecem în revistă cu atenție fundamentele cu care operează Biblioteca Runiverse TEORIA EMOȚIILOR LUI JAMES-LANGE psihologie modernă; ne obligă să ne aprofundăm analiza psihologică, astfel încât pe datele obţinute în acest fel să putem stabili o bază mai fermă pentru psihologie, ca ştiinţă experimentală mai mult sau mai puţin exactă În legătură cu aceasta, aceeași teorie evidențiază încă o dată importanța laturii fiziologice în actele vieții noastre emoționale, care este adesea trecută cu vederea de reprezentanții unei psihologii pur spiritualiste Dacă diversele senzații organice despre care vorbesc James și Lange nu epuizează conținutul stării emoționale, atunci, totuși, semnificația lor importantă pentru generarea unei astfel de stări este dincolo de orice îndoială, iar gândul la originea exclusiv centrală a emoțiilor noastre ar trebui să fie deja îndepărtate din cunoștințele științifice Folosește psihologia modernă Prin urmare, semnificația teoriei James-Lange constă în principal în efectul stimulator pe care îl are asupra celor mai buni reprezentanți ai științei psihologice moderne și care poate fi foarte fructuos pentru dezvoltarea ulterioară a acestei discipline N Vinogradov Biblioteca "Runivers" Perspectivă științifică și filozofie (Referitor la articolul prof V I Vernadsky "Despre viziunea științifică asupra lumii") Gândurile exprimate aici sunt determinate de un articol publicat în urmă cu câteva luni în jurnalul nostru) Acest articol a fost citit cu interes de mulți, dar totuși mi se pare că a fost tratat cu nemeritat puțină atenție În conținutul său, merită să ne gândim mai mult la el și să verificați cu atenție concluziile trase în el În unele privințe exprimă un cuvânt nou foarte important, cu atât mai interesant cu cât provine de la un reprezentant autorizat al științei pozitive și de la un adept convins al unei viziuni strict științifice asupra lucrurilor Am inteles articolul Prof Vl I Vernadsky "Despre viziunea științifică asupra lumii", în care încearcă să ofere o evaluare cuprinzătoare, obiectivă și extrem de originală a compoziției, limitelor și competenței viziunii științifice asupra lumii și să determine critic demnitatea interioară a acesteia în comparație cu ideile care nu mai provin din știință pozitivă și în filozofie și religie Toate considerațiile autorului respectat gravitează în jurul a două gânduri principale, strâns legate între ele; prima dintre ele poate fi enunţată astfel: viziunea ştiinţifică asupra lumii x) "Întrebări de filosofie și psihologie", carte Biblioteca "Runivers" VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ A LUMII ŞI FILOZOFIE este compus din elemente de demnitate inegală Un număr relativ foarte mic de idei și prevederi incluse în el sunt în general obligatorii, irevocabile pentru totdeauna și adevăruri științifice dovedite o dată pentru totdeauna Un loc mult mai mare în ea îl revin generalizărilor care sunt doar aproximativ adevărate sau nu și-au găsit încă o justificare incontestabilă, ipoteze care sunt utile și practic potrivite la un moment dat și într-o anumită stare a științei, chiar și ficțiunile cărora, datorită unei neînțelegere, s-a atribuit un sens real și obiectiv etc viziunea științifică asupra lumii departe de orice este științifică; și invers, dacă se evidențiază părțile sale cu adevărat științifice, ele nu pot constitui o viziune unică, întreagă, completă, care să explice totul - pur și simplu sunt prea dispersate și

fragmentare pentru aceasta Autorul spune : "De foarte multe ori se aude că ceea ce este științific este uneori adevărat, corect, dar apoi servește ca expresie a adevărului pur și neschimbător În realitate, însă, nu este așa Doar unele, încă foarte mici, părți ale viziunii științifice asupra lumii sunt dovedite irefutabil, corespund realității formale, sunt adevăruri științifice Părțile sale individuale, complexe de Fapte, observate cu acuratețe și strictețe, pot corespunde pe deplin realității, pot fi neîndoielnice, dar explicația lor, legătura lor cu alte fenomene naturale, semnificația lor ne sunt desenate și prezentate diferit în diferite epoci viziunea asupra lumii nu ne oferă o imagine a lumii în starea ei actuală" El crede chiar) că "concepția științifică modernă și, în general, perspectiva științifică dominantă a timpului prezent, nu este maximul dezvăluirii adevărului pentru epoca actuală" "Oameni adevărați cu cea mai mare lume științifică adevărată pentru această perioadă) Despre viziunea științifică asupra lumii, p) Pagina USD Biblioteca "Runivers" l loialitate opiniile sunt întotdeauna între grupuri și indivizi care stau la distanță, printre ereticii științifici și nu printre reprezentanții viziunii științifice dominante asupra lumii * *) Pentru a dovedi inconsecvența încrederii "în identitatea viziunii științifice asupra lumii cu adevărul științific*, el încearcă să arate pe o serie de exemple strălucitoare din istoria astronomiei (lupta sistemului copernico-newtonian cu Ptolemeu)*), fizica (lupta teoriei ieșirii luminii cu teoria fluctuațiilor eterului)) și alte științe, că generalizările și explicațiile, universal recunoscute și suficiente pentru perioade foarte lungi de dezvoltare științifică, s-au dovedit apoi foarte des să fie incorectă în fapt Cu această ocazie, el spune : "Viziunea științifică asupra lumii nu este un sinonim pentru adevăr Semnele viziunii științifice asupra lumii sunt complet diferite În viziunea noastră științifică asupra lumii există părți care corespund la fel de puțin realității cât a domnit de mult secolul sistem epii$iklov" În general, cu o atenție deosebită, autorul se oprește asupra importanței enorme în dezvoltarea viziunii științifice asupra lumii a diferitelor ficțiuni El subliniază rolul mare și, în plus, foarte fructuos jucat în istoria matematicii de chestiunea pătrarii cercului, dar marea semnificație în istoria mecanicii a chestiunii perpetuum mobile, importanța pentru istoria chimiei a căutarea pietrei filozofale și face următoarele observații generale despre ficțiunile din științe ƅ) "Ele formează o mare parte a oricărei perspective științifice și, fără îndoială, sunt prezente într-un număr considerabil în perspectiva noastră modernă Recent a fost pusă întrebarea că printre erori atât de mari se numără unele dintre principalele caracteristici ale noastre *) Ibid , p) Pagina -) Pagina - ·) Pagina) Pagina Biblioteca "Runivers" VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ A LUMII ŞI FILOZOFIE viziunea științifică modernă asupra lumii Astfel, parțial datorită dezvoltării filosofice a datelor științifice de către Mahom și alți teoreticieni ai filozofiei empirico-critice, parțial datorită dezvoltării chimiei fizice, în ultimii ani au fost înaintate obiecții împotriva uneia dintre principalele sarcini ale cunoașterii exacte moderne: "toate fenomenele sunt reduse la mișcare" Cea mai caracteristică și originală trăsătură a Prof V I Vernadsky revin constant și indicii persistente ale conexiunii și dependenței strânse a ideilor și presupunerilor viziunii științifice asupra lumii față de alte domenii ale vieții spirituale "Unele părți chiar și ale viziunii științifice moderne asupra lumii", spune el)?, " nu au fost realizate prin cercetare științifică sau prin gândire științifică - au intrat în știință din exterior: din ideile religioase, din filozofie, din viața

socială, din artă este originea chiar și principalele, cele mai caracteristice trăsături ale cunoașterii exacte, cele care sunt uneori considerate condiția sa cea mai frapantă Astfel, o astfel de dorință generală și străveche a viziunii științifice asupra lumii de a exprima totul în numere, căutarea în jurul valorii de relații numerice simple a pătruns în știință din cea mai veche artă - din muzică "Sursele celor mai importante aspecte ale viziunii științifice asupra lumii", spune el în alt loc *), "au apărut în afara domeniului gândirii științifice, au pătruns în el din exterior Astfel, atât de obișnuite și mai particulare, trăsături concrete a gândirii noastre științifice, precum atomii, forța, influențează fenomenele individuale, materia, ereditatea, energia, eterul, elementele, inerția, infinitul lumii etc au intrat în viziunea asupra lumii din alte zone ale spiritului uman El confirmă acest lucru în detaliu într-o analiză istorică a originii conceptelor dominației universale a relațiilor matematice asupra * *) Pagina) Pagina Biblioteca "Runivers" Y LOPATIN lume, despre armonia lumii, despre spațiu, despre puterea x) El insistă în mod repetat asupra modului în care ideile care au avut inițial o origine pur filosofică, după ce au trecut prin testul metodei științifice, au devenit principii științifice general acceptate; el arată cum filozofii, prin explicațiile lor construite în mod speculativ, chiar și asupra unor grupuri separate de fenomene, se apropie uneori mult mai mult de adevărata lor natură decât reprezentanții jurați ai viziunii științifice asupra lumii și anticipează concepțiile științifice ale viitorului îndepărtat Referitor la marea controversă dintre cele două teorii ale luminii, el spune : "Sistemele dominante ale concepției filozofice nu au acceptat niciodată teoria expirării; cartezienii și adepții filozofiei lui Malebranche sau Leibniz au fost unanimi în această privință În această chestiune, reprezentanții ideilor filozofice au avut mai multă dreptate decât adversarii lor Victoria viziunii științifice asupra lumii asupra celei filozofice de atunci era evidentă Adevărul științific a fost găsit în lucrările filozofilor Având în vedere o astfel de evaluare generală a compoziției și originii viziunii științifice asupra lumii, a doua idee principală a articolului lui V I Vernadsky este destul de de înțeles Ea poate fi formulată astfel: pretențiile viziunii științifice asupra lumii de a domina exclusiv asupra gândirii umane și a conștiinței umane sunt nefondate, trebuie să existe alături de filozofie și de viziunea religioasă asupra lumii; ca imagini complete ale realității în ansamblu, aceste trei moduri de a înțelege sau de a reprezenta lumea sunt pe picior de egalitate Nu se exclud și nu se contrazic - cel puțin nu ar trebui să se contrazică în cadrul lor normal Dimpotrivă, distrugerea oricăruia dintre ele le-ar afecta decisiv pe celelalte *) Pagina - ; Pagină Biblioteca "Runivers" VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ A LUMII ŞI FILOZOFIE lipsa și sărăcirea conținutului lor: numai în interacțiunea lor liberă și vie stă garanția reală a vitalității și dezvoltării lor interne largi Autorul spune *): " Este imposibil să se separe viziunea științifică asupra lumii și știința de activitatea umană simultană sau anterioară în domeniul religiei, filosofiei, vieții sociale sau artei Toate aceste manifestări ale vieții umane sunt strâns împletite și nu pot fi separate decât în imaginație Încetarea activității umane în domeniul artei, religiei, filosofiei sau vieții sociale nu poate decât să aibă un efect dureros, poate fi copleșitoare în știință În general, nu cunoaștem știința și, prin urmare, conștiința științifică a lumii, în afara existenței simultane a altor Sfere ale activității umane; și întrucât putem judeca din observarea dezvoltării și creșterii științei,

toate aceste aspecte ale sufletului uman sunt necesare dezvoltării sale, ele sunt mediul nutritiv din care își trage vitalitatea, atmosfera în care se desfășoară activitatea științifică Cu această înțelegere a relației dintre viziunea științifică asupra lumii și alte tipuri de activitate spirituală, autorul își fundamentează critica negativă la adresa ipotezelor despre schimbarea succesivă a viziunii asupra lumii în istoria omenirii, care și-a găsit expresia clasică în celebra lege a celor trei stări ii Auguste Comte Autorul spune * : "Printre curentele viziunii științifice asupra lumii, există direcții care sugerează că viziunea științifică asupra lumii poate înlocui viziunea religioasă și filozofică; uneori se aude că rolul viziunii filozofice asupra lumii și chiar rolul creativ și dătător de viață al filosofiei pentru omenire s-a încheiat și trebuie înlocuit de știință în viitor Dar așa) Pagina -) Pagina Întrebări de filosofie, KN , Biblioteca "Runivers" l LOPATIN opinia în sine nu este altceva decât un ecou al uneia dintre schemele filozofice și poate rezista cu greu testului unei atitudini științifice față de sine Până acum nu am observat niciodată știința fără filozofie în istoria omenirii și, studiind istoria gândirii științifice, vedem că conceptele filozofice și ideile filozofice intră ca element necesar, atotpătrunzător al științei de-a lungul existenței sale Numai în abstracție și în imaginație, care nu corespunde realității, știința și viziunea științifică asupra lumii pot fi suficiente pentru ele însele, să se dezvolte în afara participării ideilor și conceptelor turnate într-un mediu spiritual creat într-un mod diferit Se poate vorbi despre necesitatea disparitiei uneia dintre laturile personalitatii umane, despre inlocuirea filozofiei cu stiinta, sau invers, doar intr-o abstractizare nestiintifica* În altă parte spune!): "Ca să nu mai vorbim de hrana inevitabila și constant observată a științei cu idei și concepte care au apărut atât în domeniul religiei, cât și în cel al filosofiei, hrană care necesită muncă simultană în aceste diverse domenii ale conștiinței , este necesar să se acorde atenție procesului invers, trecând prin întreaga istorie spirituală a omenirii Creșterea științei determină inevitabil, la rândul său, o extindere extraordinară a granițelor conștiinței filozofice și religioase a spiritului uman; religia și filozofia, acceptând datele obținute de viziunea științifică asupra lumii, extind din ce în ce mai mult adâncimile conștiinței umane II Este greu de negat importanța profundă a acestor concluzii generale și, pentru o critică fără prejudecăți, valabilitatea lor profundă Având în vedere sarcina mea, mă voi limita doar la concluziile respectatului autor cu privire la relația dintre viziunea științifică asupra lumii și filozofie Mi se pare că în acest sens) Pagina - Biblioteca "Runivers" VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ A LUMII ŞI FILOZOFIE întrebarea gândirii sale merită cea mai atentă discuție: puțini înaintea lui au luminat atât de viu adevărul încât cele mai fundamentale și esențiale fundamente ale acelei imagini despre univers, care este dată în viziunea științifică asupra lumii, au apărut inițial în filosofie - adesea pentru o lungă perioadă de timp timpul a constituit proprietatea sa exclusivă și doar, treptat, au fost duși în știință Mi se pare că s-ar putea cita multe alte exemple pentru a confirma această teză, pe lângă cele asupra cărora autorul se oprește doar un test științific în sensul unei absențe strict stabilite de contradicții între aceste principii și Faptele observate pe mine Păcat că prof Vernadsky nu s-a oprit prea mult asupra acestei diferențe logice esențiale dintre cele două tipuri de justificare științifică a principiilor generale, deși în unele cazuri el face aluzie destul de clar la ea Să luăm două adevăruri pe

care se bazează viziunea științifică modernă asupra lumii: conservarea materiei și conservarea energiei Acea chestiune nu dispare și nu apare din nou a fost o presupunere și o convingere inevitabil speculativ a anumitor sisteme filosofice - (de exemplu, atomismul) cu mult înainte ca primele încercări să fie făcute pentru a o dovedi științific Această presupunere, cu necesitate analitică sau speculativă, urmată de la alta, că materia, cu proprietățile ei de extindere, mobilitate, impenetrabilitate, este substratul real al tuturor lucrurilor și fenomenelor naturale Înțeles în lumina acestei a doua presupuneri, ea echivalează cu afirmația: substanța nu este anihilata; apoi, fără bani în numerar *) Vezi de ex pagina β* Biblioteca "Runivers" L LOPATIN ori originea sau anihilarea ar fi concepte de neconceput Iată motivul logic, datorită căruia principiul indestructibilității materiei a fost stabilit atât de timpuriu în filosofia antică (de către Empedocle, Anaxagoras și atomiști), deși ideile particulare ale acelei vremuri despre substratul material al proceselor naturale nu erau de acord în tot cu ideile noastre despre asta Acest motiv este clar și de înțeles pentru fiecare minte Dimpotrivă, este destul de evident că nu poate exista o dovadă experimentală reală (adică absolut indiscutabilă și, în plus, care acoperă efectiv acest adevăr în sensul său universal) a acestuia Acest lucru este împiedicat de limitările naturale ale receptivității noastre senzuale și de îngustimea inevitabilă a sferei noastre de observație Cum și cum să demonstrăm că nici în trecutul infinit, nici în viitorul infinit al lumii, nici în jurul nostru, nici la nicio distanță de noi, nici în substanța grea, nici în eterul imponderabil, nici un atom nu a avut vreodată apărut și nu va apărea, nu a dispărut niciodată și nu va dispărea niciodată? Ce tehnici experimentale pot fi folosite pentru aceasta, care corespund într-adevăr și complet unei astfel de sarcini? Într-adevăr, chiar și despre acele lucruri care ne sunt date în mâinile noastre, nu am putea dovedi cu toată rigoarea nimic de acest fel, chiar dacă am folosit cele mai perfecte și mai sensibile echilibre pe care le poate crea tehnologia umană Nu mai poate exista o astfel de dovadă a lucrurilor care se află la o distanță infinită de noi sau a celor care vor apărea în viitorul îndepărtat sau au avut deja loc în trecutul îndepărtat Între timp, adevărul despre conservarea materiei are un sens absolut universal, se aplică în egală măsură materiei apropiate și îndepărtate, precum și materiei trecutului și materiei viitorului Este universalitatea sa perfectă care poate fi dovedită experimental sau, în general, empiric? Este clar că nu se poate vorbi despre asta; mereu în ea Biblioteca "Runivers" VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ A LUMII ŞI FILOZOFIE caz, nu vom avea nicio dovada, in sensul strict al cuvantului, ci doar o verificare sau testare a unui presupus adevar universal dat Putem afirma doar ca in limitele observatiei noastre (foarte apropiate) si in limitele a ceea ce este perceptibil pentru noi (în toate condițiile de sofisticare a simțurilor noastre, foarte departe de ultimele elemente ale lucrurilor) nu există nicio contradicție între Faptele experienței și principiul conservării materiei, adică, cu alte cuvinte: dacă materia într-adevăr erau absolut indestructibile, experiența noastră ar avea chiar forma pe care o are acum Înseamnă aceasta însă că nu ar avea aceeași formă dacă acest principiu ar fi încălcat constant în unele cazuri și până la anumite limite? Să presupunem, de exemplu, că atomii materiale dispar și reapar, aproximativ în aceeași cantitate și în aceleași locuri și cu aproximativ aceeași rezervă de energie cu cea acumulată la foștii atomi, astfel încât atomii nou formați intră împreună cu atomii lor înconjurați în interacțiuni similare cu cele în care erau vechii atomi

dispăruți - am putea observa asta? La urma urmei, doar rezultatele foarte rezumate și foarte clare ale schimbărilor în compoziția internă a lumii din jurul nostru intră în experiența noastră senzorială - pragul conștiinței noastre în acest sens este stabilit foarte sus Sau să presupunem, aderând la susținătorii unei viziuni pur energetice asupra naturii, că materia cu extinderea, mobilitatea, volumul, masa, etc , este doar o formă particulară a energiei mondiale, - mai precis, doar o combinație specială a tuturor corpurilor energii corespunzătoare acestor proprietăți generale, alături de care, totuși, există altele care nu mai primesc aspectul vizual al corpurilor și mișcărilor lor; Purtând această viziune până la consecințele ei extreme, ne putem imagina că materia este transformată în alte Forme de energie cosmică, de exemplu Biblioteca "Runivers" Da Lopatin că, în unele cazuri, particulele materiale cu mișcările lor pot dispărea cu totul, făcând loc altor Forme de Muncă Fizică, care sunt echivalente cu cele dintâi, dar nu mai sunt atașate direct la niciun corp anume sau mișcările lor Și invers, deci, se poate imagina că în anumite condiții aceste alte forme de energie sunt transformate într-o substanță în mișcare, adică că particulele de material mobil apar din nou acolo unde nu erau înainte *) Din acest punct de vedere, legea specială a conservării materiei s-ar transforma în nimic și s-ar contopi complet cu legea conservării energiei Între timp, imaginea lumii pe care o observăm ar avea, în acest caz, exact aceeași formă ca și acum Sau nu este posibil să ne imaginăm, dezvoltând până la urmă vechea concepție carteziană a conservării lucrurilor, ca și a noii lor creații continue, că toată materia Fizică în fiecare nou moment al existenței ei este în întregime recreată, dar întotdeauna în aceeași cantitate , cu aceeași aranjare a pieselor, care s-a realizat la momentul precedent și cu aceeași rezervă de mișcare? O astfel de presupunere ar schimba în vreun fel forma empirică a universului pentru noi? Sau ce se poate spune împotriva noii teorii, care este atât de populară în unele cercuri, a cărei apărător talentat a fost Ernst Mach și potrivit căreia nu există deloc substanță, ca substrat al proprietăților și proceselor materiale, și chiar conceptul de ea ar trebui să fie expulzat din știință, cât de patetic rămășiță a scolasticii și ca ultimul refugiu al viziunii dualiste asupra lumii? Partizanii acestei noi concepții cred că nimic nu există în lume în afară de senzații, că corpurile sunt doar complexe de senzații și nimic mai mult, și legi Celebrul "predicator al energeticismului, Ostwald, se sustrage de asemenea presupuneri, dar cu greu cu motive întemeiate numai matematic exprimabile Relaţii funcţionale şi dependenţe între astfel de complexe Universul material pentru ei este doar o masă generală, continuă, agitată de senzații, închegată și conectată, care, condensându-se în puncte separate, formează ceea ce numim noi înșine sau individualitățile noastre psihice Printre susținătorii unei astfel de concepții asupra naturii fizice se numără oameni de știință cunoscuți și sunt complet convinși că presupunerile lor nu diferă câtuși de puțin de dovezile experienței Și nu este suficient să facem și alte presupuneri, cele mai diverse ca conținut, în aprecierea comparativă a cărei experiență ar trebui să tacă? De ce preferăm fără să vrem principiul conservării materiei oricăror alte ipoteze în acest domeniu? Pur și simplu pentru claritatea sa, pentru claritatea și completitudinea sa logică, pentru persuasivitatea speculativă și integritatea interioară Orice altă presupunere ni se pare mai puțin definită și inteligibilă, mai puțin coerentă în totalitatea presupunerilor sale, mai complexă și mai arbitrară Întrucât

materia este substratul universal al lumii Fizice, ridicându-se deasupra tuturor schimbărilor sale, este perfect clar că nu trebuie să dispară niciodată și, prin urmare, nu putem observa dispariția ei efectivă Cu toate acestea, din faptul că, în această condiție, absența unor astfel de observații printre noi este cel mai de înțeles, desigur, nu rezultă încă că în ea, și nu în altceva, adevăratul motiv constă în faptul că că oamenii nu au observat încă niciodată cum materia ia naștere cu totul din nou sau cum se reduce la nimic La urma urmei, comoditatea unei ipoteze nu este în niciun caz întotdeauna o garanție pentru fiabilitatea unei ipoteze În viața reală, departe de a fi doar adevărat este ceea ce este simplu și complet de înțeles - lumea este mult mai complexă și mult mai misterioasă decât conceptele noastre clare despre ea Prin urmare, din punct de vedere strict științific, poate că ar fi Biblioteca "Runivers" L LOPATIN fiți mai atenți să priviți conservarea materiei, folosind terminologia lui Kant, ca pe un principiu de cunoaștere mai degrabă relativ decât constructiv Este o regulă metodologică, din punctul de vedere al căreia ne este cel mai convenabil să analizăm fenomenele naturii - mai mult, este o etapă practică, care nu ne-a înșelat niciodată până acum Nu reprezintă el ceva mai mult? Exprimă oare un adevăr absolut despre întreaga natură? După cum am văzut, baza empirică pentru o astfel de afirmație este prea slabă și nesigură În ceea ce privește temeiurile speculative ale credinței în conservarea absolută a materiei în toate procesele naturii (care, în esență, a introdus această credință în uz general), dezavantajul lor constă într-o anumită incertitudine și ambiguitate Nu există nicio îndoială, din punctul de vedere al categoriilor logice inevitabil inerente minții noastre, că procesele și fenomenele fizice trebuie să aibă cu siguranță un fel de substrat constant, întotdeauna interior identic, care nu poate nici să apară din nou, nici să se transforme în neant absolut Dar ce este acest substrat? Ar trebui oare întotdeauna și pretutindeni, în toate condițiile și schimbările din universul infinit, să prezinte acele proprietăți fizice pe care le observăm într-o substanță dată empiric? Această întrebare cu greu admite o soluție speculativă indiscutabilă Are un astfel de substrat aceste proprietăți fizice în sine, în esența sa interioară, în afară de conștiința noastră de observare? Nu există temeiuri speculative pentru a afirma acest lucru Deci, dacă doriți, puteți considera că este o propoziție speculativă complet indiscutabilă că fenomenele fizice, ca toate fenomenele în general, au un fel de substanță Dar această poziție învață multe? Dar toate acestea înseamnă că chiar și pentru o astfel de credință fundamentală în viziunea noastră asupra lumii ca Biblioteca "Runivers" VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ A LUMII ŞI FILOZOFIE este principiul conservării materiei, nu există dovezi reale care să o acopere cu adevărat în toată plenitudinea și amploarea conținutului ei, nici empirice, nici speculative Cu privire la legea conservării energiei se pot face observații destul de analoge și chiar cu o mai mare justificare De asemenea, el, cel puțin în forma generală în care este dogma înțelegerii științifice moderne a lumii, și-a făcut începutul în filozofie și timp de aproximativ două secole a domnit asupra minții și a inspirat formularea și rezolvarea celor mai încurcate probleme metafizice, înainte de Yu R Mayer, Helmholtz și Joule i-au oferit expresia și fundamentarea sa științifică Pentru prima dată regăsim principiul conservării energiei în Descartes în învățătura sa că cantitatea de mișcare comunicată lumii chiar la crearea ei rămâne întotdeauna neschimbată Adevărat, Descartes încă nu a făcut distincția între energia cinetică și cea potențială și, prin urmare, a dat

principiului conservării acesteia o expresie care nu este exactă și falsă Dar deja Leibniz a corectat-o în acest moment și a propus o altă formulă bazată pe diferența dintre conceptele de forță și impuls și în conținut foarte apropiat de formula modernă a legii conservării energiei În același timp, chiar mai hotărât decât Descartes, el insistă asupra continuității și izolării perfecte a cursului mecanic al fenomenelor și asupra imposibilității deplină a lui de a experimenta orice influență din exterior din forțele de ordin nemecanic Și într-o astfel de viziune asupra naturii, Descartes și Leibniz nu au fost singuri: pentru majoritatea filosofilor din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea ideea că întreaga viață a lumii, în toate fenomenele și procesele ei, este doar o serie inevitabilă și continuă din punct de vedere fizic de transformări ale aceluiași stoc de forțe și mișcări, care își schimbă doar formele exterioare, a fost la fel de apropiată și de dragă ca și pentru cei moderni noi naturaliștii Până la urmă, tocmai pentru a o apăra au creat ocazionaliștii Biblioteca "Runivers" L LOYATO eșecuri ale teoriei, care neagă posibilitatea sufletului de a acționa asupra corpului, Spinoza și-a proclamat doctrina paralelismului continuu al stărilor mentale și corporale, Leibniz și-a compus armonia prestabilită Ipotezele moderne ale epifenomenismului și paralelismului doar repetă ceea ce vechii metaoisiști predicau cu mulți ani în urmă și repetă adesea într-un limbaj mult mai puțin clar Ideea unității și conservării forțelor în natură a fost aproape o dogmă universală a credinței printre filozofii metafizici cu mult înainte de a deveni o mare descoperire științifică în anii patruzeci ai secolului al XIX-lea Astfel, în acest sens, soarta principiilor conservării energiei și conservării materiei este aceeași: ambele își au originea în speculațiile filozofilor La fel este în altă privință: ambele nu permit o demonstrație empirică riguroasă, care ar corespunde în întregime sensului lor foarte larg și categoric, ci doar verificare sau încercare experimentală Faptul că legea conservării energiei nu este în acest caz mai favorabilă decât principiul conservării materiei, nu are nevoie de o explicație detaliată A demonstra experimental că nici măcar cea mai mică parte a energiei lumii, nici în trecutul infinit, nici în viitorul infinit, nici în lumile infinit îndepărtate de noi, nu a dispărut vreodată și nu va dispărea, este evident la fel de imposibil ca și este imposibil de demonstrat că nicăieri nu a pierdut niciodată un singur atom Experiența ne permite doar să presupunem acest lucru fără a contrazice datele sale Dar, desigur, nu rezultă deloc din aceasta că nicio altă presupunere în acest domeniu nu este complet de neconceput După ce s-a spus despre principiul conservării materiei, cu greu este necesar să insistăm asupra tuturor acestor lucruri În legea conservării energiei, trebuie să stai pe cealaltă parte, care merită cea mai serioasă atenție Biblioteca "Runivers" VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ A LUMII ŞI FILOZOFIE manie: pe o oarecare dualitate a sensului și caracterului ei În primul rând, această lege este un principiu fundamental al mecanicii sau fizicii generale, dedus deductiv din premisele științei mecanice În această formă a fost adoptat pentru prima dată de filozofi și o reține în mare măsură în argumentarea, de exemplu, a lui Helmholtz Sensul general al acestei prevederi poate fi exprimat astfel: într-un sistem închis de corpuri, cantitatea totală de energie (potenţială şi cinetică) rămâne neschimbată, indiferent de forma ei Dacă, în același timp, ținem cont de sensul pur mecanic al acestei formule, atunci prin energie potențială trebuie să înțelegem energia noilor poziții dobândite de corpurile din sistem, în contrast cu energia aparentă a mișcărilor lor Din aceasta din punct de vedere, în legea conservării

energiei, noi O lege fizică universală reprezentând o consecință necesară din proprietățile generale ale corpurilor, care sunt: inerția, aflarea în spațiu, masa, capacitatea de a se deplasa și de a provoca, după anumite legi , mișcare unul în celălalt etc , * Dar, pe de altă parte, legea conservării energiei poate fi considerată ca o generalizare empirică, în acest sens, poate fi caracterizată drept legea echivalenței sau a transformării echivalente a energiilor Sensul ei este acesta: atunci când o energie a naturii este transformată în alta, atunci pentru a obține orice cantitate din a doua energie, trebuie cheltuită o cantitate absolut definită din prima De exemplu, pentru a obține o unitate de căldură, trebuie să cheltuiți de kilograme de lucru mecanic De obicei, se acordă puțină atenție faptului că legea conservării energiei în primul dintre sensurile indicate și legea conservării energiei în al doilea sens nu spun exact același lucru și că lor) Dacă nu credem împreună cu Hertz că orice energie potențială se reduce la forme invizibile de mișcare , · Biblioteca "Runivers" L LOPATIN poate fi privit ca una și aceeași lege numai cu condiția recunoașterii ipotezei că toate Formele de energie din natură nu sunt decât modificări deghizate ale mișcării mecanice a particulelor corporale; în caz contrar, legea echivalenței nu este deloc egală cu legea energiei, ca postulat general al mecanicii Este adevărat că majoritatea fizicienilor sunt înclinați către ipoteza tocmai indicată, dar în niciun caz pe toți Chiar și R Mayer a susținut că nu există niciun motiv pentru a considera căldura ca un tip special de mișcare; el credea, dimpotrivă, că mișcarea, fie ea simplă sau oscilativă, trebuie să înceteze să mai fie mișcare pentru a deveni căldură În epoca noastră, în special, W Ostwald este un adversar profund convins al ipotezei mecanice a energiilor naturii În "Lecturile sale despre naturofilozofie", în care se poate vedea expresia clasică a viziunii energetice asupra lumii, el compară teoriile mecanice ale forțelor individuale ale naturii cu criminalii fugari care reușesc să evite arestarea de ceva timp prin diverse trucuri, dar pentru care mai devreme sau mai târziu le vor sparge ora;teoriile cutare nu pot scăpa de soarta ipotezelor respinse * Consideră superfluă și inutilă asumarea unui purtător material de energii și vede în gândul la el doar o relicvă a scolasticii; conceptul de eter, din punctul său de vedere, este nu numai inutil, ci și plin de contradicții interne stabilește o anumită ierarhie a Energiilor fizice în funcție de gradul de legătură a acestora cu substratul material: Forme energetice, volum și mișcare, la care energia chimică se învecinează și ea, se găsesc în natură numai împreună și formează în totalitatea lor ceea ce numim materie și legate de materie, dar nu mai sunt inseparabile: se pot separa de ea Mai mult l) Naturphilosophie, , S) Ibid , S - Biblioteca "Runivers" VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ A LUMII ŞI FILOZOFIE energia radiantă este independentă de materie: când, nair , lumina zboară de la soare la pământ, ea este liberă de orice materie') Totuși, exact opusul materiei față de alte energii care nu mai au un purtător material, conform lui Ostwald, este rezultatul falsului dualism: materia este doar un tip special de combinație de energii) Și aceste păreri ale lui Ostwald sunt destul de cunoscute și au apărători serioși care luptă cu ardoare sub steagul energismului împotriva monopolului explicațiilor mecanice Dar într-un mod ciudat, ei nu observă următorul lucru simplu Dacă pentru majoritatea energiilor naturii respingem, așa cum face Ostwald, orice ipoteză mecanică, atunci legea conservării energiei în sensul mecanicii și legea conservării energiei în sensul echivalenței sau, pe scurt, legea mecanică a conservării energiei și legea empirică a energiilor de

conservare vor fi legi destul de diferite Și nu numai că vor fi diferiți, ci se vor dovedi a fi în contradicție ireconciliabilă unul cu celălalt: în măsura în care se realizează unul, acțiunea celuilalt va fi desființată și invers Îmi voi explica ideea printr-o comparație, care este foarte apropiată de problema luată în considerare În repetate rânduri, psihologii, obosiți de inconsecvențele ipotezelor epifenomenologice și paraleliste (conform cărora fenomenele mentale se desfășoară doar alături de procesele fiziologice din organismul nostru, dar nu schimbă nimic în ele din ele, astfel încât dacă nu am avea deloc senzații sau gânduri , fără sentimente, fără dorințe, în viață nimic nu s-ar schimba de la asta, dacă am fi aranjați fizic la fel ca acum) ne-ar oferi o astfel de ieșire din toate dificultățile: este necesar să extindem acțiunea legii avantajelor echivalente și în sfera mentală) Ibid) Ibid , S Biblioteca "Runivers" L LOPATIN rotația tuturor energiilor una în alta Trebuie să presupunem că diverse energii fizice, în anumite condiții, sunt transformate în cele psihice, adică devin conștiință, gând, sentiment etc , și că energia psihică este convertită înapoi într-o acțiune Puterea psihică nu este altceva decât una dintre energiile naturii Așa privește problema cunoscutul psiholog german Stumpf, aceeași părere a avut-o și regretatul nostru prof N Ya Grot Nu se poate nega armonia seducătoare a unei astfel de interpretări Cu toate acestea, fizicienii i se opun de obicei cu hotărâre De ce? Da, pur și simplu pentru că în loc să extindă legea conservării energiei la o nouă sferă de fenomene, se dovedește a fi negația sa hotărâtă După cum arată în mod inconfundabil observația noastră de sine, conștiința noastră, gândurile noastre, sentimentele și dorințele noastre, nu sunt compuse din atomi, nu se mișcă în spațiu, nu posedă masă; după cum afirmă axioma evidentă a psihologiei, stările mentale sunt neextinse și reprezintă ceva cu totul subiectiv în întreaga lor ființă și în toate proprietățile lor; nu au calități fizice Și asta înseamnă că atunci când energia fizică se transformă în psihică, ea se transformă de fapt în neantul fizic Să presupunem că o anumită mișcare în centrii creierului nostru se transformă într-un act de conștiință, de exemplu, într-un gând Ce se petrece aici? La urma urmei, gândirea, ca gândire, adică ca stare pur subiectivă a spiritului nostru, nu este o mișcare fizică și nici nu este o poziție în spațiu a vreunui corp Deci, mișcarea, care s-a transformat într-un gând, încetează astfel, ca această mișcare, dar în același timp nu provoacă nicio altă mișcare echivalentă, nu provoacă o poziție atât de nouă în sistemul dat de corpuri, din care în viitor, în condiţii favorabile, s-ar putea dezvolta mutarea Biblioteca "Runivers" VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ A LUMII ŞI FILOZOFIE ne, echivalent cu oprit; pentru că dacă s-ar întâmpla așa ceva, atunci nu am mai avea transformarea energiei Fizice în psihică, ci ceea ce presupun epifenomeniștii, apariția unei stări psihice subiective, fără nicio cheltuială de lucru fizic pe ea Cu alte cuvinte, dacă în aceste celule ale creierului mișcarea fizică s-a transformat într-adevăr într-un gând, fără a provoca efectele fizice corespunzătoare, atunci în ele legea fizică generală ~ conservarea energiei s-a dovedit a fi brusc încălcată: forma considerată a energiei cinetice a dispărut fără a fi înlocuit ca o altă formă de energie cinetică sau energie potenţială în sensul fizic Cantitatea totală de energie din acest sistem de corpuri a scăzut în mod clar Aceeași încălcare a legii conservării energiei, deși în sens invers, va avea loc și atunci când gândul nostru, maturizat într-o decizie a voinței, se transformă într-o acțiune exterioară: mișcarea noastră va fi cauzată nu de o mișcare anterioară și nu printr-o poziție anterioară, ci prin

ceva care nu are Aspect Fizic; cantitatea totală de energie fizică din noi va crește din surse non-fizice Mi se pare greu de argumentat că aceste obiecții sunt destul de serioase Între timp, după ce au făcut modificările corespunzătoare, este foarte ușor să le întorci nu numai împotriva susținătorilor doctrinei energiei psihice, ci și împotriva apărătorilor energeticismului în general Dacă căldura, lumina, electricitatea, magnetismul nu sunt forme de energie mecanică ascunse pentru percepția noastră directă - dacă sunt necorporale în sensul că nu sunt atașate de niciun purtător material și nu sunt tipuri diferite de mișcare a particulelor sale - dacă nu sunt imperceptibile eterul și nu există nimic care îi corespunde în natură, atunci transformarea proceselor mecanice în aceste energii lipsite de corp va fi aceeași conversie în neant mecanic pe care o obținem atunci când Biblioteca "Runivers" L LOPATIN ne imaginăm că mișcarea atomilor din creier se transformă în gând sau sentiment Să ne imaginăm pur schematic un sistem închis de corpuri în care o anumită rezervă de energie mecanică este dată odată pentru totdeauna; Să presupunem că această energie, în diferite tranziții de la o formă la alta, printre altele, este convertită parțial în căldură Dar să presupunem că căldura nu este deloc un tip special de mișcare, ci constituie o stare a naturii cu totul deosebită, de neînțeles în esența sa interioară, dar care nu are nicio asemănare nici cu mișcările, nici cu vreo poziție nouă a particulelor corporale Nu ar fi exact la fel cu ceea ce aveam deja în exemplul celulelor creierului? O anumită cantitate de mișcare în sistem, transformându-se în căldură, pe măsură ce mișcarea a încetat, dar nu a trecut în același timp nici într-o altă mișcare echivalentă cu aceasta, nici în noua aranjare corespunzătoare a corpurilor Legea conservării energiei în sensul ei strict mecanic nu va fi încălcată din nou și în mod clar prin aceasta? Și este posibilă o asemenea încălcare, dacă regula acestei legi depinde de proprietățile generale ale corpurilor și nu de unele condiții speciale și accidentale ale existenței lor? Să presupunem că Ostwald are dreptate și că, alături de energia mecanică, există în natură diverse energii incorporale: în orice caz, aceasta nu poate priva energia mecanică de legea ei universală inerentă de acțiune Și aceasta înseamnă că raportul dintre energia mecanică și energiile corporale nu ar trebui în niciun fel exprimat în legea transformării sale echivalente în ele Este clar că aici este de așteptat o lege complet diferită Chiar dacă presupunem că energia mecanică poate, în anumite condiții, să provoace acțiunea energiilor nemecanice în proporții determinate matematic, ea nu ar trebui să fie cheltuită și să dispară Din acest punct de vedere, apariția manifestărilor agenților nemecanici într-un anumit mecanic Biblioteca "Runivers" Perspectivă științifică și filozofie sistemul, s-ar părea, ar trebui să reprezinte cel mai probabil o creștere netă a energiei și deloc anihilarea mișcării, sau chiar dispariția corpurilor în mișcare Având în vedere toate acestea, poziția legii conservării energiei se dovedește a fi destul de ambiguă Cum să te uiți la el? Ar trebui să ne alăturăm interpretării mecanicilor puri și să vedem în toate energiile naturii doar diferite forme de energie mecanică, iar în legea energiei doar un principiu mecanic? Dar până la urmă, ipotezele mecanice ale acestor energii, prin precaritatea destinului lor în știință, seamănă cu adevărat cu prizonierii fugari Și atunci, într-un astfel de caz, cum se poate apăra în raport cu această lege pretențiile atât de hotărâte de a stăpâni absolută asupra tuturor fenomenelor vieții reale? În sensul său mecanic direct, ea presupune condiții absolut definite pentru aplicabilitatea sa: se aplică numai corpurilor

având în vedere proprietățile lor absolut definite Și acolo unde nu există corpuri cu aceste proprietăți și nu există mișcări ale corpurilor, această lege se termină aici Dar cum să demonstrezi că nu există nimic pe lume decât trupuri? La urma urmei, a dovedi inexistența absolută a ceva este, în general, cea mai dificilă sarcină dintre toate posibile Să presupunem că toate celelalte energii vor fi în cele din urmă interpretate cu succes în termeni de procese mecanice, dar unde vom merge cu psihicul nostru? La urma urmei, că conștiința noastră în conținutul ei subiectiv nu constă din particule corporale și mișcările lor - acesta este un adevăr evident Și că conștiința noastră nu este, aproape nimeni nu va îndrăzni să argumenteze nici împotriva acestui lucru Să recurgem, pentru a scăpa de întrebările incomode, la presupunerile obișnuite ale epifenomenismului că viața conștiinței cu stările ei subiective este un apendice inactiv la procesele fizice, neadăugând nimic la ele, neschimbându-le în niciun fel și nu nicio influență asupra lor? Dar nu vom intra prin aceasta într-o contradicție clară cu legea de bază a biolo-Întrebări de filosofie, KN ? Biblioteca "Runivers" L LOPATIN evoluție logică, conform căreia nimic inutil și inutil nu trebuie reținut și dezvoltat în lupta pentru existență? Dacă psihicul nostru nu este în niciun caz o forță activă în natură, atunci de ce o posedă un număr atât de nelimitat de ființe vii, de ce reprezintă ele stadii de dezvoltare atât de variate între ele, de ce, în cele din urmă, la animalele superioare este îmbrăcat în forme atât de neobișnuit de complexe și de oportune? Într-adevăr, dacă psihicul ar fi ceea ce cred epifenomeniștii despre el, el - chiar dacă ar apărea - cel mai probabil s-ar atrofia deja la animalele cele mai de jos și, în orice caz, nu ar exista niciun motiv pentru ca acesta să se îmbunătățească treptat odată cu evoluția creaturi vii Între timp, dacă recunoaștem psihicul ca o forță complet reală în procesele naturale (chiar dacă numai în organismele animale), cum atunci în legea mecanică de conservare a energiei să vedem norma absolută a oricărei cauzalități și orice legătură între orice fel de fenomene - legea absolută a tuturor ființelor? Sau, pentru a evita toate aceste nedumeriri fără speranță, să luăm partea teoriei energiei, să respingem natura mecanică a majorității energiilor fizice și să recunoaștem legea conservării energiei doar ca o lege empirică a transformării echivalente a energiilor ? Dar, atunci, cum să înțelegem relația lui cu legea mecanică a energiei, care totuși trebuie să rămână adevărată pentru acțiunea mecanică a corpurilor? Nu vor fi aceste două legi în conflict inevitabil una cu cealaltă? Mai departe, o lege empirică, pentru a o ridica la legea absolută a tuturor legăturilor dintre orice fenomene ale universului, trebuie să aibă cel puțin o justificare impecabilă în ordinea dovezilor empirice Între timp, nici măcar toate energiile fizice (de exemplu, gravitația) nu sunt aduse sub ea cu suficientă Biblioteca "Runivers" VIZIUNEA ŞTIINŢIFICĂ A LUMII ŞI FILOZOFIE certitudine Și în orice caz, împotriva recunoașterii sale ca normă absolută a întregii cauzalități, există același obstacol pe care l-am întâlnit deja pentru legea conservării energiei în sens mecanic: ea constă în natura specială a vieții noastre mentale Echivalentele fizice ale fenomenelor psihice nu au fost încă găsite și, după toate indicațiile, nu pot fi găsite Aici întâlnim un Fapt Fundamental al psihologiei, care poate fi Formulat astfel: mici fluctuații ale stimulilor fizici (sau mai general, ale proceselor fiziologice) ale fenomenelor mentale provocate de aceștia nu se modifică Aceasta înseamnă că aceleași fenomene psihice corespund serii întregi de echivalente fizice în anumite limite Dar dacă este așa, atunci relația

dintre Sfera Fizicului și cea psihică este guvernată nu de legea transformărilor echivalente, ci de o altă lege de natură mult mai generală Trebuie să vă reamintesc că această trăsătură importantă a fenomenelor psihice a fost discutată cu câțiva ani în urmă în cadrul Societății de Psihologie din Moscova și a servit drept subiect pentru comunicări foarte interesante ale lui N I Shishkin și regretatului N V Bugaev Ce concluzie trebuie să tragem din tot ce s-a spus? Mi se pare că dacă, în principiul conservării materiei, doar precauția scrupuloasă a unui empiric sceptic ne poate face să vedem mai degrabă un principiu regulator decât un principiu constitutiv al cunoașterii noastre despre natură, atunci legea conservării energiei are să fie privit în acest fel, nu din cauza unei simple precauții scrupuloase Nu se poate atribui cu adevărat caracterul normei absolute a tot ceea ce se întâmplă în lume unei astfel de legi, al cărei sens final provoacă încă atâtea controverse și sfera de aplicare a cărei actuală este încă atât de problematică Dacă formula strict empirică a principiului conservării materiei este următoarea: în limitele observației noastre și în limitele a ceea ce este perceptibil pentru noi, materia nu mai apare niciodată și nu este supusă Biblioteca "Runivers" supus distrugerii, apoi în raport cu legea conservării energiei, din punct de vedere strict experimental, va trebui să se exprime și mai modest Formula lui este ca o lege mecanică; în acest caz, cel mai probabil ar trebui să ia această formă: în interacțiunea mecanică a corpurilor, deoarece nu este perturbată de influența niciunei energii nemecanice, cantitatea totală de energie cinetică și potențială ar trebui să rămână neschimbată Pentru legea transformărilor echivalente ale energiei sau pentru legea conservării energiei în sens empiric, această formulă va fi următoarea: pe o serie întreagă de energii ale naturii, observăm constant, în măsura în care precizia măsurătorilor noastre ne permite noi, că în timpul transformărilor lor reciproce, pentru a obține orice cantitate dintr-o energie, este necesară cheltuirea unei cantități destul de definite din cealaltă Sub această formă, aceste principii sunt perfect sigure, dar pentru asta sunt mult mai puțin interesante; ei nu predetermina nicio viziune asupra lumii pentru simplul motiv că pot fi acceptați în mod liber în orice viziune asupra lumii Cu toate acestea, în viziunea științifică modernă asupra lumii, ele sunt departe de a fi în această formă: de obicei li se atribuie un sens complet absolut Ei văd în ei un astfel de cadru al existenței cu adevărat, în care trebuie să se încadreze tot ce se întâmplă în univers și în care dacă ceva nu se potrivește, atunci trebuie respins fără milă Între timp, am putea fi convinși că o evaluare atât de înaltă și categorică într-o anumită măsură este admisibilă, cu excepția principiului conservării materiei Dar este cu totul nepotrivit legii conservării energiei, care, indiferent de modul în care i-am interpreta și schimba sensul interior, nu poate fi în niciun caz recunoscută ca valoare a normei absolute pentru toate legăturile și relațiile dintre fenomenele realității De unde a apărut caracterul absolut al acestor principii în viziunea dominantă asupra lumii? Mi se pare că răspunsul la această întrebare se află în istoricul lor Biblioteca "Runivers" trecut După cum știm deja, cu mult înainte de a deveni propuneri științifice, ele erau deja utilizate pe scară largă ca teze ale sistemelor metafizice Și conform structurii ideologice a acestor sisteme, ele au căpătat în mod inevitabil aspectul de enunțuri absolute în ele Într-adevăr, pentru atomiști, sau în general pentru materialiști, materia este singurul absolut pe care ei îl recunosc și este clar că pentru o astfel de viziune conservarea

necondiționată a materiei în toate spațiile și în orice moment se dovedește a fi o presupunere necesară din punct de vedere analitic În mod similar, pentru sistemul cartezieni și teoriile înrudite cu acesta, toată natura materială este formată din corpuri inerte, în care niciun alt Fenomen, cu excepția mișcării, nu este posibil Universul din ochii lor părea a fi o mașină infinit de uriașă în care toate cele mai mici fluctuații sunt cauzate și predeterminate în conformitate cu legile mecanicii Asumarea conservării puterii de mișcare în această mașină și a transformării în ea a diferitelor Forme de mișcare unele în altele, iarăși, cu o astfel de înțelegere, este destul de firească și chiar inevitabilă, dar, dimpotrivă, orice abatere din această normă generală ar trebui să pară involuntar ca o încălcare miraculoasă a legii fundamentale a naturii Aceste opinii asupra materiei și mișcării în ea au trecut prin creuzetul verificării și testării experimentale și au devenit legi științifice Dar ei au intrat în știință cu acel absolut categoric al afirmațiilor, care era indisolubil legat de ele în teoriile metafizice care le-au dat naștere Naturaliştii, care ei înşişi au fost crescuţi într-o atmosferă de idei filozofice pe care le-au introdus în ştiinţă, nu au observat că experienţa nu putea în niciun fel să verifice un lucru: natura absolută a oricăror concluzii generale Niciodată, nicăieri și sub nicio formă aceste noțiuni nu sunt supuse judecății experienței În special, în ceea ce privește evaluarea absolută a legii conservării energiei, se amintește involuntar cuvintele profund semnificative ale lui ProF Vernadsky despre ficțiunile în știință, Biblioteca "Runivers" L LOPATIN mai devreme: "Ei alcătuiesc o mare parte din fiecare viziune științifică asupra lumii și sunt, fără îndoială, într-o cantitate semnificativă în viziunea noastră modernă Unele dintre principalele trăsături ale viziunii noastre științifice moderne se numără printre erori atât de mari Un exemplu de erori atât de mari, el dă una dintre ideile călăuzitoare ale cunoaşterii moderne: "toate fenomenele sunt reduse la mişcare" Într-adevăr, am putea deja să vedem ce formă șubredă și misterioasă capătă legea conservării energiei dacă respingem ideea că toate formele de energie din natură reprezintă doar tipuri diferite de mișcare Am fost deja în repetate rânduri să subliniez în articolele și scrierile mele anterioare că în interpretarea anumitor fenomene naturale, de exemplu, în explicarea acțiunilor exterioare ale creaturilor animate, există o implementare consecventă a unei viziuni pur mecanice a inevitabilității care decurg din o evaluare absolută a legii conservării energiei, reprezintă o sarcină, la fel de insolubilă, ca și pătrarea unui cerc Pro(r) Vernadsky arată clar ce semnificație fructuoasă a aparținut în istoria matematicii chestiunii pătrarii cercului Dar totuși, el ar fi cu siguranță de acord că matematicienii au făcut un pas important înainte când și-au dat seama în sfârșit de imposibilitatea de rezolvare a acestei întrebări Deci legea conservării energiei, luată ca normă absolută a oricărei cauzalități în general, a fost o ficțiune fără îndoială utilă, mai ales în lupta împotriva ficțiunii mai vechi a forțelor individuale ale naturii ca Factori ei autosuficienti și izolați calitativ Cu toate acestea, atât știința, cât și filozofia vor face un pas uriaș înainte atunci când valoarea logică reală a acestei ficțiuni va fi, de asemenea, înțeleasă clar În orice caz, formularea uneia dintre cele mai dificile probleme din filosofie și știință va beneficia foarte mult de asta: despre relația și legătura dintre fenomenele fizice și cele spirituale (Va urma) L,, Lopatin Biblioteca "Rooney¡rs" Boala lui N V Gogol VIL În , activitatea lui Gogol ca poet strălucit se încheie; prima parte a "Suflete moarte" a fost în sfârșit

procesată anul acesta și a venit în Rusia pentru a o tipări "Suflete moarte", după cum se știe, a fost începută în ; chiar și atunci măreția acestei lucrări l-a lovit pe Pușkin; exclamația sa "Un lucru trist - Rusia" indică faptul că și atunci "Sufletele moarte" au avansat semnificativ În - , adică în decurs de șase ani, Gogol a scris și revizuit primul volum din Suflete moarte Dacă comparăm cât și cât de repede a lucrat Gogol la Sankt Petersburg, atunci trebuie să recunoaștem că, după ce a părăsit Rusia, nu a mai putut lucra ca înainte, iar Dead Souls a scris extrem de încet Nu poate exista nicio îndoială că, ca urmare a bolii, creativitatea, dacă nu calitativă, atunci cantitativă, nu a devenit la fel Se știe că Gogol a lucrat cu multă sârguință, cu mare efort, la Suflete moarte din Vevey, Paris, Roma, Moscova și chiar și pe drum Cel puțin Berg și-a amintit povestea lui Gogol despre cum a scris un întreg capitol în osteria pe drumul de la Roma la Napoli Gogol a vrut sincer să termine această lucrare și totuși a lucrat la ea mai bine de șase ani Dacă luăm în considerare starea tristă de sănătate, cele două atacuri severe de boală pe care le-a trăit Gogol în această perioadă, trebuie să recunoaștem că poetul geniului, ca un mare artist, și-a iubit cu pasiune upus majas, nu și-a cruțat ultimele eforturi pentru această lucrare minunată S-a bucurat de perioade de îmbunătățire Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" V F chizh de sănătatea sa și cu o perseverență surprinzătoare a continuat munca începută în Annenkov descrie cât de fericit și gălăgios de vesel a fost Gogol când a fost încheiat capitolul dedicat lui Plyushkin; S T Aksakov cu greu se putea înșela: în platoul lunii aprilie ( ), tot sâmbătă, ne-a citit chiar înainte de dimineața Sfintei Duminici, în micul meu birou, capitolul al -lea, în care creația lui Plyushkin ne-a condus pe mine și pe toți la marea încântare "x) Gustul artistic al lui S T Aksakov este dincolo de orice îndoială și, prin urmare, capitolul din "Suflete moarte" deja în a fost prelucrat cu mare perfecțiune; în , la Roma, Gogol poate să-l fi completat oarecum și numai acest lucru l-a adus într-o stare de spirit violent entuziastă Așa îi iubea bolnavul Gogol marea sa lucrare, cât de dragă îi era, cât de bucuros era când lucrarea sa a mers înainte și totuși era gata abia în Evlavia noastră pentru "Suflete moarte" este atât de mare încât poate părea ciudat până și gândul de a slăbi, din punct de vedere calitativ, geniul lui Gogol în această perioadă Dacă reproducerea a ceea ce este perceput este principalul lucru în creativitatea artistică, atunci, desigur, "Suflete moarte" demonstrează că până în geniul lui Gogol nu s-a stins; dacă artistul diferă de muritorii obișnuiți prin claritatea și profunzimea percepției, dacă principalul lucru este în creativitatea artistică, percepția, pătrunderea și îmbrățișarea unei persoane și a unui obiect, atunci, desigur, geniul lui Gogol a început să slăbească din Psihologia lui creativitatea este puțin înțeleasă de noi, doar pentru că noi, muritorii de rând, nu avem această mulțime de câțiva aleși și, prin urmare, întrebarea dacă forțele creatoare ale lui Gogol s-au slăbit, nu ne-am putea decide dacă în această perioadă a scris doar Dead Suflete Rămâne doar neîndoielnic că tot ceea ce este reprodus în Dead Souls a fost acceptat de Gogol înainte de plecarea sa din Rusia, că încă dinainte de acel moment tot materialul pentru această lucrare uimitoare era deja gata Este uimitor cum un tânăr de douăzeci și șase de ani a putut să vadă și să înțeleagă atât de mult încât un pârâu departe de patria sa a creat un *) Op cit , p "i Biblioteca "Runivers" BOALA n V GOGOL un stoc foarte bogat de observații După ce a părăsit Rusia, Gogol nu a mai perceput nimic pentru marea sa opera și, prin urmare, cel

puțin, percepția, desigur, artistică și creativă, nu s-a manifestat de atunci cu acea forță minunată, ca înainte de Deja în esența însăși a toată activitatea artistică Gogol, percepția a avut o mare importanță, a jucat un rol deosebit; pentru Victor Hugo, ale cărui versuri au atins o perfecțiune de neînțeles, după toate probabilitățile, reproducerea a ceea ce era perceput avea o importanță mai mare decât pentru Gogol, iar pentru autorul Sufletelor moarte, percepția realității era aproape totul Ca mare artist, Gogol a simțit viu, în activitatea sa ulterioară, că îi lipsește materialul perceput și și-a cerut prietenilor să adune materiale pentru el, fără să-și dea seama că numai el putea vedea ceea ce era inaccesibil simplilor muritori Citirea "Suflete moarte" ne arată clar că lui Gogol nu-i mai păsa de fidelitatea sau acuratețea situației exterioare a acțiunii, nu a încercat să afle ceea ce nu știa Așa că și Arnoldi a fost surprins că Gogol a descris comportamentul lui Nozdryov, care era absolut imposibil în realitate, la balul guvernatorului (În mijlocul cotilionului, s-a așezat pe podea și a început să apuce dansatorii de podea) Gogol nu știa că la acea vreme nu mai existau căpitani de poliție, a descris tranzacția de cumpărare din cameră în așa fel încât să nu se fi putut întâmpla Trebuie adăugat că în Nzhyn Gogol a studiat jurisprudența Îmi amintesc cum un bătrân pe care l-am cunoscut, care a călătorit prin toată Rusia cu afaceri, a râs de Gogol pentru ignoranța lui despre viața rusească: în toată Rusia nu există un han pe drumul mare, unde, dacă doriți, să aveți un porc , și un pui, și un vițel și uneori chiar ficat de oaie Nu numai că lui Gogol nu-i mai păsa de corectitudinea detaliilor exterioare, dar nu a mai observat contradicțiile care au lovit privirea În al -lea capitol, conform descrierii grădinii lui Plyushkin, este evident că acțiunea are loc vara; frunzele galbene nu sunt menționate; în drum spre Korobochka Cicikov găseşte *) Deja din , i e de la înființarea ministerelor, foștii căpitani de poliție sau ofițeri de poliție zemstvo sau căpitani zemstvo au fost redenumiti în cele din urmă polițiști zemstvo, iar de atunci nu a mai fost folosit titlul de căpitan de poliție * Biblioteca "Runivers" V F chizh o furtună, care indică și faptul că acțiunea are loc vara; în orașul Cicikov iese în stradă, "purtând pe umeri urși acoperiți cu pânză maro", și "a dat de asemenea de un domn în urși acoperiți cu pânză maro și cu o șapcă caldă cu urechi Domnul țipă - era Manilov Cu greu se poate nega că bolnavul Gogol a uitat deja ceea ce s-a scris în capitolul precedent, ceea ce, desigur, este cu totul posibil, întrucât Dead Souls) a fost scris la reprize, la intervale mari; nici măcar nu a recitit cu atenție toată lucrarea, având în vedere starea gravă de morbiditate; ei spun că în Rusia Mică au mers toată vara în haine de oaie, dar tot nu în bonete calde cu urechi Gogol a revizuit și a completat în mod repetat Dead Souls și, prin urmare, nu putem judeca dacă geniul său a slăbit din până în , conform ultimei ediții a acestei lucrări; căci nu există niciun motiv să afirmăm că corecțiile și completările au îmbunătățit acest upus majus; este foarte posibil ca la început această poezie să fi fost și mai bună, și mai frumoasă S-ar putea crede că de-a lungul anilor Gogol a devenit mai exigent cu el însuși, dar avem mai multe motive să presupunem că de-a lungul anilor Gogol și-a pierdut încrederea, și-a pierdut spontaneitatea, și-a slăbit înțelegerea propriilor forțe, a slăbit gustul artistic, creativitatea artistică a fost înlocuită de retorică Compararea primei ediţii a "Taras Bulba" (publicată în) cu cea de-a doua, pregătită, ne conduce la astfel de concluzii inventat de Gogol între și ** Este extrem de instructiv să comparăm aceste două ediții pentru a judeca schimbarea operei lui Gogol în această perioadă de

cinci-șapte ani, pentru a judeca creativitatea în general Prima schimbare majoră sau adaos este că Gogol a introdus scena schimbării koshevoi; in prima editie, batranul Koschevoi ii linisteste pe nemultumiti, in frunte cu Taras Bulba; atât la prima, cât și la a doua ediție pleacă în campanie, ca urmare a plângerilor fugarilor din Rusia Mică împotriva polonezilor Scena schimbării vechiului koschevoi și a alegerii unuia nou este foarte scurtă; din moment ce nu știm cum au fost aleși Koschevoi, nu putem verifica, dar pare incredibil și nu inspiră respect pentru cazaci: războinici, mă schimb atât de ușor Biblioteca "Runivers" BOALA n V GOGOL liderul schie și alegerea atât de repede a unuia nou nu este suficient periculos A doua completare, și una foarte importantă, este că Gogol a descris în detaliu plecarea lui Andrei din lagăr, întâlnirea și conversațiile sale cu poloneza Ca un mare artist, în Gogol a simțit incredibilul și tensiunea acestui episod și, cu o sensibilitate strălucită, l-a descris pe scurt și la infinit Nu așa a reacționat la acest episod cinci sau șapte ani mai târziu În primul rând, el a descris în detaliu modul în care Andriy și tătarul și-au făcut drum printr-un pasaj subteran; Andriy și femeia tătară intră în oraș prin biserică Biserica, rugăciunea, începutul de dimineață, toate acestea sunt înfățișate magnific, dar cine a fost în Italia și în bisericile orașelor noastre occidentale nu se va îndoi nici un minut, citind această pagină poetică, că Gogol a mutat biserica italiană la Dubno Gogol a adăugat și mai mult la scena întâlnirii lui Andrii cu poloneza; iar aici ceea ce se percepea în Italia a fost transferat la Dubno (cortina purpurie, cornișă aurita și pictură pe perete) În loc de câteva rânduri, în ediția ulterioară, Gogol consacră șase pagini scenei întâlnirii lui Andriy cu poloneza Aici o astfel de tensiune este atât de nefirească încât doar slăbirea geniului ne poate explica cum ar putea un mare artist să picteze o astfel de scenă În prima ediție, Andriy spune doar: "Ce fel de dragoste ar fi iubirea mea dacă ți-aș da doar ceea ce este ușor de renunțat! Nu, doamna mea! Nu, frumoasa mea! Nu iubesc atât de mult: tată, frate, mamă, patrie - tot ce este pe pământ, dau totul pentru tine, totul! La revedere! Sunt al tău acum! Sunt a ta! Ce altceva dorești"? Acest lucru este puțin probabil, dar încă posibil; În noua ediție, Andriy spune multe, foarte elocvent și chiar spune lucruri de genul: "Cine a spus că patria mea este Ucraina? Cine mi l-a dat în patria mea? Patria este ceea ce sufletul nostru caută, ceea ce este mai dulce pentru ea decât orice Patria mea esti tu! Aici este patria mea! Și voi purta patria în inimă, o voi purta până să-mi împlinească vârsta, și voi vedea: să o smulgă de acolo unul din cazaci! Și tot ceea ce este, voi vinde, voi da, voi distruge pentru o astfel de patrie Atât Andriy, cât și poloneza vorbesc mult, vorbesc pe un ton teribil de optimist; întreaga scenă pare infinit de nefirească și chiar nesimpatică; Biblioteca "Runivers" V F chizh atât ea, cât și el își schimbă religia, patria lor, este complet de neînțeles de ce: până la urmă, s-au văzut o dată în viață și, prin urmare, nu se poate vorbi de dragoste serioasă Îmi este destul de clar că Gogol, când a creat Taras Bulba, poseda toate abilitățile sale extraordinare și, prin urmare, nu a pictat această scenă în acel moment; numai când, din cauza bolii, geniul lui slăbise deja, putea crea, putea găsi această scenă bună În al treilea rând, descrierea uciderii lui Andriy Taras a fost schimbată În prima ediție, totul este izbitor prin simplitatea și vitalitatea sa ingenioasă Yankel, apropo, îl informează pe Taras că la Dubno l-a văzut pe Andriy, care se trădase polonezilor "Furie, mânie de fier * puternică, furia unui tigru a izbucnit pe față"; începe bătălia, între un detașament Taras l-a văzut

pe Andriy și "ce supărat s-a repezit pe acest detașament Andrei l-a recunoscut de la distanță și de la distanță se vedea cum tremura peste tot Ca un laș ticălos, s-a ascuns în spatele rândurilor soldaților săi Salvează-mă, strigă el disperat, întinzându-și brațele Andriy făcu un efort să fugă, dar prea târziu: în fața lui se afla un tată groaznic Nu se poate decât venera geniul lui Gogol, în vârstă de douăzeci și cinci de ani, care a înțeles atât de miraculos cât de departe poate merge puternicul Taras în afectul furiei, care și-a dat seama că trădătorii și renegații sunt prin fire "lași ticăloși" Citind această scenă minunată, cineva este plin de simpatie pentru Taras și dispreț pentru voluptuosul Andriy O cu totul altă poveste este descrisă în ediția corectată: Yankel, după mesaje lungi despre trădarea lui Andriy, îi transmite lui Taras cuvintele lui Andriy: "Yankel! spune-i tatălui tău, spune-i fratelui tău, spune-le cazacilor, spune-le cazacilor, spune-le tuturor că tatăl meu nu mai este tatăl meu, fratele meu nu este fratele meu, tovarășul meu nu este tovarășul meu și că voi lupta cu ei cu toți , mă voi lupta cu toată lumea, "Taras, ascultând cu reținere vorbăria lui Yankel, în cele din urmă "își scoate sabia", dar Yankel fuge Andrei nu era un ticălos rafinat și de aceea nu putea, prin mijlocul lui Yankel, disprețuit pentru el, să insulte tatăl său și pe cazaci; nu putea să-i dea un asemenea ordin lui Yankel pentru a-și câștiga încrederea polonezilor: jurământul dat evreului, disprețuitor atât pentru Andrei, cât și pentru polonezi, nu avea niciun sens După ce a aflat despre trădarea fiului său, Taras își ascunde mânia pentru o lungă perioadă de timp Andrew Biblioteca "Runivers" BOALA LUI I V GOGOL a văzut-o abia când a rămas la conducerea armatei care asedia Dubno "Porțile s-au deschis și de acolo a zburat un regiment de husari, frumusețea tuturor regimentelor de cavalerie înaintea celorlalți, s-a repezit înaintea lor un cavaler, mai combativ, mai frumos decât toată lumea Așa că Taras a fost surprins când a văzut că este Andriy El (Andriy) curăța în fața lui drumul, s-a împrăștiat, a tocat și a turnat lovituri în dreapta și în stânga Taras îi ordonă să-l ademenească pe Andriy, "mâna puternică a cuiva i-a prins frâiele calului Andriy se uită înapoi - Taras era în fața lui Ingeniosul Gogol a simțit că deja, în a doua ediție, ar fi trebuit să arunce cuvintele lui Taras, pline de cea mai mare tragedie: "și nu cere iertare Domnului Dumnezeu: pentru o astfel de faptă nu iartă în următoarea lume " Într-adevăr, obișnuindu-se cu ideea trădării fiului său, care l-a ademenit cu răceală într-o ambuscadă, Taras, în a doua ediție, nu mai era un răzbunător plin de "furie", ca în prima ediție În prima ediție, în "furie" răzbunându-se pe trădătorul, cazacul Taras, ca tată îngroapă cadavrul fiului său În cea de-a doua, după ce și-a ucis în mod deliberat fiul, Taras, care tocmai și-a ucis fiul, răspunde propunerii lui Ostap de a-și înmormânta fratele: "Îi vor îngropa fără noi! va avea bocitori și mângâietori" În prima ediție, plină de "ferocitate" și "furie", Taras îi spune lui Andrei cuvinte care îl justifică pe deplin pe tatăl său: "Te-ai gândit că îmi voi da copilul cuiva? Nu!" În al doilea, Taras spune despre fiul său care tocmai fusese omorât: "A dispărut, a dispărut fără glorie, ca un câine ticălos" Astfel, la a doua ediție, Andrei este deja un războinic curajos, înflăcărat, iar Taras este reprezentat de tatăl său, care a pregătit în mod deliberat crima, ucigându-și calm fiul și chiar blestemându-i cadavrul În cele din urmă, în a doua ediție, în timp ce Taras își ucide fiul, discutând cu Ostap, ei sunt înconjurați de polonezi, Ostap este luat prizonier, iar Taras este grav rănit; nu este clar de unde Tovkach, care a venit, îl ia pe Taras grav rănit de pe câmpul de luptă pierdut de cazaci Sfârșitul scenei este chiar

melodramatic: după ce a ucis un fiu, Taras îl pierde imediat pe altul; dacă nu ar fi petrecut timp ucigându-și fiul și vorbind cu Ostapom, nu ar fi fost înconjurați de polonezi Dacă avem în vedere că, conform ediției a II-a, Taras era comandantul șef, că abandonează întreaga armată doar pentru a Biblioteca "Runivers" V F chizh pentru a-și satisface furia ucigându-l pe Andriy, că în timp ce el îl ucide pe Andriy, armata a fost complet învinsă, va trebui să recunoaștem că munca lui Gogol s-a schimbat în cinci-șapte ani și, vai!, nu în bine În al patrulea rând, în noua ediție, planul bătăliei a fost schimbat în care Ostap a murit și Taras a fost grav rănit Citind ambele ediții la rând, nu este greu să fii convins că prima expune cazul atât mai complet, cât și mai plauzibil După ce a învins o ieșire din Dubno, Taras, convins de slăbiciunea forțelor sale, ridică în secret asediul; aflând că cazacii capturați au fost trimiși la Varșovia, hotărăște să-i salveze în timpul retragerii, HQ un convoi suplimentar întârzie mișcarea: cazacii sunt înconjurați de forțe superioare, se înconjoară cu un convoi Ostap, "dus de ardoare;?, despărțit puțin mai departe de vagon, îl iau prizonier, Taras se grăbește să-l salveze "Dorința de a ajuta și de a-și elibera fiul iubit l-a făcut să uite de importanța postului său"; armata este pe moarte În a doua ediție, sosirea polonezilor a fost respinsă victorios, dar "regimentul de husari" "a zburat" din oraș; în timp ce Taras era ocupat să-l omoare pe Andriy, nu se știe de ce cazacii sunt complet învinși Ar fi interesant să avem o opinie militară în această chestiune, dar pentru nemilitari în prima ediție, motivele înfrângerii cazacilor sunt clare și rămân neclare în a doua În al cincilea rând, a doua ediție descrie isprăvile unor cazaci - Kukubenko, Balaban, Mosia Shilo; aceste scene sunt scrise de mâna unui mare maestru, dar acestea sunt episoade introductive care nu au o legătură directă cu cursul unei drame teribile Pentru mine este cert că doar această adăugare, și nu o modificare, este o podoabă a celei de-a doua ediții În al șaselea rând, în timpul revizuirii, Gogol a introdus mai multe comparații poetice și perioade retorice În sine, aceste comparații sunt excelente; așa că, Andriy, în fruntea husarilor polonezi, "a zburat ca un tânăr cal de ogar"; aici este descris frumos modul în care un ogar se grăbește la vânătoare Ademenit de cazaci și prins de Taras, Andriy este comparat cu un școlar care aleargă după un prieten și dă peste un profesor; şcolarul aflat în această poziţie este şi el descris perfect Dar cu cât coloana ionică este mai frumoasă decât cea corintică, cu atât acest loc din prima ediție este mai înalt decât în a doua; in primul Biblioteca "Runivers" BOALA n V GOGOL Editorialele lui Gogol descriu în culori îndrăznețe furia și curajul frenetic al lui Taras, înnebunit de insultă, lașitatea lui Andriy și nimic mai mult În cea de-a doua ediție, însele comparațiile frumoase, poetice, nu fac decât să distragă atenția de la teribila ciocnire dintre marele tată și nenorocitul fiu - Perioadele retorice din a doua ediție sunt foarte monotone: pe moarte, Mosiy Shilo spune: "La revedere, fraților, tovarăși! Fie ca pământul rus ortodox să rămână pentru totdeauna și să fie cinstit în veci"; Stepan Guska, muribund, spune: "Să piară toți dușmanii și țara rusă să se bucure pentru totdeauna! " Ultimele cuvinte ale muribundului Balaban au fost: "Lasă pământul rus să înflorească pentru totdeauna!" Chiar și tânărul erou Kukubenko moare cu o frază frumoasă pe buze: "Lăsați-i pe cei mai buni să trăiască după noi decât noi, iar țara rusă iubită pentru totdeauna de Hristos se etalează" Ultimele cuvinte ale lui Taras, murind pe rug, sunt foarte tipice pentru înțelegerea operei lui Gogol: "Stai, va veni vremea, va veni vremea, vei ști ce este credința rusă ortodoxă! Chiar și acum,

popoarele de departe și de aproape simt: țarul lor se va ridica din țara rusă și nu va exista nicio putere în lume care să nu i se supună! Nu mă îndoiesc că doar o slăbire a geniului poate explica de ce Gogol și-a profanat eroii cu atâta elocvență; în , ca mare artist, a înțeles clar că cazacii au dovedit patriotismul prin fapte, nu prin fraze În cea de-a doua ediție, Gogol îi pune în gura lui Taras un lung discurs despre parteneriat, care expune într-o formă foarte frumoasă avantajele parteneriatului în Rus', vorbește despre sentimentul rusesc Aici, în mod evident, Gogol îi pune în gura lui Taras fraze care sunt complet incompatibile cu caracterul și viziunea asupra lumii a acestui om al faptelor, nu cuvintelor Îmi vine involuntar în minte gândul că Gogol, înzestrându-și eroul cu patriotism, chiar în exces, a vrut să se justifice din reproșurile lipsei de patriotism Patriotismul său, numit acum cvas, Gogol declară în a doua ediție cu următoarea frază: "Da, există astfel de incendii, chinuri și o asemenea forță în lume care ar dobori forța rusă" În , când lui Gogol nu i s-a reproșat Biblioteca "Runivers" V F chizh in lipsa de patriotism, a plasat tfb fraze atat de tare si cu totul inutile in Taras Bulba) Despre noua ediție a Portretului, Gogol însuși vorbește într-o scrisoare către Pletnev din III "La Roma am refăcut-o complet, sau mai bine, am scris-o din nou, ca urmare a observațiilor făcute înapoi la Sankt Petersburg" În consecință, materialele pentru a doua ediție au fost strânse înainte de a părăsi Rusia, iar la Roma Gogol a editat și rescris doar ceea ce fusese deja pregătit la Sankt Petersburg Cel mai bine putem judeca slăbirea operei lui Gogol din prin faptul că poetul bolnav nu a mai putut crea ceva nou, demn de autorul cărții The Government Inspector, părăsind Rusia La începutul șederii în străinătate, Gogol a scris un fragment din "Roma"; în a fost auzit de S T Aksakov Doar pentru că Gogol dezvăluie în acest pasaj cunoașterea Italiei, o atitudine entuziastă față de aceasta, trebuie să ne gândim că Roma a fost scrisă nu mai devreme de ; slăbiciunea acestui pasaj ne conduce la aceeași concluzie Cu puțin înainte de , adică înainte de un atac sever de boală din , Gogol, care avea anterior un fler artistic extraordinar, avea să înceapă să scrie o operă de artă dintr-o viață de neînțeles și necunoscut pentru el, avea să scrie un fragment în care nu există o singură persoană descrisă în felul în care Gogol a putut să deseneze înainte de) Desigur, mulți romancieri nu pot scrie un astfel de pasaj, dar comparând "Roma" cu alte lucrări ale lui Gogol, nu putem decât să regretăm slăbirea semnificativă a puterilor creatoare a genialului autor al "Inspectorul guvernamental" Numai slăbirea, din cauza bolii, a geniului lui Gogol poate explica că era atât de minuțios, dar, vai! cu ajutorul retoricii, descrie Annunciata; tensiune, efortul inutil înlocuiește fosta creativitate liberă Și în acest pasaj pe alocuri este vizibilă mâna marelui maestru, dar detaliile minunat scrise declanșează și mai mult declinul creativității autorului *) Este foarte posibil ca aici să fi avut efect influența lui Pogodin, care se afla la Roma în ; dar asta nu schimbă esenţa problemei) Gogol nu i-a înțeles atât de mult pe italieni încât îi considera o națiune învechită (scrisoare către Shevyrev la I IX '); se pare că a murit fără să-și dea seama de greșeala sa Biblioteca "Runivers" DUREREA/VZN n V GOGOL După atacul din , geniul lui Gogol s-a slăbit atât de mult, încât drama vieții Micului Rus nu i-a funcționat deloc; Gogol se opri chiar de la început În , Gogol i-a citit lui Panov mai multe scene; Panov, un admirator entuziast al lui Gogol, a observat însă că persoana principală nu fusese încă identificată Annenkov spune că în a văzut o fișă a unei drame din viața Micului Rus și chiar a reușit să citească expresia "și

de ce a creat Domnul Dumnezeu femei în lume, cu excepția cazului doar pentru ca cazacii să nască o femeie" Gogol s-a înfuriat și a smuls hârtia din mâinile lui Annenkov Bietul poet a înțeles clar că nu mai poate lucra la această dramă ("Mustață rasă") Întrucât în activitatea lui Gogol ca mare artist se încheie, putem deja să stabilim influența bolii lui Gogol asupra operei sale Boala nu numai că a slăbit puterile creatoare ale marelui scriitor foarte devreme, dar și foarte devreme i-a ruinat geniul Cu greu poate fi pus la îndoială că abilitățile creative ale lui Gogol au încetat să se dezvolte deja în , adică când Gogol avea de ani Dezvoltarea, creșterea forței, din cauza bolii, nu a fost; a apărut o slăbire, deși progresând lent și vizibilă doar cu un studiu atent al activităților lui Gogol din Geniul lui Gogol este atât de colosal, operele sale sunt atât de frumoase, încât slăbirea puterilor sale creatoare nu ne este remarcată de multă vreme; la urma urmei, lucrările relativ slabe ale lui Gogol sunt încă minunat de bune și nemăsurat de superioare celor create de mediocritate În , geniul lui Gogol, din cauza bolii, s-a stins atât de mult, încât poetul bolnav nu a putut crea nimic egal cu Inspectorul general, Pardesiul, prima parte din Suflete moarte; bineînțeles, încă mai rămân sclipici ale fostului geniu; cărbunii pe moarte, acoperiți de cenușă, se aprind uneori cu o flacără slabă, dar nu mai poate fi fostul foc O astfel de slăbire timpurie, sau cel puțin o oprire a dezvoltării și dispariției geniului, poate fi explicată printr-o boală care s-a dezvoltat pe baza organizării patologice a sistemului nervos: la urma urmei, forțele spirituale ale oamenilor sănătoși devin mai puternice peste de-a lungul anilor, abilitățile lor se dezvoltă de-a lungul anilor Noi vom fi Biblioteca "Runivers" V F chizh manifestarea patologică a slăbirii timpurii și a dispariției precoce a geniului este și mai clară dacă comparăm activitatea artistică a bolnavului Gogol și a sănătosului Pușkin Prin organizarea patologică a sistemului nervos al lui Gogol, trebuie să explicăm trăsătura particulară a operei sale: niciun artist nu are atât de multe lucrări neterminate sau chiar începute ca ale lui Gogol Numărul lucrărilor neterminate cunoscute de noi este extrem de mare, în timp ce cele finalizate sunt relativ puține Chiar și în cea mai bună "epocă a vieții sale" a schițat doar începuturile unor povești neterminate și a completat o singură poezie mare "Taras Bulba" și două comedii: "Jucătorii" sunt doar scene Toate celelalte lucrări terminate sunt mici, ca dimensiuni , povești Numai Pușkin a înțeles această proprietate a talentului lui Gogol și i-a dat intriga pentru "Suflete moarte", o lucrare formată din episoade separate; prin însăși esența temei "Suflete moarte", la arbitrariul autorului, a putut Nu se poate decât să se întrebe cum Annenkov nu a înțeles această trăsătură a geniului lui Gogol și, prin urmare, a scris: "Dacă această poezie poate fi numită pe bună dreptate un monument al lui ca scriitor, atunci cu nu mai puțin minuțiozitate este permis să spuneți că în ea s-a pregătit pe sine și mormântul ca om"; Annenkov numește chiar "Suflete moarte" "o celulă ascetică în care a luptat și a suferit până când l-au scos din ea fără viață" Această trăsătură sau proprietate a talentului lui Gogol este de o importanță deosebită în ochii psihiatrului, deoarece Gogol însuși nu a înțeles proprietățile operei sale Dacă cineva poate crede că nu din cauza organizării patologice a sistemului nervos, ci din cauza proprietății imanente a geniului său, nu a putut dezvolta propoziții complexe, este dificil de explicat faptul că Gogol nu a înțeles particularitățile a talentului său până la sfârșitul vieții Despre proprietățile talentului lui Gogol, în general despre opera sa, au scris critici atât de autoritari și competenți, încât întregul !)

Mai multe despre asta: Chizh Pușkin, ca ideal al sănătății mintale- \ * £ovya, Yuryev, Biblioteca "Runivers" Volezn J v gogol () întrebarea este soluționată, iar psihiatrul își poate exprima părerea doar despre modul în care boala marelui poet i-a influențat opera Știm că originea Mică Rusă a lui Gogol "a explicat într-o anumită măsură atitudinea sa față de realitatea rusă (Marele Rus)" Pypin (Dicționar Enciclopedic, , p) spune: "Atașamentul lui G față de patria sa a fost foarte puternic, mai ales în primii ani ai activității sale literare și până la finalizarea celei de-a doua ediții a Taras Bulba, dar un caracter satiric atitudinea față de viața rusă, fără îndoială, se explică nu prin proprietățile sale tribale, ci prin întregul caracter al dezvoltării sale De fapt, rămâne de neînțeles de ce Gogol are o atitudine diferită față de realitatea Marelui Rus decât față de Micul Rus; cu greu se poate vorbi de sensul de "dezvoltare" în sensul în care este folosit în mod obișnuit, în raport cu un tânăr de douăzeci și patru de ani care s-a încăpățânat să evite toate influențele de dezvoltare Când Gogol a pregătit sau editat Inspectorul general, el nu a trăit în astfel de condiții încât să-și poată "dezvolta", să-și schimbe viziunea asupra lumii și, în cele din urmă, "Locurile alese" să dovedească că o atitudine satirică față de Marea realitate rusă nu a fost deloc rezultatul "dezvoltare"; dimpotrivă, după ce a ajuns la cea mai mare maturitate, Gogol a constatat că totul era în cel mai bun mod posibil În general, istoricii literari, și chiar și cei respectabili și autoritari precum Pypin, nu țin cont de motivele pur organice ale activității, acordă o mare importanță mediului, condițiilor de viață, ideilor Ca psihiatru și psiholog, nu pot fi de acord cu o asemenea interpretare a atitudinii lui Gogol faţă de realitatea rusă Îmi amintesc încă o dată ce mi-a spus regretatul psihiatru Goodden: psihiatria este deja o știință grozavă pentru că noi, psihiatrii, putem înțelege corect o persoană; oamenii de știință, oamenii de stat judecă în mod greșit o persoană, pentru că își explică întotdeauna activitatea prin considerații și știm rolul enorm al sentimentelor și influența enormă a corpului asupra sufletului Iezuiții cunoșteau oamenii mai bine, deși doar empiric, și știau să-i gestioneze, pentru că influențau sentimentele; psihiatrii cunosc și puterea corpului asupra spiritului Biblioteca "Runivers" V F chizh Ca psihiatru, explic într-un mod complet diferit diferența semnificativă în atitudinea lui Gogol față de viața noastră și a Micii Rusi Originea în sine, desigur, nu a jucat un rol aici, și foarte devreme Gogol a fost, de asemenea, indiferent față de suferința iobagilor, a subofițerilor biciuiți, a negustorilor jefuiți, atât în Rusia Mică, cât și în Rusia Mare De asemenea, îi era frică să se gândească să meargă în Rusia, precum și în "iubita" sa Ucraina Diferențele în raport cu Ucraina "nativă" și cu moscoviții s-au datorat bolii și dezvoltării acesteia, ceea ce este ușor de observat dacă te aprofundezi în ea când Gogol și-a scris operele de artă din Micul Rus și viața noastră Acele observații despre viața Micului Rus, care au avut ca rezultat lucrările poetice din prima perioadă, au fost culese în adolescență, adică atunci când Gogol a venit acasă din Njin și în din Sankt Petersburg În timpul șederii sale la Vasilievka în vara anului , Gogol nu a mai putut culege observații pentru opere de artă pline de tandrețe și nu lipsite de o atitudine iubitoare față de persoanele create de el Când tânărul strălucit a observat viața Micului Rus, nu era încă trist, bolnav; sufletul lui mai putea iubi, boala nu i-a colorat lumea intreaga cu culori inchise Dar chiar și atunci a văzut deja pe Shponka și pe Ivan Ivanovici cu Ivan Nikiforych; oricât de neînsemnate ar fi aceste chipuri, în sufletul poetului era destulă

tandrețe pentru acești "existenți", care erau buni față de strălucitul tânăr Când Gogol i-a văzut pe Akaki Akakievich și Poprishchin, era încă foarte tânăr, a slujit în departamentul de accesorii și în Ministerul Afacerilor Interne, nu a suportat un atac sever de melancolie, pentru el nu totul în viață își pierduse farmecul, mulți lucrurile i-au trezit încă sentimente plăcute și, prin urmare, el a putut încă să iubească mult și a reușit să ne facă să ne îndrăgostim de Akaki Akakievici și chiar de Poprishchin Boala îndelung-răbdătorului poet progresează; sentimentele plăcute apar din ce în ce mai puțin în sufletul geniului "mare melancolic" O gamă din ce în ce mai extinsă de fenomene trezește în el sentimente neplăcute; boala îngroașă din ce în ce mai mult norul mohorât prin care observatorul ingenios vede atât lumea cât și oamenii Sumbru, tu Biblioteca "Runivers" BOALA n V GOGOL starea de spirit evocată de boală, desigur, ar fi trebuit să se reflecte în operele poetului, în raport cu realitatea lui înconjurătoare Personajele inspectorului general au fost studiate de Gogol când boala în curs de dezvoltare l-a lipsit de căldura inimii, a pictat totul într-o culoare închisă și, împreună cu Shchepkin, iubim chiar și Derzhimorda, dar deja "ca toți oamenii în general" Atacurile de melancolie sau o stare de melancolie în gradul de boală pe care Gogol l-a avut, din fericire, nu duc la slăbiciune mentală, iar îndelungatul poet a apreciat sfatul lui Pușkin de a descrie cumpărarea Sufletelor moarte Materialele pentru această lucrare nemuritoare, cel puțin în cea mai mare parte, au fost adunate în - şi prima jumătate a anului , adică după un atac sever de melancolie în Am văzut că starea melancolică nu l-a părăsit pe Gogol în vara lui şi în primăvara lui Este clar că într-o asemenea stare de minte că observatorul ingenios nu i-a mai observat pe Afanasy Ivanovici, Akaki Akakievici etc , ci și-a îndreptat atenția către figuri mai sumbre - Nozdrev, Sobakevici, Manilov, Korobochka și Plyușkin Chiar și noi muritorii obișnuiți suntem atenți la ceea ce se potrivește dispoziției noastre; o persoană sănătoasă și veselă tratează oamenii altfel, îi înțelege altfel decât un ratat sumbru Știm cu toții că într-o dispoziție bună ne uităm diferit la cunoștințe decât într-o dispoziție proastă Lui Konstantin Levin, după o explicație cu Kitty la soții Oblonsky, toți oamenii i se păreau amabili, inteligenți, buni; le iubea pe toate, pentru că inima lui era plină de dragoste Nu trebuie să uităm de influența enormă a subdezvoltării sentimentelor sexuale la marele nostru satiric Cunoștințele noastre științifice despre acest subiect sunt foarte limitate și inexacte Rieger x) neagă complet influența acestei funcții importante asupra vieții mentale, dar cu greu se poate fi de acord cu opinia acestui venerabil om de știință Pentru a nu intra într-o discuție despre această problemă extrem de complexă și delicată, mă voi referi la două observații făcute de mine, înțelegând pe deplin insuficiența acestora Cu toate acestea, cu greu este necesar să se dovedească semnificația enormă a sentimentului generic pentru dragoste pentru oameni și pentru lume în general; toate acestea sunt comune *) Die Castration Biblioteca "Runivers" K F chizh cu siguranță, precum și mizantropia eunucilor Am cunoscut două persoane remarcabile cu sentimente sexuale subdezvoltate; unul era om de știință, celălalt un funcționar important; ambii erau mizantropi, priveau sumbru la viață și nu vedeau decât latura ei negativă Omul de știință a fost un mare admirator al lui Gogol și a susținut că nu înțelege și nu îi place nicio operă de artă, cu excepția operelor lui Gogol Funcționarul important era un om cu o inteligență extraordinară și un muncitor rar, dar era atât de suspicios față de subalternii săi, nu vedea decât lucruri rele în ei, încât era foarte dificil să slujească cu el, iar

autoritățile trebuiau să-i refuze serviciile, având în vedere plângerile constante, certurile etc În perioadele de pubertate la astfel de persoane, aceste funcții importante, oricât de slabe, se fac simțite sau, altfel spus, glandele încep să funcționeze, dar nu ajung la dezvoltarea corespunzătoare S-au spus atât de multe despre trezirea vieții sexuale încât nu este nevoie să repeți încă o dată ceea ce se știe; oricât de slabă și incompletă ar fi dezvoltarea acestei funcții, totuși are loc o schimbare corespunzătoare a personalității Când pubertatea se termină atât de imperfect încât un tânăr este fie complet, fie aproape incapabil de viață sexuală, atunci pur organic și conștient, nu poate decât să sufere, să nu fie sumbru Nu știm cum subdezvoltarea acestei funcții importante afectează organic personalitatea subiectului, dar nu există nicio îndoială că atunci când un tânăr este în sfârșit convins că este lipsit de acele plăceri atât de dulci pentru prietenii săi încât nu este creat ca toți ceilalți, el devine împietrit, suferă, se înfurie, starea lui devine mohorâtă Gogol a crescut într-o familie morală și, prin urmare, după toate probabilitățile, a devenit relativ târziu convins că a fost creat diferit de ceilalți Tinerii cu o viață sexuală subdezvoltată se consolează multă vreme cu speranța că își vor reveni peste ani, dar când, în sfârșit, văd că treaba este ireparabilă, viața li se pare dezgustătoare, lipsită de sens În organele nefuncționale, începe atrofia; despre toate acestea, informațiile noastre științifice, repet încă o dată, sunt foarte imperfecte, dar cine nu știe că fetele încep să se estompeze devreme Toate acestea trebuie luate în considerare pentru a explica Biblioteca "Runivers" VOLEZN H β gogol schimbări în atitudinea marelui satiric față de realitatea noastră; ar fi o simplă ipocrizie să afirmăm că astfel de trimiteri de "descendență" "animală" nu pot avea o influență asupra operelor de artă înalte Dacă în viața noastră aceste funcții animale joacă un rol atât de mare, atunci în viața artiștilor trebuie să aibă și mai multă semnificație; să ne amintim de biografia lui Georges Sand, Petrarh, Goethe Gogol a luat o atitudine sumbră, negativă față de realitate tocmai când a trebuit să renunțe la orice speranță, când absența funcției glandelor subdezvoltate a început să afecteze întregul organism Este de la sine înțeles că atitudinea negativă a poetului geniului față de realitate trebuie să fi luat alte forme decât cea a fetei ofilite; dar care nu cunoaște tendința satirică a multor slujnice bătrâne, care știu să observe latura amuzantă și să le ridiculizeze răutăcios Se obișnuiește să râzi de slujnicele bătrâne care nu iubesc pe nimeni decât pisicile, dar ar trebui să le fie milă; care nu cunoșteau fete iubitoare amabile, din cauza situației lor anormale, s-au transformat în acuzatoare amărâte ale tuturor cunoștințelor lor, biciuind fără milă slăbiciunile și neajunsurile altora Din păcate, adesea procesele corporale au o influență extraordinară asupra activității noastre mentale; Desigur, poți închide ochii la toate acestea, dar cu ochii închiși te poți pierde Nu știm de ce unele fete bătrâne devin entuziaste; English spinst ers - tip extrem de drăguț; sunt destul de multe servitoare bătrâne printre aboliţionişti, care se opun vivesecţiunii Cine a locuit în Teritoriul de Vest știe ce este o fată; evlavia și conservatorismul lor, cel mai extrem, sunt binecunoscute Toate acestea trebuie luate în considerare pentru a explica schimbarea foarte rapidă în raport cu realitatea la marele nostru poet Nu știu, și într-adevăr este imposibil de știut cu certitudine ce influență a avut această cauză pur organică asupra creativității; este clar că nici măcar un observator genial nu și-ar putea da seama despre ce fel de influență această latură extrem

de intimă a vieții o avea asupra lui Se știe cu ce groază superstițioasă a privit genialul nostru poet relațiile amoroase (Nevsky Prospekt) Este necesar doar să atragem atenția asupra faptului că această cauză ar fi putut influența dezvoltarea ei, dar să stabilim ce rol a jucat printre alte cauze - me-Questions of Philosophy, voi , Biblioteca "Runivers" ѣ F și JS ѣ stări lancolice, de natură paranoică - greu de posibil Faptul ca acest motiv ar fi putut avea o influenta importanta o arata faptul ca o atitudine clar satirica fata de realitate a aparut tocmai in momentul in care a trecut prima tinerete, cand incapacitatea de a iubi a devenit in sfarsit evidenta, adica la douazeci si patru sau a doua al șaselea an de viață vj Schimbarea atitudinii faţă de viaţă a avut loc de fapt foarte repede - în doi sau trei ani; știm când au fost tipărite lucrările lui Gogol, dar nu știm când au fost create Știm că marele nostru poet, ca toți marii creatori, a lucrat multă vreme la creațiile sale, le-a revizuit de multe ori, le-a rescris și, prin urmare, nu se poate îndoi că Inspectorul General, cel puțin în schiță generală, a fost creat în două ani, și poate chiar mai mult, înainte de apariția sa în formă finită Evident, autorul de douăzeci și patru de ani nu și-a putut schimba atitudinea față de realitate prin "dezvoltare" Nici în viața lui, nici în activitățile sale, nici în atmosfera spirituală în care a trăit în acești ani, nu a existat ceva care să-i explice "dezvoltarea" în această direcție Transformarea apicultorului "umorist moale" Rudago Pank "într-un satiric formidabil" s-a produs foarte repede - în trei sau patru ani și, prin urmare, istoricii literari nu pot urmări absolut acest "proces psihologic" Dr Bazhenov J) evită să explice acest proces tocmai pentru că diagnosticul său de boală Gogol nu este în întregime corect Când Gogol a petrecut sărbătorile din la Vasilievka, nu a mai putut trata realitatea din jurul său cu umor blând și, prin urmare, această călătorie nu i-a oferit materiale pentru creativitate Abia în tinerețe a fost un umorist blând și deja la acea vârstă, când oamenii normali privesc lumea prin ochelari de culoare trandafirie, era un satiric formidabil În general, satira, și chiar mai formidabilă, nu este caracteristică tinereții Shchedrin și-a scris cele mai bune și mai formidabile satire când avea patruzeci de ani; Swift a creat Călătoriile lui Gulliver când avea cincizeci de ani In spate- op cit , p Biblioteca "Runivers" BOALA LUI J V GOGOL Visez că marele satiric englez a fost un om bolnav și în ultimii zece ani ai vieții a suferit de o boală psihică gravă Adevărat, Yambs of Barbier a apărut când poetul avea douăzeci și șase de ani, dar dezvoltarea ulterioară a acestui poet s-a oprit foarte devreme și toate lucrările sale ulterioare sunt deja mult mai mici decât Yambs, ceea ce dă deja dreptul de a se îndoi cu privire la ideea lui Barbier sănătate Nu există o biografie bună detaliată a lui Singurul satiric care, deja în al douăzeci și cincilea an de viață, și-a câștigat faima, este Boileau; dar Boileau era un castrato, de vreme ce în copilărie lui partie très délicate fusese stricat de un cocoș indian Desigur, se poate spune că afectarea organelor importante de către Boileau și subdezvoltarea dorințelor sexuale a lui Gogol nu au avut nimic de-a face cu activitățile lor, că am furnizat un certificat care să explice nimic, dar totuși este imposibil să nu comparăm că Boileau și Gogol sunt aproape într-unul și la fel La aceeași vârstă, au devenit faimoși pentru satiri, că amândoi aveau un defect organic care îi lipsea de tinerețea lor veselă Atitudinea satirică față de realitatea lui Gogol ca artist nu numai că s-a manifestat foarte devreme, ci s-a și dezvoltat foarte repede În , primele capitole din "Suflete moarte" au

evocat o stare de spirit tristă în Pușkin Primele șase capitole ale acestei cele mai mari opere de artă sunt greu de citit chiar și acum Un cunoscut savant german mi-a spus că nu cunoaște o portretizare mai întunecată și mai artistică a realității decât primele șase capitole din Dead Souls Când i-am remarcat (în , când încă nu înțelegeam pe deplin Dead Souls) că acestea erau tipuri de vieți anterioare rusești, acest venerabil savant mi-a obiectat în mod viu că personajele Dead Souls, precum statuile grecești, sunt nemuritoare și pe înțelesul tuturor; Avem o mulțime de câini Ultimele capitole ne interesează cu adevărat puțin pe noi, germanii; aceasta este viata ta " Atunci am apreciat corectitudinea judecății acestui mare om de știință și acum cred că "Mort l) Rieger (op cit s -); iată date despre această împrejurare din viața lui Boileau, destul de suficiente pentru a judeca anormalitatea acestui satiric * Biblioteca "Runivers" bbb e F h l yas ъ Sufletele" pot fi împărțite în două părți Primele șase capitole nu sunt doar satira, ci o reproducere uimitoare de artistică a fețelor vii; Într-adevăr, Gogol a creat statui la fel de minunat de artistice precum Apollo Belvedere, Venus etc Ultimele capitole din Dead Souls sunt deja o adevărată, desigur, mare satiră; aici Gogol a pictat un mediu, teribil în vulgaritatea lui; această imagine este mai mult socială decât psihologică În opinia mea, primele șase capitole din "Suflete moarte" sunt mai înalte decât ultimele, întrucât vitalitatea uimitoare, claritatea de neatins a delimitării personajelor primelor șase capitole nu se mai regăsesc în partea a doua Orașul de provincie, funcționari, toate acestea sunt frumos înfățișate, dar nu mai sunt complet terminate, complet vii, complet de înțeles pentru toată lumea și pentru toată lumea; mediul, viața, atitudinea oamenilor sunt desenate, dar numai dintr-o parte Aceasta este satira pură Desigur, înțeleg că aprecierea mea despre "Suflete moarte" nu poate pretinde autoritate și mi-am exprimat aici părerile doar pentru a indica dezvoltarea unei atitudini satirice, și, în plus, extrem de sumbre, față de viața marelui nostru scriitor Ultimele capitole din Suflete moarte, din câte știm, au fost scrise la sfârșitul anilor treizeci, când boala lui Gogol avansa considerabil, când viața își pierduse tot farmecul pentru el Îndrăznesc să cred că ultimele capitole din "Suflete moarte" dau dreptul de a vorbi despre slăbirea geniului lui Gogol, despre efectul distructiv al bolii *) ț) Aceste rânduri erau deja scrise când am citit nota lui Yul Portugalov "Despre controversa Prof V F Chizh și Dr Ya F Kaplan (Questions of Philosophy, Vol) Din cele de mai sus, este clar că Yu Portugalov și cu mine înțelegem Dead Souls în general și Plyushkin în special, atât de diferit încât polemica viitoare este absolut imposibil Voi observa doar că lucrarea mea despre Plyushkin a fost publicată în organul medical special Vrachevnaya Gazeta, ceea ce indică clar atitudinea mea față de problemă G Portugalov crede în zadar că remarca mea despre neînțelegerea criticii lui Plyushkin este doar un lapsus linguae critici care a scris despre "Suflete moarte", ei, din cauza necunoașterii psihiatriei, nu l-au putut înțelege corect pe Plyushkin Este de la sine înțeles că necunoașterea psihiatriei nu scade în niciun fel meritele acestor figuri remarcabile, la fel cum cunoștințele de psihiatrie și psihologie, sper, nu mă privează de dreptul de a judeca ceea ce ar putea argumenta oamenii care nu au studiat aceste științe despre Plyushkin este un tip nemuritor, deoarece reprezentarea sa ne surprinde prin completitatea și fidelitatea sa Împreună cu asta, Plyushkin, ca și restul Biblioteca "Runivers" BOALA n V GOGOL Nu a existat un mare artist care să-și judece opera și lucrările atât de greșit ca Gogol; a preluat toate subiectele, a scris

despre toate: atât despre Sfânta Liturghie, cât și despre geografie (pentru vârsta copiilor) și, în același timp, hotărât nu a înțeles marea semnificație, enorma valoare a "Inspectorului General" Știm cum l-a interpretat Gogol pe Inspectorul General și, prin urmare, nu există nicio îndoială că el, cu totul diferit de noi, a înțeles și a apreciat această lucrare unică de acest gen Gogol, cu puterile sale de observație, deși slăbite după , ar fi trebuit să înțeleagă că Skvoznik-Dmukhanovsky, Hlestakov, Dobchinsky sunt tipuri nemuritoare, universale, ar fi trebuit să vadă că în Franța și Italia sunt, în esență, aceleași ca și la noi În spate Desigur, francezul Dmukhanovsky, ca la acea vreme, și acum nu ia atât pe Onufry, cât și pe Anton, dar el ia atât ca redactor de ziar, cât și ca adjunct influent unele creații înalt artistice, desigur, au o semnificație socială; este atât de clar încât mi s-a părut de prisos să vorbesc despre asta De fapt, nu este clar pentru toată lumea că sub iobăgie, când soarta iobagilor săi depindea complet de arbitrarul proprietarului pământului, chiar și un pacient atât de blând precum Plyushkin a ruinat, a redus la sărăcie un întreg sat Îngrozitoare este o astfel de lipsă de drepturi, în care chiar și o persoană jalnică și slabă la minte poate face rău foarte mult fără reținere și nimeni nu ar putea proteja victimele unui bătrân care i-a ieșit din minți Plyushkin este o creație extrem de artistică și, prin urmare, eternă; Soții Plyushkin își păstrează acum banii de hârtie învechiți, dar numai rudele lor suferă de demență Nu știu ce vor acumula viitorii Plyushkini, dar sunt destul de sigur că soarta lor va fi tristă, iar soarta rudelor lor va fi tristă, atâta timp cât avem puțini psihiatri cunoscători, atâta timp cât autoritatea știința și reprezentanții săi vor fi la fel de înalte ca acum Semnificația analizei psihiatrice a imaginilor create de poeți și pictori a fost scrisă de oameni de știință foarte competenți și, prin urmare, nu este nevoie să discutăm din nou această întrebare Deosebit de valoroase sunt lucrările școlii Charcot și ale remarcabilului psihiatru german Möbius În aceste lucrări am căutat îndrumare pentru mine și cred că o astfel de analiză, desigur, dacă este adevărată, este totuși utilă, la fel cum este utilă orice explicație științifică a fenomenului vieții Analiza psihiatrică a imaginilor create de artiști secundari este aproape o risipă de muncă, deoarece aceste imagini reproduc doar parțial realitatea; de aceea m-am limitat la elucidarea din punct de vedere psihiatric a unora dintre imaginile create de marii maeștri; Dostoievski, Turgheniev și Gogol, Biblioteca "Runivers " V F chizh hoţ Gogol putea vedea toate acestea și totuși a scris deznodământul inspectorului general În general, Gogol nu a putut niciodată să înțeleagă marea valoare a operelor sale artistice, nu a putut înțelege că nu a putut scrie nimic demn de numele său, nici în istorie, nici în geografie, nici în agricultură Fiecare om normal admiră lucrările artistice ale lui Gogol, fiecare persoană educată le înțelege semnificația; numai ca urmare a bolii sale, Gogol nu a înțeles și nu și-a apreciat propriile lucrări, nu a putut niciodată să înțeleagă limitele a ceea ce îi era disponibil și, prin urmare, și-a irosit constant forțele prețioase și slabe pe munca pentru care era atât incapabil și nepregătit Ca urmare a bolii, geniul lui Gogol nu numai că s-a slăbit devreme și s-a stins devreme, dar chiar și puterea lui Gogol a fost irosită de foarte multe ori, marea muncă artistică a fost întreruptă de scrierea unor articole care au stârnit regretul pentru munca și timpul irosit al marelui poet Cu greu a existat un alt poet de geniu care să-și aprecieze și să înțeleagă atât de puțin operele sale de artă, precum Gogol Nu avem de ce să ne îndoim de sinceritatea lui

când a scris că "Locuri alese" este "prima mea carte practică" De asemenea, nu putem decât să fim surprinși de modul în care Gogol nu a înțeles marea semnificație umanizatoare și moralizatoare a operelor sale, în ciuda faptului că Belinsky a explicat pe deplin sensul acestor lucrări Studiul biografiei lui Gogol este extrem de instructiv atât pentru psiholog, cât și pentru psihiatru, deoarece ne arată clar că geniul nu poate fi îmbinat cu întreaga personalitate a autorului; geniul poate fi ceva străin, străin întregii naturi, întregii organizări spirituale a autorului Gogol a început să scrie pentru a câștiga bani, toată viața nu a apreciat farmecele "Serilor", le-a considerat munca lui slabă; pe subiectele prezentate de Pușkin , a scris "Inspectorul general" și "Suflete moarte", a avut puțin interes pentru "Inspectorul general", a interpretat-o în felul său și, în cele din urmă, a considerat prima parte a "Suflete moarte" doar o construcție grăbită pridvor spre un palat magnific Evident, ceea ce a fost creat de geniul lui Gogol era complet străin și chiar de neînțeles pentru Gogol, un om bolnav Fiecare dotat normal, mediocru Biblioteca "Runivers" BOALA n V GOGOL O persoană inteligentă și chiar slab dezvoltată admiră lucrările lui Gogol, deși nu înțelege clar și nu înțelege pe deplin sensul lor Cum se poate explica o atitudine atât de ciudată a lui Gogol față de operele sale de artă? Desigur, în primul rând, îmi vine în minte următoarea explicație: Gogol, ca mare artist, a înțeles mai bine decât criticii săi imperfecțiunile operelor sale, invizibile pentru alții, a simțit discrepanța dintre idee și execuție; gustul său artistic fin dezvoltat nu s-a mulțumit cu lucrări care sunt frumoase pentru noi, nu înzestrate cu geniu O astfel de explicație este de nesuportat doar pentru că toți marii artiști simt mai bine decât noi imperfecțiunea lucrărilor lor, discrepanța dintre concepție și execuție, care nu îi împiedică să-și iubească creațiile, să fie mândri de ele și, în același timp, să se străduiască să creați altele și mai perfecte De fapt, de ce și-a tratat Gogol operele altfel decât toți marii artiști, de ce este, în acest sens, o excepție În cele din urmă, Gogol, care prețuia atât de puțin creațiile sale de geniu, avea o părere bună despre acelea dintre operele sale, în creația cărora geniul său aproape că nu se manifesta Chiar și la întâlnirea cu I S Turgheniev, Gogol i-a citit câteva pasaje dintr-unul dintre acele "articole copilăresc de pompoase și plictisitor de goale cu care este plină această colecție" (Arabesques) Astfel, nici de aproape douăzeci de ani, Gogol nu a înțeles valoarea acestei colecții Alături de o atitudine atât de condescendentă față de "articolele sale copilăresc de pompoase și plictisitor de goale", și mai ciudată este o privire pe nedrept strictă asupra operelor sale cu adevărat grozave Este evident că geniul și ceea ce a creat au rămas întotdeauna străine, străine de restul personalității lui Gogol Geniul a fost, parcă, separat, nu contopit cu întreaga organizație spirituală și, prin urmare, trebuie să separă întotdeauna geniul și creațiile sale de restul vieții spirituale a poetului bolnav Creativitatea artistică era atât de străină, străină de restul vieții spirituale a marelui poet, încât Gogol, ca persoană, nu a simpatizat deloc cu acele mari idei care sunt exprimate în operele sale artistice El nu a înțeles niciodată că toate lucrările mărețe Biblioteca "Runivers" G V F chizh conduce omenirea înainte; ca artist de geniu, el a înțeles cu o perspicacitate minunată principalele fenomene negative ale epocii sale și, în același timp, nu a înțeles hotărât nevoia de îmbunătățire; ca un om, nu i-a supărat nici iobăgia, nici curțile pre-reforme și aproape că regreta starea teribilă a poporului Numai prin faptul că geniul artistic era străin, străin

întregii personalități spirituale a marelui satiric, putem explica atitudinea lui negativă față de operele sale artistice, contradicția uimitoare dintre ideile principale ale operelor artistice și teoretice și, în sfârșit, o discrepanţă şi mai mare în sensul valorii primului şi celui de-al doilea Gogol nu a apreciat, nu a iubit și nu a înțeles marile sale lucrări, pentru că nu a iubit și nu a apreciat marile idei exprimate în aceste minunate creații ale geniului său Datorită organizării patologice a sistemului nervos, nici la școală, nici în viață nu i-a plăcut să studieze și, prin urmare, nu a fost niciodată o persoană cu adevărat educată; nu a avut acces la uimire de adevăr, indignare pentru nedreptate Din același motiv, nu putea iubi oamenii, nu putea iubi pe cei jigniți și umiliți, deși, ca artist strălucit, a reușit să trezească în noi dragostea pentru Akakiy Akakievich și Poprishchin Această incapacitate pur patologică de a iubi pe nimeni în afară de sine, care, desigur, nu trebuie confundată cu egoismul, l-a lipsit pe poetul bolnav de posibilitatea de a simpatiza cu suferința a milioane de iobagi, de a simpatiza cu cei care sunt biciuiți De fapt, cum ar putea un poet bolnav, căruia nimic nu-i aducea bucurie, nimic nu-i făcea senzații plăcute, să iubească ceva Deja, aproape necontenita suferință nervoasă singură otrăvea atât de mult viața, atât de concentrat toată atenția asupra lui însuși, asupra propriei sale mântuiri, încât nu-i păsa de nimeni și de nimic în afară de el însuși Gogol, ca om, nu i-a supărat câtuși de puțin iobăgie, nu ia fost deloc supărat de despotismul clerical al administrației papale a Romei Gemetele iobagilor din Rusia, precum și *) Op cit , p Biblioteca "Runivers" BOALA n V GOGOL iar strigătele victimelor despotismului papal nu existau pentru poet, chinuit de suferințele sale; era complet absorbit de dorința de a scăpa de propriile sale chinuri și nu era deloc interesat de aspirațiile celor mai bune minți ale noastre și ale tuturor romanilor prudenti, de a îmbunătăți sistemul social La începutul activității mele psihiatrice, am fost foarte surprins că bolnavii mintal erau complet indiferenți la suferința vecinilor lor În clinici și spitale, am văzut adesea că chiar și pacienții grav bolnavi, de exemplu, cu consum sau cancer, au luat parte la suferința vecinilor, i-au ajutat cât mai bine; moartea unuia dintre bolnavi a avut un efect deprimant asupra întregului departament: la unii a stârnit regret, la alții a înspăimântat Deloc ceea ce se observă în instituţiile pentru bolnavi mintal; maniacii dansează și cântă lângă muribund, melancolicii sunt atât de absorbiți de durerea lor încât nu observă suferința aproapelui lor, paranoicii nici măcar nu demnifică suferința camarazilor lor în nenorocire cu atenția lor Moartea pacientului nu interesează absolut nimeni Desigur, unii pacienți psihici în curs de recuperare sunt simpatici cu pacienții care suferă Obișnuiam să mă întreb cu ce lipsă de inimă îi chinuiesc neurastenicii pe cei din jur, cum nu acordă atenție intereselor celor dragi, cum sacrifică totul pentru îmbunătățirea sănătății lor Cu toate acestea, am scris deja despre asta în lucrarea mea "Moralitatea bolnavilor mintal" Nu este nimic surprinzător că bolnavul Gogol nu era deloc interesat de poziția iobagilor din Rusia și l-a învățat pe moșier să-i mustre cu "boți nespălați" Nici în scrisorile sale, nici în memoriile prietenilor lui Gogol nu există indicii că acesta ar fi fost interesat de victimele despotismului lui Grigore al XVI-lea la Roma și ale lui Ferdinand al II-lea la Napoli, deși isprăvile regelui Bombei și ale favoritului său Delcaretti au revoltat întregul lumea) Numai cei care sunt sănătoși pot iubi libertatea, adevărul, umanitatea, pot să se supăreze pentru arbitrar, să se străduiască pentru lumină, să aline suferința celor

jigniți și umiliți *) În iarna anului , i e aproape în același timp cu Gogol, Gladstone locuia la Napoli, indignat de cruzimea regelui bombelor Gladstone nu a putut fi indiferentă față de victimele despotismului și a încercat să le ajute Biblioteca "Runivers" V F chizh Despre Gogol trebuie spus același lucru pe care Fullier) spune despre Dante: Gool este un mare creator, pentru că a fost un mare observator ^ ca un mare observator - nu a putut să nu observe toate ororile realității care îl înconjura, bineînțeles, în acea perioadă a vieții când un geniu strălucea din plină lumină, adică până în Ca artist strălucit, a observat aspectele negative ale vieții noastre; când geniul său era deja slăbit, nu a mai putut observa fenomenele negative ale vieții romane, așa cum mărturisește pasajul său "Roma" Ca un om bolnav, nici în mintea lui, nici în inima lui nu l-a înțeles și nu l-a simpatizat, ceea ce ne este atât de drag tuturor atât în The Government Inspector cât și în Dead Souls Acele aspirații eliberatoare care decurgeau din satirele uimitor de profunde ale lui Gogol erau complet de neînțeles pentru Gogol; dacă nu ar fi fost bolnav, ar fi înțeles măcar parțial lucrările lui Belinsky, dar toată viața lui "nu i-a plăcut să studieze"; nici în inima lui, din cauza bolii, nu putea simpatiza cu acele aspirații strălucitoare care decurg atât de direct și clar din lucrările sale artistice Belinsky, care suferea din cauza consumului, iubea cu pasiune creațiile lui Gogol din toată inima, bolnavul mintal Gogol nu putea să-și iubească operele de artă, pentru că nu era deloc interesat de acele mari principii care stârneau dragostea lui Belinsky Nu mă asum să decid de ce Gogol a considerat chiar numele "liberal" insultător pentru sine, de ce a preferat bunele intenții oficiale Nu cred că este doar pentru că "imnul celor de la putere se potrivește bine poziției pământești a cuviosului autor" Poate că bunăvointa oficială a lui Gogol se explică prin faptul că, în general, bolnavii mintal aderă întotdeauna la ideile la modă, dominante, cu un entuziasm deosebit Am fost constant convins de acest lucru în timpul activității mele la Sankt Petersburg și la Iuriev; bolnavii din Sankt Petersburg, aproape toți, au aderat la opiniile predominante la acea vreme; aici, în Yuryev, din nou, bolnavii mărturisesc opiniile majorității locale; *) Dante este un mare creator pentru că este un mare observator (Schița psihologică a popoarelor europene, p) Библиотека"Runivers" БОЛѢЗНЬ н v гоголя atât aici, cât și acolo, opiniile pacienților sunt extrem de stereotipe, directe și totuși Belinsky l-a comparat pe Gogol cu Burachok (Al cărui cap ar putea digera ideea identității lui Gogol cu Burachkom) În cele din urmă, este foarte important pentru înțelegerea opiniilor lui Gogol pe care nu i-a plăcut să le studieze, deși cu o astfel de interpretare rămâne neclar de ce Gogol a dezvoltat astfel de opinii bine intenționate; mulți oameni care au studiat puțin profesează idei radicale și chiar anarhiste Este de la sine înțeles că o viziune sau alta nu indică încă o boală mintală; vederile la modă ale timpului prezent sunt deținute de majoritatea celor sănătoși și aproape de toți bolnavii mintal Pentru un psihiatru, contează că opiniile lui Gogol nu corespundeau deloc cu ceea ce este exprimat în operele sale de artă; că la artiștii sănătoși nu apare o asemenea personalitate scindată, de ce artiștii sănătoși își iubesc creațiile, își apără cu ardoare idealurile, în lucrările lor teoretice profesează aceleași principii ca și în cele artistice De asemenea, pentru psihiatru contează faptul că lucrările teoretice ale lui Gogol sunt nemăsurat de inferioare ca valoare operelor sale de artă Desigur, gândirea în imagini și gândirea în idei sunt activități atât de diferite încât nu puțini artiști au

fost gânditori foarte slabi O persoană sănătoasă dotată tinde să înțeleagă ce îi este la dispoziție și ce este dincolo de puterile sale și, prin urmare, nici artiștii cuvântului nu își irosesc puterea pe munca științifică și teoretică în general Acei poeți care erau înzestrați cu o mare minte teoretică și în lucrările lor teoretice și-au arătat talentul; Schiller, Victor Hugo, Pușkin, în toate lucrările lor, și-au arătat atât talentul, cât și aspirațiile lor nobile Nu este de mirare că lucrările lor teoretice sunt mai mici decât lucrările lor artistice, dar primele sunt, sau cel puțin au fost, de mare importanță pentru vremea lor Comparând lucrările artistice ale lui Gogol și lucrările teoretice, nu putem decât să fii surprins că un astfel de mare artist a scris articole "popod de pompoase și plictisitor de goale" și, în plus, despre cele mai diverse probleme - începând cu predarea geografiei și terminând cu o explicație a Dumnezeiasca Liturghie Suntem aici din nou Biblioteca "Runivers" V F chizh vedem că geniul artistului era cu totul străin, străin întregii personalități, întregii activități spirituale a scriitorului; în afara sferei creativității artistice nu există doar geniu, ci chiar talent, subtilitate a judecății, mare informație Geniul operelor artistice ale lui Gogol îi împiedică pe unii critici ai lui Gogol să trateze lucrările sale teoretice cu sobrietatea cuvenită; ca să nu mai vorbim de simpatiile politice, în urma cărora chiar locurile "alese" sunt lăudate Nu cunosc o opinie autorizată în apărarea lucrărilor teoretice ale lui Gogol și împărtășesc pe deplin opinia lui I S Turgheniev în această problemă Nu știu cum să explic recenzia entuziastă a "Locurilor selectate" ale orașului Volynsky *); acest critic din Selected Places a constatat că Gogol "și-a dezvăluit puternica iubire inspirată pentru patrie, fie în expresii nemuritoare de mărturisire sinceră, în suspine de neconsolat, în strigăte dureroase de disperare, fie în câteva cuvinte simple și modeste - într-o șoaptă liniștită de rugăciune pe țăruș ѣnyah în fața celui aprins în colțul cu o lampă"; a găsit chiar în această carte limbajul "inspirației profetice și entuziasmului poetic" Fără a pretinde că sunt autoritatea unui critic, pot spune că astfel de recenzii nu pot decât să surprindă atât o persoană educată, cât și un om de știință de specialitate Cu toate acestea, un om de știință poate judeca lucrările teoretice cu nu mai puțină competență decât criticii literari și nu cred că un om de știință ar putea fi în dezacord cu I S Turgheniev, un artist care a înțeles pe deplin spiritul cercetării științifice Prin urmare, pentru mine, este fără îndoială că atât arabescuri, "o colecție de articole copilăroase de pompoase și obositor de goale", cât și "Locuri alese", sunt lucrările unei persoane bolnave mintal Doar organizarea patologică a sistemului nervos al lui Gogol poate explica că tot ceea ce a scris, cu excepția operelor sale de artă, este nedemn de geniul său Trebuie să fim pe deplin de acord cu Lombroso *), care consideră că Gogol și-a arătat organizarea patologică tocmai prin faptul că a scris despre întrebări foarte diferite și extrem de superficial *) "Severny Vestnik" * ; i) Op cit Biblioteca "Runivers" YODIZN N V GOGOL La noi, atât prin prisma cenzurii, cât și prin extrema nesemnificație a comerțului cu carte, încă nu există literatură psihopată, dar sunt multe cărți în străinătate, și chiar mai multe pamflete scrise de psihopați grafomani Un savant german mi-a arătat o bibliotecă întreagă de astfel de scrieri, pe care le adunase Aproape toate astfel de lucrări se remarcă prin concizia lor, sunt discuții neterminate, scurte pe probleme foarte complexe Grafomanul scrie despre cele mai variate întrebări, fără să stea mult timp asupra uneia, și scrie despre orice cu o încredere în

sine extremă Toate aceste lucrări sunt copilăresc de pompoase și plictisitor de goale Mai ales de bunăvoie grafomanii scriu despre politică și morală, le place să predea și să dea sfaturi Scrierile acestor nenorociți nu atrag atenția asupra lor, pentru că scrierile lor sunt pline de locuri comune la modă, iar talentele în rândul psihopaților sunt extrem, extrem de rare Chiar dacă suntem de acord cu cei care găsesc multe gânduri grozave în Locuri alese, este totuși de netăgăduit că această carte foarte mică, ca dimensiune, tratează întrebări foarte multe și extrem de diverse Aici, pe paisprezece coli tipărite, autorul atinge următoarele subiecte: religie, cler, administrație superioară, educație, filantropie, teatru, starea actuală a Rusiei, ce este un guvernator, o femeie în lume, dragostea pentru patrie, gospodărie, agricultură, curte rurală și represalii, pictură, Karamzin, Odiseea, "Suflete moarte", subiecte pentru un poet liric, sensul bolilor Arta (litere VII, X, XV, XVIII, XXIII, XXXI) este dedicată puțin mai mult de o treime din întreaga carte; fără îndoială, aceste scrisori formează cea mai bună parte a cărții; toate celelalte întrebări sunt dezvoltate foarte pe scurt Despre iluminare se vorbește în doar trei pagini; Nu am întâlnit încă niciun autor sănătos, cu o atitudine atât de superficială față de o problemă atât de importantă și nici nu-mi vine să cred că o persoană sănătoasă a reușit să-și prezinte viziunea despre iluminare pe trei pagini și a decis să publice un articol atât de scurt despre un chestiune de o importanță atât de enormă Și mai izbitoare și caracteristică este concizia Scrisorii III: Despre semnificația bolilor; intreaga scrisoare ocupa mai putin de o pagina Cine nu știe despre semnificația bolilor mai mult de o imprimare Biblioteca "Runivers" V F chizh pagină și nu-mi amintesc un singur articol pe un subiect atât de complex care să ocupe o pagină Autorul cărții Locuri alese are și o atitudine superficială față de tema pur etică "Despre ajutorarea săracilor" (scrisoarea VI); toată scrisoarea ocupă două pagini, s-ar părea că un scriitor care a dorit să predea lucruri bune ar trebui să trateze acest subiect important mai detaliat Dacă această întrebare i se pare atât de simplă încât să-și poată exprima toate gândurile despre ea pe două pagini, atunci ar trebui să înțeleagă că pentru noi, simplii muritori, citirea a două pagini ne va lumina foarte puțin Este deosebit de caracteristic acestei cărți uimitoare că chiar și despre ceea ce Gogol cunoștea bine și despre care ne putea oferi indicații valoroase, clare, el spune uimitor de puțin; chiar și despre lectura poeților ruși în fața publicului, Gogol scrie doar două pagini Nici măcar Gogol nu ar putea dezvolta această temă în detaliu, nu ne-a putut învăța ce să alegem pentru a citi, cum să citim Cele mai dificile întrebări de moralitate și viață, despre care s-au spus atât de multe mințile cele mai bune, sunt considerate cu o concizie uimitoare; litera XXIX (Al cărui lot pe pământ este mai înalt) ocupă mai puțin de o pagină; poate o persoană sănătoasă să discute cu adevărat această întrebare așa; Este posibil ca cel puțin o persoană oarecum gânditoare să nu se gândească la al cărui destin este mai înalt, să nu se gândească mult și dureros Aparent mai detaliată este scrisoarea XXVIII (To the Occupying an Important Place), și anume, are pagini; dar la urma urmei, o asemenea masă de întrebări este atinsă în această scrisoare, încât nici una dintre ele nu a fost dezvoltată cu suficientă minuțiozitate; această scrisoare stabilește nu numai instrucțiuni morale către cei mai înalți reprezentanți ai puterii, ci înțelege și mecanismul de conducere, semnificația funcțiilor publice și indică principalele sarcini pentru activitățile reprezentanților puterii Aproape nimeni nu s-a ocupat vreodată de toate aceste întrebări

dificile atât de pe scurt cum a făcut Gogol într-o scrisoare către o persoană importantă Din păcate, știm că tratatele foarte detaliate ale celor mai competenți autori nu au lămurit încă întrebările analizate atât de sumar de Gogol În cele din urmă, "Locuri alese", precum și alte lucrări teoretice ale lui Gogol, se disting prin faptul că totul, și chiar și cele mai complexe probleme, sunt rezolvate extrem de simplu și, în plus, în Biblioteca "Runivers" ËOLZYY N V Gogol în forma cea mai categorică, incontestabilă; nu există îndoieli, neînțelegeri; totul este explicat de autor pe mai multe pagini, sau chiar pe mai multe rânduri Nietzsche spune pe bună dreptate: "Obiecția, prudența, îndoiala, ironia sunt semne de sănătate; tot ceea ce este absolut se află în domeniul patologicului Pe baza celor peste douăzeci și cinci de ani de studiu asupra bolnavilor mintal, nu pot decât să confirm că acest filosof bolnav are dreptate Nu există o carte în care atât de multe întrebări să fi fost atât de simplu și atât de absolut hotărâte ca în Selected Places Dacă excludem din această carte că autorul vorbește despre el însuși, despre bolile sale, despre mântuirea lui, își ceartă dușmanul (îl certa pe Pogodin de trei ori) și își laudă prietenii, adică din nou vorbește despre relațiile lui, sau despre ei , atunci vor mai fi puține gânduri noi în carte Aproape tot ce se spunea în ea era deja cunoscut, dar autorul unor opinii deja cunoscute prezintă într-o formă extrem de simplificată și le exagerează la extrem Cine nu cunoaște beneficiile prudenței, dar Gogol expune sfatul de a gestiona economia cu prudență într-o formă categorică nemaiauzită; este puțin probabil ca Korobochka să fi urmat acest sfat Desigur, Odiseea este o lucrare minunată, dar nimeni nu i-a acordat încă atât de multă importanță pe care Gogol o acordă acestei poezii; Nu vorbesc despre faptul că Gogol s-a înșelat în privința stării societății sale contemporane Toată lumea știe că un preot poate influența moralitatea, dar este mai mult decât îndoielnic că "bețivii și escrocii de primul fel" după spovedanie (" și persoane s-au spovedit brusc") au părăsit biserica "roșii ca racul", dar cu greu și o astfel de mărturisire este de dorit Cu greu este posibil ca o persoană sănătoasă să creadă că "toate birourile noastre din prototipul lor sunt frumoase și create direct pentru pământul nostru" Cine nu știe că nu există, și într-adevăr nu poate fi, perfect pe pământ și, desigur, cei mai înflăcărați reacționari din sufletul lor nu au fost de acord cu Gogol, care avea cele mai vagi idei despre subiectul despre care vorbea Chiar și subiectele care necesită un studiu îndelungat sunt spuse extrem de "absolut"; de exemplu, cei mai capabili și înzestrați dintre oameni, după ce au depășit vârsta de patruzeci de ani, devin plictisiți, obosiți și slabi Pare despre un astfel de pur științific Biblioteca "Runivers" d chizh proza trebuie rostită cu mare grijă; iar acum încă nu știm bine ce vârstă este cea mai productivă, iar Gogol rezolvă toate îndoielile în două rânduri, desigur, fără nicio dovadă Există multe astfel de exemple, pentru că, de fapt, întreaga carte este formată din astfel de judecăți categorice și, în plus, extreme Într-un cuvânt, cei care sunt de acord cu opinia de mai sus a lui Nietzsche, pentru asta nu există nicio îndoială că "Locurile Selectate" conțin o mulțime de patologice O asemenea acuratețe, judecăți extreme pot impresiona și mulțumi, deși foarte puține Patologicul din această carte, cred, a făcut imposibil pentru unii să-l privească corect; cartea este pur și simplu de neînțeles pentru mulți; de fapt, persoanele nefamiliare cu psihiatrie nu pot evalua corect această minunată carte; este atât de diferit de cărțile scrise de autori sănătoși S T Aksakov, neștiind psihiatrie, chiar a exagerat patologicul din această carte: "nu există

un singur cuvânt sănătos, peste tot boala este fie în dezvoltare, fie în bob" *) Mai puțin perspicace decât venerabilul slavofil, cititorii puteau explica această carte ciudată doar prin faptul că Gogol "s-a prefăcut că este un predicator al creștinismului" Clever D N Sverbeev a găsit în această carte "escrocherie" (Shenrok W); Sverbeev l-a respectat și l-a iubit pe Gogol și, prin urmare, i-a fost foarte greu să se oprească asupra acestei păreri; Sverbeev nu a putut decide "dacă înșală (din ceea ce Dumnezeu salvează) înainte de a se înșela pe sine, sau dacă se înșeală mai întâi pe el însuși, apoi își înșală cititorii" În ceea ce privește partea a doua a Suflete moarte, psihiatrul are foarte puține de spus; slăbirea creativității în această lucrare este atât de clară încât nu ridică îndoieli și numai boala poate explica acest trist fenomen Gogol a scris această lucrare neterminată la vârsta în care oamenii sănătoși ating cea mai înaltă putere spirituală și, prin urmare, doar o boală ar putea avea un efect atât de negativ asupra activității artistice a marelui satiric Trebuie remarcat faptul că deja în această lucrare, *) Op cit , pp ibb Biblioteca "Runivers" BOALA n V GOGOL din cauza bolii, bătrânețea marelui poet a început prematur Gogol predică cu insistență tezaurizarea, ridicând-o la nivelul primei, celei mai importante virtuți După cum știți, el a predicat aceeași moralitate în scrisorile sale către mama și surorile sale Gogol, ca un poet al geniului, era clar conștient de faptul că tezaurizarea este caracteristică bătrâneții, atât normală, cât și patologică: tezaurizarea lui Korobochka este cel puțin necompatibilă, cea a lui Plyushkin este de-a dreptul îngrozitoare Ca un mare artist, el a conturat clar toată nesemnificația Korobochka, demența senilă a lui Plyushkin Tot mai puțin atractiv este kulakul, Sobakevici, deși este o gazdă bună Când Gogol a scris prima parte a Sufletelor moarte, a apreciat corect că numai Korobochka își putea umple întreaga viață cu acumularea de bogăție, că Sobakevici era o persoană de-a dreptul răutăcioasă, că doar un bătrân din mintea lui putea iubi bogăția mai mult decât orice în lume Când Gogol scria partea a doua din "Suflete moarte", a început, ca urmare a bolii, să îmbătrânească și, prin urmare, a avut o atitudine diferită față de tezaurizare; îl ridică la o virtute și câți bătrâni considerau tezaurizarea ca fiind cea mai mare înțelepciune și virtute Așa cum fac mulți bătrâni, Gogol a început să învețe că este necesar să salvăm, să trăim economic, că extravaganța este cel mai mare viciu, că toate necazurile noastre vin din faptul că nu știm să trăim în limitele posibilităților noastre Dacă morala celei de-a doua părți a "Suflete moarte" este propovăduită de un bătrân, acest lucru este destul de firesc, deși, desigur, nu sunt puțini bătrâni care își păstrează până la moarte dragostea pentru tot ce este frumos Dar o astfel de predică în gura lui Gogol, care se uitase atât de recent la Sobakeviches și Korobochek, mărturisește o mare schimbare, o debut precoce a bătrâneții Altfel este imposibil de explicat o schimbare atât de rapidă a vederilor marelui nostru poet; boala sa s-a încheiat devreme la bătrânețe prematură și, prin urmare, a început să predice prudența senilă, morala lui Korobochka Bătrânețea timpurie a marelui nostru poet s-a manifestat în primul rând în morala cu care este impregnată a doua parte a Sufletelor moarte, apoi această bătrânețe patologică s-a relevat în întregul comportament al pacientului Mi s-a părut necesar să mă opresc asupra acestei trăsături a celei de-a doua părți a "Suflete moarte" tocmai pentru a putea încă o dată Questions of Philosophy, vol , Biblioteca "Runivers" V F h și w pentru a stabili că nu "dezvoltarea", ci cauzele pur organice au determinat schimbările în activitatea sau direcția marelui nostru

satiric Gogol a început să predice moralitatea bătrânului, nu ca urmare a cursului "dezvoltării" sale, ci ca urmare a bătrâneții patologice timpurii De fapt, nici în atmosfera spirituală în care a trăit în anii patruzeci, nici în propria sa viață, în cele din urmă, nici în viața publică, nu a existat ceva care să-i explice deliciile cumpătării și tezaurizării Smirnova, Velegorsky, Tolstoi înșiși nu s-au descurcat, au trăit din bani trimiși de pe numele lor, Gogol însuși a trăit și din totul gata, în general, conducerea nu a jucat niciun rol în viața lui Gogol și a prietenilor săi, cărora se pare că le pasa mai puțin despre disputele lumești, absorbite în întregime de interese superioare S-ar părea că într-un astfel de mod de viață, mai puțin de toate ar fi trebuit să se aștepte la interes pentru ceea ce a umplut viața lui Korobochka și este chiar ciudat că, în același timp, poetul nostru a predicat atât tezaurizarea, cât și renașterea morală Marele poet nici măcar nu a avut ocazia să acorde atenție farmecul tezaurizării, pentru că tocmai în acest moment al vieții sale avea bani fără prea multe probleme, își putea satisface toate nevoile fără prea multe greutăți, iar prietenii și admiratorii luau grija de treburile lui După cum se poate judeca din corespondența supraviețuitoare, niciunul dintre prietenii lui Gogol din această perioadă a vieții sale nu a fost interesat de agricultură, afaceri, bogăție și, prin urmare, "dezvoltarea" nu poate fi explicată, fără nicio bază psihologică, interesul ardent al lui Gogol pentru cumpătare și agricultură Predicarea tezaurizării în partea a doua a "Suflete moarte" este pe deplin explicată printr-un motiv pur organic - bătrânețea cu debut precoce Cine nu cunoștea oameni care toată viața lor nu s-au gândit la economii și chiar s-au distins prin extravaganță, care, odată cu apariția bătrâneții, s-au schimbat complet în acest sens: a apărut economia, a apărut respectul pentru această virtute Astfel, vedem încă o dată influența extraordinară a procesului organic asupra vieții pur spirituale a marelui nostru satiric Le-a scris în repetate rânduri mamei și surorilor sale despre beneficiile economiilor, despre pericolele nu numai ale luxului, ci chiar și ale achiziționării de provizii în oraș, despre necesitatea de a se mulțumi cu Biblioteca "Runivers" BOALĂ n V GOGOL provizii satului și, în același timp, a rugat-o pe mama sa să se roage pentru el mai des și mai mult, să ordone rugăciuni pentru însănătoșirea lui Atât sfaturile, cât și cererile sunt explicate în întregime de starea de sănătate a lui Gogol, la fel ca predicarea tezaurizării din partea a doua a Suflete moarte Despre manuscrisul ars al celei de-a doua părți a "Suflete moarte" cunoaștem opinia talentatului Yu Samarin) "Ce fenomen ciudat, misterios, acest Ivanov, parcă cealaltă jumătate a lui Gogol Amândoi au fost înălțați de o forță și profunzime extraordinare a pretențiilor spirituale, pretenții irealizabile în sistemul modern de viață socială, și amândoi s-au rupt în momentul în care, obosiți de căutări, au vrut să-și devanseze timpul și să ia în considerare mâinile lor un ideal pe care realitatea nu l-a dat Sunt profund convins că Gogol a murit pentru că era conștient pentru el însuși cât de mai jos era al doilea volum al său decât primul și nu a vrut să recunoască în sinea lui că începea să rumenească realitatea Nu voi uita niciodată impresia profundă și grea pe care mi-a făcut-o pe Homiakov și mie într-o seară, când ne-a citit primele două capitole ale celui de-al doilea volum După ce a citit, s-a întors către noi cu o întrebare: "Spune-mi sincer un singur lucru - nu este mai rău decât prima parte?" Ne-am uitat unul la altul și nici el, nici eu nu am avut inima să-i spunem ce am gândit și ce am simțit V Chizh (Urmează a fi continuat în continuare) *) Datorită îngăduirii

amabile a lui F D Samarin, citez acest fragment dintr-o scrisoare nepublicată a lui Yu F Samarin către A O Smirnova din octombrie (din Samara) * Biblioteca "Runivers" Viața și psihicul (Empiriomonismul în doctrina vieții) A Zona de experiență eu Fluxul de experiențe care constituie ceea ce numim viață mentală nu este în toate momentele sale un adevărat obiect de cunoaștere, un material potrivit pentru el: el devine un astfel de obiect sau material doar acolo unde apare într-o formă mai mult sau mai puțin organizată, în forma de experienta Chiar și în limitele experienței directe, există multe experiențe obscure, vagi, care dispar de îndată ce apar în domeniul psihicului, care sunt atât de nedefinite și de scurtă durată încât eludă cunoașterea, aproape că nu există pentru el Dar rămâne încă întrebarea ce se află dincolo de limitele experienței psihice directe, deși nu dincolo de limitele experienței posibile în general Există motive suficiente pentru a nega viața psihică într-un pântece, la un om care doarme într-un somn adânc fără vise să rămână în memorie? Cu cât mai departe, cu atât întreaga noastră cunoaștere este impregnată de ideea de continuitate, cu atât mai departe, cu atât mai puțin capabilă să suporte orice abatere de la această idee, cu atât mai departe, cu atât mai decisiv o face premisa generală Între timp, această idee este cu siguranță în contradicție cu noțiunea că viața mentală ia naștere din nimic, ca un fenomen excedentar al unei vieți fiziologice în continuă dezvoltare și se poate opri complet timp de câteva ore pentru a reînvia din nou Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PSIHIA "nimic" mental în momentul trezirii "Cu toate acestea, nici viața uterină, nici somnul fără vise nu ne oferă experiență psihică directă și, prin urmare, nu pot servi decât indirect ca material pentru cunoașterea psihologică Este un haos întunecat de experiențe în care nu există "suflet", nici o unitate organizată care să caracterizeze lumea experienței Lumea mentală a unui copil în primii ani de viață, precum și lumea viselor și a delirului, reprezintă o serie de manifestări intermediare ale vieții, o zonă limită a haosului mental și a experienței mentale Există organizare aici, dar doar fragmentară: imagini șovăitoare, combinații instabile, nașterea ordinii printre materialul fără formă al vieții și pătrunderea vieții fără formă în ordinea experienței Desigur, aceste experiențe se află într-o relație nedefinită și schimbătoare cu sistemul experienței; în sfera memoriei găsim doar fragmente din impresiile primilor ani de viață, amestecate cu iluziile memoriei și amintirile inspirate, doar scene izolate din viața viselor, dispărând într-o masă de vagi senzații de confuzie și dizarmonie În zorii vieții omului și a omenirii, această regiune a vieții mentale semi-organizate domină încă armonia în curs de dezvoltare a experienței și se retrage cu cea mai mare încetineală înainte de dezvoltarea ei; Urme ale unei asemenea dominații rămân încă, sub forma superstițiilor, presimțirilor, misticismului Dar victoria experienței, cu armonia și integritatea ei crescândă, a fost de mult timp fără îndoială Să aruncăm o privire mai atentă asupra acestor diferite grade ale unității psihice a vieții, să încercăm să înțelegem legătura lor vitală, condițiile obiective ale tranzițiilor lor reciproce Comparând starea unei persoane care doarme într-un somn profund cu starea unui copil uter, nu se poate să nu găsească o mare asemănare între ele: atât aici cât și acolo impresiile exterioare sunt eliminate, manifestările vieții sunt reduse la procese vegetale, nutriția țesuturilor corpului prevalează asupra costurilor sale, reacțiile la lumea exterioară sunt absente, cu excepția câtorva reflexe În general, somnul profund pare a fi o revenire temporară la tipul de viață care este caracteristic unei persoane înainte de naștere și, în

semnificația sa creatoare pentru corp, este cel mai puțin asemănătoare cu moartea cu acesta Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV însoțitor constant - distrugerea organismului Există însă o diferență fundamentală profundă între somn și viața uterină: este suficient ca cel care doarme să se trezească pentru a se regăsi în lumea experienței, în sfera vieții conștiente; un copil nenăscut trebuie să se nască și să se dezvolte pentru aceasta Într-un caz, sistemul de experiență nu a avut încă timp să se desfășoare și să se organizeze; în celălalt caz, este temporar, parcă, restrâns și dezorganizat Suma experienței, bogăția experiențelor, atât cantitativ cât și calitativ, este determinată de relația organismului cu mediul său Acolo unde există un echilibru complet între organism și mediu, unde contactul dintre organism și mediu nu face nicio diferență în tensiunea energiei, nu există deloc temei pentru sentimente: organismul, așa cum ar fi, nu există, contopindu-se în indiferență cu mediul său Fiecare experiență este distincție și nu există viață în care nu există nimic de distins Dar de îndată ce mediul și organismul acționează ca o combinație dezechilibrată energetic, de îndată ce există o diferență de tensiuni energetice, de îndată ce are loc un anumit flux de energie între ambele complexe, organismul are ceva de experimentat, indiferența este înlocuită cu viaţă Dar încercând să adoptăm acest punct de vedere, întâlnim o serie întreagă de prejudecăți născute din analogii superficiale și analize insuficiente Aceste prejudecăți pot fi formulate astfel: credința în viața reală fără experiențe, ideea că experiențele sunt doar un epifenomen, un produs secundar al vieții II Până acum, a predominat o înțelegere dualistă a vieții: viața fiziologică a organismului și "experiențele sale mentale" sunt considerate ca două zone complet diferite, nicăieri care nu se ating direct, deși sunt legate de o anumită dependență Această dependență, denumită cel mai adesea "paralelism", în experiența personală, se dovedește totuși a fi incompletă, întreruptă: într-o serie de cazuri, schimbările în aparatul nervos au loc fără nicio reflectare vizibilă în psihic, în sfera constiinta Doar o mică parte din mic și permanent Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PSIHIA iritațiile produc "impresii" vizibile asupra sistemului nervos; iar în perioadele de încetare temporară a muncii mentale, viața fiziologică rămâne, aparent, complet eliberată de legătura cu "experiențele psihice" Astfel, aceste experiențe par să reprezinte cu adevărat doar "epifenomenul" vieții, un plus la manifestările sale fiziologice venite de nicăieri și dispărând de nicăieri ami biologice lumea în general Este firesc să presupunem că complexitatea experiențelor organismului mental corespunde complexității aparatului neuro-cerebral, cu stările cărora le sunt asociate Dar, în același timp, concluzia este însăși că astfel de experiențe nu există deloc acolo unde nu există un sistem neuro-cerebral, adică, de exemplu în toate Protozoarele și în multe dintre Metazoarele inferioare Și întrucât chiar și la om, cu sistemul său nervos extraordinar de complex, aceste experiențe nu sunt întotdeauna observate, ci doar în prezența unui număr de condiții, și sunt extrem de ușor întrerupte, se pare că se poate accepta că existența aparatului nervos central , în general, nu este încă o bază suficientă pentru concluzia că există "experiențe" - Ca urmare, nu se poate spune că se obține un tablou foarte armonios și armonios: avem în fața noastră două tipuri de procese de viață, complet eterogene ca conținut; unul dintre ele apare pretutindeni, iar celălalt, în unele, relativ puține cazuri, ca un fel de completare la primul, legat de acesta printr-o dependență determinată pentru fiecare caz particular, dar în general, adesea

întreruptă Totuși, dacă discordanta imaginii jignește simțul nostru estetic, atunci aceasta, aparent, încă nu spune nimic împotriva fidelității sale obiective; dar pare să se bazeze pe fapte destul de neîndoielnice ale experienței și pe analogii destul de legitime, fără de care cunoașterea nu se poate descurca deloc Critica oricărui concept cognitiv se reduce la două puncte: critica generalizărilor și concluziile din punct de vedere Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV experiență și o critică a experienței lor subiacente însăși din punctul de vedere al conexiunii și regularității sale Este clar că trebuie plecat din ultimul moment, pentru că doar experiența dovedită, eliberată de erori și iluzii, este o bază de încredere pentru critica cunoașterii În întrebarea care ne ocupă, acest moment este deosebit de important ¿ În primul rând, este necesar să se stabilească cea mai directă și imediată formă a relației dintre "experiențele" organismului și "procesele fiziologice" ale acestuia, o sarcină a cărei soluție este asociată cu dificultăți considerabile Ar fi, de exemplu, o greșeală să luăm pentru o asemenea formă de dependență relația dintre complexitatea aparatului neuro-cerebral, pe de o parte, și diversitatea și completitudinea experiențelor, pe de altă parte; acest lucru ar fi eronat dacă numai pentru că la cea mai dezvoltată organizare nervoasă - la om - nu se observă doar experiențele complexe, ci alături de ele sunt și foarte simple și elementare, nu numai intense, ci și foarte slabe, nu doar definite, ci și foarte vag Prin urmare, orice încercare de a stabili în mod deductiv cât de complex și dezvoltat este necesar aparatul central pentru ca viața unui organism să fie complicată de "experiențe" și în ce loc al scării ființelor vii apar în general, ar fi inutilă Pentru a rezolva problema paralelismului psiho-fizic al vieții, sunt necesare analogii mai precise și mai directe În afara experienței noastre psihice directe, toate experiențele - și, prin urmare, în general, toate experiențele care nu sunt ale noastre - devin accesibile cunoștințelor noastre doar indirect, prin enunțuri Legătura definitivă și constantă a propriilor noastre "experiențe mentale" a percepțiilor, ideilor, aspirațiilor, emoțiilor noastre cu reacțiile noastre motrice servește drept bază pentru unificarea vieții noastre mentale cu viața altor ființe, bază pentru "înțelegerea reciprocă" " a ceea ce este "experimentat" de noi și de alții Din analiza enunţurilor, în legătură cu experienţele imediate, începe critica experienţei psihice De la bun început, întrebarea este posibilă aici, dacă este, în general, legitim și corect să atașăm experiențe similare cu ale noastre la enunțurile observate ale altor organisme Această întrebare se rezolvă foarte ușor: cea mai mare Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PSIHIA o parte din experiența noastră ne este dată prin declarațiile altor oameni, printr-o astfel de "înțelegere" a acestora și, de asemenea, servește ca o modalitate de a verifica și controla experiența noastră directă cu experiența altor oameni Astfel, întregul sistem de cunoaștere obiectivă se bazează pe înțelegerea propozițiilor și, întrucât, în ansamblu, nu intră în contradicție nici cu sine, nici cu viața în general, întrucât pe el ne putem construi cu succes activitatea practică, rămân doar să accepte acest sistem; și odată cu ea trebuie să acceptăm și modul nostru permanent de "înțelegere" a afirmațiilor, atașându-le, ca complement necesar, percepții, idei, aspirații, emoții destul de analoge cu ale noastre) Proveroanele includ nu numai "forme de exprimare" specializate, cum ar fi vorbirea, expresiile faciale, arta, ci toate reacțiile motorii ale corpului în general, pe care le putem "înțelege" în legătură cu experiențele mentale), Dacă, de exemplu, vedem o persoană care efectuează un fel de

muncă, apoi în acțiunile sale găsim pentru noi înșine o serie întreagă de afirmații: ele exprimă clar prezența, în - i -x, a percepției tuturor obiectelor și instrumentelor muncii sale, în - , ideea unei transformări dezirabile a acestor obiecte, ca "obiective", în-z-x, străduindu-se să atingă acest "scop" și decizia luată în acest sens Toate astfel de afirmații practice nu sunt doar nu mai puțin importante decât "teoretice", de exemplu, cele verbale, dar chiar și semnificația principală în raport cu acestea din urmă: vorbirea, expresiile faciale și alte forme speciale de exprimare apar pe baza unificării practice al acțiunii umane, oamenii de asistență socială este domeniul principal al comunicării lor și, prin urmare, declarațiile,) Este de la sine înțeles că orice afirmație specială a unui organism poate fi "înțeleasă greșit" de către alții, ca rezultat, de exemplu diferențe în experiența lor, structura lor fiziologică etc Dar în acest caz, pentru a restabili armonia cognitivă și pentru a elimina contradicțiile practice, este necesar doar să înlocuim altele în loc de o experiență, adică, trebuie să "înțelegi" din nou afirmațiile, doar diferit de modul în care au fost înțelese anterior) Credem că nu este nevoie să lămurim că la baza oricărei reacții "expresive", chiar și cuvântul rostit, există o anumită com- contractii musculare, raspuns motor Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV procesul socio-tehnic generează nevoia unei unificări armonioase a experienţei diverselor persoane Cooperarea în diferitele sale manifestări este baza experienţei sociale])· Dar este posibil să presupunem experiențe corespunzătoare în spatele fiecărei reacții motorii a organismului și fiecare experiență este exprimată în reacții motorii? Fiecare dintre aceste întrebări necesită o analiză specială și atentă III Știm din experiență directă că foarte multe dintre experiențele noastre, marea majoritate a acestora, se desfășoară fără "pronunțări", fără reacții motorii vizibile Din aceasta este evident că sfera experiențelor este incomparabil mai largă decât sfera enunțurilor Dar cu cât mai larg și care este cel mai apropiat raport dintre ambele? Acest lucru poate fi clarificat prin psihofiziologie Orice reacție musculară și, în consecință, orice enunț, presupune un dezechilibru în energia aparatului nervos central, deoarece se realizează prin inervație, fluxul energiei nervoase de la centru către aparatul motor periferic și dacă sistemul ar fi în echilibru, acest flux, evident, nu putea să apară Echilibrul depinde de corespondența continuă și cuprinzătoare dintre "nutriția" sistemului și "munca" acestuia, adică între asimilarea energiei din !) Aici nu este posibil să se ofere o fundamentare detaliată a ideii naturii primare a declarațiilor practice și nu este nevoie de aceasta Această idee decurge din concepția istorico-monistă a procesului social și își găsește suficientă confirmare în concepțiile științifice moderne în general (de exemplu, în teoria lui Noiret despre originea rădăcinilor, în analiza lui Ernst Mach a legăturii dintre tehnologie și cunoaștere, etc) Ottim că Avenarius, pe baza analizei aurizării sale a cunoașterii sale, înțelege "expresiile ** în principal sau exclusiv verbale, faciale etc , și ratează expresiile de natură practică că este inspecție numai din practicul lor imediat cunoștințe ("ectectosy-stematische Aenderungen", "apetitive Verlialten", etc) Cu toate acestea, în Critica experienței pure, el nu clarifică în mod direct ce anume înțelege prin "afirmații" Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PSIHIA costurile de mediu și energie, tranziția acestuia în mediu Astfel, afirmația este determinată de ceea ce Avenarius numește "vitalitate", adică de coincidența incompletă a "nutriției" și "muncă", parțială sau comună pentru sistem, de preponderența asimilării asupra costurilor energetice, sau invers, -

fluctuația a energiei sistemului în sus sau în jos de la acest singur nivel, exprimând echilibrul vital și indiferența mentală Dar nu orice "vitalitate" duce direct la enunțuri, ci doar ceea ce este suficient de semnificativ pentru a provoca un flux de inervație capabil să conducă la mișcări vizibile ale organismului O masă uriașă de mici și minuscule diferențe vitale rămân fără manifestare externă până când dispar prin echilibrarea internă a sistemului sau până când, în rezumat, reprezintă o magnitudine suficientă pentru a fi exprimate în mișcări fizice Dar chiar și diferențele vitale mari, de importanță vitală, nu pot da naștere la enunțuri; după cum se știe, aceasta se întâmplă, în primul rând, în cazuri patologice, cu afectarea sau distrugerea conductoarelor nervoase care transmit inervația, cu atrofie și lezarea mușchilor etc , în general, cu tot felul de stări paralitice și paretice ale părților a corpului; în al doilea rând, și mai important, se întâmplă și în cazuri complet fiziologice, datorită influenței inhibitorii a unor centri asupra altora, când fluxul incipient de inervație este suprimat continuu, astfel încât să nu se transforme în adevărate reacții motorii În astfel de cazuri, experiența nu este direct legată de enunț O persoană, de exemplu, poate experimenta durere (ceea ce corespunde cu preponderența rapidă a costurilor energetice ale sistemului asupra asimilării acestuia) și să nu o exprime, fie pentru că durerea este prea nesemnificativă, fie pentru că nu are capacitatea pentru a-l exprima din cauza unei stări anormale a corpului, sau pentru că vrea să o ascundă și îi suprimă manifestările exterioare În starea actuală a psihofiziologiei, următorul punct de vedere pare cel mai probabil: oriunde experiența ne oferă experiențe fără enunțuri, acolo, cu suficiente cercetări, este posibil să descoperim vitalitatea aparatului central * dacă, de fapt, să o descoperim într-un asemenea cazuri Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV ceaiurile nu reușesc întotdeauna, depinde de rugozitatea metodelor noastre, iar odată cu dezvoltarea lor, cercetarea din ce în ce mai puțin duce la rezultate nesatisfăcătoare Ținând cont de acest lucru, este firesc să admitem că tărâmul diferențelor vitale și tărâmul experiențelor coincid în general Un asemenea punct de vedere ne-ar permite imediat să prezentăm într-o imagine coerentă relația dintre viața psihică și viața fiziologică; dar ne confruntăm imediat diverse dificultăţi În primul rând, dacă în experiența noastră, în prezența experienței, nu este întotdeauna posibil să se constate diferențiale vitale, atunci aceasta se datorează într-adevăr numai deficiențelor metodelor de investigare și nu poate, cel puțin în unele cazuri, depind pur și simplu de faptul că nu există deloc diferențial vital? În general, este posibil să se numere? dovedit că echilibrul complet al sistemului este însoțit de indiferență mentală, absența experiențelor? Este, desigur, imposibil să considerăm acest lucru absolut dovedit în starea actuală a științei; dar foarte multe fapte ale experienței vorbesc cu siguranță în favoarea acestei și împotriva oricărei alte presupuneri În limitele materialului observațional existent, se poate considera stabilit că experiențele slabe corespund și diferențialelor slabe de viață; ca odata cu scaderea primei scade si intensitatea celui de-al doilea; judecând după aceasta, reducerea la zero a primei trebuie să însemne și încetarea celei din urmă Acest lucru este evident mai ales în acele cazuri în care cauzele care dau naștere vitalității sunt ușor de susceptibil de observare obiectivă și chiar de măsurare, de exemplu, în cazul stimulilor externi percepuți de simțuri Oricât de complexă ar fi relația dintre iritație și senzația corespunzătoare, dar apropierea de zero a primei mărimi înseamnă apropierea de zero și a doua, absența diferențelor vitale de

acest tip este combinată cu absența experiențelor corespunzătoare x) Apoi, *) Să remarcăm că iritația este doar un activator al vitalității și, prin urmare, nu poate fi pur și simplu proporțională cu ea, deoarece depinde și de starea sistemului nervos, de prezența în el a energiei potențiale acumulate și descărcate de un extern impuls Dar pentru întrebarea care ne interesează acum, aceasta nu este importantă, iar în viitor vom reveni la aceasta Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PSIHIA Atunci când cauzele excitatoare ale unui anumit tip de diferențe vitale sunt excluse din viața unui organism, atunci nu numai că experiențele care sunt cauzate cel mai direct de aceste cauze sunt eliminate, ci și cele care sunt condiționate indirect de acestea dispar încetul cu încetul Dacă, de exemplu, o persoană orbește, de exemplu dacă calea către stimulii luminosi este blocată, atunci percepțiile vizuale încetează mai întâi, iar aceasta corespunde eliminării diferențelor vitale primite de la retină Dar reprezentările vizuale se păstrează temporar, aparent, tocmai pentru că în centrii optici, care păstrează încă o anumită instabilitate a echilibrului, continuă să apară diferențe vitale reflectate - cauzate de influența altor centri, precum și de fluctuațiile tonusului circulației sistem - sistemul de nutriție În decursul timpului însă, din cauza absenței unor stimuli specifici, în centrii vizuali trebuie să se dezvolte un echilibru relativ puternic, stabil, diferențele vitale de tipul anterior trebuie să dispară și, în consecință, ultimele rămășițe ale experiențelor vizuale sunt pierdut Considerații biologice foarte importante vorbesc și împotriva posibilității de a experimenta în absența diferențialelor vitale ale aparatului central Din punctul de vedere al biologiei moderne, experiențele psihice reprezintă un sistem de adaptare, între timp, cu un echilibru "ideal" al aparatului central, este "ideal" adaptat (pentru acest moment), nu are la ce să se adapteze, și activitatea mentală este de prisos În general, în starea actuală a biologiei și psihologiei, este puțin probabil ca cineva să apere în mod special ideea posibilității unor experiențe mentale care nu au legătură cu fluctuațiile vieții fiziologice a sistemului nervos Prin urmare, cealaltă parte a întrebării este mult mai importantă pentru noi Sunt foarte multe cazuri când putem accepta cu încredere prezența în sistemul nostru nervos a anumitor diferențe vitale și, în același timp, experiențele corespunzătoare nu apar în experiența psihică Așa sunt, de exemplu, toate diferențele vitale care apar în timpul somnului profund, anesteziei etc stat În stare de veghe, adesea și, mai ales cu o concentrare puternică a atenției asupra Biblioteca "Runivers" - A VOGDANOV un gând sau obiect, rămân "neobservate", adică în afara experienței psihice există multe influențe externe care sunt suficient de puternice pentru a ajunge la creier și a evoca vitalitate acolo Uneori chiar se întâmplă ca o persoană care este "puternic în gândire" să reacționeze în mod oportun la influența externă, complet "neștientă" de aceasta, de exemplu, să-și îndrepte dezordinea costumului, să se îndepărteze de fereastra deschisă, "fără a-și observa" propria sa actiuni Aici există deja nu numai vitalitate, ci și pe baza ei "enunțare", cu toate acestea, nu există experiențe legate de aceasta în domeniul experienței psihice Toate aceste fapte par să conducă la o concluzie destul de certă: diferențele de viață nu sunt întotdeauna asociate cu experiențele corespunzătoare Dacă ne oprim asupra acestei concluzii, atunci din nou se pierde posibilitatea unei descrieri generalizatoare, armonioase, într-un cuvânt, moniste a vieții în manifestările ei mentale și fizice Pentru a rezolva problema, este necesară o critică a experienței psihice, adică clarificarea limitelor

experienței mentale și a semnificației sale cognitive obiective IV Lumea experienței mentale a unei persoane este un sistem de experiențe foarte complex, dar coerent Fiecare dintre ele este mai mult sau mai puțin ferm unit cu ceilalți prin așa-numita conexiune "asociativă" și numai în această legătură face parte din experiența psihică Ceea ce este în afara ei, în afara experienței psihice; ceea ce a căzut din cadrul său, a căzut din cadrul experienței psihice Acestea sunt nenumăratele experiențe "uitate" care au făcut odată parte din acest sistem, dar și-au pierdut legătura cu acesta O persoană însuși nu ar ști nimic despre ele dacă nu ar fi introduse din nou, deja indirect, în sfera experienței sale: declarațiile altor persoane îl informează despre afirmațiile sale anterioare, cu care trebuiau conectate experiențele mentale corespunzătoare Așa învață o persoană, de exemplu, despre majoritatea experiențelor sale legate de primii ani de viață După cum putem vedea, granițele experienței psihice coincid cu granițele acelei conexiuni particulare de experiențe, pe care psihologii o numesc "conexiunea asociațiilor" Această conexiune nu este deloc Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PSIHIA este constantă și omogenă în toate părțile sistemului de experiență, dar apare în cele mai variate grade de stabilitate și forță Există complexe de experiențe care sunt atât de ferm legate de toate celelalte, încât distrugerea sau pierderea lor dezorganizează imediat întregul sistem; asa este complexul complex de senzatii organice, amintiri, aspiratii, numit "eu" Există și alte complexe, a căror combinație cu restul nu este atât de puternică și nu atât de esențială pentru conservarea sistemului, dar care, de fapt, persistă la nesfârșit în el, ieșind la suprafață din când în când în cele mai diverse împrejurări; ele constituie în principal ceea ce în vorbirea obișnuită se numește "experiența de viață" a unei persoane (în psihologie, zona "asociațiilor obișnuite") Există, în plus, astfel de complexe, a căror legătură cu restul sistemului este slabă și trecătoare; ele apar, apar de mai multe ori în câmpul conștiinței și apoi dispar fără urmă, umplând cu ei înșiși vasta zonă a celor experimentați - uitați Există încă un alt tip de experiență, a cărui legătură cu sistemul experienței este atât de fragilă și de evazivă încât intră în câmpul vieții mentale doar pentru o clipă și nu cad deloc în regiunea memoriei - chiar și pentru o vreme - astfel încât acestea să fie constatate în general doar indirect Și aceasta, după cum vom vedea, nu este încă limita; dar înainte de a merge mai departe, să ne oprim puțin asupra acestui grup de experiențe În marea majoritate a cazurilor, percepția noastră asupra mediului este extrem de incompletă Unele părți ale mediului "ne atrag atenția" și apar clar în câmpul conștiinței, într-o anumită coordonare cu alte experiențe conștiente, intrând astfel în sistemul experienței mentale; alte părți "scăpa de atenție", nu intră în coordonarea generală, ci rămân pentru experiența mentală, parcă, inexistentă ("todte Werte", în cuvintele lui Avenarius) Cu toate acestea, nu se poate spune că nu au fost deloc percepute și nici măcar nu se poate accepta că percepțiile corespunzătoare dispar complet din experiența psihică Uneori se întâmplă ca, după un timp, o persoană, în anumite condiții neobișnuite, de exemplu, în timpul excitației anormale, amintindu-și un anumit eveniment cu situația sa, găsește în câmpul amintirii, pe lângă faptele care l-au ocupat cu Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV cunoștințele din momentul evenimentului, precum și unele amănunte care i-au scăpat în acel moment, în plus, aceste experiențe anterior "moarte" sunt reînviate cu mare strălucire Totuși, dacă nu ar fi apărut condiții neobișnuite care să ducă la învierea "cantităților moarte", acestea ar

fi rămas moarte și nu ar fi căzut niciodată în sfera experienței psihice Așa se întâmplă cel mai des Mergeți, de exemplu, de-a lungul unei străzi necunoscute pentru dvs , cu o mișcare mare a publicului, o masă de mărfuri în vitrine, cu semne strălucitoare - * veți obține milioane de impresii, dar între timp, câte dintre ele vei observa tu însuți " în acest moment și câte dintre acestea ultimele "își amintesc" din nou? Să presupunem acum că mergi pe aceeași stradă, dar cu gânduri profunde, complet cufundat în rezolvarea unei probleme matematice dificile; "nu are nimic de-a face cu" care te înconjoară, nu există pentru tine Cu toate acestea, te comporți ca și cum ai fi văzut și auzit tot ce se întâmplă în jurul tău; faci loc doamnelor, ocoli taximetrii care trec, iti ceri scuze daca te impinge cineva Pentru un observator din afara, toate acestea sunt afirmatii, in spatele carora ar trebui sa se ascunda experiente Dar aceste afirmații, după cum se spune, sunt "mecanice", "nu au suflet" Înseamnă asta că sunt goale, că apar fără nicio experiență? Desigur că nu; dar experiențele care sunt exprimate în ele rămân în afara sistemului organizat al vieții mentale; sunt experiențe izolate și despre ele nu putem ști nimic din experiența psihică directă În multe cazuri patologice, într-o poziție atât de izolată, există complexe întregi vaste și secvențe de experiențe, și uneori deloc slabe, dar foarte intense, judecând după energia afirmațiilor Observi un somnambul și vezi că el întreprinde o serie de acțiuni, complexe și bine coordonate, unite, aparent, printr-un anumit scop, într-un cuvânt - procedând într-o asemenea armonie și succesiune, așa cum se întâmplă în condiții obișnuite pe baza unui conexiune asociativă largă a experiențelor mentale Din declarațiile ulterioare ale pacientului, venite la trezirea lui, veți afla că toate Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PSIHIA viața lui de noapte este complet inexistentă pentru experiența sa psihică Veți trage din aceasta concluzia că toate manifestările somnambulismului sunt "destul de mecanice", că nu au fost legate de ele experiențe? Dar cum să împacă cu aceasta faptul că nebunul în mișcările sale a distins cu atenție cele mai mici condiții ale mediului, că el, mergând de-a lungul marginii, pe unde nu a mers niciodată în realitate, și-a echilibrat foarte abil trupul și a știut să pună piciorul exact așa cum a cerut asperitatea drumului său precar? Unii nebuni scriu scrisori în visele lor ciudate, adică intră în comunicare cu alți oameni cu scopul de a evoca anumite sentimente în ei Este ușor de imaginat că toate acestea sunt automatism pur? Dar atunci nu ar fi niciun motiv să tratezi diferit și la toate enunțurile obișnuite, normale ale altor oameni, ar trebui să vezi în toată lumea, cu excepția în sine, mașini aranjate inițial cu mișcări variate și complexe În același timp, comunicarea dintre oameni și-ar pierde orice semnificație și, odată cu aceasta, ar dispărea terenul pentru cunoașterea obiectivă în general -Nu este nevoie să creăm asemenea contradicții cognitive fără scop și fără speranță; este necesar doar să acceptăm că unele grupuri de experiențe decurg în afara conexiunii experienței psihice, formând coordonări private separate, în același sens străine de sistemul principal de coordonare a experiențelor mentale ale unei persoane date, în care experiențele psihice ale altora oamenii sunt străini de el d) Un exemplu izbitor de cât de intense pot fi experiențele în unele cazuri, aflate în afara limitelor experienței mentale, sunt crizele psiho-epileptice În loc să se bată pe pământ în convulsii groaznice care nu au nici măcar o umbră de oportunitate, epilepticul efectuează uneori o serie de acțiuni, aparent conștiente, spontan energice, care vizează adesea direct *) Uneori, viața de noapte a unui nebun nu este complet izolată de experiența sa psihică: o

persoană își amintește vag mai târziu unele dintre acțiunile și experiențele sale somnambulice, de parcă ar fi visat Astfel de cazuri intermediare, de tranziție, sunt, desigur, doar o confirmare superfluă a punctului de vedere pe care îl luăm: fluctuația granițelor experienței mentale directe indică faptul că există încă experiențe similare cu ea dincolo de limitele ei Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV distrugerea mediului înconjurător și apoi uimitor de teribil în irezistibilitatea lor sălbatică Puterea acestor "afirmații" ne vorbește despre extraordinara intensitate a experiențelor ascunse în spatele lor; dar nu mai rămân urme din toate acestea în domeniul experienței psihice, cu excepția senzației ulterioare de oboseală și, parcă, a unei rupturi a organismului În unele cazuri, grupuri mari de experiențe, separate de sistemul principal de experiență mentală, formează coordonări complexe și stabile de același tip cu acest sistem principal, în care nu au intrat Apoi obținem ceea ce se numește în psiho-patologie "personalitate divizată" Acest fenomen ciudat - prezența a doi, și uneori chiar mai mulți indivizi mentali împreună cu unul, aparent, un individ fiziologic - în multe privințe rămâne încă un mister și a dat naștere unei întregi serii de încercări reciproc contradictorii de explicație științifică; dar pentru chestiunea criticii experienței psihice contează doar latura faptică a problemei, indiferent dacă este luminată de cutare sau cutare ipoteză Există observații destul de precise și fapte destul de stabilite în care fenomenul unei organizări largi și complexe a experiențelor apare destul de clar în afara unui anumit sistem de experiență mentală, dar în legătură cu același aparat nervos cu care este conectat funcțional În cazurile cele mai tipice și dezvoltate de acest gen, precum cele citate adesea de dr Azam, Camuset, Mac-Nish, lucrurile se întâmplă așa Întregul psihic al pacientului se schimbă periodic, trecând de la o stare la alta, și invers - uneori există mai mult de două astfel de stări diferite - la care fosta legătură asociativă a psihicului este clar ruptă sau chiar întreruptă, fiind înlocuită de o una noua Uneori, pacientul pierde în același timp complet chiar și orice amintire despre ceea ce a gândit, spus și făcut în starea sa anterioară - acesta a fost cazul, de exemplu, în cazul descris de Mac-Kisch și într-una dintre cele două stări de Felida, pacienta Azam'a; uneori persistă amintirile (cealaltă stare a Felidei), dar pacientul se simte atât de schimbat psihic încât nu se poate recunoaște ca aceeași persoană ca înainte Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PSIHIA Întregul "caracter" al unei persoane se schimbă, părerile și manierele sale și nu numai că el însuși se consideră o persoană "altfel", dar același lucru este recunoscut de cei din jur - pe baza imaginii generale a afirmațiilor sale Dacă amintirea fazei mentale anterioare persistă, atunci pacientul o denotă prin expresiile "altul", "altul sine" etc ; Pacienta Dufay și-a caracterizat starea primară (normală) cu cuvintele: "quand moi est bête" Dacă faza anterioară este complet uitată și, între timp, aceasta este faza principală, "normală", corespunzătoare perioadei de dinaintea bolii, atunci se poate ajunge la punctul în care pacientul trebuie să reînvețe să citească, să scrie și să numere, de multe ori chiar vorbește și se familiarizează din nou cu tot mediul Așa a fost și cu acea doamnă americană despre care vorbește Mac-Nich: când a intrat în "a doua stare" ea nu știa decât ceea ce învățase în acea stare deodată, când după un somn adânc, când după un fel de stare crepusculară Indiferent cum se interpretează astfel de fapte - fie că se vede în ele o adevărată "pluralitate de conștiință" sau, după o altă ipoteză, crize extinse de isterie prelungite în timp

cu amnezii semnificative, o schimbare a bunăstării organice etc , unul Din ele se poate trage, fără îndoială, concluzia : cantitatea totală de "experiențe" asociate proceselor sale fiziologice nu este epuizată de experiența mentală a unei persoane; în afara ei poate rămâne o masă de experiențe diferite, care în cazuri obișnuite sunt relativ izolate și împrăștiate, dar uneori sunt grupate în unități complexe, în multe privințe analoge cu sistemul principal de experiență mentală Aceste grupări psihice secundare o pot suplini chiar temporar pe cea principală și în schimb domină domeniul enunțurilor, ceea ce dă naștere noțiunii de "schimbare a personalităților" în observațiile specialiștilor pe care i-am menționat; o imagine similară este prezentată și de somnambulism și psihoepilepsie În alte cazuri, este posibil să se observe enunțurile grupărilor psihice secundare simultan și împreună cu enunțurile "conștiinței" principale Faptele de acest fel sunt, de asemenea, foarte importante pentru întrebarea despre Cree- * Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV ticuri ale experienței psihice și ar trebui să ne oprim asupra lor o vreme În experimentele efectuate în mod repetat pe subiecți isterici, a fost posibil să se obțină enunțuri complexe, coordonate, strict oportune, ca răspuns la o astfel de excitare, care în niciun caz nu puteau ajunge la conștiința "principală" a individului Iată cele mai tipice exemple (din experimentele lui P Janet, Binet, Babinski și alții) - O pacientă care suferă de anestezie locală, de altfel, anestezie completă a mâinii drepte, este plasată în așa fel încât această mână a ei să fie închisă de ea printr-un ecran Își pun un creion în mână, își încrucișează degetele așa cum trebuie să scrie și pun hârtie pe el Deoarece pacienta nu vede acest lucru și mâna ei este insensibilă, ea însăși nu știe nimic despre asta Apoi, pe dosul mâinii se aplică o literă de metal sau un fel de imagine în relief, iar mâna insensibilă în sine scrie această scrisoare cu un creion sau desenează imaginea destul de precis În acest caz, detaliile imaginii sunt reproduse uneori cu o asemenea acuratețe care indică o adevărată hiperestezie tactilă - într-o mână insensibilă - În alte experimente, experimentatorul, care a fost plasat în spatele pacientului, i-a pus întrebări cu voce foarte joasă la chiar momentul în care atenția ei a fost complet distrasă de o discuție plină de viață cu alte persoane; aceste întrebări nu puteau în niciun caz să ajungă la "conștiința" pacientului și totuși mâna ei sensibilă le-a scris răspunsurile cu un creion, în timp ce pacienta "ea însăși" nici măcar nu știa că în mână e un creion Experimente similare au fost efectuate cu succes într-o varietate de variații, de exemplu, cu înlocuirea anesteziilor isterice obișnuite cu cele sugerate în stare de hipnoză *) Тъ ridicat *) Prin modificarea condițiilor experimentului s-a putut stabili existența unei legături destul de strânse între "conștiință" și coordonările extra-conștiente: acționând pe suprafața anesteziată a pielii, au inspirat diverse idei și chiar halucinații în "conștiință"; așa că, făcând-o pe nesimțite pacientului în pielea lui insensibilă câteva injecții cu ace, i-au sugerat să se gândească la un număr și a numit exact numărul de injecții făcute; au aplicat o imagine metalică în relief pe pielea insensibilă din ceafă, iar pacientul a obținut o imagine corespunzătoare acesteia Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PSIHIA Evocările care au fost obținute în acest caz corespund, după cum se poate observa din cadrul însuși al experimentelor, nu "conștiinței" personalității, nu coordonării sale mentale principale, ci altor grupări de experiențe, "subconștient", existând alături de "conștiința" principală și într-o anumită măsură independent de el În esență, cu aceste fapte, toate afirmațiile "mecanice" sau "inconștiente" ale

oamenilor normali sunt destul de omogene, afirmații despre care am vorbit mai devreme: reacțiile oportune ale unei persoane profund gânditoare sau, în general, complet absorbite de ceva o persoană la excitații străine, pe care nu-l înlocuieşte ƅcheats La subiecții isterici, aceste fenomene sunt doar mai complexe și mai vii, ceea ce este în legătură evidentă cu îngustarea obișnuită a câmpului conștiinței principale, care este principala trăsătură a isteriei "Subconștientul" istericului, precum și "a doua conștiință" cu o schimbare periodică a personalității, este un sistem organizat separat de experiențe care rămân dincolo de pragul experienței mentale normale; în cele mai multe cazuri o astfel de organizație separată! nu este creată, experiențele din afara sistemului principal decurg în grupuri izolate, iar uneori ele intră indirect în legătură cu acest sistem prin declarații observate de alte persoane, sau lăsând urme materiale sub forma unui cuvânt scris, desen, lucru spart etc După cum putem vedea, critica experienței mentale, bazată pe compararea acesteia cu experiența obiectivă, arată că aria "experiențelor imediate" asociate procesului fiziologic este mult mai largă decât aria experienței mentale, care cuprinde doar un sistem principal de astfel de experiențe, fără a surprinde unele secundare, până la o anumită măsură sisteme de auto-organizare, nici grupuri private izolate, nici experiențe individuale izolate În consecință, conceptul de "experiențe imediate" trebuie extins pentru a aborda problema conexiunii lor cu viața fiziologică zheniyu imagine vizual-halucinatorie, etc sub Această legătură dintre "conștiință" și "impresii extraconștiente" corespunde în mod evident unității vitale a organismului, deși nu este o legătură directă asociativă, care apare în domeniul conștiinței Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV Cum ar trebui mai exact extins acest concept? În primul rând, este evident că trebuie să acceptăm prezența experiențelor oriunde există afirmații, deși rămânând în afara conexiunii experienței psihice personale "Dar în spatele enunțurilor se ascund diferențe vitale, tocmai acelea dintre ele care sunt atât de semnificative încât perturbă echilibrul centrilor motori într-o măsură suficientă și provoacă din ei un flux suficient de puternic de energie (sub formă de inervație) către periferia Între timp, experiența psihică ne informează despre o masă uriașă de astfel de experiențe care nu sunt exprimate în enunțuri, deoarece sunt legate de diferențe vitale mai slabe, incapabile să provoace mișcări exterioare Dacă este așa, atunci trebuie să acceptăm că dincolo de limitele experienței psihice "experiențele imediate" există nu numai acolo unde sunt exprimate în mișcări vizibile, ci și acolo unde diferențele vitale asociate acestora nu sunt suficient de semnificative pentru aceasta Astfel ajungem la concluzia că domeniul "experiențelor imediate" ale omului, în domeniul experienței psihice și dincolo de acesta, coincide cu domeniul diferențelor vitale ale aparatului nervos central Având acest punct de vedere, nu putem evita întrebarea, în ce cazuri experiențele intră în sfera experienței psihice și în ce cazuri nu? Care diferențe vitale sunt cel mai strâns legate de experiența psihică și care nu sunt? Răspunsul se poate baza doar pe o analiză a datelor psihofiziologice de bază referitoare la această întrebare v După principalele sale caracteristici, experiența mentală este un sistem de anumite conexiuni și anume asociative Prin urmare, experiențele "din experiență" sunt cele care nu au căzut în acest sistem de conexiuni, cele care au rămas izolate de fluxul principal de experiențe Lanțul asociativ de amintiri, idei, aspirații, excitate de orice experiență dată, exprimă, din punct de vedere fiziologic, o vitalitate reflectată, secundară, cauzată de

faptul că dezechilibrul inițial se răspândește prin aparatul nervos, generând oscilații în diferitele sale părți Biblioteca "Runivers" intensitate diferită și formă diferită Dacă diferența vitală decurge izolat în unele elemente ale aparatului nervos, fără a provoca un răspuns în rest, atunci experiența corespunzătoare trebuie să fie și în afara conexiunii vieții mentale, deoarece nu există legături intermediare (asociative) care să o introducă în această legătură Aceste considerații generale sunt și mai confirmate dacă luăm în considerare cazuri tipice de diferențe de viață care nu au legătură cu experiența psihică Marea majoritate a celor mai slabi stimuli care acționează asupra organismului uman sunt complet "nu sesizați" în sfera conștiinței, nu dau naștere la senzații accesibile experienței mentale Și acest lucru este destul de de înțeles: diferențele vitale foarte slabe nu depășesc limitele unui număr limitat de elemente direct afectate, deoarece conductorii nervoși reprezintă o anumită rezistență la transmiterea vibrațiilor energetice Dar în unele cazuri speciale, aceleași iritații slabe găsesc acces în câmpul conștiinței; și acest lucru este și fiziologic destul de înțeles: celulele nervoase însele conțin, asemenea acumulatorilor, o rezervă de energie potențial nervoasă, pentru a stimula care uneori este suficientă o vitalitate foarte slabă care vine din exterior, iar această descărcare în sine poate constitui deja o vitalitate mult mai mare , cu o gamă mult mai largă de oscilații succesive în alte părți ale aparatului nervos După cum se știe, o persoană devine mai susceptibilă la anumiți stimuli slabi tocmai atunci când "atenția" sa este îndreptată către percepția lor Din punctul de vedere al celor mai acceptate teorii ale atenției (vasomotor-muscular), actul atenției este întotdeauna asociat cu o nutriție sporită a acelor elemente ale aparatului central aflate în stare activă Să presupunem că doriți să examinați detaliile unui singur obiect și să priviți cu atenție în el; asta înseamnă că sistemul tău vasomotor, prin extinderea vaselor mici care hrănesc părțile active ale creierului, direcționează către aceste zone, în detrimentul altora, cea mai mare cantitate de nutriție În acest fel, în celulele optic-creierului corespunzătoare, potențialul se acumulează rapid Biblioteca "Runivers" energie, și se transformă în aparate încărcate, la cel mai mic șoc extern, descarcând, parcă, o explozie de energie, provocând oscilații secundare în multe puncte ale sistemului central Este destul de firesc ca în astfel de condiții chiar și stimuli de lumină relativ foarte mici, corespunzători detaliilor fine ale imaginii percepute, să cadă în coordonarea generală a experienței mentale De asemenea, este firesc ca, pentru părțile rămase ale creierului, a căror nutriție, dimpotrivă, este redusă în comparație cu condițiile obișnuite, a căror energie este redusă, sunt necesare diferențe vitale mai semnificative pentru a provoca transmiterea vibrații în diferite direcții în zone vaste ale sistemului central; și, prin urmare, în sfera, de exemplu, a senzațiilor tactile și auditive, precum și vizuale necaptate de actul de atenție, astfel de iritații rămân "imperceptibile" conștiinței, ceea ce cu siguranță ar fi fost "observat" dacă nu ar fi fost " atenție distrasă" În timpul somnului profund, se observă în mod constant anestezia, leșinul, nutriția redusă a creierului - anemia acestuia, tensiunea arterială scăzută, fluxul sanguin lent (datorită activității cardiace reduse) În același timp, evident, în celulele corticale - acumulatoare, tensiunea propriei energie este foarte scăzută, iar excitațiile care ajung la ele dau naștere doar la mici diferențe vitale care nu se pot răspândi pe scară largă în cortexul cerebral În plus, în timpul somnului obișnuit, care

apare după oboseala în timpul zilei, conexiunile aparatului central sunt aparent întrerupte din cauza unui alt motiv: în timpul stării de veghe, în celule și conductoare se acumulează diverse produse de degradare vitală a țesuturilor active, astfel încât, datorită unei schimba compoziția chimică excitabilitatea celulei și conductivitatea conductoarelor sunt foarte slăbite Diferențele de viață care apar rămân astfel izolate - și același lucru este valabil și pentru experiențele corespunzătoare Cu toate acestea, în somn, din cauza distribuției neuniforme a nutriției, precum și a iritațiilor relativ puternice și a altor combinații aleatorii de afecțiuni care apar cu ușurință într-un sistem atât de complex, unele diferențe vitale se dovedesc a fi suficient de mari pentru a provoca o serie de efecte secundare Libania; apoi apar visele În acest caz, propagarea vibrațiilor secundare poate avea loc și nu de-a lungul căilor obișnuite, ci de-a lungul acelor conductori care, ca să spunem așa, sunt cel mai puțin înfundați cu produsele activității vitale a țesuturilor; de asta depind probabil incoerența obișnuită a viselor, transformările absurde care apar în ele etc *) -În somnambulism este vorba, evident, de un sistem secundar, special de conexiuni fiziologice, în stare normală nefuncționând, ci acționând în timpul somnului, când sistemul principal este suprimat de oboseala diurnă Din punct de vedere psihic, aceasta ar trebui exprimată într-o a doua coordonare, mai restrânsă, asemănătoare cu sistemul experienței psihice - Acest al doilea sistem apare într-o formă incomparabil mai dezvoltată în cazul "conștiinței divizate" Acolo ajunge la o asemenea complexitate și adaptabilitate încât poate înlocui pentru mult timp sistemul primar, principal în controlul activității vitale a organismului, iar în unele cazuri, pas cu pas, înlocuiește complet sistemul principal, în timp ce acesta din urmă se atrofiază (cum a fost cu pacientul lui Azam) Legătura dintre fenomenele de hipnoză și starea neobișnuită de nutriție a creierului este indubitabilă: un puls slăbit, o oarecare albire a feței, cefaleea în caz de trezire bruscă indică o stare anemică a creierului cu tensiune arterială redusă Câmpul "conștiinței" este extrem de restrâns, dar întrucât "conștiința" este păstrată, se poate presupune că nutriția cortexului nu este redusă peste tot atât de uniform ca, să spunem, în timpul somnului profund Această neuniformitate se exprimă în principal în faptele de sugestie: cu o slăbire generală și dezorganizare a vieții creierului, prin influențe externe repetate, de exemplu, declarații ale unei persoane hipnotizante, Destul de similare sunt fenomenele din timpul anesteziei - există, pe de o parte, otrăvirea elementelor nervoase, care reduce excitabilitatea și conductibilitatea acestora, pe de altă parte, o scădere a tensiunii arteriale și, prin urmare, nutriția Cu cât drogul narcotic scade mai slab tensiunea arterială, cu atât acțiunea sa hipnotică lipsește mai puțin constant și fiabil un moment esențial care elimină coerența vieții neurofiziologice Până acum, încercările farmacologilor de a crea un medicament cu adevărat eficient care să deprima sistemul circulator nu mai mult decât somnul normal au eșuat activitatea anumitor elemente ale creierului este menținută, iar atunci această muncă are loc tocmai într-o astfel de conexiune, care este determinată de aceste influențe, adică de sugestii Există multe lucruri neclare și neexplorate aici, dar totul indică posibilitatea unor grupări "psihice" în afara sistemului principal de experiență psihică Experimentatorii reușesc să insufle o uitare completă a ceea ce a trăit pacientul în timpul somnului hipnotic, prin care întreaga serie complexă de experiențe sunt smulse

artificial din sfera experienței psihice; este posibil să se sugereze să nu se vadă sau să nu se audă ceva în starea post-hipnotică, iar acest lucru se face cu mare acuratețe, indicând faptul că organismul distinge bine și izolează obiectele "invizibile" și sunetele "inaudibile", dar percepțiile corespunzătoare rămâne în afara conexiunilor dintre experiența psihică și afirmațiile ei; se reușește să sugereze să se facă ceva la un anumit moment după trezire, iar la momentul stabilit sugestia uitată intră în câmpul experienței psihice cu o forță irezistibilă Într-un cuvânt, prin "sugestie" o separare arbitrară a anumitor grupuri de experiențe de lor sistemul general și principal este realizat într-o anumită măsură și introducerea lor din nou în acest sistem în condiții arbitrare Fără îndoială, toate acestea corespund unor schimbări semnificative în nutriția întregului creier și a părților sale individuale, fluctuații, prin urmare, atât în potențialul energia celulelor nervoase și în conductivitatea fibrelor nervoase, în general - condiții , schimbarea sistemului de conexiuni ale aparatului nervos, schimbarea limitelor și direcția de transmitere a diferențialelor vitale emergente în acesta În orice caz, aparatul nervos reprezintă un întreg vital și, prin urmare, grupările necondiționat separate de conexiuni sunt cu greu posibile în el, așa că grupările necondiționat separate de experiențe sunt cu greu posibile Acele combinații de experiențe care nu sunt incluse în sistemul lor principal, constau în părți care sunt incluse în acest sistem, doar în combinații diferite Dacă nu ar fi așa, nu am înțelege afirmațiile asociate cu astfel de grupuri de experiențe "în afara conștientului", când, de exemplu, Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PSIHIA Natik realizează diverse acțiuni, destul de comune pentru el și în realitate, este destul de clar că în spatele acestor acțiuni se ascund asocieri destul de complexe de experiențe, care, cu alte corelații, apar în domeniul principal al experienței psihice, în "câmpul conștiinței" " În alte cazuri, cu mici reacții "inconștiente", de exemplu a unei persoane care a gândit profund, este vorba de grupuri mai restrânse de experiențe și de combinații mentale relativ simple, care, în alte condiții, apar în întregime în "câmpul conștiinței" Și, în sfârșit, chiar și acele experiențe din afara experienței care sunt cele mai simple și mai slabe, astfel încât să nu fie deloc exprimate în exterior - chiar și ele, corespunzătoare diferențelor vitale ale diferitelor organe și celule particulare ale aparatului nervos, sunt în orice caz compus din aceleaşi elemente din care toţi trăiesc experienţa psihică Aici am ajuns, în esență, la o poziție tautologică După cum a fost clarificat de cea mai recentă filozofie pozitivă, elementele experienței psihice sunt identice cu elementele oricărei experiențe în general, deoarece sunt identice cu elementele experienței fizice Elemente de experiență - culoare, inervație, so-tilian, acustic și așa mai departe - elemente de roșu și verde, ! elementele de extensie, elementele de dur și moale, cald și reci, tonurile elementare etc , formează în mod egal "corpurile" lumii obiective, fizice și percepțiile, imaginile, ideile - ale lumii psihice Diferența este doar în tipul de grupare, în natura conexiunii, care într-un caz este o legătură de regularitate obiectivă, în celălalt, o legătură de asociații Astfel, nu se poate pune nicio îndoială că experiențele "în afara psihice", corespunzătoare unor procese nervoase izolate ale organismului uman, diferă prin compoziția lor elementară de cele care intră în sistemul experienței psihice Este necesar doar să adăugăm că tipul de grupare a elementelor în aceste și alte experiențe este același, și anume asociativ, așa cum se poate deduce cu certitudine din

enunțurile corespunzătoare acelor și altor enunțuri ~~ Este destul de evident că din punctul nostru de vedere, distincția dintre "centrele conștiinței" și "centrii reacțiilor inconștiente" își pierde orice semnificație fundamentală Dacă vreo viaţă Biblioteca "Runivers" A BOGDANOV diferențele în distribuția lor nu depășesc limitele măduvei spinării sau un nod nervos separat, de exemplu, sistemul simpatic, atunci experiențele corespunzătoare vor rămâne "în afara conștiinței" tocmai în sensul că nu aparțin coordonarea experiențelor care ne formează "experiența psihică" Și deoarece diferențiale vitale ale aparatului central sunt compuse din diferențiale vitale ale celulelor individuale, se poate accepta cu deplină justificare că oriunde există o celulă nervoasă și acolo unde apare o diferență vitală în ea, există și ceva destul de analog cu "experiențele noastre imediate", chiar dacă foarte simple și slabe în comparație cu conținutul obișnuit al câmpului conștiinței noastre Dar acest lucru nu este suficient Celula nervoasă, în procesul de evoluție individuală, este rezultatul dezvoltării și diferențierii celulei embrionare, iar întregul organism psiho-fizic în procesul biologic este rezultatul evoluției unei celule independente de tip protozoar Dezvoltarea nu poate crea nimic nou în esență, ci doar combinații noi și mai complexe a ceea ce a existat sub formă de elemente înainte Prin urmare, oriunde există o celulă vie, trebuie - dacă acceptăm legea uniformității naturii - să acceptăm ceva fundamental omogen cu experiențele noastre mentale Nu există viață fără experiențe, nu există "viață pur fiziologică" Se elimină, astfel, acel salt imposibil, amețitor, pe care gânditori precum Du - Bois-Reymond îl creează în imaginea "primei senzații" care se naște pe scara progresului biologic Dar nu este un astfel de salt inevitabil acolo unde viața ia naștere din procese anorganice? Desigur că nu Pentru noi, nu există altă natură decât cea care constă din elemente, iar aceste elemente, cu toată diversitatea lor, sunt aceleași în experiența fizică și mentală, și cu atât mai mult în natura anorganică și organică Viața este o anumită organizare a acestor elemente, iar lumea anorganică este o altă combinație a acestora, nedeținând nicio organizare sau doar o organizare inferioară Doar capacitatea noastră de a distrage atenția face ca natura anorganică să fie "fără viață", ceea ce nu corespunde deloc întregului sens Biblioteca "Runivers" VIAȚA ȘI PSIHIA experiența noastră, deoarece aceeași natură anorganică este o parte necesară a propriei noastre vieți Transformarea continuă în organismele vii a materialului anorganic într-o parte integrantă a acestor organisme înseși, posibilitatea unei reînnoiri constante a vieții din cei fără viață, ne spune clar că aici vorbim doar despre diferențe de combinație, despre schimbarea relațiilor, dar nu despre acele deosebiri absolute atât de dragi metafizicienilor Materialul conștiinței, al vieții, al întregii naturi este același peste tot; grupările sunt diferite Dezvoltarea vieții înseamnă întotdeauna același lucru: este ascensiunea organizării în gruparea elementelor Nu am ajuns aici la panpsihism, la reprezentarea întregii naturi după tipul de conștiință umană? Doar mai puțin Natura nu este ceva "psihic", acest lucru va deveni clar dacă înțelegem bine ce anume se numește "psihic" Psihicul nu este deloc o "substanță", ci doar o relație Este o anumită legătură între fenomene, o anumită regularitate a experienței Când "elementele" experienței ne apar într-o regularitate obiectivă, universal valabilă, numim complexele acestor elemente corpuri fizice; Elementele nu au caracter nici fizic, nici psihic; sunt în afara acestor definiții Panpsihismul, pentru care toată natura este alcătuită din complexe mentale, care "explica" fizicul prin mental, exprimă, deci, tendința de

a reduce regularitatea obiectivă a fenomenelor la o legătură subiectivă; acest efort este extrem de anti-științific Idealul științei este diametral opus acestuia: reducerea oricărei conexiuni obiective la o regularitate obiectivă În acest sens, materialismul a fost întotdeauna incomparabil mai aproape de tendințele progresive ale științei; dar nu a mers suficient de departe în analiza realității și în locul elementelor directe ale experienței -; fizice și mentale - complexe complexe substituite, t numite "materie" Considerând aceste complexe exclusiv din punct de vedere al regularității obiective, el a fost fidel spiritului cunoașterii științifice și, prin urmare, a reprezentat pasul cel mai apropiat de o viziune științifică asupra lumii El era mai mult Biblioteca Runiverse A BOGDANOV mai puțin obiectiv și pozitiv decât tendințele spiritualiste, dar încă insuficient de obiectiv și pozitiv Adevărul aici, ca de obicei, nu era în "mijlocul de aur" dintre direcțiile în conflict, ci în afara ambelor Gândirea progresistă a timpului nostru tratează lupta dintre materialism și spiritualism în aproape același mod ca și cu lupta dintre protestantism și catolicism care a avut loc cândva: considerând una dintre cele două direcții "mai adevărată", aceasta nu poate fi însă multumit si de el Revenind la subiectul nostru principal Pe baza a tot ceea ce s-a spus, acceptăm prezența experiențelor oriunde există diferențe vitale ale proceselor organice Recunoaștem legătura dintre experiențe și diferențele vitale ca fiind constantă, monotonă Acum să încercăm să determinăm mai precis natura acestei conexiuni A Bogdanov (Urmează sfârșitul) Biblioteca "Runivers" Înnegriți filosofia științelor naturale Legile naturii și legile societății Pretutindeni are propriile tradiții, propriile sale prejudecăți și nu se poate susține că domeniul problemelor științifice este complet liber de ele Dar nicăieri, se pare, printre întrebările științifice, aceste tradiții nu stau un zid atât de înalt ca în acea întrebare care este pusă în titlul acestui articol, problema relației dintre legile vieții societății și legile restului naturii și în special acea parte a acesteia care este de obicei numită moartă Pe lângă faptul că întrebarea noastră va intra în contact cu o altă întrebare filozofică majoră: despre relația în general dintre vii și morți, a stabilit și postulatul tradițional al complexității extraordinare a fenomenului pe care îl numim societate și pe care mulți doresc să considere ca o completare, parcă o suprastructură pe un complex și fără acel fenomen: viața individului Ne permitem, totuși, să ne îndoim de acest lucru și, cu acest scurt eseu, să încercăm, dacă nu să dăm o soluție finală problemei legilor generale ale vieții sociale a oamenilor, atunci totuși să indicăm unde ar trebui să căutăm astfel de şi cu ce grup de fenomene de natură moartă pot fi apropiate legile societăţii La ora actuală se poate considera universal recunoscut că printre fenomenele naturii moarte nu există arbitrar; aici domină atotputernic corelațiile de nezdruncinat dintre fenomene - corelațiile pe care le numim legi În imuabilitatea acestor proporții, suntem înclinați să vedem chiar și o trăsătură caracteristică care deosebește morții de vii Biblioteca "Runivers" A SHCHUKAREV Adevărat, de multe ori au existat și acum de multe ori s-au încercat să se demonstreze că activitatea unui organism viu, sau viața unui ansamblu al acestora, în toate manifestările sale, este supusă acelorași legi inevitabile și stricte ca și fenomenele de natura moartă sunt supuse; dar aceste încercări se lovesc întotdeauna de o barieră de netrecut a conștiinței individuale a oricărei libertăți nelimitate, dacă nu a acțiunilor cuiva, atunci a dorințelor sau, mai precis, a conștiinței arbitrarului în alegerea dintre "vreau" și "nu nu

vreau " Dar dacă este așa, dacă în viața organismelor, pe lângă factorii generali la care sunt supuse, ca toate celelalte corpuri ale naturii, participă unele, chiar și un plus nesemnificativ, a căror amploare și direcție sunt complet nedefinite , atunci este posibil să vorbim despre orice lege ca individual, și cu atât mai mult despre viața lor socială? Între timp, corectitudinea în viața socială a unei persoane există, fără îndoială Statisticile au arătat-o Cum să fii? Cum să împaci existența acestor regularități cu conștiința libertății personale a unei persoane, cu acceptarea a ceea ce în limbajul filozofic se numește liberul arbitru? Dar poate că liberul arbitru nu există deloc? În această scurtă schiță, nu suntem, desigur, în măsură să intrăm într-o analiză, oricât de generală, a acestei întrebări complexe În cele ce urmează, vom lua pur și simplu această libertate drept punct de plecare al raționamentului, dacă doriți, ca ipoteză principală Să ne luăm acum libertatea de a sublinia motivul acestei acceptări Cert este că recunoașterea libertății complete de alegere pentru fiecare individ din societate nu numai că nu elimină, așa cum se crede în mod obișnuit, problema găsirii legilor exacte (matematice) ale vieții sociale, ci, dimpotrivă, o simplifică teribil , ca să nu spun, face ca soluția sa să fie singura posibilă Acest lucru este de înțeles: dacă în binecunoscutul joc de aruncare ne angajăm să afirmăm că numărul de zăbrele cu un număr mare de aruncări va fi egal cu % din numărul total de aruncări, atunci putem deduce această "lege" doar sub ipoteza că moneda noastră este absolut egal legată de căderea unui vultur și căderea zăbrelei, că ea, ca să spunem așa, este complet liberă în alegerea uneia sau a celeilalte deschideri Biblioteca "Runivers" ESEURI DE FILOZOFIA ȘTIINȚEI NATURII Totuși, să nu sărim înainte și să urmărim în detaliu cum, pornind de la recunoașterea liberului arbitru, sau mai degrabă libertatea de alegere, se poate ajunge la recunoașterea și chiar găsirea unora dintre regularitățile care guvernează fenomenele sociale În acest scop, vom alege următoarea cale Dintre fenomenele naturii moarte, să le căutăm pe cele care ar aborda, în anumite privințe, fenomenele asociate cu alegerea liberă a unui organism viu, de exemplu a unei persoane, și să vedem cât de mult își pierd primul, pe măsură ce se apropie de al doilea, din caracterul regularității și îl pierd? Să ne imaginăm o persoană care are obiceiul de a ieși din casă, să spunem de dragul unei plimbări Este complet liber în dorințele sale, care determină alegerea căii pe care va merge; el poate merge la dreapta sau la stânga, drept și, în general, în orice unghi, la o linie dreaptă luată în mod arbitrar, de exemplu, fața casei în care locuiește Apoi, el își poate croi drum în diferite cazuri cu viteze diferite Să presupunem că am observat și înregistrat pe o perioadă suficient de lungă de timp toate direcțiile inițiale ale mersurilor sale, exprimându-le prin unghiurile căii cu fațada casei sale și apoi toate vitezele inițiale ale acestora Vom obține atunci în mod evident o serie de toate unghiurile posibile de la la ° și o serie de toate vitezele posibile, între care însă nu vor fi nici foarte mici, nici foarte mari Să ne imaginăm acum că o particulă foarte mică dintr-o substanță, care posedă o elasticitate perfectă, este lansată cu o anumită viteză într-o cutie închisă pe toate părțile, ai cărei pereți sunt și ei perfect elastici Particula noastră, după ce a ajuns la unul dintre pereți, va fi reflectată dintr-un anumit unghi, dar cu aceeași viteză, apoi va lovi un alt perete, va fi reflectată din nou etc Dacă luăm în considerare mișcările sale pe o perioadă foarte mare de timp și exprimă un număr de mișcări de direcții prin acele unghiuri pe care le fac, de exemplu, cu unul dintre pereții cutiei, apoi, evident, vom obține o

serie de toate unghiurile posibile de la o la i o ° În acest sens, complexul de mișcări ale particulei noastre, mișcări, Întrebări de filosofie, carte , Biblioteca "Runivers" A SHCHUKAREV supus celor mai stricte legi fizice, nu va diferi în mod esențial de un complex de mișcări umane din exemplul de mai sus Dacă mișcările particulei noastre în această perioadă de timp ar fi observate de unii care nu sunt familiarizați cu legile impactului, atunci s-ar spune fără îndoială că particula noastră este liberă să-și aleagă direcțiile și este supusă limitării doar în menținerea vitezei mișcării sale Dar să ne imaginăm în continuare că nu una, ci două sau mai multe particule similare sunt introduse în cutia noastră și cu viteze care sunt diferite în avans Particulele noastre, în acest caz, nu numai că se vor ciocni cu pereții cutiei și, fiind reflectate de ei, își vor schimba constant direcțiile, dar se vor lovi și unele de altele, iar aceste ultime ciocniri nu vor fi întotdeauna centrale, datorită cărora vitezele a particulelor care se ciocnesc se vor schimba într-un mod foarte diferit Particulele noastre acum, în imaginea generală a mișcărilor lor, nu vor mai diferi complet de acele mișcări pe care o persoană liberă le efectuează pe o perioadă suficient de lungă de timp sau, mai bine, un grup de oameni care se mișcă liber Particulele noastre, evident, ne pot servi ca model al unei societăți mici, iar acest model va fi cu cât mai aproape de prototipul său, cu cât este mai mare numărul de particule pe care le luăm, cu atât se mișcă mai repede și cu atât vom observa mai mult mișcările lor pe o perioadă mai lungă de timp Pentru a nu rămâne exclusiv pe temeiuri teoretice, să evidențiem aici câteva experimente, poate grosolane, cu ajutorul cărora se poate arăta limpede varietatea unor astfel de mișcări pur fizice Dacă aruncați o bucată de sodiu într-un balon suficient de spațios care conține o cantitate mică de alcool, atunci sodiul, dizolvându-se, va începe să se miște de-a lungul suprafeței lichidului, să lovească pereții balonului, să sară, să lovească din nou etc ; totodată, datorită dizolvării neuniforme, piesa va prezenta și mișcări de rotație foarte diverse Toate aceste rotații, ciocniri și reflexii de la pereți apar adesea atât de repede încât imaginea lor generală sugerează involuntar o comparație cu o creatură mică care alergă pe suprafața apei în căutarea prăzii Biblioteca "Runivers" ESEURI DE FILOZOFIA ȘTIINȚEI NATURII O imagine și mai "vici" este procesul de dizolvare în apă, așa-numitul amidonul solubil, mai ales când nu este complet uscat din alcoolul cu care se spală în preparat x) Datorita faptului ca in acest caz exista de fapt doua procese de dizolvare: alcool, impregnarea bucatilor de amidon, si amidonul in sine, a carui viteza este diferita, miscarile si socurile experimentate de fiecare bucata sunt extrem de variate Un vârf din acest amidon, aruncat pe suprafața apei, arată o imagine magnifică a unui grup de animale mici eliberate și împrăștiate în diferite direcții în dezordine Așadar, printre fenomenele naturii moarte se regăsesc acelea care, datorită complexității lor, în funcție de numărul mare de procese elementare care le alcătuiesc, pot fi puse la egalitate cu fenomenele naturii vii, pot servi drept modele a acestuia din urmă Pe acestea din urmă ne vom permite să încercăm să rezolvăm întrebarea dacă este posibil pentru asemenea sisteme complexe, pe care le vom numi colective în viitor, existența unor regularități comune, în caz contrar legi care guvernează atât relațiile lor cu unul pe altul şi procesele din cadrul acestora apariţia Calculul și experimentul conform arată că pentru astfel de sisteme nu este posibilă doar o serie întreagă de regularități simple, ci că astfel de sisteme "libere" dau cel mai mare număr de astfel de regularități în comparație cu alte sisteme nelibere

După cum știți, modelul nostru: colecția unui număr mare de particule elastice care se mișcă liber, este realizată de natură în stare gazoasă a materiei Acesta din urmă, în comparație cu alte stări, lichide și solide, este, după cum se știe, cel mai mare număr de regularități simple, precum legile lui Boyle, Gay-Lussac, Avogadro și altele Dar acestea, ca să spunem așa, legi externe, care exprimă relațiile gazelor cu factorii externi sau între ele, nu epuizează numărul de regularități observate în stare gazoasă i) O descriere a metodei de preparare a amidonului solubil poate fi găsită în Clemons Winkler: A guide to volumetric analysis * Biblioteca "Runivers" A SHCHUKAREV Două gaze capabile să acționeze chimic unul asupra celuilalt, de exemplu, combinându-se pentru a forma un al treilea gaz, atunci când sunt amestecate, vor începe să reacționeze, iar cantitatea fiecăruia dintre ele va scădea în timp Amintindu-ne de modelul nostru de mișcare a particulelor elastice, prezentând de data aceasta o imagine complet exactă a stării gazului, amintindu-ne toată varietatea de mișcări, viteze și ciocniri între particule, ne-am putea aștepta ca procesul de combinare a gazelor noastre în sensul dependenței de cantitățile lor intrând în reacție, din când în când, va merge extrem de prost Această așteptare nu este justificată, însă, de realitate; procesul de combinare a gazelor noastre se va desfășura strict natural și precis în așa fel încât cantitatea de produs gazos format în orice moment de timp să fie direct proporțională cu produsul puterilor sau concentrațiilor gazelor care reacţionează Această lege simplă nu epuizează totuși o serie de regularități legate de modificările interne ale stării gazoase Procesul de formare a gazelor și vaporilor din lichide (procesul de evaporare) este următoarea regularitate simplă, descoperită de Dalton: cantitatea de lichid care se evaporă pe unitatea de timp într-un spațiu limitat dat, celelalte lucruri fiind egale, în orice moment este direct proporțională cu suprafața de evaporare și diferența de elasticitate a vaporilor la un moment dat față de acea elasticitate care corespunde stării de saturație a spațiului cu acesta la aceeași temperatură Acestea sunt, de exemplu, două legi referitoare la procesele într-un mediu gazos Să adăugăm la ele, de dragul completitudinii imaginii noastre, și legea echilibrului mai multor procese în același mediu Sunt cunoscute cazuri când interacțiunea a două sau mai multe gaze nu ajunge la final Această împrejurare se explică prin faptul că produsele unei astfel de interacțiuni reacționează între ei înapoi cu formarea gazelor inițiale Între reacția directă și cea inversă se va stabili un echilibru, care va veni evident când viteza primei devine egală cu viteza celei de-a doua Nu este greu de dedus, și de experiență Biblioteca "Runivers" ESEURI DE FILOZOFIA ȘTIINȚEI NATURII justifică această concluzie că următoarea prevedere va fi legea sau ecuația unui astfel de echilibru: raportul dintre produsul concentrațiilor tuturor gazelor la primul i e reacția directă la produsul concentrațiilor tuturor gazelor implicate în a doua reacție inversă este o valoare constantă Aceasta din urmă depinde de temperatura de echilibru și de cantitatea de căldură eliberată de reacție Deci, starea gazoasă, în ciuda complexității structurii sale, este supusă unui număr atât de semnificativ de regularități, încât în fizică și chimie s-a stabilit chiar și o regulă conform căreia, atunci când se caută orice regularități legate de alte stări ale materiei, ele încercați să stabiliți cea mai strânsă relație, sau cel puțin o analogie, între aceste stări și starea de vapori gazos Acest lucru poate fi confirmat de analogia genială și atât de bogată în consecințe a soluțiilor și gazelor, care a dat un impuls atât de puternic chimiei teoretice în

ultimii ani Așadar, studiul modelului nostru ne conduce la concluzia că, în general, diversitatea în mișcările "indivizilor" care îl alcătuiesc nu îl privează de regularități în domeniul acelor procese care pot avea loc în el Mai mult, aceste regularități, așa cum arată teoria, trebuie să i se aplice cu o severitate mai mare, cu atât mai puțin dependenți sunt acei "indivizi" din care este compus, i e cu atât acestea din urmă sunt "libere" Aici, gândirea tinde involuntar să continue, iar presupunerea apare în mod firesc, nu este modelul nostru puțin mai mult decât o simplă asimilare calitativă a unui fenomen cu altul? Nu ne poate oferi un pic mai mult decât o simplă afirmare a posibilității existenței acelorași legi matematice pentru fenomenele sociale colective precum se observă pentru fenomenele colectiv-parțiale? Nu ne va permite să deducem aceleași legi, chiar dacă doar pentru unele dintre cele mai simple cazuri? acestea nu vor fi unele dintre legile fenomenelor colectiv-parțiale, împreună cu acestea, și legile fenomenelor sociale? Mai sus, am considerat unul dintre procesele din sistemele de particule colective, procesul de vaporizare sau evaporare; acest proces este un analog complet al altui proces în Biblioteca "Runivers" A SHCHUKAREV grupul acelor sisteme de particule colectiv, procesul de dizolvare Să ne uităm puțin mai atent la acesta din urmă Ce este dizolvarea? O parte esențială a acestui proces sunt următoarele circumstanțe: dat un mediu de volum constant, constând dintr-un număr constant și cunoscut de particule de solvent, de exemplu apă; un corp, solid sau lichid, este în contact cu acest mediu, este prezent într-o cantitate (exces) mult mai mare decât este necesară pentru a satura soluția (ne vom referi aici doar la astfel de corpuri care se dizolvă în mediul nostru doar până la o o anumită limită, numită saturație); lăsați mai departe suprafața de contact cu solventul să nu se schimbe în mod semnificativ odată cu procesul de dizolvare Procesul nostru de dizolvare, destul de similar cu procesul de evaporare într-un spațiu închis, nu va continua fără sfârșit, va fi limitat de limita care va veni atunci când solventul nostru este complet saturat cu corpul nostru Viteza procesului de dizolvare se exprimă în aceeași dependență exactă de concentrația corpului deja dizolvat, care se exprimă în viteza de evaporare în funcție de concentrație sau, ceea ce este proporțional cu aceasta, de elasticitatea vaporilor deja formați; acestea viteza de dizolvare in orice moment de timp este direct proportionala cu diferenta de concentratie a corpului deja dizolvat, pana la concentratia maxima pe care o va avea in stare de saturatie Dacă mediul de solvent este mare în comparație cu cantitatea de corp de dizolvare, chiar și la valorile sale cele mai mari, i e dacă se studiază procesul de dizolvare a unui corp slab solubil, atunci modificarea volumului, în funcție de intrarea corpului în solvent, poate fi neglijată și în expresia anterioară a vitezei de dizolvare, în locul cuvintelor concentrație, pune peste tot doar cantitatea de corp dizolvat Numind prin c - concentrația soluției corespunzătoare unui moment dat al procesului de dizolvare, prin a - concentrația corespunzătoare stării de saturație, legea noastră de dizolvare în simboluri de numerație diferențială va fi prezentată astfel: Biblioteca "Runivers" ESEURI DE FILOZOFIA ȘTIINȚEI NATURII, 'de ' unde este viteza procesului de dizolvare sau o schimbare foarte mică a concentrației soluției de pentru o perioadă atât de mică de timp Λ, timp în care viteza procesului poate fi considerată ca neschimbată; k este un factor de proporționalitate constant Integrarea acestei ecuații conduce la următoarea expresie pentru modificarea concentrației într-o anumită perioadă de timp t - tQ (i) /■ Íq sau, dacă începem să numărăm

timpul (¿ - o) din momentul în care ec = o, i e de la începutul procesului de dizolvare, atunci ( ) Un exemplu care explică și confirmă această lege a dizolvării este următoarea serie de măsurători făcute de Bruner și Tolochko (Cracovia) asupra vitezei de dizolvare a gipsului În tabelul următor, /· indică timpul (în ore) care a trecut de când placa de gips (loc de , mp) a fost scufundat în apă (loc de mp); cu un continut de gips de cu loc, soluție i = , ^ gr pentru cu site, soluție t ck , , , , , , i ° , , , , , , , , , o θ , , , oo După cum arată acest tabel, valoarea calculată prin formula ( ) rămâne într-adevăr destul de constantă pe toată durata dizolvării, Biblioteca "Runivers" A SHCHUKAREV Să facem acum analogia noastră Mediul nostru, solventul, să fie o societate mică, formată dintr-un anumit număr de oameni; volumul gol al acestui mediu este constant, adică societatea noastră este mai mult sau mai puțin închisă, fără a se schimba rapid numărul membrilor săi Cu această societate-solventă există în contact "ceva" care poate fi asimilat de această societate, intră în ea, formează cu ea un fel de întreg Ce ar putea fi? Pot fi oameni, niște oameni noi amestecați cu acesta, pot fi idei noi care intră într-o anumită societate, dar cel mai adesea este un obiect, un produs nou, tocmai făcut, recent inventat sau pur și simplu doar acel importat într-o anumită societate , o marfă care este profitabilă, convenabilă sau, în general, are nevoie de oameni și pe care această societate o va cumpăra, i e cum să se dizolve în sine Dacă marfa noastră este de așa natură încât nu este consumată imediat (sau foarte repede) la achiziție, atunci, evident, procesul nostru de dizolvare socială nu va continua fără sfârșit Se va opri, marfa va înceta să fie vândută, când toți membrii societății noastre care aveau nevoie de această marfă o dobândesc în cantitatea de care au nevoie În acest moment societatea noastră va fi saturată cu această marfă Să presupunem în continuare că marfa noastră este vândută într-un singur loc și, pe măsură ce vânzarea se desfășoară, numărul punctelor de vânzare (ca să spunem așa, un fel de suprafață de contact între marfă și societate) nu crește sau scade Să presupunem în continuare că societatea noastră a fost informată la timp și destul de repede cu privire la primirea și proprietățile acestei noi mărfuri, astfel încât să putem considera că nevoia dobândirii ei în orice moment este distribuită mai mult sau mai puțin uniform pe întreaga societate dată Toate aceste condiții pot fi satisfăcute cu o aproximare suficientă prin următorul caz La unii, în funcție de condițiile de viață, un grup de oameni mai mult sau mai puțin închis, de exemplu într-o fabrică, într-un raft etc , există un magazin de consum Acest magazin a achiziționat produse mai mult sau mai puțin profitabile sau la modă Consumatorii sunt la curent cu acest circ sau un circ special Biblioteca "Runivers" ESEURI DE FILOZOFIA ȘTIINȚEI NATURII larom sau pur și simplu, datorită apropierii lor reciproce, au aflat repede despre el unul de la altul Bunurile care ne interesează aparțin categoriei acelor obiecte care nu sunt distruse imediat la achiziționarea lor Să încercăm să exprimăm printr-o ecuație procesul de intrare a acestui produs în societate Să numim prin c cantitatea de mărfuri vândute în momentul dat comerțului, prin a cantitatea acesteia, pe care vânzarea a mers atât de încet încât poate fi deja considerată oprită Conform analogiei noastre, următoarea ecuație a vânzărilor ar trebui să fie valabilă: care, prin integrare, conduce la aceleași două ecuații (i) și ( ) indicate mai sus Următorul tabel poate servi drept verificare a celor spuse, ale cărui date sunt împrumutate dintr-un caz real al unei vânzări care a avut loc într-unul din magazinele regimentare de consum (așa-numitul ceainic al soldatului) x) În prima

coloană a acestui tabel, sub t este timpul în zile, începând din momentul vânzării, în a doua coloană, sub c este numărul de bucăți din acest produs (un tip special de săpun) vândute până în prezent, numărând încă de la începutul vânzării, în coloana a treia, sub până la este o valoare constantă calculată prin formula ( ) Pentru limita a se ia numarul , numarul de bucati din acest produs vandute in zile; până în prezent, după cum arată înregistrările, vânzarea acestui produs a decurs deja atât de încet încât poate fi considerat oprită Vom reveni la această valoare mai jos ¿ = I t C I o b? ,) Datoresc amabilitatea lui A Jurgens, fost șef al ceainăriei soldaților grenadei a IV-a, comunicării datelor numerice ale cauzei de vânzare citate Nesvizh raft Biblioteca "Runivers" A SHCHUKAREV t Sk , iob II I3 ι , II printre , Acest tabel arată destul de convingător că ecuația noastră de vânzări aproximează destul de aproape realitatea Constanța valorii lui k nu este în acest caz mai mică decât constanța unei valori similare în exemplul de dizolvare de mai sus Și dacă acordăm atenție faptului că ultima valoare este obținută cu precauții speciale din partea vitezei de amestecare, a constantei temperaturii și a altor condiții ale experimentului, atunci constanța de £ pentru procesul de vânzare, care a durat săptămâni, când însăși amploarea necesității și adecvarea mărfurilor s-ar putea schimba, este pur și simplu uimitor Ecuația noastră ( ) admite încă un test interesant Având patru puncte de date cu de ex £ =o, cu c* și c , care sunt alese în așa fel încât -* h·) avem mâncați din ecuația (i) (D~^)-h (d-gi)-(d~sz) , h h ¿ din care rezultă că a a - c * a " ■ ' l c Biblioteca "Runivers" ESEURI DE FILOZOFIA ȘTIINȚEI NATURII Din acestea din urmă, folosind datele cx , și ¿ , este ușor de calculat valoarea lui a Astfel, limita de vânzare poate fi calculată în avans, având în vedere statisticile vânzărilor pentru aproximativ trei perioade inițiale de tranzacționare S-a ajuns astfel la previziuni, si mai mult cantitative, in fenomenele vietii sociale Calcule similare, făcute pentru cazul nostru, dau: ^ θ ι= θ^= ¿* A AA A-¿= ÓO f =O ^= ¿ = ¿ =ιί """¿= θ ¿ =o q== ¿ =io A A)"A Á= ¿= cf a^= b nu este dificil să vă asigurați că acest număr nu este, în general, departe de valoarea reală = Deci, analogia noastră între procesul de formare a unui sistem chimic sau parțial (soluție) și procesul de formare a unui sistem social poate fi considerată justificată Legea educației este aceeași pentru amândoi Această împrejurare ne dă dreptul să sperăm că multe alte fenomene și legi ale sistemelor parțial chimice își vor găsi analogii în sistemele sociale, că legile ambelor se vor fuziona probabil cu timpul într-o ramură comună a cunoașterii, care poate fi numită mecanica sistemelor colective, adică sisteme formate dintr-un complex de individualități independente unele de altele Cu toate acestea, deși un astfel de departament de cunoaștere nu a fost încă înființat, să încercăm să mergem puțin mai departe, bazându-ne pe analogia noastră Fenomenele de dizolvare sunt foarte apropiate de fenomenele de difuzie, care în mediile lichide sunt în esență dizolvarea fiecărui strat superior al unei substanțe deja dizolvate în stratul vecin, inferior Aproape că nu există nicio îndoială că fenomene analoge procesului de difuzie au loc și în domeniul sistemelor sociale Difuzarea ideilor noi, credințelor, precum și a modelor etc , între complexe sociale relativ mari, se desfășoară, după toate probabilitățile, conform ecuației difuziei fluidelor Este imposibil să nu subliniem aici că limba noastră a notat deja inconștient posibilitatea ultimei analogii; vorbim adesea de idei care se răspândesc în societate Biblioteca "Runivers" A SHCHUKAREV Este foarte probabil ca printre fenomenele sociale să existe și astfel de

procese care pot fi asemănate cu procesele unei combinații chimice adecvate, adică astfel încât două corpuri, deja amestecate anterior într-un tot omogen, reacţionează în cadrul acestui întreg Este foarte posibil ca fenomenul căsătoriei să se încadreze sub acest tip în sistemele sociale, dacă doar unul ține statistici ale acestora din urmă într-o anumită zonă relativ restrânsă cu o populație permanentă și numără rata căsătoriei pentru fiecare generație separat Analogia noastră ne permite să tragem nu numai concluzii cantitative, a căror verificare este dificilă în absența datelor culese într-un anumit mod; ne poate da concluzii calitative interesante Grupul de sisteme parțiale este în prezent atașat cu succes, așa-numitul teoria fazelor Esența acestei teorii în general este următoarea Orice întreg care este omogen în părțile sale, cum ar fi, de exemplu, un lichid, o bucată de sticlă, o soluție etc , se numește fază Două faze care pot exista împreună, în contact direct una cu cealaltă, fără să se amestece și să nu se dizolve una pe cealaltă, sau părți separate una din cealaltă, se numesc articulație (koexistirende) Aceste faze pot fi compuse fie din corpuri diferite, cum ar fi kerosenul sau apa, fie din același corp, de exemplu vapori de apă și apă lichidă (faze compatibile), vapori de apă, apă lichidă etc gheață la ° (faze compatibile) Fiecare fază poate fi compusă dintr-un singur corp, sau din mai multe corpuri (componente), mai mult, unele dintre ele pot fi comune mai multor faze (componente generale) Cantitatea de componentă comună în două faze compatibile nu este neapărat aceeași Dacă, de exemplu, două faze compatibile, cum ar fi kerosenul și apa, sunt amestecate cu o componentă comună, de exemplu iod, apoi se va dizolva în ambele faze în cantități neuniforme Mai mult va fi conținut în faza: kerosen-|-iod și mai puțin în faza: apă-|-iod Dar el va fi mereu într-una sau alta Aceste fenomene se numesc fenomene de distribuție Echilibrul de distribuție depinde numai de raportul cunoscut dintre concentrațiile componentei comune în faze compatibile și nu de mărimea fazelor în sine Dacă în sistemul nostru în două faze Biblioteca "Runivers" ESEURI DE FILOZOFIA ȘTIINȚEI NATURII introducem o nouă porțiune din ea, apoi va fi din nou distribuită inegal, la care dintre cele două faze compatibile adăugăm noua noastră porție; o mare parte din această nouă porțiune va fi absorbită de faza în care această componentă conținea deja mai mult (care are deci o mare afinitate pentru ea) Este evident că straturile izolate economic ale societății, sau chiar unitățile sociale mai mari învecinate din punct de vedere comercial - statele - pot fi considerate faze sociale Distribuția anumitor valori între ele va fi în general inegală și, în același timp, va avea loc întotdeauna aceeași lege că orice nouă intrare de aceeași valoare (cucerirea descoperirii) într-un sistem social cu mai multe faze va fi întotdeauna distribuite inegal; partea leului va merge mereu în direcția fazelor, deținând deja o cantitate semnificativă din această valoare Aparent, rapoarte similare sunt observate istoric În primul nostru articol, clarificând problema indivizibililor, am indicat în detaliu modul în care ecuația pentru viteza interacțiunii chimice poate fi derivată din calculul probabilității unei întâlniri a două molecule, iar acest calcul presupune ca inițială dat fiind completa individualitatea, independența unul față de celălalt a acestor molecule de întâlnire și interacțiune Ecuația vitezei de dizolvare poate fi interpretată într-un mod similar Într-un mediu de dizolvare există un anumit număr de molecule capabile, venind în contact cu corpul dizolvat, să se unească cu acesta, să-și ducă moleculele cu ele și să formeze ceea ce se numește soluție În anumite condiții de temperatură, numărul acestor molecule poate fi în mod evident măsurat (proporțional)

cu cantitatea maximă de corp care poate fi dizolvată într-un anumit volum al solventului nostru Astfel, procesul de dizolvare poate fi reprezentat ca procesul de introducere a moleculelor active ale solventului pe suprafața de contact cu cel dizolvat și de transport pe acesta din urmă mai întâi în soluție Ecuația vitezei de dizolvare este astfel o expresie pentru Biblioteca "Runivers" A SHCHUKAREV probabilitatea unui astfel de eveniment pentru o particulă de solvent activ Aceasta din urmă este în mod evident direct proporțională cu numărul de particule active care cad în timp pe suprafața de contact, iar ultima valoare este direct proporțională cu numărul total de particule active conținute într-o unitate de volum a solventului Aceasta din urmă va fi reprezentată în mod evident de diferența dintre concentrația dată a corpului dizolvat la maxim, adică până la limita de solubilitate, deoarece în funcție de starea noastră, măsurăm gradul de activitate al solventului prin cantitatea de solubil care poate fi încă dizolvat în el Dacă c sa dizolvat deja, atunci a-c încă se poate dizolva; astfel, la concentrația c, numărul de particule active proporțional cu a-c a rămas liber Deci, ecuația noastră a vitezei de dizolvare, precum și alte ecuații ale așa-numitei dinamici chimice, nu sunt altceva decât o expresie binecunoscută pentru probabilitatea apariției unui anumit eveniment într-un sistem de particule colectiv Nu este nimic de mirat că este aplicabilă și fenomenelor, sistemelor sociale colective, ca expresie a probabilității de apariție a evenimentelor în ele, limitate de condiții similare cu primele Acum devine clar că poziția menționată mai sus este că legile societății sunt mai ușor de dedus sub ipoteza unei independențe complete, a libertății complete de acțiune a fiecăruia dintre membrii săi, deoarece numai în această ultimă condiție pentru apariția anumitor combinații și evenimente printre ele sunt supuse legilor teoriei probabilităților, sau altfel numai în această condiție această teorie poate fi aplicată la derivarea ecuațiilor de mai sus În încheierea articolului nostru, ne vom permite să subliniem încă o consecință, la care duce convergența fenomenelor sociale și a fenomenelor unei lumi parțiale De data aceasta, însă, investigația noastră va avea un caracter pur metodologic: va indica posibilitatea aplicării unei metode încă noi la fenomenele sociale Cert este că ecuația lumii colectiv-particule în unele cazuri, pe lângă concluzia pur dinamică de mai sus, permite o altă interpretare, bazată pe utilizarea unui concept special, conceptul de energie Predare despre energie Biblioteca "Runivers" ESEURI DE FILOZOFIA CUNOAȘTERII, în prezent (cum am arătat în al doilea dintre articolele noastre) este baza oricărei fizicii; este cel mai bun mijloc de descriere a lumii pur fenomenalistă: semnificația sa este enormă și este recunoscută de toți Așadar, se pune involuntar întrebarea dacă această doctrină, cu toată severitatea prevederilor și a consecințelor ei, nu poate fi extinsă la acel gen de sisteme colective, care se numește social? Cu toate acestea, înainte de a lua în considerare această posibilitate, care a fost deja subliniată de unii înaintea noastră, este necesar să ne oprim puțin, sau este mai bine să cădem pur și simplu de acord asupra sensului cuvântului energie În ciuda aplicațiilor enorme pe care le are acest concept, nu se poate spune că conținutul său a fost înțeles de toți în același mod Născut într-o epocă dominată de o filozofie naturală oarecum obscură, ea s-a păstrat în mintea multor anchetatori și a făcut o oarecare legătură cu cei din urmă Și acum unii mai vor să vadă în energie un "nimic" special, un fel de esență primordială a fenomenelor Fără să ne punem sarcina fie de a polemiza pe această problemă, fie de a infirma o astfel de

interpretare, ne vom permite să oferim aici o interpretare puțin diferită a termenului de energie, interpretare care facilitează aplicarea lui la grupul de fenomene care ne interesează Privind natura înconjurătoare, considerăm (cum și de ce - nu contează) pentru ceva care se întâmplă, pentru un proces Împărțim acest proces în părți, mai mult sau mai puțin arbitrare, iar aceste părți le numim fenomene În ceea ce privește relațiile reciproce ale acestor fenomene, putem stabili prin experiență următoarea lege generală: dintre întreaga serie infinită de fenomene naturale, nu există niciunul care să stea în afara vreunei corelații actuale sau posibile cu alte fenomene naturale și amploarea a relatiei dintre vreo doua fenomene luate arbitrar yami constant numeric Ultima lege din grupa fenomenelor fizice se numește legea echivalenței transformărilor Evident, în virtutea ei, toate fenomenele naturii pot fi întotdeauna comparate cantitativ între ele, ca să spunem așa, măsurate printr-o măsură comună; această măsură se numește energie Astfel, cuvântul energie poate fi înțeles ca un concept abstract, cum ar fi Biblioteca "Runivers" A Shch U KAPE V b concepte de valoare, lungime etc ; la fel cum nu există valori în natură, la fel nu există energie; energia este doar o expresie a corelației fenomenelor naturale, dar luată nu dintr-o parte, ci ca un întreg Orice manifestare a fenomenelor naturale poate fi luată ca unitate, pentru o măsură generală a unei astfel de corelații; de obicei preiau lucru mecanic și exprimă toate celelalte fenomene naturale în mărimile sale În același timp, nu este nevoie să considerăm toate fenomenele naturii exclusiv ca mecanice, sau să ne asumăm posibilitatea interpretării lor mecanice Orice alt fenomen poate fi luat ca unitate de măsură a corelației Fenomenele mecanice sunt luate numai de dragul simplității calculelor asociate acestora Cu o astfel de interpretare a conceptului de "energie", devine evident extrem de ușor de aplicat la cele mai diverse întrebări din cele mai diverse domenii ale cunoașterii Să vedem cum se aplică în primul rând doctrinei sistemelor parțiale colectiv Formarea unei faze, ca orice alt proces al naturii, poate fi evident estimată prin energia corespunzătoare acesteia Energia introducerii unei unități a unei substanțe într-o fază dată se numește potențialul ei chimic; valoarea acestuia din urmă depinde de concentrația substanței în faza dată, adică din numărul de unități ale acestuia, deja introduse anterior în aceeași fază Folosirea acestei marimi duce in general la aceleasi consecinte si chiar numeric la aceleasi ecuatii pe care le-am indicat pe ale dumneavoastra Este evident că procesul de intrare a unei componente într-un sistem social colectiv, care este o asemenea analogie cu procesul de intrare a unui corp într-un sistem colectiv-parțial, poate fi, ca orice alt fenomen natural, evaluat de energie corespunzătoare acestuia; se poate vorbi și de energia intrării sau introducerii unei unități a unei componente într-o fază socială dată, iar aceasta din urmă va depinde în mod evident și de concentrarea acestei componente, adică de numărul unităților sale deja introduse anterior în sistemul social Această dependență a potențialului componentei sociale de concentrarea acesteia în faza socială, indiferent de valoarea numerică a acestei dependențe, poate explica unele Biblioteca "Runivers" ESEURI DE FILOZOFIA ȘTIINȚEI NATURII, toriya ciudat la prima vedere relațiile sociale Potrivit ei, de exemplu introducere, adică achizitie sau derivare, i e cheltuind o anumită unitate din componenta socială, de exemplu i ruble, o astfel de fază socială în care te freci la-H tu \ aparține persoanei i-a ^concentrație == -γ-y și așa în care - /yuo\ tu freca aparțin unor persoane | concentrație= nu este egală cu \ tu / noi unul la altul Această

consecință poate servi ca o bună explicație pentru așa-numita "putere a capitalului" Dar ne poate ajuta și într-o oarecare măsură în rezolvarea unei alte probleme majore din economie, problema valorii Cu privire la această întrebare, după cum se știe, există două opinii opuse Se caută să se găsească o măsură obiectivă a valorii bunurilor publice în acea muncă (muncă) care, în condițiile date de producție tehnică, este necesară pentru a crea această valoare Teoria valorii muncii nu explică multe fenomene și, mai ales în ultimii ani, a dat naștere la dorința opusă de a privi valoarea ca un concept exclusiv subiectiv, expresie a gradului de necesitate al unei anumite societăți într-un produs dat, ireductibil la orice măsură obiectivă Am arătat acum că nevoia unui anumit produs, exprimată în intrarea sau intrarea lui în faza socială, poate fi exprimată și în unități de energie sau muncă, precum și procesul de creare a acestui lucru Nu ar putea aplicarea doctrinei energiei la fenomenele vieții economice a societății, indicate de noi, să servească la contopirea acestor două teorii într-una singură? Nu se poate considera valoarea ca o energie corespunzătoare procesului complet de formare a unui bun public, din momentul separării elementelor sale de sânul neprețuit al naturii și până în momentul în care este cheltuită de consumator, inclusiv, bineînțeles? , în această serie și energia de a o introduce din mâinile producătorului în faza consumatorilor? A Schukarev Întrebări de filosofie, KN , Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE Recenzie de cărți A Rogers "O scurtă introducere în istoria noii filosofii* Traducere de S S Zelinsky, editată de Yu I Eichenwald M XX-J- p C p Potrivit lui O Kulpe, autorul binecunoscutei "Introduceri în filosofie", "în literatură, se pot observa două moduri esențial diferite de a îndeplini nominal aceeași sarcină" - alcătuirea unei introduceri în filosofie Unii conturează anumite probleme ale filosofiei și dau soluția lor din punctul de vedere împărtășit de autori; alții caută să "iasă din cercul îngust al convingerilor personale și să arunce o privire asupra întregii filozofii în întregime, atât în trecut, cât și în prezent" Atât unul cât și celălalt mod de prezentare, desigur, au părțile lor bune În sensul manualelor de referință, sau în scopul unei introduceri mai rapide în poate cât mai multe sisteme filosofice, poate cel de-al doilea tip de "introducere" este mai potrivit Dar nu există nicio îndoială că primul, pe de altă parte, câștigă în ceea ce privește integralitatea imaginii de ansamblu, armonia părților și adesea fascinația prezentării Cunoscutele "Introduceri" din Rusia de Külpe însuși, al doilea tip, și Paulsen, primul, pot servi ca o ilustrare a celor spuse De primul tip aparține și cartea filozofului american Rogers Iar autorul, după cum reiese din prefața sa, a ales în mod destul de conștient acest mod de prezentare; în detrimentul obiectivității, a preferat să dea un scop Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE completitudine și completitudine El protestează vehement împotriva concepției larg răspândite despre inutilitatea construcțiilor filosofice și dovedește cu succes vitalitatea și chiar necesitatea lor practică Viața și filosofia sunt una pentru el În plus, viața își pierde orice sens dacă problema relației dintre viața umană finită și viața infinită a lumii nu este mai întâi rezolvată În "Introducerea" sa autorul se mărginește să ia în considerare doar problema metafizică și trecerea ei la cea epistemologică (Rogers o numește epistemologică); Nu atinge deloc problemele de etică, logică și psihologie Într-o prezentare plină de viață și interesantă, el examinează și critică soluționarea acestor probleme prin materialism, dualism, panteism, raționalism și alte viziuni filozofice asupra lumii,

care au fost consemnate pe paginile istoriei filozofiei încă de pe vremea lui Descartes Expunerea lui Rogers este foarte originală și departe de șablonul obișnuit al manualelor din istoria filozofiei; nu mai puţin originală este interpretarea sa asupra unor construcţii Acest lucru trebuie spus în special cu privire la interpretarea lui a filozofiei lui Hegel De la critica altor construcții filozofice, Rogers trece la o prezentare pozitivă a propriei viziuni asupra lumii - idealismul teist Recenzia anterioară îl conduce la o concluzie necondiționată, "că în idealism, de un anumit tip și tip și numai în idealism, se poate spera să găsească o astfel de soluție la ghicitoria lumii, al cărei eșec nu este predeterminat" (ibb p) Principala caracteristică a idealismului este că realitatea lumii este înțeleasă prin analogie cu viața conștiinței Dar pentru a păstra cognoscibilitatea și realitatea separată a lucrurilor lumii exterioare, este necesar să admitem existența lor într-o conștiință mai elementară decât a noastră O astfel de conștiință poate fi conștiința lumii Rămâne să găsim o oarecare unitate pentru diversitatea lumii Analiza de mai sus a arătat că nu se găsește în sfere pur abstracte, nici în lucruri în sine sau substanțe, ci în unitatea procesului de viață însuși Prin analogie cu viața umană, ea constă în unitatea scopului conștient Dar, conform bunului simț, am recunoscut diversitatea lumii exterioare, am recunoscut că obiectele DESPRE* Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE au o existență separată în ea Apare întrebarea, care este natura lor reală? Poate fi fie o stare pasivă de conștiință, un gând sau o voință activă Dar "starea noastră normală" nu constă în a gândi lucrurile ca pe obiecte, ci în a le folosi Noi definim pensula unui artist nu în funcție de senzațiile pe care le evocă, ci în funcție de scopul său Prin urmare, trebuie să privim realitatea de bază în general nu ca o gândire abstractă, ci ca o mișcare către un scop definit, ca o activitate activă Să revenim la întrebarea relației dintre realitatea cea mai înaltă și sinele individual ca ceva izolat, este de neconceput: este o parte a întregului lumii, în care ocupă un anumit loc și îndeplinește o anumită funcție; cu toate acestea, între viața indivizilor și lume, ni se pare, există o anumită separare Să recunoaștem acest lucru și să încercăm să înțelegem unitatea lor "Viața noastră este ceea ce facem, realizată în conștiință, iar această lucrare conține în mod necesar lumea și alte sine" (o p) O persoană trăiește în societate, viața sa în afara mediului social este de neconceput Fiecare individ are propriile sentimente, propria sa viață, cunoscute de el din experiență directă Alții o cunosc doar în manifestarea ei Astfel, aprecierea unui act cunoscut în conștiință îl face al nostru Dar din moment ce fiecare act implică într-adevăr consecințe sociale, pe care le recunoaștem și le aplicăm unor obiective comune, atunci lumea este o unitate, o unitate de dezvoltare către un scop specific al progresului mondial "Dacă transferăm acest lucru la experiența absolută, atunci cel mai înalt concept pe care îl putem obține despre lume va fi conceptul unui întreg social, în care Dumnezeu reprezintă sinele superior, în funcție de care este totul" (p) Natura lui Dumnezeu este în esență, ca și natura noastră, socială, viața lui este o viață conștientă de cooperare activă cu ființe finite, pe care le-a chemat la existență Individualitatea eului separat rămâne inviolabilă și este recunoscută în experiența directă; toate celelalte, fără a-l exclude pe Dumnezeu, pot doar să-l cunoască Dar asta nu înseamnă că sunt complet independent de Dumnezeu, pentru că fiecare act al sinelui intră în sensul vieții Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE Dumnezeu, care constă în dezvoltarea relațiilor sociale Da, iar

viața socială însăși de aici primește o bază în "cea mai intimă și esențială realitate a lumii" Natura sinelui nostru, de asemenea, nu este altceva decât o activitate legată de un scop conștient Fiecare act al sinelui meu se află în nenumărate relații care îi compun sensul și sunt realizate în conștiință ">? de natură socială" Dar ni se pare că un singur act exprimă doar o parte din eu-ul nostru; vrem să găsim ceva în genul de substanță veche care dă baza I-ului nostru, explicând nu numai actele conștiente individuale, ci și impulsurile, dispozițiile ascunse, înclinaţii etc Motivul pentru ele trebuie căutat nu în suflet, ci în trup Aceasta nu înseamnă că materia este baza Sinelui nostru La urma urmei, corpul este doar un element în conștiința Absolutului; este rezultatul unei dezvoltări foarte îndelungate care ne leagă de istoria lumii Acesta este punctul de contact al existenței noastre conștiente cu restul lumii "Întreaga istorie a dezvoltării noastre trecute este cuprinsă în structura corpului și, atunci când se ivește ocazia, își revendică drepturile " Inca o intrebare O astfel de înțelegere teleologică a lumii nu contrazice viziunea mecanicistă asupra lumii ferm stabilită în știință? Deloc Mecanismul răspunde în esență doar la întrebarea cum se întâmplă ceva, nu de ce Mecanismul nu exclude teleologia Chestiunea de a le opune unul altuia nici măcar nu poate exista; doar regularitatea (expedientitatea) și șansa pot fi opuse Acesta este idealismul teist esențial al lui Rogers Adevărat, el ia mult din acel Absolut (Dumnezeu) pe care suntem obișnuiți să-l imaginăm și, prin aceasta, îl coboară de la înălțimea tronului său, dar, credem, totuși, că valoarea acestei construcții filosofice, în ciuda contradicțiilor ei , sau poate, și datorită lor, constă în faptul că oferă material bogat pentru propria lor activitate de gândire Din acest concept s-ar putea trage concluzii deosebit de interesante în domeniul filosofiei istoriei - ar lovi în dreapta și în stânga cu egal succes În general, întreaga carte va fi citită de toată lumea cu plăcere Titlul său poate tenta, printre altele, pe cititori necunoscuți Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE cineva cu istoria filozofiei și formularea problemelor filozofice, dar pentru ei această carte cu greu va da mare lucru Am numi-o nu "Introducere în istoria filosofiei", ci "Rezumat" al acesteia În rusă, cartea se citește ușor și ușor La pagina o, rândul de jos, sensul ar fi "transcendental" și nu "transcendental" La pagina ar fi mai clar "evaluare conștientă" - "evaluare în minte" r Shpett "Biblioteca Educaţională* G F Lippe Fundamentele psihofizicii Pe G Kotlyar SPb NR str C k Printre puținele fapte bine stabilite ale psihologiei moderne, trebuie luat în considerare faptul paralelismului psihofizic Indiferent de punctul de vedere pe care l-am lua - monism, dualism sau orice altă teorie - faptul paralelismului fenomenelor mentale și fizice (fiziologice) este de netăgăduit; Aceasta nu mai este o ipoteză, ci una empirică fapt stabilit Constatarea acestui fapt a dat naștere unui fel de știință - psihofizica Sarcina acestuia din urmă se reduce la studiul paralelismului psihofizic Luarea în considerare a unor concluzii această știință este dedicată cărții numite a lui G Lipps (Apropo, nu trebuie confundat cu Theodor Lipps, un cunoscut profesor la Universitatea din München, unele dintre ale cărui lucrări au fost traduse în limba rusă) Autorul nu stabilește sarcini independente de cercetare, el expune doar ceea ce a făcut știința tânără încă de pe vremea fondatorilor ei, Weber și Fechner Și, trebuie să mărturisesc, nu o face prea bine Nu am găsit o singură definiție mai mult sau mai puțin originală și potrivită Cele mai obișnuite gânduri și faptele cele mai elementare din anatomie, fiziologie și psihologie sunt prezentate în cel mai plictisitor mod, alături de câteva dintre

concluziile teoriei probabilității, necesitând o cunoaștere preliminară a calculului diferențial și integral Pentru cine a fost scrisă această carte nu se știe Și este și mai necunoscut de ce a fost tradusă în rusă Specialiștii care folosesc serviciile de matematică pentru munca lor și petrec timp studiind-o, cunosc probabil limba germană, iar pentru publicul larg toate acestea sunt terra incognita Si cum Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE a intrat această carte în "Biblioteca Educațională"? Este într-adevăr scopul său de a "educa" oamenii care sunt familiarizați cu "legea lui Gauss" și "metoda erorilor medii"? G I Chelpanova - "Creierul și sufletul", în care problemele ridicate de Lipps sunt enunțate clar și popular Cartea tradusă a lui T Ziegen, Psihologie fiziologică, expune, de asemenea, într-o formă foarte clară anumite întrebări de psihofizică Domnule Shpett David Yum O anchetă cu privire la înțelegerea umană Tradus din engleză de S I Tsereteli Sankt Petersburg, În cele din urmă, celebra lucrare a lui Hume a apărut în traducere rusă, care a apărut în original cu mai bine de de ani în urmă După cum se știe, "Inquiry concerning human understanding" este o a doua ediție puternic revizuită a primei lucrări aproape tinerești a lui Hume, "Tratat de natură umană" ("Inquiry" este o reelaborare a primei părți a "Tratat, care constă din trei părți" ") Într-una din prefețele "Incheirii", publicată după moartea autorului, acesta din urmă cere să se uite doar la această lucrare ulterioară ca pe o reproducere cu totul exactă și corectă a gândurilor filosofului, renunțând aproape la "Tratat" Dar, în ciuda acestei afirmații, istoricul filozofiei nu poate ignora prima lucrare a lui Hume, cu atât mai mult cu cât este mult originală în comparație cu a doua ediție, adică ancheta "(În anchetă, nu numai unele secțiuni esențiale sunt Tratat", dar însăși părerile filosofului asupra unor probleme importante au suferit modificări semnificative, adesea în detrimentul clarității și consecvenței) Având în vedere acest lucru, este păcat că traducătorul nu și-a prefațat lucrarea măcar cu o scurtă introducere, unde să fie indicată relația Anchetei cu "Tratat"; ar fi departe ceea ce nu este de prisos pentru cititorii ruși, care nu găsesc aproape nimic despre Hume în limba lor maternă Să sperăm, totuși, că traducătorul nu se va limita la anchetă și, în timp util, va oferi publicului rus o lucrare anterioară a lui Hume Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE Putem considera că traducerea în sine este satisfăcătoare: ea, cu excepții foarte rare, reproduce cu fidelitate originalul, este ușor de citit și este capabil să dea o idee despre stilul elegant în care sunt scrise toate Eseurile (după cum se știe, ancheta a fost numită inițial Eseuri filozofice) Nu am observat erori grave, cu excepția uneia care poate fi mai degrabă recunoscută ca o greșeală de scriere (la pagina , rândul de sub "virtute" dintr-un motiv oarecare este tradus "adevăr") Pe de altă parte, nu se poate spune că toată terminologia traducătorului este impecabilă, pe care nu încearcă să-l contrazice în niciun fel, deși uneori acest lucru ar fi direct necesar Așadar, traducătorul transmite termenul "percepție", atât de important pentru înțelegerea filozofiei lui Hume, cu cuvântul "reprezentare", fără a face nicio explicație, dar între timp acest termen humean desemnează întregul conținut al conștiinței, și cât de departe nu este acoperit de sensul care este dat cuvântului "reprezentare" în psihologia modernă (comentarii destul de detaliate despre această problemă pot fi găsite în traducerile occidentale ale lui Hume, de exemplu, în Biblioteca filozofică a lui Kirchmann) Mai mult, termenul "minte" nu este întotdeauna transmis cu acuratețe, care este tradus prin cuvântul "minte" unde ar fi mai corect să spunem "spirit" (de exemplu, la p ob, linia notă, unde "minte" se

opune "materiei") Uneori, traducătorul nu transmite cu exactitate nuanța termenului sau dă cuvântului rus o formă nu tocmai clară Deci, dintr-un anumit motiv, "presupus" este tradus "imaginar", deși ar fi mai convenabil să-l traducem mai literal - "presupus" (de țări, rândul de jos); în loc de "presupune" ar fi mai bine să spunem "sugerează" (p , cca); expresia "apasă" (p , rândul de mai jos) permite o oarecare obscuritate și slăbește forma vocii pasive care este necesară aici; Vinogradov L'année psychologique, publiée par Alfred Binet avec collaboration de H Beaunis, V Henri, Th Ribot Secretar de la Redaction: Larguier des Bangels Huitieme annee Paris, Volumul al -lea al "Anuarului Psihologic" în aranjarea materialului nu diferă în niciun fel de numerele anterioare La fel ca în ele, prima parte conține lucrări originale, a doua este dedicată "analizelor bibliografice", a treia este un index de cărți și articole din domeniul științei psihologice apărute în perioada - În ceea ce privește lucrările originale, nu este ușor să le introduci în rubricile unei clasificări precise Cele mai multe dintre ele sunt legate de problemele psihologiei generale și ating în același timp probleme de natură pedagogică, întrucât acestea din urmă, în decizia lor, trebuie să se bazeze pe datele psihologiei experimentale și psihofiziologiei Cealaltă parte a lucrărilor cuprinse aici are ca subiect, în principal, așa-numitele studii cefalometrice, studii care au fost plasate de câțiva ani la rând pe paginile Anuarelor menționate Cea mai mare dintre lucrările de primul fel este studiul V Henri "Educaţia memoriei" Acest articol este de o valoare deosebită pentru educatori și părinți care ei înșiși nu sunt în măsură să țină pasul cu literatura de experimentare în creștere rapidă Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE pedagogie mentală Autorul prezintă toate cele mai bune cercetări în acest domeniu și oferă o serie de observații și experimente interesante Dar nu considerăm necesar să prezentăm această lucrare în detaliu, întrucât, înainte de a fi plasată în colecția numită, ea fusese deja tipărită (din manuscris) în Vestnik vobranii noastre Vom spune doar că autorul, analizând diverse metode de memorare și reproducere, subliniază pe bună dreptate importanța enormă a elementului logic în activitatea memoriei zi" Prima dintre aceste note, pe lângă prezentarea cunoscutei lucrări a lui Mlle Steffens despre cea mai convenabilă modalitate de repetare, conține experimentele proprii ale autorului și ale unora dintre colegii săi asupra celor două metode principale de memorare: prin citirea întregului pasaj (mod global) și prin repetarea părților sale separate (mod fragmentaire) Concluziile autorului, atât în raport cu adulții, cât și în raport cu elevii, sunt omogene cu rezultatele la care a ajuns domnul Steffens: metoda de citire a pasajelor întregi necesită mai puțină repetare și asigură o mai bună reținere a ideilor decât metoda fragmentară și, prin urmare, prima metodă, ca mai economică, și ar trebui preferată în practica școlarizării La sfârșitul articolului, autorul încearcă să dezvăluie fundamentele psihologice care oferă un avantaj metodei "globale" și în acest caz face câteva completări semnificative la observațiile domnului Steffens cu privire la acest subiect - O a doua notă a acestuia autorul este dedicat problemei schimbărilor în memorie în timpul zilei Autorul a făcut experimente pe sine, în legătură cu succesul memorării, în diferite momente ale zilei: imediat după ce se ridică, pe stomacul gol; înainte de micul dejun și după micul dejun - la prânz și în final seara - înainte de cină și după Concluziile autorului sunt următoarele: când te trezești dimineața, ținerea de idei apare relativ ușor și rapid; la prânz și seara necesită mai mult timp pentru sine; în cele din urmă, putem afirma o creștere a

activităţii de memorie după micul dejun şi cină Observând în ultimul caz o creştere a pulsului (de remarcat că la micul dejun şi Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE la cină, autorul şi-a permis să bea alcool de fiecare dată), Larguier d's Bangels încearcă să lege creşterea activităţii memoriei cu accelerarea circulaţiei sângelui El se referă, de altfel, la un fapt similar observat de Charcot despre un pacient nervos - Următoarea notă scurtă despre "Atenţie" a lui Kristian Aars nu reprezintă nimic original Autorul vede esenţa atenţiei în claritatea percepţiilor prezente şi în intensitatea aşteptării stărilor viitoare de conştiinţă "Aşteptarea pură" de o anumită intensitate este identică cu atenţia pasivă, în timp ce o aşteptare crescută a "imaginilor dorite" poate fi identificată cu atenţia volitivă sau activă Mica lucrare a lui Bourdon "Investigaţii asupra obişnuinţei" aparţine şi ea domeniului psihologiei generale Autorul relatează aici experimentele sale în legătură cu activitatea numită, pe care a desfăşurat-o timp de câţiva ani Aici el înţelege cercetările sale ergometrice sub asocierile de cuvinte ale limbii materne cu termeni străini similari, studii similare sub cont (în minte şi la denumirea numerelor), etc Nu vom prezenta toate rezultatele acestor experimente din cauza lor fracţionalitate considerabilă, reţinem doar că autorul afirmă în concluzie faptul binecunoscut că progresul în administrarea cu succes a uneia sau aceleia activităţi, graţie repetiţiei, se remarcă mai ales la începutul muncii, iar apoi efectul benefic al obiceiului este oarecum slăbit În cazul reluării uneia sau alteia lucrări, chiar şi după o pauză considerabilă (sau ani), putem observa o uşurinţă foarte vizibilă în executarea acestei lucrări, întrucât exerciţiul anterior a fost lung următoarele articole, Renault efort voliţional în determinarea greutăţii diferitelor greutăţi Aceste studii sunt greu de condensat şi, prin urmare, vom menţiona doar că autorul acordă suficient spaţiu unei discuţii despre participarea ambelor simţuri principale - la determinarea greutăţii - vederii şi musculare Potrivit autorului, dacă subiectul determină mai întâi greutatea cu ajutorul vederii şi află că a subestimat sarcina, atunci, după aplicare Biblioteca Runiverse g carte ôèsom senzaţie musculară, de obicei supraestimează greutatea Pe de altă parte, dacă la o evaluare preliminară cu ajutorul vederii există o supraestimare, atunci, la testarea simţirii musculare, subiectul tinde întotdeauna să indice o greutate mai mică - Interesant, în continuare, este articolul lui Marage, care este un prezentarea lucrărilor oamenilor de ştiinţă francezi despre fonetica experimentală Aici înţelegem studiile lui Hillman "Despre formarea vocii şi a timbrului", Ruselo "Fundamentele foneticii experimentale", Marichel "Cuvântul conform cercetării folosind un fonograf", Jelly "Auzul şi organele sale", Bonnier "Urechea" şi "Auz" Marage nu numai că oferă o expunere a conţinutului acestor lucrări, dar adesea adaugă aici propriile sale remarci critice Cunoaşterea tuturor acestor lucrări le-ar fi foarte utilă multor educatori, mai ales având în vedere problema recent atât de preocupată a simplificării ortografiei, problemă care cu greu poate fi rezolvată în afara unor date bine stabilite de fonetică experimentală Deja mai mult în sfera psihofiziologiei sau fiziologiei, decât în psihologia generală, este lucrarea lui Feret: "Influenţa ritmului asupra travaliului" Autorul îşi expune aici destul de numeroasele experimente (pe ergograf) privind modificarea capacităţii de lucru sub influenţa diferitelor mişcări ritmice O altă lucrare a aceluiaşi autor are un caracter asemănător, unde analizează efectul diferitelor otrăvuri (stricnina, codeina, hidratul de clor etc) asupra creşterii sau

scăderii capacității noastre de lucru (experimentele au fost efectuate și cu ajutorul unui ergograf) Același Autorul aparține un alt studiu dintr-un domeniu înrudit este "Despre activitatea alternantă a emisferelor cerebrale" La fel ca și în lucrările anterioare, autorul se bazează aici pe datele obținute prin măsurători ergografice asupra activității variabile a mușchilor mâinilor Nu se pot prezenta experimentele autorului, exprimate într-o masă de date digitale, în această scurtă notă, mai degrabă studiul lui Abt "Despre scrierea în oglindă" aparține domeniului fiziologiei După cum se știe, o astfel de scriere este înțeleasă ca un mod de a scrie, opusul celui obișnuit, adică când literele sunt scrise nu de la stânga la dreapta (ca de obicei), ci de la dreapta la stânga și Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE în plus, cu mâna stângă (dacă puneți ceea ce este scris în acest fel în fața unei oglinzi și vă uitați în aceasta din urmă, atunci obținem aranjamentul obișnuit al literelor; de aici și numele "scrisoare în oglindă", écriture en miroir, écriture speculane) Acest mod de a scrie cel mai adesea este întâlnit la persoanele la care partea dreaptă a corpului este paralizată; la fel, se poate observa la unii stângaci; poate fi indus cu ușurință și la unii copii și adulți făcându-i să scrie cu mâna stângă cu ochii închiși Autorul articolului menționat și -a făcut experimentele pe trei grupuri de oameni: pe cei în care această metodă a fost conștientă, pe cei în care o astfel de scriere a fost de la bun început, indiferent de învățarea conștientă și, în sfârșit, pe astfel de indivizi - la care acest lucru metoda originală sa dovedit, din cauza unor fenomene patologice Analizând datele obținute, autorul, printre altele, ajunge la următoarele concluzii Pentru o "scriere în oglindă" mai ușoară sunt necesare câteva condiții speciale, precum: a nu avea nevoie să-și imagineze clar (cu ajutorul vederii) în prealabil forma literelor; a avea mâna stângă general dezvoltată; este relativ uşor de imaginat mişcările mâinii (după amintirile sentimentului muscular) necesare înscrierii literelor Mai departe, metoda de scris menționată se dezvoltă mai ales la astfel de persoane cărora, din cauza unor fenomene patologice, le este greu sau uneori nu pot folosi mâna dreaptă deloc (cu hemiplegie, cu spasm de scriere etc) În fine, obiceiul de a scrie, de a-și concentra atenția asupra mișcărilor mâinii, este foarte propice dezvoltării trăsăturii menționate O parte semnificativă a secțiunii din Anuar, care conține lucrări originale, este ocupată de așa-numitele studii cefalometrice realizate de celebrul A Binet Două dintre aceste lucrări, "New Research on Cephalometry" și "The Corelation of Head Measurements", au o semnificație predominant metodologică Prima lucrare, care conține, de altfel, o expunere detaliată a ultimelor cercetări ale antropologului american Chamberlain, este valoroasă datorită indicațiilor bibliografice detaliate În cea de-a treia lucrare, Binet își expune observațiile cu privire la dezvoltarea craniului și a feței la indivizi normali în timpul perioadei Biblioteca Runiverse RECENZIE DE CARTE unul de la la ani, unde afirmă predominanța în dezvoltarea generală a feței în comparație cu o creștere a volumului craniului (în același timp) Ultimele două lucrări ale aceluiași autor sunt dedicate observărilor despre dezvoltarea craniului și a feței la orbi și surdo-muți La ambele categorii de persoane, autorul a observat două trăsături caracteristice în procesul de evoluție menționat: o tendință la brahicefalie, exprimată printr-o creștere a dimensiunii transversale a craniului și a feței, și o tendință la microcefalie, caracteristică deja prezentă găsite într-o etapă ulterioară de dezvoltare În ceea ce privește celelalte două părți bibliografice ale colecției, cât de importante

sunt pentru toți cei implicați în psihologie și disciplinele conexe, nu mai este nevoie de extindere și Vinogradov Cărți și broșuri noi primite de la editori B G Aleksiev Matematica ca bază pentru critica viziunii științifice și filozofice asupra lumii Dedicat memoriei lui N V Bugaev Iuriev, Art jo Serafim Argamakov Panna Ioanna și Don Juan Studiu psihologic SPb , Art C o k N N BAZHENOV Discuții psihiatrice pe teme literare și sociale Moscova, Art II C și r cop RS Woodworth Le Motion Paris, P fr P j Bibliothèque de psychologie experimental S I Galperin Sociologia modernă Ekaterinoslav, Art VI+ +VI C p J k Paul Henzel Hauptprobleme der Ethik Leipts , Art iob P i M o Pf H Kazhanov Psihicul vieții (Investigație logică) SPb , I Artă C k E Laviss Principalele momente ale istoriei politice a Europei Traducere de P D Pervov A doua editie Moscova, Art II+zh Biblioteca "Runivers" CĂRȚI ȘI BROȘURI NOI I Levitov Bosfor galben SPb , Art Friedrich Nietzsche Așa a vorbit Zarathustra Traducere de Y Antonovsky Ed al -lea SPb , Art -fV C x r k R Orjenţki Doctrina fenomenului economic Introducere în teoria valorii C p Odesa, Art VIII Raport despre activitățile Societății Pedagogice de la Universitatea Imperială din Moscova pentru anii - Anul IV Moscova, Art -NN- A P Ohitovici O nouă metodă (nedefinită) pentru rezolvarea ecuațiilor algebrice În două părți Partea I Kazan, C p k St XI- -j- Dr August Schmarsow Unser Verhaltnis zu den bildenden Kün-sten Leipts , Ts M St pentru Mihail Tarev Viața și Învățăturile lui Hristos Prima parte Filosofia istoriei Evangheliei Sergiev Lavra, Art C i r jo k Mihail Tarev Pe chestiuni de omiletică Eseuri critice Trinity Lavra, C şi râu Artă Contele L N Tolstoi, marele scriitor al pământului rus Viata lui Familie Prieteni Critici și interpreți În portrete, gravuri, medalii, pictură, sculptură, desene animate etc Publicarea asociației M O Wolf Emisiune I C bo k Louis Favre L'esprit scientifique et la methode scientifique Paris, Art -III George Fonsegrive Elemente de psihologie Traducere ed II P Sokolova Ediția a doua cu modificări și completări Sergiev-Posad, Art XVI- C și r k Pentru elevi i p Dicţionar enciclopedic Volumul XXXVIII Comitetul de cenzură este un om Volumul XXXVIII A Omul - regimentul Chuguevsky Editura F A Brockhaus (Leipzig) și I A Efron (Sankt Petersburg) SPb , E t Erdmann Prolegomene la teoria generală a "conceptelor" pe bază empirico-critică Artă Varșovia, Biblioteca "Runivers" Revizuirea revistelor Rivista filosofica mai - decembrie Vidari Civilizație și moralitate Credința în dezvoltarea progresivă a moralității și legătura ei cu progresul științific își are sursa în filosofia secolului al XVIII-lea, iar în timpurile moderne principalii ei reprezentanți sunt Comte și Spencer Adversarii lor fie neagă complet progresul în domeniul moralității, fie consideră întreaga civilizație modernă ca fiind rezultatul unei dezvoltări monstruoase a egoismului Autorul articolului aparține susținătorilor ideii de progres moral, dar distinge două laturi în morală: idealul, sau conceptele morale, și practic, sau aplicarea normelor morale la viață Autoarea consideră că schimbarea treptată a conceptelor morale și, în plus, paralelă cu cursul civilizației, este neîndoielnică: așa sunt noile puncte de vedere asupra muncii, asupra relației dintre liber și liber și multe altele; Toată această mișcare înainte a moralității nu poate fi atribuită numai creștinismului, căci, potrivit autorului, creștinismul însuși se transformă treptat, fiind aplicat noilor condiții ale vieții sociale Dar pentru aceasta, Vidări admite că în viața practică progresul moral este mult mai puțin sesizabil, iar acolo unde se observă, are aproape întotdeauna laturi negative, care de multe ori dau naștere la relații ostile între moralitate și civilizație Pentru a elimina această ostilitate, autorul consideră necesar ca

morala să corespundă intereselor principale ale omenirii și chiar să o adapteze la schimbarea nevoilor sale reale Doar având aceste proprietăți, moralitatea Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV poate lua rădăcini adânci în societate și se reflectă nu numai în conceptele sale, ci și în întreaga ei viață Cu o astfel de înțelegere a moralității, legătura dintre civilizație și moralitate, ca două tipuri de realizare progresivă a ideii de umanitate, apare cel mai clar neamuri Unitatea liceului și libertatea în alegerea ocupațiilor Întrebările despre dacă sunt necesare școli gimnaziale de diverse tipuri și, în principal, cele tehnice, dacă este posibil să se ofere elevilor libertate în alegerea disciplinelor studiate, sunt, în opinia autorului articolului, strâns legate A lăsa pe fiecare să aleagă materiile pe care vrea să le studieze în liceu înseamnă a admite că toată lumea poate judeca adevărul, când de fapt numai oamenii perfecți, care prin educație au ajuns la deplina dezvoltare a spiritului uman, au această oportunitate Această dezvoltare completă a spiritului este scopul școlii secundare și, prin urmare, materiile predate în ea trebuie să corespundă abilităților umane și deloc cerințelor practice ale vieții Numai studiind temeinic limbile, istoria, științele naturii și filozofia o persoană poate deveni liberă în alegerea ocupațiilor, iar în școala secundară libertatea elevului se exprimă prin faptul că el, supunându-se voluntar profesorului, studiază disciplinele indicat de el din proprie voinţă Cantoni Studii despre Kant O analiză critică a cercetării asupra lui Kant se referă în acest articol la cele mai importante trei întrebări ale filozofiei lui Kant În primul rând, Cantoni respinge ideea lui Reininger că Kant considera reprezentarea timpului o formă de percepție nu numai a lumii interne, ci și a lumii exterioare Reininger uită că reprezentările obiectelor lumii exterioare, ca fenomene ale vieții noastre interioare, pot fi la rândul lor obiecte de percepție și atunci sunt percepute sub forma timpului; iar lumea exterioară însăși, desigur, există independent de interior și nu este supusă acestuia Un alt cercetător, Vartenberg, consideră că conceptele lui Kant despre lucrul în sine și obiectul transcendental ar trebui să fie strict delimitate, deoarece nu știm ceva despre lucrul în sine pe care îl cunoaștem, între timp, ca obiect transcendental, noi înșine creăm, pentru a ne sintetiza conceptele și a le oferi un uni-
Întrebări de filosofie, KN , Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV
caracter ireal De acord cu această opinie, Cantons consideră însă că filosofia lui Kant se caracterizează nu prin această distincție între două concepte, pe care filozoful însuși a amestecat-o adesea, ci prin faptul că nici lucrul în sine, nici obiectul transcendental nu există în mod independent, că ambele ele sunt creații ale intelectului nostru care le gândește pentru legătura generală a fenomenelor, dar nu se referă la existența lor reală Într-o altă lucrare, Wartenberg vorbește despre legea cauzalității, pe care o consideră nu o legătură neapărat existentă între fenomene, ci o postulat, prin care stabilim legi pentru fenomenele pe care le cunoaștem Desigur, crede Cantoni, Kant nu a înțeles cauzalitatea în acest fel, a recunoscut-o drept principiul de bază căruia rațiunea îi subordonează fenomenele, dar aici, ca și în alte părți, nu a depășit limitele cognoscibilului și nu a negat că fenomenele în sine și legătura dintre ele nu sunt produsul rațiunii noastre, că rațiunea este doar un legiuitor în lumea cognoscibilă, și deloc creatorul ei Astfel, în toate cele trei întrebări studiate, Kant este fidel cu sine: peste tot el insistă asupra nevoii de a se limita la lumea cognoscibilă și de a nu depăși ea în lumea care există în realitate Varisco Gând și realitate Articolul se referă, de fapt, la

trei aspecte ale viziunii asupra lumii a lui Renouvier în Histoire et solution des problèmes métaphysiques: doctrina sa despre relativitatea cunoașterii, legea cauzalității și teologia sa În chestiunea relativității cunoștințelor noastre, Renouvier se consideră un adept al lui Descartes, care a recunoscut doar "Eul" nostru de gândire ca existent cu adevărat; acest "eu", după Renouvier, și cunoaște numai relații, nu fapte, căci, cu excepția "euului" însuși, orice altceva este doar relații: conform autorului articolului, unele fapte, cum ar fi capacitatea de a experimenta senzațiile sau logicele legilor există, fără îndoială, deoarece, dacă nu ar exista fapte, nu ar exista relații între ele O altă idee a lui Renouvier - despre posibilitatea înlocuirii conceptului de cauzalitate cu conceptul de drept, căruia noi înșine supunem fenomenele pe care le cunoaștem - ridică și obiecții din partea autorului, deoarece dacă personalitatea precede experiența și îi dă legi, atunci cu toate acestea este, de asemenea, un fenomen și în felul său, rândul său, este supus legii cauzalității, care, Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV astfel, stă deasupra ei; iar însăși acțiunea legilor poate fi explicată cu greu fără ajutorul conceptului de cauzalitate În cele din urmă, în teologia lui Renouvier, Varisco vede o contradicție internă: Renouvier recunoaște lumea noastră ca fiind perfectă, ca fiind formată din monade, luptă spre perfecțiune în interacțiune; dar în același timp, Dumnezeu, în mintea căruia a apărut această lume, este, după părerea lui, o ființă personală și temporală și, ca un om, nu își cunoaște propriul început Dacă, crede Varisco, Dumnezeu este recunoscut ca atemporal și înzestrat cu un tip special de conștiință, atunci nu există niciun motiv să nu admitem existența altor zei și a altor lumi care sunt în interacțiune Rigoni Intuiția spațiului Este expusă teoria nu tocmai clară a lui Panizza a trei spații: perceptibil, fizic și mental, dintre care acesta din urmă nu este altceva decât viața noastră mentală interioară însăși, care este compusă din reprezentări; purtătorul acestei vieți mentale, adică "Eul" nostru, autorul teoriei definește modul în care conștiința relațiilor noastre cu alte obiecte, deși rămâne încă neexplicată, dacă conștiința relațiilor în sine este "Eu", sau "Eu" " este - ceva care se află în anumite relații cu obiectele Pagano Teoria pedepsei în etica lui Byuòma Pedeapsa, potrivit lui Wundt, este acțiunea voinței colective a societății, îndreptată împotriva voinței individuale a criminalului Aderând pe deplin la această înțelegere, Pagano își propune totuși să aducă o oarecare completare teoriei lui Wundt, și anume, atunci când rezolvă problema scopului pedepsei: nu poate fi un scop în sine, iar toate teoriile care fac pedeapsa, prevenirea infracțiunilor scopul pedepsei, sunt corectate infractorul ei sau eliminarea societății, autorul, împreună cu Wundt, recunoaște ca insuportabil La rândul său, el propune ca scopul pedepsei să fie răscumpărarea, căreia Wundt a acordat puțină atenție Numai că nu trebuie să confunde răscumpărarea cu răzbunarea, care își pune sarcina de neatins de a echilibra pedeapsa și prejudiciul cauzat de infracțiune; ispășirea înseamnă pur și simplu a provoca suferință criminalului, ca o consecință firească a infracțiunii pe care a comis-o * Biblioteca Runiverse REVISTA JURNALĂ" Sacelli Teoria tragediei a lui Brunetier Autorul subliniază o eroare semnificativă în teoria lui Brunet'er: în întreaga istorie a literaturii, el nu găseşte decât două feluri de tragedii adevărate - printre grecii antici şi în Franţa în secolul al XVIII-lea; Între timp, tragedia franceză, potrivit criticului italian, este o imitație exactă a tragediei grecești antice și, prin urmare, nu poate fi considerată un tip special de tragedie din aceasta În a doua jumătate a articolului,

autorul oferă câteva indicații binecunoscute cu privire la ceea ce ar trebui să fie tragedia modernă, spre deosebire de cea clasică, pe care Brunethière o consideră singura tragedie adevărată Groppali Problema originii dreptului în scrierile lui Ro-Magnoza Romagnosi recunoaște două tipuri de lege naturală: legea antecedentă (legge naturale antecedente) și legea ulterioară (legge naturale contingente) Primul exprimă complexul de relații care există între om și natură, iar al doilea este o reflectare a acestor relații în sufletul omului și gama de îndatoriri și drepturi ale omului întemeiate pe acestea Tocmai această reflectare a celor mai înalte cerințe ale naturii în sufletul uman este cea pe care Romagnosi o consideră drept natural, adică imaginea ideală a activității morale și juridice (il modello ideale di pratica morale e giuridica) Sub influența interacțiunii acestor două legi naturale, se formează în sufletul uman ideea unei ordini existente necesare în distribuția binelui și a răului în lume; iar Romagnosi consideră că această interacțiune este acțiunea naturii, adică a unei forțe secrete, invizibile și spontane care există în sufletul fiecărei persoane În acest moment, contradicția dintre Romagnosi și Spencer este cea mai clară dintre toate, căreia Groppali i se opune filosofului italian: întregul sistem filosofic al lui Spencer este impregnat de principiul cauzalității mecanice, în timp ce la Romagnosi ideea domină tot ceea ce este totul în lume este controlat de o forță supranaturală care aduce ordine și armonie în fenomenele necesare în mod natural ale vieții lumii N K Valdenberg Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV Archiv fur systematische Philosophie B VIII Greutate a H Rickert Despre sarcinile logicii istoriei Acest articol este un răspuns la un scurt excursus al lui Tonnes "Despre teoria istoriei", publicat în cartea anterioară a Arhivei și dedicat opiniilor lui Rickert asupra acestui subiect Analizând punctele de vedere exprimate de Rickert cu privire la teoria istoriei, Tonnies atacă orice opoziție între metodele științifice naturale și cele istorice: criteriul caracterului științific al uneia sau alteia disciplină reală sau pretinsă a acestei denumiri constă pentru el în posibilitatea aplicării metodelor științifice naturale la prelucrarea acestui material empiric b; întrucât, la istorie, ca atare, științifică, adică pentru Tonnies, metoda științifică naturală este inaplicabilă, atunci istoria nu este o știință, iar sociologia care operează cu metode științifice naturale ar trebui să-i ia locul Opunându-se lui Tonnies, Rickert își confirmă punctul de vedere analizând problemele logicii istoriei Logica, spre deosebire de disciplinele speciale, are ca obiect studiul acelor forme, rsp concepte, cu ajutorul cărora științele individuale își prelucrează materialul Conceptele științelor sunt conceptele de sarcini sau scopuri pe care una sau alta procesare științifică a realității empirice și le stabilește Investigand problema scopurilor pe care si le propune studiul istoric al realitatii, logica istoriei trebuie sa arate ca sarcina istoriei este prelucrarea materialului relevant in concepte individuale, spre deosebire de stiintele naturii, care cauta sa reproduca realitatea intr-un mod sistem de concepte generale În acest fel, metodologia generală stabilește o opoziție legitimă între metodele științifice istorice și naturale de prelucrare științifică a realității Ar fi o greșeală să considerăm metoda științifică naturală ca fiind fixată de domeniul fizic, corporal, iar metoda istorică de domeniul cultural și spiritual: atât domeniul fizic, cât și cel spiritual permit în mod egal folosirea a ambelor tipuri de prelucrare științifică: deci un exemplu de prelucrare istorică a fizicului este biologia filogenetică, deoarece în ea sarcina constă în reproducerea în concepte

individuale a ceea ce a fost cândva (des Einmaligen); dimpotrivă, o astfel de prelucrare culturală și spirituală Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV material în care particularul și odată ce fostul se retrag în fundal, iar tot interesul constă în dezvoltarea materialului într-un sistem de concepte generale Corespunzător acestor două tipuri de procesare științifică, se obține o clasificare logică a științelor: științe precum fizica, embriologia, psihologia și sociologia ar trebui să fie repartizate unui grup (deoarece, ca și primele trei, tinde să creeze un sistem de concepte generale) Dimpotrivă, științe precum biologia filogenetică și disciplinele istorice ar trebui incluse într-un alt grup O astfel de grupare poate fi contrară obiceiurilor de gândire, dar este inevitabil odată ce constatăm specificitatea logică a metodelor științifice; iar odată ce s-a făcut acest lucru, apare imediat opoziția logico-principală a celor două grupuri și, în același timp, devine evident că această opoziție își are rădăcinile nu în diferența de material cu care trebuie să se ocupe cercetătorul, ci în diferență în scopurile pe care și le propune Din motive pur logice, este imposibil să faci o știință naturală din istoria culturii, la fel cum este imposibil să transformi biologia filogenetică într-o disciplină ontogenetică Stephan Witasek Valoare și frumusețe În filosofia modernă, este destul de răspândită concepția conform căreia estetica este știința unui anumit tip de valoare, în măsura în care tratează valoarea în domeniul frumosului și al artei Mână în mână cu această viziune merge dorința de a pune estetica în paralel cu etica și teoria cunoașterii, ca având ca obiect alte două tipuri de valori filosofice - bunătatea și adevărul Potrivit autorului, această analogie este eronată, inconsecventă și închide diferența fundamentală între rolul pe care îl joacă valoarea în domeniul estetic și logic, pe de o parte, și etic, pe de altă parte, și duce la ambiguitate în determinarea esenței din fiecare dintre aceste zone, în special zona estetică Este greșit să definim estetica ca știință a valorii: este adevărat că estetica se poate spune că are de-a face cu obiecte valoroase, deoarece prețuim frumusețea: dar produsele alimentare și monedele antice sunt și ele obiecte de valoare, dar nimeni nu va numi chimia alimentară sau numismatica stiintele valorilor! Așa și Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV pentru estetică, valoarea obiectelor sale joacă un rol secundar, sarcina sa directă este esența frumuseții, indiferent dacă prețuim această frumusețe sau nu: ceva este frumos, nu pentru că îl prețuim, ci îl prețuim pentru că este frumos Într-o relație similară stă valoarea adevărului față de adevăr: și aici valoarea nu este esența adevărului, ci consecința lui; o anumită propoziție este adevărată nu pentru că este valoroasă, ci este valoroasă pentru că este adevărată Dimpotrivă, etica este identică cu valoarea: ceva este bun sau rău tocmai pentru că este valoros și invers Astfel, estetica ca știință a frumosului nu este o știință a valorii Dacă, pe de o parte, valoarea este ceva secundar frumosului, pe de altă parte, ceea ce este esențial pentru ea este că îi place Dar în experiența "plăcutului" (das Gefallen), o anumită reacție a subiectului la ceea ce i se dă din afară, în care el acționează ca apreciind într-un fel sau altul (în sens pozitiv sau negativ) acest dat, este reflectat Oare "a plăcut" nu se dovedește astfel a fi un caz special de "valoare", iar estetica, contrar celor spuse mai sus, este valoroasă în însăși esența sa? Autorul dovedește că nu este așa: aprecierea și testarea unui iubit sunt două fapte complet diferite în viața sentimentală și, prin urmare, unul dintre ele nu poate fi subsumat celuilalt; esența diferenței lor se rezumă la faptul că sentimentul de

valoare este condiționat psihologic de factorul de judecată, în timp ce pentru un sentiment de plăcere este suficientă o reprezentare, fie că este o reprezentare concretă, o imagine a memoriei sau o reprezentare fantastică Cu alte cuvinte, simțul estetic este simțul reprezentării, iar simțul valorii este simțul judecății Frumosul, deși nu este în mod inerent o valoare, poate fi totuși un obiect valoros Această valoare, independent de obiectul însuși, reprezintă ceva diferit diferit de alte valori? Printr-o analiză critică a lucrării lui J Cohn "Allgemeine Aesthedk" (în care se dă un răspuns afirmativ) și o analiză directă a diferitelor tipuri de valori, autorul ajunge la un rezultat negativ: valoarea estetică, considerată formal, adică, indiferent de obiectul său, nu are valoare Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV sui generis, iar caracterul său, ca estetic, este determinat numai de specificul obiectului său Arthur Drews La întrebarea esenței lui I În lucrarea teologului berlinez Georg Wobbermin "Théologie und Metaphysik Das Verhãltniss der Théologie zur modernen Erkenntnisstheorie und Psychologie" (Bri) a atins în sens negativ-critic unele dintre prevederile din cartea lui Draves "Das ich, ais Grundproblem der Metaphysik" În acest articol, D își apără părerile despre esența Sinelui Vobbermin admite că prin experiența interioară cunoaștem realul așa cum este, și astfel în Sine cunoaștem substanța reală, a cărei esență este determinată de conștiință Recunoscând împreună cu Wobbermin că problema ego-ului este problema de bază a metafizicii, la care toate celelalte probleme metafizice pot fi reduse și de o soluție sau alta este determinată, printre altele, și răspunsul la întrebarea arzătoare a noastră timp "teism sau panteism?", Draves se ridică împotriva afirmației lui V despre cunoașterea în experiența interioară a realului cu adevărat Aceasta nu înseamnă că a împărtășit opiniile lui Comte sau Maudsley cu privire la imposibilitatea cunoașterii prin experiența interioară: cunoașterea prin experiența interioară este posibilă, dar cu toate acestea realul imediat nu este cunoscut în ea Dacă în experiența interioară, adică în stările imediate de conștiință se cunoștea adevărata realitate, apoi nici dezacordurile pe care le observăm în istoria filosofiei (care din vremea lui Descartes nu este altceva decât o serie de încercări de realizare a realului, plecând de la Cogito erga sum) , nici acele dezacorduri cu privire la felul și esența experienței interne, care domnesc printre psihologii moderni Prin urmare, autorul insistă că în stările imediate de conștiință nu avem de-a face cu definitiv și cu adevărat real, ci doar cu fenomene de la care trebuie să concluzionam la purtătorul și la baza reală a acestora Și întrucât această bază nu poate fi nimic material, ea trebuie căutată în mentalul și în același timp inconștient, care, pe baza teoriei activității conștiinței și a analizei elementelor limitative ale fenomenelor mentale, este determinat de auto - Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV rom ca Unica Voință inconștientă Reală În mod evident, autorul este în acest sens un fidel adept al lui E von Hartmann În plus, în cartea a II-a a Arhivei există o continuare a articolului lui E Bullaty "Problema conștiinței în acoperirea critică și cognitivă", al cărui început a fost publicat în Arhivă în (articolul nu a fost finalizat) și articolul lui A Zucca "La soluzione del grande Enigma Jahresbericht obișnuit este dedicat în acest număr unei recenzii a lucrărilor de sociologie pentru anii și , oferite de Top-Piez'om ' A B Biblioteca "Runivers" Societatea Psihologică din Moscova SSVI Procesul-verbal al următoarei ședințe deschise a Societății de Psihologie din martie Ședința a fost deschisă în sala de ședințe a universității la ora : seara sub președinția lui L M Lopatin, cu

secretarul N D Vinogradov, în prezența domnilor membri actuali: N A Abrikosova, Ts P Baltalon, A P Basistov, A N Bernshtein, A S Belkin, D V Viktorov, V V Vorobyov, P B Gannushkin , H P Korelina, N P Postovskago, G I Rossolimo, V P Serbskago, П P Streltsov si cei din afara În cadrul întâlnirii, de altfel, s-au întâmplat următoarele:) Procesul-verbal al ședinței precedente a fost citit și aprobat) Un vizitator terță parte, I N Hholchev, a citit un rezumat sub titlul: "Minciuni de vis") După o pauză, a avut loc o dezbatere, la care au participat, pe lângă referent, următoarele persoane: V V Vorobyov, A N Bernshtein, G I Rossolimo și L M Lopatin) Au fost propuși membri cu drepturi depline ai Societății: I N Hholchev (L M Lopatin, A N Bernstein și N D Vinogradov), M K Lyubavsky (L M Lopatin, A S Belkin și N D Vinogradov), M N Rozanov (L M Lopatin, și N gradov) Ședința a fost suspendată la ora : seara CCV IL Proces-verbal al următoarei ședințe publice a Societății de Psihologie din martie Ședința a fost deschisă în sala de consiliu a universității la ora / sub președinția lui L M Lopatin, cu Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ MOSCOVĂ secretar N D Vinogradov, în prezența domnilor membri titulari: A S Belkin, V V Vorobyov, P B Gannushkin, N P Korelina, H P Postovskago, G A Rachinskago, G I Rossolimo, V IL Serbskago, un membru-concurent M A Karinskaya și străini În cadrul întâlnirii, de altfel, s-au întâmplat următoarele: i) Președintele a raportat la ședință cu privire la moartea a doi membri cu drepturi depline ai Societății: M V Dukhovsky și M S Solovyov și a propus să onoreze memoria defunctului ridicându-se în picioare Adunarea s-a alăturat în unanimitate acestei propuneri) Procesul-verbal al ședinței precedente a fost citit și aprobat) Un membru cu drepturi depline al Societății, V V Vorobyov, a citit un rezumat sub titlul: "Fundamentals of the energy worldview" (W Ostwald: "Philosophy of Nature")) După citirea primei părți a rezumatului, s-a făcut o pauză de minute, după care alegerile propuse în ședințele anterioare pentru membrii titulari ai Societății, M K Lyubadsky, M N Rozanov, I N Hholchev, A A Spassky, P L-Pervova și K M Gorsky ca membri ai concurenților) La finalul scrutinului au fost propuși membri titulari ai Societății: asistent la laboratorul fizic al universității A I Bachinsky (N A Umov și L M Lopatin) și asistent profesor al Universității din Moscova V K M Lopatin și A S Belkin)) După aceea, V V Vorobyov a terminat de citit rezumatul) După o pauză de minute, a avut loc o dezbatere despre rezumatul citit, la care au participat, pe lângă referent, G A Rachinsky și L M Lopatin Întâlnirea a fost închisă la ora Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ Obiecție la P A Nekrasov În ceea ce privește observațiile mele asupra ideilor principale ale raportului lui P A Nekrasov, citit în Societatea de Psihologie, referentul a dat un răspuns amplu (Întrebări de filosofie și psihologie, v) Rămân de părerea exprimată că Laplace a fost un oponent al liberului arbitru (libre arbitre) Sub rezerva motivelor, așa cum spune P A Nekrasov, liberul arbitru este neliberul arbitru (Schopenhauer) Nu am nimic de-a face cu anecdota despre ateismul lui Laplace,'* în teoria sa mecanică a lumii nu există loc pentru o forță creatoare superioară Este complet inutil să argumentezi despre asta P A Nekrasov a înțeles greșit remarca mea despre alegerea lui ciudată a autorităților: referirea la Pascal, Leibniz, Laplace, chiar și Condorcet este un lucru; dar cu aceeași încredere să ne referim la Buffon și Süssmilch, reminiscențe istorice destul de onorabile, este un alt lucru și zadarnic P A Nekrasov neagă orice originalitate a lui Comte ca matematician Istoricii matematicii nu sunt aproape de acord cu aceasta Dar nici eu nu am nevoie de asta: Comte a fost matematician de profesie, un expert în asta Ce a făcut

Quetelet la matematică, la care se referă P A Nekrasov ca autoritate? În ceea ce privește explicațiile lui P A Nekrasov despre idealismul filosofic, pe care el îl opune idealismului abstract și îl numește acum realism ideal, trebuie să spun că rămân în aceeași nedumerire Autorul recunoaște mintea universală, care a acumulat, printre altele,
Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ în comorile statului și, pe de altă parte, este ostil celor cu abstracțiuni monolitice Axioma imaginară a fizicii sociale, pe care o propune - "frăția ideală universală-reala a triburilor și popoarelor, și nu cosmopolitismul" - sună extrem de nedefinit și nedovedit, ca o combinație ideal-real de armonie prestabilită și un pumn blindat Fiecare mare (de ce numai mare?) popor, spune P A Nekrasov în rezumatul său, trebuie să-și dezvolte idealul național-libertatea reală binefăcătoare Deci comorile minții universale degeaba? Fără a nega deloc contribuțiile naționale la comorile minții universale, nu pot fi de acord cu afirmația lui P A Nekrasov că "în esență, toate valorile din viața socială se rezumă la valoarea indivizilor, la ridicarea morală (numai morală) a acestora ?) perfectiunea " În concluzie, voi evidenția o afirmație în rezumatul lui P A Nekrasov, care îmi este de neînțeles: "însăși originea unor (astfel) concepte a priori (cursive în întregul meu citat) și postulatele asociate acestora pot fi orice: empiric (!) Speculativ sau mistic " În gura lui P A Nekrasov, recunoașterea originii empirice a așa-zisului idei a priori mă surprinde V Goltsev Răspuns domnului Kaplan (Referitor la articolul domnului Kaplan "Plyushkin and the Old World Landowners"*) Cu toată lipsa mea de a polemiza, trebuie să spun câteva cuvinte despre articolul domnului Kaplan Cert este că în acest articol, domnul Kaplan, analizând povestea lui Gogol "Moșierii din Lumea Veche", îmi stropește cu generozitate reproșuri și încearcă să infirme ideile dezvoltate de mine în lucrarea "Semnificația bolii lui Plyushkin" Deoarece am subliniat că bătrânețea normală este înfățișată frumos în povestea menționată mai sus, partea principală a articolului domnului Kaplan este doar o dezvoltare a gândului pe care l-am exprimat și nu cred că este necesar să mai vorbesc despre acest subiect Nici nu consider necesar să răspund la numeroasele reproșuri ale domnului Ka-
Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ plan pentru adresa mea; abundența reproșurilor și tonul în care sunt exprimate, și le ton fait la musique, indică foarte clar că domnul Kaplan nu a găsit alte argumente, mai convingătoare La o asemenea concluzie trebuie să ajungem comparând primul și al doilea articol al domnului Kaplan: în primul mi-a prețuit foarte mult munca, în al doilea îmi reproșează că sunt neștiințific, pentru salturi logice, pentru superficialitatea de judecată și chiar pentru incapacitatea mea să mă exprim Evident, o schimbare atât de bruscă în atitudinea domnului Kaplan față de mine s-a produs doar pentru că nu a găsit argumente mai convingătoare Bineînțeles că nu-l voi urma pe domnul Kaplan în această direcție și nu-i voi face reproșuri generoase; Îmi voi aminti doar cuvintele bătrânului profesor (Cehov O poveste plictisitoare) "Și asta, așa cum le place tinerilor medici să se exprime în articolele lor, ultimo ratio! Asemenea atitudini trebuie inevitabil să se reflecte în moravurile tinerei generații de scriitori Consider că este necesar să spun câteva cuvinte despre obiecțiile exprimate de domnul Kaplan, nu este nevoie să răspund la toate obiecțiile; este suficient să le evidențiem sensul în general și să ne limităm la câteva exemple G Kaplan aduce obiecții care confirmă doar validitatea a ceea ce am spus, sau obiecțiile sale conțin informații false De exemplu, (p) el spune că Virchow, când își sărbătorește "ultimul său jubileu", a dat semne de decrepitudine a

sistemului nervos Cu greu este posibil ca domnul Kaplan să nu fi înțeles că biografia lui Virchow a confirmat perfect validitatea concepției pe care o dezvoltasem; Îndrăznesc să cred că a înțeles foarte bine acest lucru și a recurs la un dispozitiv polemic nefericit Dacă domnul Kaplan nu și-ar fi dat seama că biografia lui Virchow confirmă adevărul celor spuse de mine, nu ar fi recurs la o expresie atât de nedefinită a "ultimului său jubileu" G Kaplan a citit, așa cum spune el însuși, un articol al lui Kõrte și, prin urmare, știa foarte bine că Virchow s-a născut în , așa că atunci când și-a sărbătorit "ultima aniversare", avea ani, prin urmare, Virchow a devenit foarte decrepit, foarte târziu, și anume la vârsta aceea când vine, după părerea mea În , acest mare om de știință a arătat o claritate extraordinară a minții și a oferit un serviciu enorm omenirii, subliniind eșecul tratamentului Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ berculin Koch; În , la un congres medical la Roma, toată lumea a fost uimită de mintea și dragostea pentru știință a marelui bătrân Nu merită să vorbim despre astfel de obiecții și sunt multe dintre ele; acesta este doar un dispozitiv polemic, la care se recurge doar atunci când se recunoaște că este imposibil să-ți aperi părerea Și mai convingătoare sunt informațiile false cu care domnul Kaplan încearcă să-mi infirme punctul de vedere La pagina , Kaplan afirmă că în Germania "trebuie să-l ocupe (departamentul) la o vârstă foarte respectabilă"; în același timp, merge la profesorii noștri pe parcurs De fapt, însă, în Germania departamentul se realizează aproximativ în același mod crește ca al nostru; În mod clar, vorbesc doar despre rezidențiat Nu știu cum să explic afirmația complet falsă a domnului Kaplan: dacă acesta este un dispozitiv polemic sau pur și simplu o greșeală, ușor de explicat prin puțina lui cunoștință cu universitățile germane După cum spuneam, rezidența în Germania se realizează la aceeași vârstă ca la noi, adică deloc "într-un mod foarte respectabil" Waentig și-a primit rezidențiatul timp de de ani, Kraepelin de ani, Nernst și A Schultze de ani și așa mai departe, de exemplu, din profesori ai Facultății de Filosofie Greiswald în , io aveau sub de ani; dintre ei au mai puțin de de ani Nu știu de ce domnul Kaplan a trebuit să dea informații false și, pe baza acestora, să laude profesorii germani și să învinovățească rușii; Știe foarte puțin atât despre aceia, cât și despre alții, atât de puțin încât nici măcar nu le cunoaște vârsta; Nu vorbesc despre faptul că nici măcar nu le cunoaște munca, așa cum voi demonstra mai jos Și mai surprinzătoare și, trebuie spus, foarte îndrăzneață este afirmația domnului Kaplan că Gogol a descris corect demența senilă a lui Afanasy Ivanovici G Kaplan (p) / spune: "Și afirmația lui (adică a mea) că în toate lucrările lui Gogol este afișată doar o persoană bolnavă mintal (și anume Plyushkin) este, desigur, incorectă " Într-adevăr, afirm că Gogol a oferit o singură descriere corectă a bolii mintale și subliniez că în Notele unui nebun boala mintală este descrisă incorect Desigur, știam cum a descris Gogol ultima perioadă a lui Afanasy Ivanovich și Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ I-am spus că în lucrările lui Gogol există o singură reprezentare adevărată a bolii mintale: o astfel de stare morbidă, așa cum este descrisă în The Old World Landlords, nu există în realitate Nu am văzut nimic asemănător cu starea I A în cei de ani de activitate psihiatrică, nu l-am văzut pe domnul Kaplan când a asistat la cursurile mele, nu am putut vedea după încheierea în decembrie a cursului de la Yuryev Nici măcar nu consider că este necesar să explic în detaliu de ce ultima perioadă a vieții lui Afanasy Ivanovici nu seamănă cu ceea ce noi, psihiatrii, numim demență senilă Într-adevăr, paginile unui jurnal nu pot fi ocupate cu

informații elementare despre psihiatrie Domnul Kaplan doar într-un organ nespecial a decis să spună că "Moșierii din Lumea Veche" descrie corect demența senilă Permiteți-mi să vă reamintesc că lucrarea mea despre Plyushkin a fost publicată într-un organ medical (The Doctor's Gazette), iar domnul Kaplan, desigur, a avut motive să mă opună nu în presa medicală O atenție deosebită merită, din păcate, dispozitivul polemic des folosit la care apelează domnul Kaplan El citează manualele mele Lectures on Forensic Psychopathology și compară citatele din acest manual cu ceea ce am spus în lucrarea The Significance of Plushkin's Disease, și spune (p): "Din păcate, nu am nicio ocazie (și o consider de prisos) să ne oprim asupra tuturor contradicțiilor dintre gândurile exprimate în aceste prelegeri, și cele care sunt date în articol de prof Chizh "Semnificația bolii lui Plyushkin" În acest fel, domnul Kaplan sugerează foarte fără echivoc că în focul polemicii renunț la propriile mele păreri, mă contrazic, îmi atribui necinste Într-adevăr, în lucrarea "Semnificația bolii Plushkin" există multe gânduri care contrazic cele spuse în manualul meu, dar acest lucru se datorează faptului că "Prelegeri despre psihiatrie legală" au fost publicate în , iar articolul meu din ianuarie În acești doisprezece ani, știința a avansat și am lucrat cu sârguință; multe dintre opiniile mele, în special cu privire la cauzele bolilor mintale, s-au schimbat foarte mult Părerile mele s-au schimbat atât de mult încât am considerat că este necesar să-mi refac manualul; această revizuire a fost tipărită în În plus, am publicat cercetările mele despre Biblioteca "Runivers" POLEMICĂ etiologie în articolul "Principalele cauze ale bolilor mintale" (People's Health, -) Nu-i voi reproșa domnului Kaplan că nu a urmat noi cercetări asupra psihiatrie și, prin urmare, nu le cunoaște pe cele din lucrările mele, care au stat la baza părerilor exprimate în articolul "Semnificația bolii lui Plyushkin", dar este extrem de trist că domnul Kaplan m-a acuzat atât de necugetat de o metodă polemică nepotrivită Dacă domnul Kaplan ar fi urmat literatura de specialitate psihiatrică și ar fi tratat cu respect lucrările științifice, nu i-ar fi găsit "de prisos" să clarifice originea contradicțiilor pe care le-a găsit Ar fi știut că investigațiile mele m-au dus la noi concluzii, că părerile mele asupra cauzelor bolilor mintale erau departe de opinia majorității Astfel, dacă domnul Kaplan ar fi fost chiar puțin interesat de întrebările despre care polemizează, nu i-ar fi găsit "de prisos" să lămurească neînțelegerile apărute, nu m-ar fi infirmat cu citate din manualul meu, și, cel mai important, nu m-ar fi acuzat cu o primire polemică foarte nepotrivită Reproșul care mi-a făcut domnul Kaplan, ca să nu mai vorbim de tonul în care este făcut, este foarte caracteristic polemicii domnului Kaplan; Toată vina mea s-a dovedit a fi că am lucrat, iar domnul Kaplan nici măcar nu s-a obosit să cerceteze munca unui psihiatru, deși domnul Kaplan însuși este angajat în psihiatrie Este clar că, având în vedere metodele atât de polemice ale domnului Kaplan, refuz să continue polemici cu el V Chizh Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " ANUNTURI Anul XIV A fost publicată cartea din septembrie a revistei Gărzilor XIV ■BЇOTHKE EDUCAȚIE" I Articole originale si traduse, sarcini ale scolii de stiinte sociale Prof Maxim Kovalevski - Despre învățăturile lui Petru cel Mare și despre atitudinea sa față de știință V Yakushkin - Rezultatele ficțiunii rusești din secolul al XIX-lea Prof D Ovsyaniko-Kulikovskaya - Din istoria Ministerului Educației Publice Pr -Conf univ E Sinitsgsago, Studiu antropologic al Rusiei Pr -Conf univ A Ivanovsky - Educaţia spirituală în prima jumătate a secolului al XIX-lea A Pototsky - Copilăria și școala mea A Krasnoperova -\ Critică și bibliografie

Reviste: "Lectură pentru copii *", Rodnik "și" Lăstări * pentru prima jumătate a anului - Ape I Vvedensky, Caracteristici literare Pr -Conf univ I Sakulina - A Alferov, A Gruzinsky, Nelidov, S Smirnov, Zece lecturi în literatură, ed a doua, a lui -Plantă, prelegeri populare din domeniul botanicii de Dr F Kohn, traducere din germană de S Grigoriev - R Raevsky, Excursii botanice propriu - Manual primar de zoologie pentru instituțiile de învățământ secundar, întocmit de V N Lvov, părțile I și II Propria sa - B A Wheeler și C G Terber, Organizația învățământului secundar în Statele Unite ale Americii de Nord, tradus din germană de D Korolkov , G I - "Societatea de caritate pentru cărți generale utile și ieftine din Sankt Petersburg*, broșuri nr - D D - III Rezumate și mesaje mici Din practica diseminării cunoștințelor de igienă în rândul oamenilor - Istoria ca subiect în şcolile de femei eparhiale I N-skago -Cercul pedagogic Kerch secţii de igienă, educaţie şi educaţie E Skvortsova - Despre sistemul de concursuri De ea - utopia engleză a educaţiei pentru prelucrare Pr -Conf univ Vl Ivanovski - IV Cronică Școală, literatură și viață La problema congreselor, cursurilor de educație generală și prelegerilor Școlile publice de cel mai înalt tip și transformarea viitoare a școlilor orașului La problema competenței publice în domeniul educațional Transformări viitoare în formularea generală a educației publice Vocile nobilimii Despre educația universală La problema construcției clădirilor școlare Poziția problemei școlilor mobile Transformarea viitoare a îngrijirii sobrietății oamenilor Reguli privind comerțul cu cărți în magazinele de băuturi de stat Despre bancile de economii scolare Noi petiții etc V Ivanovici - La deschiderea monumentului lui Ivan Petrovici Kotlyarevsky din Poltava -V Anunturi Abonamentul pentru continuă" Pe lângă articolele pedagogice, revista publică articole de știință populară despre științe naturale, psihologie, filozofie, filologie, științe sociale, istorie, istoria literaturii, precum și pe probleme de artă Revista este aprobată de Comitetul științific al ministrului Nar Proev, pentru bibliotecile fundamentale ale instituțiilor de învățământ secundar, atât pentru bărbați, cât și pentru femei Revista este publicată de ori pe an (în lunile de vară revista nu este publicată); în fiecare carte a revistei există cel puţin de coli tipărite Prețul abonamentului: pe an fără livrare ruble, cu livrare și expediere ruble, în jumătate de an ruble; cu expediere in strainatate p k ; pentru studenți și persoane insuficiente, prețul se reduce cu p Se acceptă abonamente: în redacție (Moscova, Arbatya, Staro-Konyushenny Lane, d Mikhailova) și în toate librăriile importante din ambele capitale gg Nerezidenții sunt rugați să contacteze direct editorul Editor-editor Dr H F Mihailov Biblioteca "Runivers " ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE Abonament deschis pentru (AL -lea AN DE EDIȚIE) la publicația lunară (c) literară și politică "RUSSKAYA MYSL" A fost publicată cartea din octombrie (a zecea) CUPRINS: I Profesorul Spirka Povestea lui D N Mamin-Sibiryak - II De nedespartit Un roman de Gustav Frenssen Transl din germană Max Lee - III Atac L N Tychino - IV Argument Goldebaev - V Poezii K D Balmont -VI Munca copiilor în America I M Rubikova -VII Noua lucrare pe testament (Pr Paulhan: la volonté) M S End -VIII Chemarea bărbaților-noniți în Rusia G G Pi Sarovsky -IX Răspundere și asigurare V Ya Panel -X Zemstvo și școlile bisericești din regiunea Olonețki K S Eremeva -XI Sindicatul de fire I R Brodovsky -XII I P Kotlyarevsky (Caracterizarea experienței) W -XIII Konstantin Mihailovici Staniukovici E S Nekrasova - XIV De ce America avansează atât de repede? I X Ozerova - XV Jean Mase G - XVI Care sunt principalele dorințe ale societății în materie de transformare a școlii

medii L R - XVII Revizuirea jurnalului -XVIII Vedere interioara - XIX Recenzie străină V A G -XX Artă Modernă H A -XXI Departamentul bibliografic -XXII Anunturi Semnături, preț cu livrare luni luni luni luni lună si peres spre toate locurile ■ Rusia p p p p r În străinătate p p k p p k p k INSTALAREA ESTE PERMISĂ: la abonament, aprilie, iulie, octombrie, câte ruble cu contact direct cu biroul sau filiala acestuia Prețul unui număr separat cu redirecționare este de rub cop Librăriile primesc o concesiune în valoare de de copeici dintr-un exemplar anual complet Abonamentele în rate de la librarii nu sunt acceptate ABONAREA ESTE ACCEPTATA: la Moscova: în biroul revistei, Vagankovsky per , Kumanina La Sankt Petersburg: în librăria H P Karbasnikov La Kiev: în librăria lui N Ya Ogloblin La Varșovia: în librăria H P Karbasnikov La Vilna: în librăria lui N P Karbasnikov În Perm: în depozitul central de cărți zemstvo Toate edițiile redacției "Gândirea Rusă" sunt în stoc la tipografia I N Kushnerev and Co • Editor-editor V M Lavrov, Biblioteca "Runivers"